TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET UZMANI BAKIŞ AÇISI İLE TÜRKİYE'DE MÜLTECİLERE VE SIĞINMACILARA YÖNELİK SOSYAL HİZMET MÜDAHALESİ

HAZIRLAYAN: BİLGE DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

Dr.Öğr. Üyesi GÜLTEN UÇAN

MANİSA- 2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HAZIRLAYAN: BİLGE DEMİR
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL HİZMET UZMANI BAKIŞ AÇISI İLE TÜRKİYE'DE MÜLTECİLERE VE SIĞINMACILARA YÖNELİK SOSYAL HİZMET MÜDAHALESİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

Dr.Öğr. Üyesi GÜLTEN UÇAN

TEZ SINAV JÜRİSİ

Prof.Dr.Fatih ŞAHİN

Dr. Öğr.Üyesi Melike TEKİNDAL

MANİSA- 2018

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından, veritoplanması ve yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmayla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

Bilge DEMİR

27 / 03/ 2018

TEŞEKKÜR

Sosyal Hizmet Uzmanı Bakış Açısı ile Türkiye'de Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi" isimli tezimin yazımı sırasında bana her daim yardımcı olan tez danışmanım Dr. Öğr.Üyesi Gülten UÇAN'a

Beni yüksek lisans programında bana katkıda bulunan hocalarım Prof . Dr. Fatih ŞAHİN, Doç.Dr. Hakan BAYDUR ve Dr. Öğr. Üyesi Şeyda YILDIRIM'a,

Eğitim dönemim boyunca bana desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım Sultan CAN, Sevcan KOLÇAK, Emel ÇETİN'e

Tezimde bana görüş sunarak yardımcı olan hocalarım Turgay ÇAVUŞOĞLU ve Rana DAYIOĞLU OYMAN'a

Sosyal Hizmet Uzmanı olma sürecinde emeği geçen tüm hocalarıma;

Tezime görüşmeci olarak katılan bütün meslektaşlarıma,

Bana fikirleri ile yol gösteren; meslektaşım Yılmaz DEVECİOĞLU'na, kuzenlerim Deniz ÖZYILDIZ, Ayşegül PARLAK ve Gamze YEŞİL'e, iş arkadaşlarım Gülcan Belçim İLHAN, Ayşe ELEK, Garip YOLCU, Gizem KARLIK DUYDUK, Canan ASLAN'a

Tez yazım süreci boyunca 'yazıveryazıver bitir artık kızım' diyen Babam Hilal DEMİR'e ve çocuklukta güçlü bir kadın olmayı bana öğreten annem Bahtışen DEMİR'e ve biricik kardeşim Süleyman DEMİR'e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR ..... **i**

İÇİNDEKİLER ..... **ii**

TABLO LİSTESİ ..... **vii**

ŞEKİL LİSTESİ ..... **viii**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **ix**

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ ..... **xii**

ÖZET ..... **xiii**

SUMMARY ..... **xiv**

GİRİŞ **1**

1. GENEL BİLGİLER **3**

1.1. Temel Kavramlar 3

1.1.1. Göç 3

1.1.2. Göçmen 4

1.1.3. Sığınmacı ve Toplu Sığınma 5

1.1.4. Mülteci 6

1.1.5. Yerinden Edilmiş Kişi 8

1.1.6. Vatansız 9

1.1.7. Uluslararası Koruma 10

1.1.7.1. Ek Koruma (İkincil Koruma) 10

1.1.7.2. Geçici Koruma 10

1.1.8. Geri Göndermeme İlkesi 11

1.1.9. İnsan Hareketliliğinin Nedenleri 12

1.2. Tarihte Toplu Sığınma Hareketleri 14

1.2.1. I. Dünya Savaşı Sonrası: Milletler Cemiyeti Dönemi 16
1.2.2. II. Dünya Savaşı Sonrası: BM Dönemi 17
1.2.3. Uluslararası İnsan Hareketliliği Hızlanıyor: 1980– 2000 Yıllar 19
1.2.4. 2000'li Yıllarda Mülteci ve Sığınmacılar 20
1.2.5. Türkiye'de Toplu Sığınma Hareketleri 22
1.3.Mülteci ve Sığınmacı Hukukunun Dünyada ve Türkiye'de Gelişimi..... 25
1.3.1. BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi) 26
1.2.5.1. "Mülteci"nin Tanımlanması 27
1.2.5.2. Zulüm Korkusu 29
1.2.5.3. Zaman ve Coğrafi Konum Sınırlaması..... 29
1.3.1.4. Geri Göndermeme İlkesi 30
1.3.1.5. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü 31
1.3.1.6. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) 32
1.3.1.7. Bölgesel Mülteci Antlaşmaları..... 33
1.3.1.8. Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi 33
1.3.1.9. Cartagena Bildirgesi..... 34
1.3.1.10. Arap Sözleşmesi..... 34
1.4. Türkiye'de Mültecilerle İlgili Kabul Edilen Kanunlar ve Uygulamalar.. 35
1.4.1. Askerlik Kanunu 36
1.4.2. İskân Kanunu 36
1.4.3. Pasaport Kanunu 37
1.4.4. Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun 37
1.4.5. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)..... 38
1.4.6. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İle İlgili Düzenlemeler 40
1.5. Mülteci ve Sığınmacıların Hakları 42
1.5.1. Eğitim Hakkı 44
1.5.2. Sağlık Hakkı..... 44
1.5.3. Sosyal Haklar 44

1.5.4. Düşünce, İfade, Toplantıve Dini Vecibelerini Yerine Getirme Hakkı 45
1.5.5. Hukuki Haklardan Yararlanma ve Adil Yargılanma Hakkı 46
1.5.6. Çalışma Hakkı 46
1.5.7. Seyahat ve Özgürce İkamet Etme Hakkı 46
1.5.8. Sığınma ve Geri Gönderilmeme Hakkı 47
1.6. Mülteci ve Sığınmacıların Yükümlülükleri 48
1.7. Türkiye'de Yaşayan Mülteci ve Sığınmacıların Yaşam Koşulları ve Sorunları 48
1.7.1 Mülteci Statüsünü Kazanma Sürecinde Yaşanan Sorunlar 55
1.7.2. Geri Gönderilme Sorunu 56
1.7.3. Sağlık Sorunları 57
1.7.4. Ekonomik Sorunlar 58
1.7.5. Eğitim Sorunları 59
1.7.6. Kültürel Sorunlar 59
1.7.7. İletişim Sorunları 60
1.7.8.Özel İhtiyaç Sahibi Mültecilerin Sorunları 61
1.8. Mülteci ve Sığınmacılarla Sosyal Hizmet 62
1.8.1. Sosyal Hizmetlerin Gelişimi 63
1.8.1.1. Dünyada Sosyal Hizmetlerin Gelişimi 63
1.8.1.2. Türkiye'de Sosyal Hizmetlerin Gelişimi 68
1.8.2. Avrupa Sosyal Şartı ve Sosyal Hizmet 70
1.8.3. Sosyal Hizmetin Tanımı ve Amacı 70
1.8.4. Sosyal Hizmet Uzmanının Rol ve İşlevleri 73
1.8.5. Sosyal Hizmetin Bilgi Beceri ve Değer Temeli 75
1.8.6. Mülteci ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi 82
1.8.6.1. Planlı Müdahale Süreci 90
2. YÖNTEM 94
2.1. Araştırmanın Problemi 94

2.2. Araştırmanın Özneleri 95
2.3. Veri Toplama Tekniği 96
2.4. Analiz Tekniği 96
2.5. Çalışmanın Sınırlılıkları 97
3.BULGULAR 99
3.1. Sosyodemografik Bulgular 99
3.2. Analiz 100
3.2.1. Sosyal Hizmet Uzmanına Yönelik Bulgular 102
3.2.1.1. Sosyal Hizmet Uzmanı Olma Nedeni 102
3.2.1.1.1. Sosyal Refah Alanında Çalışma İsteği 102
3.2.1.1.2. Toplumsal Değişime Katkı Sağlama, Fark Yaratma İsteği 103
3.2.1.1.3. Tavsiye ve Yönlendirme 106
3.2.1.1.4. İşsizlik Endişesi 106
3.2.1.1.5. Rol Model 108
3.2.1.2. Çalışma Yaşamında Sosyal Hizmet Uzmanı 108
3.2.1.2.1. Mülteci ve Sığınmacılarla Çalışma 109
3.2.1.2.1.1. Kariyer Planı 109
3.2.1.2.1.2. Yaşamsal Nedenler 112
3.2.1.2.2. Mesleki Rol ve Sorumluklar 113
3.2.1.2.2.1. Danışman 113
3.2.1.2.2.2. Savunuculuk 116
3.2.1.2.2.3. Görüşmeci/Destekleyici 117
3.2.1.2.2.4. Mesleki Etik İlkelerin Koruyucusu 119
3.2.2.Yaşanılan Sorunlar 121
3.2.2.1. Mülteci ve Sığınmacılarla Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sorunları 122
3.2.2.1.1. Mesleki Tanınırlık 123
3.2.2.1.2. Görev Tanımı 128

3.2.2.1.3. İş Doyumu 131
3.2.2.1.4. Mesleki Yeterlilik Algısı 132
3.2.2.1.4.1. Süpervizyon 133
3.2.2.1.4.2. İşbirliği 134
3.2.2.1.4.3. Sosyal Hizmet Araştırması 136
3.2.2.1.4.4. Hizmetiçi Eğitim 137
3.2.2.1.4.5. Etik İkilemler: Her Bireyin Sosyal Hizmet İhtiyacı Vardır 139
3.2.2.2. Mültecilerin Yaşadığı Sorunlar 141
3.2.2.2.1. Temel İhtiyaçlar (Beslenme ve barınma) 142
3.2.2.2.2. Sağlık Sorunları 143
3.2.2.2.3. Çalışma İzni ve Ekonomik Sorunlar 145
3.2.2.2.4. Dil Sorunu 147
3.2.2.2.5. Geri Gönderilme Sorunu 150
3.2.2.2.6. Bilgiye Ulaşma Güçlüğü 151
3.2.2.2.7. Kendi Kaderini Tayin 151
4. SONUÇ ve ÖNERİLER 155
4.1. Sonuç 155
4.2.Öneriler 158
KAYNAKLAR 163
EKLER 176
Ek 1. Görüşme Soruları 176
Ek 2. Enstitüsü Yönetim Kurulu Kararı 178
Ek 3. Etik Kurul Onayı 179
Ek 4. Kurum İzni 180
Ek 5. Benzerlik Raporu Bildirimi 181
Ek 6. Özgeçmiş 183

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: AFAD'ın Sorumluluğundaki Geçici Barınma Merkezleri- I 50
Tablo 2: AFAD'ın Sorumluluğundaki Geçici Barınma Merkezleri- II 52
Tablo 3: GİGM Tarafından İşletilen ve Yapımı Devam Eden Kabul ve Barınma Merkezleri 52
Tablo 4: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Tarafından İşletilen GGM'ler 53
Tablo 5. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Demografik Bilgileri 99
Tablo 6: Şanlıurfa'da Yaşanılan Sorunlar 148

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Temalar..... 101
Şekil 2: Sosyal Hizmet Uzmanının Rolleri..... 113
Şekil 3: Alanda Yaşanılan Sorunlar..... 122

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD.	**:** Anabilim Dalı
ABD	**:** Amerika Birleşik Devletleri
AFAT	**:** Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AİHS	**:** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜ	**:** Ankara Üniversitesi
ASAM	:Association for Solidarity with Asylum Seekers and Migrants
ASPB	:Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
ASPİM	: Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
BM	**:** Birleşmiş Milletler
BMMYK	**:** BM Mülteciler Yüksek Komiserliği
BMMYKO-PB	**:**BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi – Parlamentolararası Birlik
C	**:** Cilt
COS	**:**Charity Organization Society (Yardım İşlerini Düzenleme Derneği)
CSWE	**:**Council on Social Work Education (Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği)
Doç.	**:** Doçent
Dr.	**:** Doktor

GBM	:Geçici Barınma Merkezi
GGM	**:**Geri Gönderme Merkezi
GİGM	:Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IFSW	**:**International Federation of Social Workers (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu)
IRO	**:**International Refugees Organisation (Uluslararası Mülteciler Örgütü)
İHEB	**:**İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
İHİK	**:**İnsan Hakları İnceleme Komisyonu
Md.	**:** Madde
M.S.	**:** Milattan Sonra
NASW	**:**National Association of Social Workers (Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği)
NSWA	**:**National Social Welfare Assembly (Ulusal Sosyal Refah Paktı)
OAS	**:** Amerikan Devleti Örgütü
R.G.	**:** Resmî Gazete
s	**:** Sayfa
S	**:** Sıra
SBE	**:** Sağlık Bilimleri Enstitisü
SHÇEK	**:** Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SSYB	**:** Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı

STK	**:** Sivil Toplum Kuruluşları
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TBMM	**:** Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	**:** Türkiye Cumhuriyeti
UNHCR	**:** United Nations High Commissioner for Refugees
UNRRA	**:** United Nations Reliefand Rehabilitation Administration (BM Yardım ve Yeniden Yapılanma Ajansı)
Yrd.	**:** Yardımcı
YUKK	**:** Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

[:/] : Şaşkınlık

[ ] : Açıklama

… : Düşünme /Ara Verme

:) : Gülme

:/ : Üzülme

Tezin Başlığı **:**Sosyal Hizmet Uzmanı Bakış Açısı ile Türkiye'de Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi
Öğrencinin Adı **:** Bilge DEMİR
Danışmanı **:** Dr. Öğretim Üyesi Gülten UÇAN
Anabilim Dalı **:** Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

ÖZET

Amaç: 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte mülteciler ve sığınmacılarla çalışmak üzere kamuda ilk kez sosyal hizmet uzmanı alımı yapılmıştır. Bu alım ile birlikte mültecilere sunulabilecek sosyal refah hizmetleri de gündeme gelmiştir. Bu çalışma ile Mültecilerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının mesleğin bilgi, beceri ve değer temelini çalışmalarına yansıtma konusunda yaşadıkları sorunların tespit edilmesi ve çözüm önerileri geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Gereç ve Yöntem: Araştırmanın verileri 10.05.2016- 01.09.2017 tarihleri arasında toplanmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) bünyesinde çalışan 13 sosyal hizmet uzmanı ile yüzyüze yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Elde edilen veri tümevarımsal tematik analiz yolu ile incelenmiştir.

Bulgular: Sosyal hizmet uzmanlarının alandan edindikleri deneyime göre mülteci ve sığınmacıların yaşadığı temel problemler; ekonomik sorunlar, sağlık ve iletişim sorunları şeklinde tespit edilmiştir. GİGM kadrolarında çalışan sosyal hizmet uzmanların en fazla temel ihtiyaçlara erişim sağlama, danışmanlık, hak savunuculuğu ve yürütülen uygulamaları etik ilkelere uygunluk açısından değerledirilmesi rollerini üstlendikleri tespit edilmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki rol ve sorumluluklarını yerine getirirken zorlanmaktadır.

Sonuç: Mülteci ve sığınmacılar sosyal hizmetlere erişim konusunda sorun yaşamaktadır. Aynı zamanda sosyal hizmet uzmanları mesleklerini uygulama konusunda ek düzenlemelere eğitime ve süpervizyona ihtiyaç duymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet Uzmanı, Mülteci, Sığınmacı

Title : Social Work Intervention to Refugees and Asylem Seekers With The Social Worker's Perspective in Turkey

Student Name : Bilge DEMİR
Supervisor : Assistant Professor Gülten UÇAN
Department : Social Work Department

SUMMARY

Purpose: Social workers were hired for the first time to work with refugees and asylum seekers with the Foreigners and International Protection Law No. 6458. With this procurement, the social welfare services that can be offered to the refugees have come to the agenda. The aim of this study is to identify the problems that social workers who work with refugees have in relation to reflect the knowledge, skills and values of the profession to their work.

Materials and methods: The research datas were collected from social workers who are working under Ministry of Interior Directorate General of Migration Management between 10.05.2016 – 1.9.2017 dates was collected The datas were analyzed by thematic analysis.

Results: Problems experienced by refugees and asylum seekers according to the experience of social workers in the field; economic problems, health and communication problems. It has been found out that social workers working in the GİGM staff take the roles of providing access to the most basic needs, supporting, counseling, advocacy, and ensuring conditions in terms of compliance with the ethical principles implemented. Social workers have some difficulties when they fulfill their professional roles and responsibilities.

Conclusion: Refugees and asylum seekers have problems in reaching social services. At the same time, social workers need arrangements, supervison and education to practice their profession.

Keywords: Social Work, Social Worker, Asylum Seekers, Refugees.

GİRİŞ

Kişi veya topluluklar çeşitli sebeplerden dolayı yaşadıkları yeri terk ederek yeni yerleşim yerlerine göç etmektedir. Bu kişiler yer değiştirme sebeplerine göre göçmen, sığınmacı, ya da mülteci olarak adlandırılmaktadır. Genellikle ekonomik sebeplerle yer değiştiren kişilere göçmen denilmektedir (Thomas 2000). İkamet ettiği ülkesini, birtakım baskılar veya ayrımcılık, işkence gibi nedenlerle terk eden, yabancı bir devletin diplomatik temsilciliklerine veya savaş gemilerine sığınan, kendi devletinden yararlanamadığı korumayı yabancı devletten talep eden kişiler ise sığınmacı olarak adlandırılmaktadır (Aybay 2005).

Tarih boyunca bireysel ya da toplu birçok sığınma hareketi yaşanmıştır. Son yıllarda Irak, Suriye gibi bazı ülkelerde yaşanan içsavaşlar ve çatışmalar nedeniyle sığınma hareketlerinde artış olduğu görülmektedir. Mülteci ve sığınmacılar yaşadıkları yeri kendi istekleri dışında, zorlayıcı nedenlerden dolayı terk etmektedirler. Ülkelerinde yaşadıkları olumsuzlukların yanısıra güvenli bir bölgeye ulaşma sürecinde ve ardından sığındıkları ülkede de birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Mültecilerin içerisinde bulundukları durum ve yaşadıkları sorunlar tüm dünya ülkelerini ilgilendiren önemli konulardan biri haline gelmiştir.

Dünya Savaşlarından sonra mülteci ve sığınmacıların hakları ve yükümlülükleri bazı uluslar üstü sözleşmeler ile düzenlenmiştir. Bunların ilki olarak kabul edilen 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsam, zaman ve coğrafi bölge açısından sınırlıdır, bu nedenle uluslararası alanda yaygın biçimde kabul görmemiştir. Sonraki yıllarda mülteci ve sığınmacılara yönelik daha kapsamlı ve koruyucu hükümler içeren ulus-devletleri bağlayıcı nitelikte birçok sözleşme yapılmıştır.

Türkiye göç alanında profesyonel bir kurum olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü kurmuş, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununu yürürlüğe koymuştur. Bu kanun ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nde sosyal hizmet uzmanları için de bir alan açılmıştır. Sivil bir kurum olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğünde yerini alan Sosyal hizmet mülteci ve sığınmacılarla çalışabilecek yetkinliğe sahip bir meslek ve bilimdir.

Mülteci ve sığınmacıların karşılaştıkları güçlükler, geçici koruma altında oldukları ya da yerleştikleri ülkelerin vatandaşlarını da ilgilendiren mekan ve zaman açısından yaygın ve kalıcı çözümler gerektiren evrensel sorunlardır. Mültecilerin sosyal, psikolojik ve ekonomik gereksinimlerinin tespit edilmesi ve sorunlarına çözüm bulunabilmesi amacıyla sosyal hizmetler alanında ulusal ve ulusüstü düzeyde çalışan birçok kurumun iş birliği yapması gerekmektedir (TBMM-İHİK 1961). Ancak mülteci ve sığınmacıların halen içinde bulundukları koşullar düşünüldüğünde yapılan yasal düzenlemelerin ve yürütülen çalışmaların yeterli olmadığı görülmektedir. Bu çalışma Türkiye'de mülteci ve sığınmacılarla ilgili yasal düzenleme ve uygulamaların betimlenmesi ve alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerinden yararlanılarak değerlendirilmesi amacı ile planlanmış ve yürütülmüştür.

Çalışmanın birinci bölümünde "Genel Bilgiler" başlığı altında uluslararası göç ile ilgili temel kavramlar ele alınmıştır. Dünyada ve Türkiye'de yaşanan toplu sığınma hareketleri bölümler halinde incelenmiştir. Daha sonra mülteci ve sığınmacılarla ilgili yasal düzenlemelerin, hak ve yükümlülüklerin tarihsel süreç içindeki gelişimi aktarılmıştır. Bölümün sonunda sosyal hizmet mesleğinin mülteci ve sığınmacıların sorunlarını nasıl ele aldığı genel bir çerçeve içinde özetlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın verileri Ankara'da 10.05.2016–01.09.2017 tarihleri arasında farklı zaman dilimlerinde toplanmıştır. GİGM bünyesinde çalışan 22 sosyal hizmet uzmanı arasından araştırmaya katılmayı kabul eden 13'ü ile yüzyüze görüşülmüştür. Açık uçlu soruların başlangıç noktası olarak kullanıldığı görüşmelerde derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Her biri ortalama yarım saat süren görüşmeler eşanlı çalışan iki ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Bu sayede araştırmacı, görüşme esnasında fark etmediği tematik ilişkileri ve ses tonu ile vurgusundan kaynaklanan anlamları yakalama olanağı bulmuştur. Elde edilen 402 dakikalık ses verisi ve araştırmacının kaydettiği memolar yazılı metin haline dönüştürülmüştür. Elde edilen veriler tematik içerik analizi (meta sentez) yolu ile incelenmiştir.

1. GENEL BİLGİLER

Uluslararası insan hareketliliği, nedenleri, kazanılan hukuki statü, transit ve konak ülkede karşılaşılan güçlükler gibi farklı temellere dayandırılarak disiplinlerarası bir çalışma alanında değerlendirilmektedir. Bu bölümde mülteci ve sığınmacılara ilişkin temel kavramlar tanımlandıktan sonra tarihsel gelişim süreci içinde toplu sığınma hareketliliği incelenecek ve konuya verilen önemin nasıl arttığı hukuki metinler aracılığıyla aktarılmaya çalışılacaktır.

1.1. Temel Kavramlar

Uluslararası insan hareketliliği çeşitli başlıklar altında incelenmektedir. İnsan hareketliliği; zorunlu-gönüllü, çalışma-sığınma, yasal veya yasal olmayan gibi değişik kavramlarla tanımlanabilir. Uluslararası nüfus hareketliliğini tarih, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, siyaset, uluslararası ilişkiler gibi farklı disiplinler konuyu farklı şekilde ele almaktadır (İçduygu ve Sirkeci 1999). Mülteci, sığınmacı ve göçmen birbirleriyle karıştırılan ve birbirinin yerine kullanılabilen kavramlardır. Anlam olarak benzerlik göstermelerine rağmen hukuki düzlemde farklıdırlar. Literatürde ve yasal metinlerde kavramlar arasındaki muğlaklık birçok soruna yol açmaktadır. Bu nedenle mültecilere yönelik yasal metinlerde kullanılan kavramlar sıklıkla karıştırılmakta ve birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.

Bu başlık altında göçmen, sığınma, sığınmacı ve toplu sığınma, mülteci, yerinden edilmiş kişi, vatansız, uluslararası koruma ve geri gönderilmeme ilkesinin çalışma kapsamında nasıl ele alındığı anlatılmaktadır.

1.1.1. Göç

Bir kişinin ya da birden fazla kişinin, vatandaşı bulunduğu ülkeyi terk edip, başka bir ülkeye yerleşmek için harekete geçmesine *göç* denir. Başka bir ifade ile göç, ülkeler arasında ya da ülke içinde nedeni, süresi ve yapısı ne olursa olsun kişilerin yer değiştirdiği nüfus hareketidir (Perruchoud 2009).

1.1.2. Göçmen

Bireylerin çeşitli ekonomik sebeplerden dolayı yaşadıkları yerlerden ayrılıp, başka yerlere yerleşmelerine göç denilir. Göç hareketleri bireysel veya toplu bir şekilde ve pek çok nedenle gerçekleşebilir. Bunlar sadece kişileri etkileyen kişisel sebepler ya da kitleleri etkileyebilen daha kapsamlı sebepler olabilir. Örneğin sadece daha iyi iş, kariyer veya eğitim olanağına kavumak gibi nedenlerle bireysel göçler yapılabilmektedir. Bunun yanısıra doğal afet, savaş, kötü yönetim, insan hakları ihlali gibi sebeplerden dolayı da toplu göç hareketleri yaşanabilmektedir. Göç olayı isteğe bağlı olabildiği gibi resmi bir baskı aygıtının fiziksel ya da hukuki zorlaması sonucunda da gerçekleşebilir. Göç olaylarında ekonomik nedenler büyük bir etki alanına sahip olduğu görülmektedir. Toplumun ekonomik, politik ve kültürel yapısında meydana gelen değişimler göç hareketlerine sisteminde değişikliklere sebep olabilmektedir (Thomas 2000).

Ekonomik sebeplerden dolayı yaşadıkları bölgeyi terk eden kişilere *göçmen* denilmektedir. Göç hareketi ülke içerisinde olabileceği gibi diğer ülkelere doğru da olabilir. Göçmenler göç ettikleri yerlerde uzun ya da mevsimlik işlerin durumuna göre kısa zaman kalabilirler. Başka bir ülkeye gidilen ülkenin yetkililerinin izni dahilinde giden kişilere göçmen denilmekte, izinsiz bir şekilde ülkeye girenler için *kaçak göçmen* denilmektedir (Kara ve Korkut 2010).

Göç etmek, bir yerden başka bir yere gönüllü veya zorunlu gidişi ifade etmektedir. İnsanlar savaşlar, doğal afetler, ekonomik sorunlar, sosyal ve politik nedenlerle ülkesini terk etmek zorunda kalabilirler. Bunlar göçmen olmak için yeterli nedenlerdir. Yaşadığı yeri, kişisel veya ekonomik sebepler gibi değişik nedenlerden dolayı kendi rızası ile terk eden kişiler için mülteci yerine göçmen kavramı kullanılmaktadır. Ancak kişileri tanımlarken ekonomik gibi görünen göç nedenlerinin altında ayrımcı politikaların olup olmadığı detaylı bir şekilde incelenmelidir (Kohlı 2003).

Göç eden kişilerin kişisel veya ekonomik sebeplere bağlı olarak kendi rızaları ile göç etmeleri durumunda bu kişilerin tanımlanmasında göçmen kavramı kullanılmaktadır. Göç sebepleri genel olarak siyasi sebeplere bağlı olan, çatışma, şiddet ve savaş, doğal afet gibi sebeplere bağlı olarak zorunlu göç yapmak zornda

kalan kişiler mülteci kavramı dâhiline alınmaktadırlar. Bir ülkeye göçmen veya mülteci statüsünde kabul edilmeyi talep eden, henüz bu başvuruyu yapmamış ya da başvurusunun neticesini bekleyen kişilere için sığınmacı kavramı kullanılmaktadır.

1.1.3. Sığınmacı ve Toplu Sığınma

Sığınma ve iltica, literatürde aynı ya da farklı kavramları ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Her iki kavramı hak bazında inceleyen Odman, iltica hakkına 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde, sığınma hakkına İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde (İHEB) yer verildiğine dikkat çeker. Bu nedenle her iki kavram "farklı hukuki kurumlara" gönderme yapar ve beraberinde farklı anlamları getirir (Odman 1995). Pazarcı, iltica ile sığınma kavramlarını Türk Dil Kurumu'nun tanımında olduğu gibi, eş anlamlı olarak kullanmakta ve hatta sığınmanın eski adının iltica olduğunu belirtmektedir (2008). Genel olarak sığınma: ikamet ettiği ülkesini, birtakım baskılar veya ayrımcılık, işkence gibi nedenlerle terk etmesi, yabancı bir devletin diplomatik temsilciliklerine veya savaş gemilerine girmesi, kendi devletinden yararlanamadığı korumayı yabancı devletten talep etmesi durumu olarak da ifade edilmektedir (Aybay 2005).

Sığınma bireysel olabildiği gibi, toplu olarak da gerçekleşebilmektedir. Bireysel sığınmalarda, başvurular bireysel olarak incelenip, uygun görülürse uluslararası koruma verilirken; toplu sığınmalarda grup bütün olarak değerlendirilmekte, grup üyelerine geçici koruma sağlanarak, durumlarına acil çözümler aranmaktadır (Çiçekli 2009).

Genel olarak sığındığı ülkeden mülteci olarak kabul edilmeyi talep eden, henüz bu başvuruyu yapmamış ya da başvurusunun neticesini bekleyen kişilere *sığınmacı* denilmektedir. Yasal zeminde bireyler mülteci olarak kabul edilene kadar sığınmacı olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan sığınmacılık geçici bir durum ya da bir geçiş dönemidir. Türkiye'deki hukuki düzenlemelerde sığınmacılar, geldikleri ülke dikkate alınarak mülteci ya da şartlı mülteci olarak isimlendirilmektedir.

Sığınma kavramının içeriğine göre sığınmacı sıfatının kazanılabilmesi için dört şartın sağlanması gerekmektedir. Bunlar (Sylvie 2004):

1- Sığınma arayan kişinin daha önce yaşadığı ülkenin dışında olması gerekir.

2- Mültecilik için başvuruda bulunan kişinin sözkonusu ülkeden koruma isteyemeyecek durumda olması veya yardım istememesi gerekir.

3- Sığınma talebinde bulunan kişinin yaşadığı ülkede can güvenliğinin bulunmaması, özgürce yaşayamamaktan ve şiddet görmekten korkuyor olması gerekir. Sığınmacının yaşadığı ülkeyi terk etme sebebi, içinde bulunduğu koşullar dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

4- Sığınma arayan kişinin sözleşmede belirtilen konulardan herhangi birinden korkuyor olması gerekir. Sözü geçen konular şunlardır: Irk, din, milliyet, belli bir sosyal gruba ya da siyasî düşünceye sahip olmak. Cinsiyete dayalı şiddet konusu hala tartışmalıdır.

1.1.4. Mülteci

Mülteci[1], ulusal ve uluslararası kanun ve sözleşmelerde sayılan belirli birtakım nedenlerle ülkesinde güven ve huzur içinde yaşayamayan, devletine güvenini kaybetmiş ve bu nedenle başka bir ülkeye sığınma başvurusunda bulunmuş, başvurusu ülke yetkilileri tarafından kabul edilmiş kişidir. Hukuki açıdan mültecilerin durumunu tanımlayan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin birinci maddesinin 1967'de imzalanan protokol ile değiştirilen A-2 bendinde, mülteci kavramı şu şekilde ifade edilmiştir:

> "Irkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle zulme uğramaktan haklı nedenlerle korkan ve bu nedenle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya bu korku nedeni ile yararlanmak istemeyen kişidir." Cenevre Sözleşmesi'nde yapılan mülteci tanımı, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da yeni çizelen sınırlar içerisinde hareket etmek zorunda kalan kişileri kapsamaktadır (T.C. Resmî Gazete, 9 Ocak 1961, Sayı:10898).

[1] Mülteci kavramı İngilizce literatürde "refugee"nin karşılığı olarak kullanılmaktadır.

1980'li yıllara kadar mültecilere yönelik düzenlemeler belirli bir dönem ve coğrafi bölge ile sınırlandırılmıştır. Ancak, Afrika, Asya ve Ortadoğu'da yaşanan iç savaşlar ve çatışmalardan dolayı mültecilik konusunda daha genel düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Devletler Hukuku Enstitüsü'ne göre mülteci, vatandaşı olduğu ülkede ortaya çıkan siyasi olayların sonucunda, bu ülkeyi kendi isteğiyle veya zorla terk etmiş, yeni bir vatandaşlık elde etmemiş ve herhangi bir devletin diplomatik korumasından yararlanamayan yabancıdır (Aybay 2005). Tanımından da anlaşılacağı gibi mültecilik statüsünün kazanılmasında talepte bulunan kişinin içinde bulunduğu durum belirleyicidir. Haklı gerekçelere dayanarak hayatından endişe duyan, şiddet görmekten korkan kişilere mülteci statüsü verilebilir. Bu sayede sadece gerçekten korunmaya ihtiyaç duyan kişiler mültecilere tanınan olanaklardan yararlanabilmektedir. Ancak kişilerin bu statüye sahip olmaları açısından vatandaşı oldukları ülkeyi kendi istekleriyle veya zorla terk etmiş olmaları önemli değildir.

Devletler herhangi bir sözleşmeyi kabul ettiklerinde (taraf olduklarında), sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmek zorundadırlar. Devletler, mülteci kabul ederken veya mültecilere sağladıkları olanaklarda tarafı oldukları sözleşmenin hükümlerini dikkate alırlar. Gerekli kriterleri taşıdığı belirlenen kişilere, sözleşmelere taraf olmayan ülkelerde bulunsalar bile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından mülteci veya sığınmacı statüsü verilebilmektedir. Bu kriterlerden en önemlisi, güvenli sığınma hakkıdır. Mültecilerin, fiziksel güvenliğin yanı sıra özgür düşünme ve davranabilme, işkence ve onur kırıcı davranışlara maruz kalmama gibi temel haklara da sahip olması gerekir. Her bireyin sahip olduğu sosyal ve ekonomik haklardan mültecilerin de aynı oranda yararlanabilmesi gerekir. Örneğin, her mülteci çocuk eğitim hakkına, her yetişkin mülteci çalışma hakkına sahiptir. Ancak özellikle toplu nüfus hareketlerinin yaşandığı durumlarda devletler eğitim, çalışma ve temel ihtiyaçların karşılanması gibi alanlarda mültecilere olanak sağlamak konusunda zorluk yaşayabilirler. Bu tür durumlarda kendi temel ihtiyaçlarını karşılamaları konusunda mültecilere BMMYK destek olur (Hayes ve Humphries 2004).

Mültecilerin hedef ülkede geçirdikleri süre dikkate alınarak uzun süreli ve kısa süreli mülteciler olarak iki kategoride değerlendirilmektedir. Kısa süreli mülteciler,

kendi ülkelerindeki savaş veya siyasal durumun getirdiği baskı ve korku neticesinde hayatının tehdit altında olması sebebiyle başka ülkelere giden; söz konusu durumlar sona erdiğinde tekrar ülkelerine geri dönen kişilerdir. Uzun süreli mülteciler ise ülkelerindeki ayırımcı yönetimden, savaştan vb. kaçmış, daha uzun süre ile bazen yaşamları boyunca mülteci statüsünden çıkamayacak olan kişilerdir (Akyürek 2007).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda (YUKK) mülteci kavramı şu şekilde açıklanmıştır:

> "Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir" (T.C. Resmi Gazete, 11 Nisan 2013, Sayı: 28615).

6458 sayılı YUKK ile birlikte uluslararası belgeler bir araya getirilerek, taraf devletler tarafından tanınan mülteci tanımı yapılmıştır. Kanunun bu maddesi ile sadece Avrupa'dan gelen kişiler mülteci olarak kabul edilmiş ve haklı bir korkuya dayanarak mülteci statüsü verilebileceği belirtilmiştir.

Mülteci kavramının daha net anlaşılabilmesi için çalışmanın devamında yerinden edilmiş kişi ve vatansız kavramlarına da yer verilmiştir.

1.1.5. Yerinden Edilmiş Kişi

Uluslararası hukukta, yerinden edilmiş kişiler için genel kabul görmüş herhangi bir tanım bulunmamaktadır; ancak Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Komisyonu için hazırlanan "Ülkelerinde Yerinden Edilmiş Kişilere İlişkin Kılavuz İlkeler" başlıklı raporda yerinden edilmiş kişiler şu şekilde tanımlanmaktadır:

> "Zorla ya da zorunda kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların, yaygın şiddet hareketlerinin, insan

hakları ihlallerinin veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin sonucunda veya bunların etkilerinden kaçınmak için, uluslararası düzeyde kabul görmüş hiçbir devlet sınırını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişiler veya kişi gruplarıdır" (BMMYK 1998).

Doğal ya da insan kaynaklı felaketler, savaşlar, çatışmalar veya şiddet hareketleri, kişi veya kişi gruplarının yaşamakta oldukları yeri zorla ya da zorunda kalarak terk etmelerine sebep olur. Genel olarak bulundukları yerde yaşam koşullarının zorlaşması ile kişi veya gruplar yaşadıkları yerleri terk ederler. Yerinden edilmiş kişi ifadesi bu durumda kalanlar için kullanılmaktadır.

Yerinden edilmiş kişiler; mülteciler, sığınmacılar, toplu sığınmada bulunan, yani zorunlu olarak ülkelerini terk eden kişilerdir. Bu kavram zorunlu göç eden kişiler için kullanılmaktadır.

1.1.6. Vatansız

Hiçbir devletle vatandaşlık bağı bulunmayan kişilere *vatansız* denilir. Devletlerarasındaki farkı uygulamalardan dolayı kişiler vatansız kalabilir. Devletlerin bağımsızlık kazanması, dağılması ve yeni bir devletin kurulması ile vatansız kalan kişiler olabilir. Kanunlarda belirli gruplara tanınan ayrımcılık nedeni ile vatansız kalabilir. Örneğin, 1917 Rusya Devrimi'nde Yahudi Ruslar inançlarından dolayı vatandaşlıktan çıkarılmış ve vatansız kalmıştır (Gill 1996). Nüfus kaydındaki, evlilik yolu ile vatandaşlık kazanma sürecindeki yasal boşluklar, hatalı işlemler ve idari uygulamalar nedeni ile vatansız kalabilir.

Uluslararası hukukta vatansız kişiler ilk kez 1954 tarihli Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'de ele alınmıştır. Bu sözleşmeye göre vatansız kişi, "kendi yasalarının işleyişi içinde hiçbir devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayandır". Vatansız kişilere ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda tanınan haklarla ilgili düzenlemeler de bu sözleşmede yer almaktadır (UNGA 1949).

Her vatansız kişinin kendisini içinde bulduğu ülkeye karşı, özellikle o ülkenin yasalarına ve yönetmeliklerine ve aynı zamanda kamu düzeninin sürdürülmesi için alınan önlemlere uymasını gerektiren sorumlulukları vardır. Sözleşmeci devletler 1954 tarihli Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin hükümlerini, ırk, din ya da

menşe ülkeye bağlı ayrımcılık yapmaksızın bütün vatansız kişilere uygularlar. Çalışma konusunun daha net anlaşılabilmesi için verilen temel kavramlardan uluslar arası koruma, geri göndememe ilkesi ve insan hareketliliğinin nedenleri gibi konular çalışmanın devamında alt başlıklarla verilmiştir.

1.1.7. Uluslararası Koruma

Uluslararası koruma; mülteci, ek koruma (ikincil koruma) ve geçici koruma kapsamındaki kişiler veya gruplar için verilmek üzere statülendirme işlemidir. Kişi veya grupların durumları, politika olarak belirlenen statü ile kişiler veya grupların hangi uluslararası koruma kapsamına alınacağı belirlenir.

1.1.7.1. Ek Koruma (İkincil Koruma)

Mülteci olarak nitelendirilmeyen, ancak vatandaşı olduğu ülkeye geri döndüğünde; ölüm cezası almış olması veya ölüm tehlikesiyle karşılaşacak, insanlık dışı muameleye ya da hiçbir ayrım gözetmeksizin devam eden şiddet hareketlerine ve silahlı çatışmalara maruz kalacak olan yabancı ve vatansız kişilere verilen statüye ek koruma ve ikincil koruma denilmektedir. Bu kişiler mülteci olarak kabul edilmemekte ancak ikamet ülkelerine geri dönemeyecekleri için bazı haklar tanınmaktadır (Levy 1999).

1.1.7.2. Geçici Koruma

Avrupa Birliği Konseyi tarafından 20 Temmuz 2001 tarihinde kabul edilen Geçici Koruma Vermek İçin Asgari Standartlar Yönergesi'ne göre toplu sığınma durumlarında, üye ülkeler arasında dengeli bir yük paylaşımı yapabilmek ve ülkesini terk etmek zorunda kalan, ülkesine geri dönemeyen kişilere geçici korumak sağlayabilmek için standart ilkeler oluşturulması amaçlanmıştır. Verilecek olan geçici korumanın süresi ve bu korumanın hangi koşullarda sona ereceği bu Yönerge ile belirlenmiştir (Avrupa Birliği Konseyi 2001).

Vatandaşı olduğu ülkeden ayrılmak zorunda kalan ve geri dönemeyen acil olarak sığınabileceği güvenli bir bölge arayan kişiler bireysel ya da kitleler halinde ülke sınırlarına gelmekte veya sınırı yasa dışı yollarla geçebilmektedir. Bu kişilere bireysel

olarak uluslararası koruma hakkı sağlanamadığı için geçici korumaya statüsüne alınırlar. Ülkemizde de geçici koruma statüsüne 6458 Sayılı Kanun'un 91. maddesinde değinilmiştir. Kişilerin ülkelerinden ayrılmaya zorlanmış veya hayati tehlike sebebi ile geri dönemiyor olması geçici koruma statüsüne alınması için gereklidir. Bu kişiler acilen güvenli bir sığınma alanı bulmak durumundadır. Suriyeliler bu kapsam altında ikamet etmektedir.

1.1.8. Geri Göndermeme İlkesi

Geri göndermeme ilkesi iade, sınırdışı ve sürgün kavramlarından farklıdır. Bu kavramlar ülke içinde veya dışında suç olarak nitelendirilebilecek bir eylemden dolayı kişinin sınır dışı edilmesi durumunu ifade etmektedir. Kişinin ikamet ettiği ülkede can güvenliği yoksa şiddet görüyorsa, onur kırıcı insanlık dışı davranışlara maruz kalıyorsa bulunduğu ülkeyi terk etmesi gerekir. Herhangi bir ülkeye sığınan kişi geri gönderildiği takdirde aynı olumsuzluklarla karşılaşacağı biliniyorsa, bu kişi geri gönderilemez.

Geri göndermeme ilkesi, mülteci ve sığınmacıları konu alan pek çok uluslararası yasal metin ile güvence altına alınmıştır (Guy ve ark. 2007). 1933'de Mültecilerin Uluslararası Statüsü Sözleşmesi'nin 3. maddesinde ilk olarak mültecilerin sınır dışı edilmesi ya da sınırdan geri çevrilmeleri gibi durumlar hükme bağlanmıştır. Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi (1949) geri gönderme koşullarını düzenleyen uluslararası anlaşmalardan bir diğeridir. Savaş esnasında esir düşen ya da yaralı tutsakların ikametlerinin bulunduğu yere veya birliklerine geri dönebilmeleri ve bu süre zarfında ihtiyaçlarının karşılanması konularını ele almaktadır. Kişisel eşyalarının iade edilmesi, geri dönerken kişilere sağlanabilecek yardımlar da bu Sözleşmenin hükümleri arasındadır (Yamaner ve ark. https://www.icrc.org/eng/home/languages/turkish/files /sozlesmeleri-protokolleri-conventions-protocols.pdf. Erişim Tarihi: 15.03.2017).

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde geri göndermeme ilkesi şu şekilde ifade edilmiştir: "Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tâbiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade (*refouler*)

etmeyecektir". İlke, "İade Yasağı" başlığı altında 1987 yılında yürürlüğe giren İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'de de anılmaktadır. Bu sözleşmeye göre taraf devlet, başka bir devlette ya da bölgede işkence görebileceği yönünde sağlam sebepleri olan kişiyi geri gönderemez, iade ve sınırdışı edemez (BM 1984). Bu ilke BM'in İnsan Hakları İnceleme Komisyonu (İHİK), Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından 1989 yılında kabul edilen, Kanun Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazların Etkili Bir Şekilde Önlenmesi ve Soruşturulmasına Dair Prensiplerde de anılmaktadır (İHİK 1989).

Ülkemizde 6458 Sayılı YUKK'un 4. maddesi, geri gönderilmeme ilkesini içermektedir. Yasaya göre "hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez" (T.C. Resmî Gazete, 11 Nisan 2013, Sayı: 28615).

Bir insanın gelmiş olduğu ülkede yaşayabileceği olumsuz olaylar gözönüne alındığında mülteci veya sığınmacının geri gönderilmeme hakkı kaçınılmazdır ve bu durum yasal metinler ile düzenlenmiştir.

1.1.9. İnsan Hareketliliğinin Nedenleri

Tarih boyunca insanlar çeşitli nedenlerler bireysel ya da kitlesel olarak göç etmişlerdir. Göç, birçok ekonomik, sosyal, siyasal, çevresel, toplumsal, kişisel nedenden kaynaklanabilir. İnsanlar daha iyi yaşam koşullarına, eğitim ve iş olanaklarına sahip olmak için ikamet ettikleri yeri gönüllü olarak değiştirebilir (Micinski ve Weiss 2016). Başka bir ülkeye yetkililerin bilgisi ve izni dahilinde yerleşebilir. Mülteci ve sığınmacılar ise göçmenlerden farklı olarak kendilerini yaşadıkları ülkede çeşitli nedenlerle baskı altında hisseden sıklıkla -ancak zorunlu değil- can güvenlikleri tehdit altında olan kişilerdir.

Göçün nedenleri iten ve çeken nedenler olarak iki ayrı kategoride incelenebilmektedir. İtme-çekme kuramı Everett S. Lee tarafından 1966 yılında ortaya atılmıştır. Yaşanılan yerdeki olumsuz yaşam koşulları itici sebeplerdir. Gidilmek istenen yerdeki iyi yaşam şartları çekici sebeplerdir. Örneğin, çalışma, sağlık, eğitim

ve sosyal olanakların yetersizliği itici, bu olanakların iyi durumda olması çekici sebeplerdendir (Lee 1966).

Kainth, itici faktörleri şu şekilde özetlemiştir (2009): Ekonomik koşulların ve iş olanaklarının yetersizliği, doğal felaketler (sel, deprem, kuraklık...), açlık, kıtlık, olumsuz politik uygulamalar, şiddet, işkence, insanlık dışı uygulamaların varlığı, hayati tehlikenin bulunması, dini, düşünsel ve sosyal baskıların olması, sağlık olanaklarının yetersizliği, eğitim olanaklarının yetersizliği, çevresel olumsuzluklar, sosyal faaliyetlerin yetersizliğidir. Çekici faktörler ise, iş olanaklarının ve ekonomik koşulların iyi olması, dini ve fikri özgürlüklerin olması, insan yaşamına önem verilmesi ve olumlu politik uygulamalar, sağlık olanakları, eğitim olanakları, teknolojik ve endüstriyel gelişmişliklerdir.

Mülteci ve sığınmacılar ise ulusal veya uluslararası gerginlikler, savaş ve iç çatışmalar, politik alandaki olumsuz uygulamalar, darbe, diktatörlük, kültürel, siyasi ve dini azınlıklara baskı uygulanması, asimile edilmek istenmeleri ya da göçe zorlanmaları, doğal felaketler (sel, deprem, açlık, kıtlık, hortum gibi), yaşam koşullarındaki olumsuzluklar gibi nedenlerle başka ülkelere sığınma talebinde bulunurlar (Canatan 1992). Dünya çapındaki savaş ve çatışmalar, mülteci ve sığınmacı hareketlerinin artmasına sebep olmaktadır. Afrika kıtasındaki 28 ülkede yıllardır farklı yapılardaki birçok grup çatışma içerisindedir. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Müslüman ve hristiyanlar arasında çatışmalar varken, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ülke içerisindeki isyancılara karşı mücadele vermektedir. Mısır ve Libya'da ise iç savaş yaşanmaktadır. Mali, Mozambik, Nijerya, Somali ve Sudan gibi ülkelerde de farklı gruplarla mücadeleler devam etmektedir. Asya ülkelerinden Afkanistan, Burma-Myanmar, Irak, İran, Taylant, Pakistan ve Filipinler'de farklı yapılarda gruplarla çatışmalar yaşanmaktadır. Son günlerde Dünya gündeminde olan Suriye'de ise birçok ülkenin bir arada törür örgütü gruplara karşı mücadele verdiği bilinmektedir. Avrupa ülkelerinden Çeçenistan, Dağistan ve Ukrayna'da da iç savaş yaşanmaktadır (http://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/347221.aspx, Erişim Tarihi 17.2.2018).

İnsanlar bugüne kadar olumlu veya olumsuz birçok bireysel, çevresel veya politik nedenlerle bulundukları yerleri terk etmiş ve/veya terk etmek zorunda kalmıştır. Bu terk ediş halen devam etmektedir.

1.2. Tarihte Toplu Sığınma Hareketleri

Dünya tarihine genel olarak bakıldığında nedeni ne olursa olsun büyük savaşlardan, çatışma ortamlarından kaçmak isteyen insanların daha iyi yaşam koşullarına kavuşma umudu ile farklı ülkelere sığınma talebinde bulunduğu görülür.

Sığınma kavramının günümüzde kullanıldığı kapsama en yakın biçimde Roma hukukunu düzenleyen I. Justinyen tarafından kullanıldığı düşünülmektedir. Justinyen, ağır suçlar işlemeyen kişilere sığınma hakkı verilebileceği hükmüne Roma Hukukunda yer vermiştir (Britannica 1993). Bugün olduğu gibi tarihsel süreçte de sığınma hareketlerine sebep olan koşullar farklılık göstermektedir. İlk ve Orta Çağlarda sığınmanın temelini hem dinsel hem sosyal hem de siyasi nedenler oluşturmuştur. Ancak dini görüş farklılıkları nedeniyle ortaya çıkan çatışmalar sebebiyle yaşanan sığınma hareketleri çoğunluktadır. Bu zamanlarda sığınmacılar için kutsal sığınma mekânları yapılmıştır.

Sığınma hareketlerinin net olarak ne zaman ortaya çıktığı bilinmemektedir. Bir Hitit kralı amcası tarafından tahttan indirilip, Mısır'a sürgün gönderilmiştir (UNCHR 1993). M.Ö. 460 yılında Tiran Lygdamis, Bodrumlu Heredot'u ülkeden kovmuş, o da Samos'a yerleşmiştir (Saydam 1982). Bodumlu Heredot'a göre Adratus, yanlışlıkla kardeşini öldürdüğü için Frigya'dan ayrılıp, Sart'a kaçmıştır ve Lidya kralı Krezus'a teslim olmuştur. Kral ona ülkesinde istetiği kadar kalabileceğini söylemiştir (UNCHR 1993).

Sığınma hareketlerine karşı sergilenen tutumu belirleyenler unsurlar arasında din önemli yer tutmaktadır. Örneğin; Avrupa'da sığınmacılar kilisenin himayesi altında yaklaşık M.S. 400 ve 500. yıllara kadar kendilerine tahsis edilen kutsal sığınma yerlerinde barınmışlardır. Monarşinin güçlenmesi ile kilise bu alandaki yetkisini devlete devretmek zorunda kalmıştır. İnanç ve özgürlükleri tehdit edilen azınlıklar Avrupa'da büyük göç ve sığınma hareketlerini başlatmıştır. Devlet kontrolündeki sığınmacılara tahsis edilen barınakların sayısı ise hızla azalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu, farklı ırk ve dinden birçok insanın sığınma taleplerini kabul ederek koruma altına almış ve uyum sağlamaları sürecinde desteklemiştir. Osmanlı Beyliğinin bağımsızlığını ilan ettiği 1299 yılından hemen sonra Müslümanlar Moğol istilasından kaçarak yeni kurulan devlete sığınmıştır. Osmanlı Devleti'ne

yönelik sığınma taleplerinden bir diğeri İspanya'dan ayrılmak zorunda kalan Arap ve Yahudilerden gelmiştir. Osmanlı tarihindeki büyük çaplı, sığınma hareketlerinden biri Araplara aittir (Odman 2008). Yaklaşık yedi yüz yıllık hâkimiyetlerinin sonunda İspanya'dan sürülen Araplar, Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Bir kısmı 1492 yılında ait gemilerle alınarak Osmanlı topraklarına getirilmiştir. İspanya'da kalan diğer Müslüman ve Yahudiler ise 1570 yılında Cezayir Beylerbeyi Kılıç Ali Paşa'nın yardımlarıyla önce Afrika'ya oradan da Tarsus, Adana ve Sis Sancaklarına yerleştirilmişlerdir. Bu sığınmacılar beş yıl süreyle her türlü vergiden muaf tutularak yeni yaşamlarına uyum sağlayabilmeleri için desteklenmiştir (Kaynak ve Muhteşem 1992).

Sığınma hareketleri ulus devletlerin kurulmasıyla birlikte hızlanmıştır. Çünkü belirli bir toprak parçasında belirli bir ırkın, aynı inanca, dünya görüşüne sahip kişilerin yaşaması gerektiği düşüncesinin yaygınlaşması ve ötekileştirmenin başlamasıyla birlikte dünyada sığınmacı sayısı artmıştır (Sancar ve Peker 2002). 1517 yılında Almanya'da ortaya çıkan reform hareketleri daha sonra tüm Avrupa kıtasına yayılmış ve mezhep farklılıkları nedeniyle oluşan çatışmalardan dolayı kitlesel sığınma hareketliliği başlamıştır. Dinsel sebepli gibi görünen ancak asıl amacın siyasal egemenlik olduğu 30 Yıl Savaşları (1618-1648) ve Fransa'daki Hugenott katliamı büyük çaplı göç hareketlerine sebep olmuştur. 30 Yıl Savaşlarında 150 bine yakın Protestan, yurtları olan Avusturya ve Bohemya'yı terk etmek zorunda kalmıştır. Fransa'daki katliamda ise yaklaşık 300 bin Hugenott'un can güvenliği endişesi ile ülkesinden ayrılarak, protestanların yoğun olduğu İngiltere, Hollanda, Almanya gibi ülkelere sığındıkları tahmin edilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşunda kendi ülkelerinde özgürlük ve güvenli ortam bulamayan Püritenlerin ve diğer dinsel azınlıkların göçünün büyük rol oynadığı söylenebilir (Sancar ve Peker 2002). "Yeni Dünya" olarak adlandırılan Amerika kıtası 19. yüzyılın sonuna kadar 60 milyon Avrupalı sığınmacı için daha iyi yaşam koşullarının simgesi olmuştur (Gençler 2005). Yeniçağı sona erdiren Fransız Devrimi ile dini baskı ve zulmümün yerini politik baskı ve zulüm almış ve 1848 Fransa ve Viyana ihtilaflarıyla birlikte Macar ve Leh mülteciler sorunu ortaya çıkmıştır (Şahin 2013).

Poltova Savaşı'nda Ruslara yenik düşen İsveç Kralı 12. Şarl da 1709 yılında yanında 1500-2000 kişilik grupla Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır (Kaynak ve Muhteşem 1992). Rusya, uzun bir süre ısrarla kralın iadesini istemesine rağmen Osmanlı Devleti vermemiştir. Rusya, kralı alabilmek için Osmanlı topraklarına girmiş, iki ordu Prut Nehri yakınlarında karşılaşmış, savaş sonunda 1711 yılında Prut Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmada Osmanlı aleyhine hükümler bulunmasına karşın, Osmanlı Devleti kralın güven içinde ülkesine dönebilmesi için Rusya'dan güvence istemiştir (Kılıç 2008). Bolşevik İhtilalinden sonra tehdit altındaki Rusların sığınma talepleri de kabul edilerek Gelibolu'ya yerleşmeleri sağlanmıştır.

Mülteciler ya da sığınmacılar Osmanlı İmparatorluğu döneminde ulusal güvenlik veya kaynakların kullanımı açısından tehdit olarak görülmemişlerdir (Haddad 2010). 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında liberal akımlarla birlikte sanayi toplumlarında yaşayan azınlıklarda "kendi kaderini tayin hakkı" çerçevesi içinde ulus-devlet arayışı başlamıştır. Bu dönemde 'tehlikeli yabancılar' olarak adlandırılan çingenelerin, seks işçilerinin, anarşistlerin sürgüne gönderildiği bilinmektedir. Mülteciler yirminci yüzyılda bir "sorun alanı" olarak kabul edilerek ıslah edici çalışmaların yapılması gerekliliği kabul edilmiştir (Bilgin 2006).

1.2.1. I. Dünya Savaşı Sonrası: Milletler Cemiyeti Dönemi

Yirminci yüzyıla gelindiğinde ulus devlet sisteminde yaşanan büyük savaşlar, ihtilaller, bağımsızlık hareketleri sonucunda binlerce kişinin içinde bulunduğu göç ve iltica hareketleri ivme kazanmıştır (Altınışık ve Yıldırım 2002). 1922 yılında Türk-Yunan Savaşı nedeni ile yaklaşık iki milyon kişi yaşadıkları bölgeyi terketmek zorunda kalmıştır. Balkan Savaşı (1912), I. Dünya Savaşı (1914-1918), Rus Devrimi (1917) gibi ciddi siyasi olaylar, Avrupa, Asya Kıtaları ve Orta Doğu'da milyonlarca kişiyi kapsayan büyük nüfus hareketlerinin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu nüfus hareketliliği sonucunda tüm dünya insanlarını ilgilendiren mülteci sorunu ortaya çıkmıştır (Odman 2008). I. Dünya Savaşı sonrasındaki ilk yirmi yıl içerisinde sadece Avrupa'da beş milyonun üzerinde insan yerinden edilmiştir (Çiçekli 2009). 1933-1939 yılları arasında sadece Almanya'dan kaçan Yahudilerin sayısı 350 bin, yerlerinden

edilen Polonyalıların sayısı ise 1,5 milyon civarındadır (Sancar ve Peker 2002). 20. yüzyılın başlarına kadar mülteci hukuku tam olarak oluşana kadar, yerinden edilmiş kişilere ilişkin düzenlemeler sınırlı sayıda kalmıştır.

I. Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası barışı, güvenliği ve iş birliğini sağlamak üzere 1919'da kurulan Milletler Cemiyeti, Avrupa'daki mülteci sorununa çözüm bulmaya yönelik çeşitli girişimlerde bulunmuştur (Çiçekli 2009). Bu girişimler sonucunda mülteci sorunlarına çözüm getirmek üzere Milletler Cemiyeti'ne bağlı Milletler Cemiyeti Mülteciler Yüksek Komiserliği (League of Nations High CommissionerforRefugees) kurulmuştur (Odman 1995). İlk yüksek komiser olan Norveçli Fridjtof Nansen'in çabaları ve bazı ülke ve gönüllü kuruluşların desteğiyle mültecilerin ülkelerine dönebilmelerini kolaylaştıran 52 ülke tarafından tanınan Nansen Pasaportu olarak adlandırılan seyahat ve kimlik belgeleri hazırlamıştır (Çiçekli 2009). Aynı zamanda Uluslararası Nansen Mülteciler Ofisi (International Nansen Office for Refugees) adlı özerk bir ofis kurulmuştur.

1933'te Hitler öncülüğünde Nasyonel Sosyalist İşçi Partisi'nin iktidara gelmesi ile rejim karşıtları ve Yahudiler Almanya'dan kaçmak zorunda kalmıştır. Bu büyük sığınmacı hareketliliği nedeniyle Londra'da, 1933-1938 yılları arasında faaliyet gösteren Almanya'dan Gelen Mülteciler için Yüksek Komiserlik (High Commissionerfor Refugeecomingfrom Germany) kurulmuştur (Odman 1995). Milletler Cemiyeti, mülteci sayısı altı yüz bine ulaştığı ve çalışamaz hale geldikleri için Nansen Ofisi ve Alman mülteciler için kurulmuş Yüksek Komiserlik'in faaliyetlerini 1938 yılının sonundan itibaren durdurulmuştur (Odman 2013).

Alman işgali altındaki topraklardan ayrılmak isteyen kişilerin sorunlarını çözmek için Birleşik Devletleri Başkanı Franklin Roosevelt'in çağrısıyla toplanan otuz bir ülkenin katılımıyla Hükümetlerarası Mülteciler Komitesi Evian'da kurulmuştur. Londra'da faaliyet gösteren bu komite II. Dünya Savaşı süresince Alman topraklarında kayda değer bir faaliyette bulunmamıştır ve 31 Aralık 1946'da görevi sona erdirmiştir.

1.2.2. II. Dünya Savaşı Sonrası: BM Dönemi

Savaşın sona ermesinden hemen sonra 1944-1951 yıllarında arasında büyük bir iltica hareketliliği yaşanmış ve dünya üzerinde yaklaşık 20 milyon insan yer

değiştirmiştir (Sancar ve Peker 2002). Bu dönemde yaşanan uluslararası insan hareketliliğinin en önemli nedeni, savaşlar olmuştur. II. Dünya Savaşından sonra nerdeyse bir milyon insan Orta Avrupa Bloğundan kaçarak Amerika'ya sığınmıştır. Savaş sonrasında 200 bin Macar, Cezayir ve Fas mücadelesinde ise 200 bin Cezayirli yerinden edilmiştir.

I. ve II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, sığınma hareketleri, evrensel bir nitelik kazanmıştır. Savaşın sona ermesini takiben, 26 Haziran 1945 tarihinde toplanan San Fransisco Konferansı'nda, tüm dünyada etkili ve ortak bir güvenlik sisteminin oluşturulması amacıyla hazırlanan BM Antlaşması, oy birliğiyle kabul edilmiş ve gerekli sayıda onay belgesinin temini üzerine 22 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Odman 2008).

1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'nin kabulüne kadar BM bünyesinde farklı oluşumlar kurulmuş, sığınma hakkını içeren Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi kabul edilmiştir. Mülteciler ile yerini terk etmeye zorlanan kişilerin sorunlarına acil, olumlu ve genel bir çözüm getirmek amacıyla, Aralık 1946'da Uluslararası Mülteciler Örgütü (International Refugees Organisation – IRO) kurulmuştur. BM Yardım ve Yeniden Yapılanma Ajansı (United Nations Relief and Rehabilitation Administration- UNRRA) ve Hükümetlerarası Mülteciler Komitesi'nin görevlerini devralmış ve 1952'ye kadar faaliyet göstermiştir (Odman 2008). UNRRA Afrika ve Yakın Doğu'nun bazı bölgelerinde yerinden edilmişlerle, Almanya, Avusturya ve İtalya ile iş birliği halinde çalışmak üzere sorumluluk almıştır.

Bengallileri kendilerine özerklik tanınması yönündeki taleplerinin arttığı 1960'lı yıllarda batı Pakistan'da başlayan huzursuzluklar, ülkedeki gösteri ve grevlerin etkisiyle hükümetin 1969 yılında devrilmesine yol açmıştır. Siyasal istikrarsızlık nedeniyle toplu saldırılar binlerce sivilin hayatını kaybetmesine neden olmuştur (Anthony 1997). Ölümlerle sonuçlanan bu olayların ardından Doğu Pakistan'dan kaçan yaklaşık yarım milyon mülteci Hindistan'a gelmiştir. Hindistan Hükümeti tarafından 1971 sonu itibariyle BM'e iletilen rakamlar toplam sayının 10 milyona ulaştığını göstermektedir (Doğan 2011).

Hindiçini'deki eski Fransız kolonilerinden Vietnam, Kamboçya ve Laos'ta 1975

yılındaki ayaklanmalar, üç milyondan fazla insanın ilerleyen zamanlarda bu ülkelerden kaçmasına neden olmuştur. Vietnam'dan Çin'e kaçanların sayısı 1979'un sonunda 250 bin kişiyi aşmıştır. ABD'nin 1979'da başlattığı Düzenli Çıkış Programı, Vietnamlıların doğrudan ABD'ye göç etmesine imkân tanımış, 1979-1999 arasında bu program dâhilinde 500 binden fazla mülteci ABD'ye giriş yapmıştır (BMMYK 1997). Dünya'nın az gelişmiş, ekonomik dar boğazda olan ülkelerden Afganistan'da 1980'lerde yaşanan kitlesel mülteci hareketlerinin nedeni, yerel çatışmaların yanı sıra süper güçlerin bu bölgeye müdehalesidir. 1979 Aralık ayında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali ile birkaç hafta içinde 600 bin Afgan, Pakistan ve İran'a kaçmıştır. 1990 Aralık'ta 3,3 milyonu Pakistan'da ve 3 milyonu İran'da olmak üzere toplamda 6,3 milyon Afgan mülteci oluşmuştur (Mundo 1999).

II. Dünya Savaşından sonra insan hareketliliği başlamıştır. Savaşın üzerinden ortalama 20 yıl geçtikten sonra Pakistan Vietnam gibi dünyanın doğusunda bulunan ülkelede ölüm ve ülkelerini terk eden insanlarla karşılaşılmıştır. 1980'li yıllara geldiğimizde bu sayılar artış göstermiştir.

1.2.3. Uluslararası İnsan Hareketliliği Hızlanıyor: 1980– 2000 Yıllar

Yirminci yüzyılda yaşanan dünya savaşları, sömürge ülkelerde bağımsızlık hareketlerinin başlaması, küresel rekabet ve teknolojik gelişmeler sığınma ve mülteci hareketlerinin küresel bir boyut kazanmasına neden olmuştur. 1980'lerde Nikaragua, El Salvador ve Guatemala'daki iç savaşların neden olduğu isyanlar ve isyan karşıtı olaylar, çok sayıda kişinin ölmesine ve toplamda 2 milyon insanın yerinden edilmesine neden olmuştur. Honduras 1986'da Nikaragua'dan gelen 43 bin, El Salvador'dan gelen 24 bin ve Guatemala'dan gelenlerle birlikte yaklaşık 68 bin mülteciyi topraklarına kabul ederken, Meksika da 46 bin kadar Guatemalalı mülteci kabul edilmiştir (BMMYK 1997).

1980'lerde, Orta Amerika ülkelerinden Meksika'daki 300 bin Guatemalalı mülteci, Honduras'a giden 300 bin Nikaragualı mülteci, Etiyopyalı ve Mozambikli sığınmacılar ve 1989'da Angola, Zambiya ve diğer Afrika ülkelerinden Namibya'ya dönen 40 bin kişilik mülteci grubu, Körfez Savaşı'nın ardından 1,5 milyon Iraklı Kürdün Türkiye ve İran'a sığınması gibi toplu sığınma hareketleri 20.yüzyılın

gündeminde baş köşeye oturmuştur. 1991 yılında Banglades'e giden 250 bin kişilik Rohingyalı grubu, Etiyopya'daki Somalili sığınmacılar, Tacikistan'daki iç savaş nedeniyle yerinden edilen yarım milyon insan, 1993'te Kamboçya'ya gönüllü geri dönüş, Nepal'deki 96 bin Bhutan'lı mülteci bu dönemde devam eden sığınma hareketlerine örnektir. Afrika büyük göller bölgesindeki 270 bin Ruandalı sığınmacı, 1991'de SSCB'nin dağılmasıyla oluşan hareketler 1995 ortalarında ise 120 bin Sierra Leoneli mülteci hareketi, 1999'da Makedonya'daki Kosovalı sığınmacılar, Kosova'ya 1999'da dönen 600 bin Kosovalı mülteci, Batı Timor ve Endonezya'dan çıkan mülteciler yaşanan toplu sığınma hareketleri arasında sayılabilir (BMMYK 2000).

1991 yılında Bangladeş'e giden 250 bin kişilik Rohingyalı'nın göç hareketi, 1948 yılında İngiltere'den bağımsızlığını kazanan Burma'nın Arakan eyaletindeki Rahkine halkı ile Rohingyalılar arasında çıkan çatışmalarla başlamıştır. Bu çatışmaların yaşandığı zaman diliminde 250 bin Rohingyalı'nın Bangladeş hükümetine sığınma talep ederken, 1991'e gelindiğinde yine 250 bin kişilik grup ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır (BMMYK 2000).

1.2.4. 2000'li Yıllarda Mülteci ve Sığınmacılar

2000'li yıllara gelindiğinde ise mülteci meselesini daha çok bölgesel çapta ele alma gerekliliği söz konusudur. Afganların 2001 yılı sonlarında, ABD'nin Taliban rejimine açtığı savaş nedeniyle birçok insan yerinden olmuştur. Aralık ayında İran Kızılayı, çoğu kadın ve çocuk 2 bin Afganlıyı kampların dolu olduğu gerekçesi ile reddetmiştir. İslam dinini referans alan bazı grupların uyguladığı aşırı şiddet 40 bin Bangladeşlinin ülkelerinden kaçmasına neden olmuştur. Hindistan otoriteleri, ülkeye girmeye çalışanları kabul etmemiştir. Ortadoğu'da, 2001'de İsrail ve Filistin arasında yoğunlaşan çatışmalar, yüzlerce kişinin ölmesine neden olurken, her iki taraftan da siviller ağır kayıplar vermeye devam etmiştir (UNCHR 2007).

BM Mülteci Yüksek Komiserliği verileri 2007 yılı sonunda açıklanan verilere göre yaklaşık 32 milyon mülteci, sığınmacı, dönenler, ülke içinde yerinden edilmişler, vatansız kişiler ve sayıları çok az olan (70 bin civarında) kuruluşun yardımda bulunduğu ancak diğer gruplara girmeyen kişiler kuruluşun ilgi alanındadır. Bunlar arasında 11,5 milyonu mülteci ve 750 bini sığınmacı konumundadır (UNCHR 2007).

Sığınma hareketleri tarihsel süreç içinde incelendiğinde; önemli nedenleri arasında siyasi çatışmalar, etnik sorunlar ile bunlara bağlı olarak iç karışıklıklar olduğu görülmektedir. Değişen ve gelişen yaşam koşullarıyla birlikte insan güvenliği yeni bir anlam kazanmıştır. Geleneksel yaklaşımların yerine uluslararası iş birliğine dayalı bir bakış açısı gelişmektedir. Tarih boyunca yaşanan insan hareketliliğine bakıldığında otoriter ve sömürgeci devletlerin halkını göçe zorladığı görülmektedir. Afrika'nın büyük göller bölgesine çok uluslu güç yerleştirilmesi, eski Yugoslavya'daki savaş sırasında dış güçlerin ve ittifakların kuvvet kullanımı, Filistin sorunuyla ilgili görüş ayrılıklarının sürmesi örneklerinde de olduğu gibi birçok devletin vatandaşlarının güvenliğini hiçe saydığı açıktır. Halk için de kaçış, yaşamı sürdürmek için son çaredir (BMMYK 1997).

Günümüz dünyasında, bir zamanlar otoriter iktidarların yönetimi altında yaşayan eski Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa ve Güney Amerika gibi bölgeler demokratik siyasi rejimlere yönelmiş olsalar da çoğunluğu Afrika, Asya ve Ortadoğu'da bulunan pek çok devlet hala daha otoriter rejimlerle yöneltilmektedir. Bu yönetim anlayışında yaşadıkları baskı ve çatışmalar insanları yaşadıkları bölgeden ayrılmaya zorlamaktadırlar. Diğer yandan, gelişen teknolojik imkânlara rağmen devletlerin hem kendi içlerindeki hem de birbirleriyle olan ilişkilerindeki ekonomik istikrarsızlığın artarak devam etmektedir. Son otuz yıl içinde Dünya nüfusunun %5'lik en zengin grubuna giren ülkelerle, %5'lik en yoksul grubuna giren ülkeler arasındaki gelir farkı iki kat artmıştır (Buz 2008). Dünya nüfusunun yaklaşık dörtte biri Dünya Bankası'nın resmi yoksulluk sınırının altında yaşamaktadı (Worldbank 2015). Dünyanın yoksul ülkelerinin çoğu, bazı durumlarda hızlı nüfus artışının körüklediği, ekonomik durgunluk, çevresel tahribat ve gittikçe yoksullaşma döngüsünün içerisinde yer almaktadırlar. Tüm bu nedenlerin tek başına göçe yol açmadığının en bariz örnekleri, Lesoto, Namibya, Tanzanya ve Zambiya'dır. Bu ülkeler çok yoksul oldukları halde, ülke halklarının ülkelerini terk etmelerindeki nedenler, insan hakları ihlalleri, baskı ve çatışmadır. Ekonomik istikrarsızlığın sonucu olarak oluşan baskı ve çatışma ortamı insanları göçe zorunlu kılmıştır (BMMYK 1997).

Birlemiş Milletler (BM) Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre günümüzde beş milyona yakın Suriyeli, mülteci olarak farklı ülkelerde bulunmaktadır

(UNHCR 2016). Suriyelilerin en çok Suriye'ye komşu ülkelerde bulundukları görülmektedir. Söz konusu ülkeler Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'dan oluşmaktadır. Türkiye'de 2,5 milyon, Lübnan'da 1,1 milyon, Ürdün'de yaklaşık 650 bin, Irak'ta yaklaşık 250 bin ve Mısır'da yaklaşık olarak 120 bin olmak üzere Suriyeli göçmenlerin %90'ına yakın bir oranın komşu ülkelerinde bulundukları söylenebilmektedir (https://www.amnesty. org/en/latest/news/2016/02/syrias-refugee-crisis-in-numbers/ Erişim Tarihi : 22.10.2017). İlk dönemde göçmen sorunu yerel ve bölgesel bir sorun gibi bir hal alsa da özellikle 2013-2014 yıllarından sonra göç yolunun Avrupa Birliği (AB) sınırlarına dayanması ile birlikte sorun daha küresel bir boyut kazanmıştır. Günümüzde AB sınırları içerisinde yaklaşık 500 bin Suriyeli göçmen yer almaktadır. Ancak söz konusu göçmenlerin ağırlıklı olarak Almanya ve İsveç'te yer aldıklarını belirtmekte fayda vardır. BM verilerine göre halen bir milyonun üzerinde Suriyeli göçmen AB ülkelerine sığınma hakkı için başvuru yapmıştır (UNHCR 2016)

2000'li yıllara gelindiğinde özellikle Orta Doğuda siyasi sorunlar, etnik farklılıkların sorun olarak görülmesi nedenlerinden ölüm ve göç artmıştır. Sorunlar uluslararası yardımlar ile çözülmeye çalışılmış gibi görünse de, adil bir uygulama olmamış aksine sorunlar daha da artmıştır.

1.2.5. Türkiye'de Toplu Sığınma Hareketleri

Osmanlı Devleti Tarihinde birçok sığınma hareketi yaşanmıştır. İspanya'da Hristiyanların zulümünden kaçan Yahudi ve Müslümanlar II. Bayazit döneminde Osmanlı topraklarına kabul edilmişlerdir. 1783'te Kırım'ın işgal edilmesi ile Kafkasya'daki Müslümanlar Osmanlı'ya sığınmışlardır.

1830'da Polonya liderleri Adam Czartorsk Rusya ile uzun süre mücadele etmiş ve başarısız olunca da Osmanlı'ya sığınmıştır. Bununla birlikte Polonya'dan kaçanlarda Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Czartorski, gelen sığınmacılar ile birlikte İstanbul'da Polonezköy'ü kurmuş ve uzun yıllar Osmanlı Himayesinde yaşamıştır. Çarlık Rusya ve Avusturalya Leh ve Macar mültecilerin iadelerini istese de dönemin padişahı Abdülmecit iade etmemiştir. Bu mültecilerin bir kısmı isteyerek Müslüman olmuş ve Osmanlı ordusuna katılmıştır(Kaynak ve Muhteşem 1992). Bu tarihte Osmanlı'ya

sığınan mültecilerin sayısı, 53 Macar, 833 Polonyalı, 464 İtalyan toplam 1350 kişi Osmanlı Devletine kendi uzmanlık alanlarında hizmet vermiş ve Osmanlının modernleşme sürecine katkı sağlamışlardır (Gümüş 2007).

Bir diğer önemli kitlesel göç ve sığınma hareketi ise 1859-1922 yılları arasında Kafkasya ve Kırım'dan kaçan, sayıları dört milyonu bulan Çerkez ve Tatar Halklarının göçüdür (Kılıç 2008). 1850'li yıllarda Ruslar Romanya'ya ilerlemiş ve Kafkasyayı slavlaştırmak istemiştir. Müslüman olan halk üzerinde baskı kurmuş ve insanları Osmanlı topraklarına göç ettirmiştir. Göç eden insanların çoğu bu sırada hayatını kaybetmiştir (Aslan 2006).

Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketliliği, I. Dünya Savası'ndan sonra ve Cumhuriyet Dönemi'nde toplu göçler şeklinde kendini göstermiştir. Türkiye'nin stratejik ve coğrafi konumunun göç yolları üzerinde bulunması bu hareketliliğin nedenlerinden biridir. Diğer yandan eskiden Osmanlı toprakları olduğu halde savaş sonrasında başka devletlerin sınırları içinde kalan yerlerde yaşamak istemeyenler de Türkiye Devleti'ne sığınmıştır. Çevresel çatışmalar, siyasi ya da ekonomik istikrarsızlıklar da mülteci ve sığınmacıların toplu hareketliliğinin nedeni olmuştur (Buz 2004).

Cumhuriyet döneminde yaşanan büyük sığınma hareketlerinin ilki 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması gereğince Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesidir. Buna benzeyen başka anlaşma da Bulgaristan ile imzalanmış ve gönüllü değişim olarak yenilenmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Türkiye sadece Bulgaristan ve Yunanistan'dan değil, Balkanlar ve Kafkaslardan gelen sığınma taleplerini de kabul etmiştir; ancak söz konusu hareketlilik sığınma değil "vatana geri dönüş" olarak adlandırılmıştır (Türkeş 1998).

Yugoslavya ve Makedonya'daki 1952-1967 yılları arasında yaşanan asimilasyon sürecinden kaçan Türk ve Müslüman kökenli binlerce sığınmacı Türkiye'ye kabul edilmiştir (Çavuşoğlu 2006). Niğde, Sivas, Yozgat ve Bergama'da mülteciler için hazırlanmış kamplara yerleştirilmişlerdir. Türkiye, II. Dünya Savaşı süresince tarafsız konumunu koruduğu için sığınmacıların tercih ettiği ve Yunanistan'dan sığınmacı kabul eden bir ülke haline gelmiştir.

II. Dünya Savaşı bittikten sonra Yunanistan, Bulgaristan'dan gelen göçmenler ile

Avrupa'dan gelen Yahudi sığınmacıların büyük bir çoğunluğu ülkelerine geri dönmüş ya da başka ülkelere göç etmişlerdir. 1945-1980 yılları arasında Bulgaristan ve Yugoslavya'dan pek çok sığınmacı kabul edilmiştir (Kirişçi 2000). 1960'lı yılların başında Türk yetkililer, Avrupa'da yaşayan mültecilerin sorunlarıyla ilgili olarak yetkili makamlarla iletişime geçmiş ve Doğu Bloğu ülkelerinden kaçan ve Türkiye'ye sığınan yirmi bini aşkın insan mülteci olarak üçüncü ülkeye yerleştirilmiştir.

1980'li yıllar ve sonrasında Türkiye bireysel ve kitlesel olarak hem Avrupadan hem de Avrupa dışından sığınmacılarla karşılaşmıştır. 1988'de 51 bin Iraklı, 1989'da 40 bine yakın Türk kökenli Bulgar, 1991'de 460 bin Iraklı, 1992'de 25 bin Bosnalı, 1999'da 100 bin Kosovalının sığınma başvurusunda bulunduğu (İçduygu ve Sirkeci 1999); çoğu sığınmacının da Türkiye'yi bir geçiş ülkesi olarak kullanıldığı bilinmektedir (İçduygu 2000). Sığınanlar arasından bir bölümü -1992'de Bosna Hersek'ten ülkemize sığınanlar gibi- ülkelerine geri dönmüştür. Ancak önemli bir kısmı da -İran ve Irak'tan gelen sığınmacılar gibi- ülkemize yerleşmişlerdir (İçduygu ve Sirkeci 1999).

1980'li ve 1990'lı yıllarda Afganistan ve Bulgaristan'dan Türk kökenli çok sayıda kişi Türkiye'ye sığınmıştır. Özellikle 1980'li yılların sonunda Bulgaristan'da yaşayan Türk kökenlilere karşı uygulanan asimilasyon politikası pek çok kişinin Türkiye'ye sığınma talebinde bulunmasına neden olmuştur; ancak Bulgaristan'ın değişen politikasından sonra yarıdan fazlası geri dönmüştür.

İran'da yaşanan İslam Devrimi ve Irak'taki Körfez Savaşı sonrasında 1985-2005 yılları arasında çok sayıda kişi ülkemize sığınma başvurusunda bulunmuştur. Türkiye 1988-1991 yılları arasında yarım milyona yakın Kuzey Iraklı Kürt ve İranlı sığınmacıyı kabul etmiştir (Çavuşoğlu 2006). Bilindiği gibi Türkiye'nin de kabul ettiği Cenevre Sözleşmesi'ne göre Avrupa dışında kalan ülkelerden gelen mülteciler, sığınmacı olarak nitelenmektedir. Devrimden kaçan İranlılar turist vizelerinin süresi dolana kadar sığınmacı statüsünde Türkiye'de barınmış, bu süre içinde çeşitli kanallar bularak Avrupa ülkelerine geçiş yapmıştır (İçduygu 2000). Irak üzerinden ise 1988-1991 yılları arasında Asya ve Afrika kaynaklı üç kitlesel sığınma hareketi yaşanmıştır. İlk sığınma dalgasını İran ile Irak arasındaki savaştan kaçanlar oluşturmaktadır. İkinci sığınma dalgası 1990- 1991 yıllarında Körfez Krizi'nden kaçan Iraklı ve Kuveytli

sığınmacılardan oluşmuş ve bu sığınmacılar bir müddet sonra geri dönmüşlerdir. Üçüncü sığınma dalgasını 1991 yılında Irak ordusundan kaçan, çoğunluğu Kürtlerden oluşan ve bunun yanı sıra Türkmen, Arap ve Keldanilerin de yer aldığı nüfus hareketi oluşturmaktadır (Kirişçi 2000).

15 Mart 2011'de Suriye'de başlayan savaş ile birlikte yerel halk yaşanabilecek güvenli bölgelerin arayışına girmiş ve nüfusun yarısından fazlası yer değiştirmiştir. Türkiye, Lübnan, Irak ve Mısır'a giderek sığınma talebinde bulunmuşlardır. Bir kısım da legal veya illegal yollardan Avrupa'ya gitmeye çalışmıştır.

Türkiye'de yasal ya da yasal olmayan yollarla sığınmış birçok Suriye vatandaşı yaşamaktadır. Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğanın açıklamalarına göre Mart 2016 tarihi itibariyle Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı sayısı 2 milyon 733 bin 784 ulaşmıştır. 26 Geçici Barınma Merkezinde (GBM) kalan Suriyeli sayısı ise 282 bin 815 olarak bildirilmiştir (http://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/yalcin-akdogan-turkiyedeki-suriyeli-gocmen -sayisi-2-milyon-733-bin-784-1130888, Erişim Tarihi: 10.11.2016). AFAD tarafından 10 ilde oluşturulan 25 barınma merkezlerinde kalanlara ısınma, market, güvenlik, ibadethane, haberleşme, tercümanlık, psiko-sosyal destek, haberleşme, itfaiye, altyapı ve bankacılık hizmetleri sunulmaktadır. Bu tesislerde ayrıca eğitim, meslek kursları, dinlenme ortamları, çocuklar için oyun parkları ve internet erişimi hizmetleri de bulunmaktadır (Kutlu ve Duruşkan 2016).

1.3.Mülteci ve Sığınmacı Hukukunun Dünyada ve Türkiye'de Gelişimi

Mülteci ve sığınmacıların mağduru oldukları ve katlanmak zorunda kaldıkları olumsuz yaşam koşulları tüm dünyanın sorumluluk üstlenmesi gereken bir insan hakları meselesidir. Bilindiği gibi 1949 yılında 7217 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak kabul edilen İHEB tüm insanların eşit hak ve özgürlüğe sahip olduğu ve herkesin birbirine kardeşlik anlayışı ile yaklaşması gerektiği felsefesine dayanmaktadır. Özellikle toplu sığınma hareketlerinden kaynaklanan sorunlara kalıcı çözümler bulunması için küresel dünyada ulus devletlerin iş birliği yapması gerekmektedir.

Mülteci ve sığınmacıların hakları devletlerin görev ve sorumluluk alanına giren ancak uluslararası hukuk kuralları ile de düzenlenmesi gereken insan hakları arasında

yer almaktadır. Üçüncü kuşak insan hakları arasında sayılan bu haklar birçok devletin anayasal güvencesi altındadır, ancak Türkiye'de yasa koyucu Anayasaya ekleme gereği görmemiştir. Günümüzde devletlerin mülteci ve insan hakları hukukundan kaynaklanan yükümlülükleri, terörizmle mücadele ve terörü bitirme yükümlülüklerinden üstün tutulmaktadır.

Mülteciler sorununun ilk olarak ele alındığı uluslararası toplantı 1920 yılında Milletler Cemiyeti'nin girişimi ile düzenlenmiştir. Bu toplantıdan önce mülteciler konusunda devletlerarası ikili görüşmeler yoluyla çözüm üretilebileceği düşülmüştür. 1933'te Mültecilerin Uluslararası Statüsü ve 1938'te Almanya'dan Gelen Sığınmacıların Statüsü, mülteciler konusunda Milletler Cemiyeti tarafından yapılan ilk uluslararası anlaşmalardır; ancak her iki sözleşme de dar kapsamlı olup az sayıda ülke tarafından imzalanmıştır. Mültecilerin birey olarak değil toplu olarak değerlendirildiği bu sözleşmeler ani sorunlara anlık çözümler üretmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu sözleşmelerde mülteciler için uluslararası hukukta düzenlemeler yapılması gerekliliğinden bahsedilmemiştir (BMMYK 1998).

1.3.1. BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi)

I. Dünya Savaşı sonucunda vatanlarından, topraklarından ayrılmak zorunda kalan mülteciler uluslararası hukukta düzenleme yapılması zorunluluğunu doğurmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, mültecilerin durumunun çözülmemesi, mültecilerin hukuki statülerinin belirlenmesi gereğini doğurmuştur (Özdemir 2001). Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde toplanan konferansta daha önce özel bir komite tarafından hazırlanan sözleşme tasarısı -önsöz ve "mülteci" tanımı dışında- hiç çekimser ve olumsuz oy olmadan 24 oyla kabul edilmiştir. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (bilinen adı ile Cenevre Sözleşmesi) 28 Temmuz-31 Ağustos 1951 tarihleri arasında BMine üye devletlerin imzasına açılmış; 22 Nisan 1954'de yürürlüğe girmiş, Türkiye Sözleşmeyi, 29 Ağustos 1961 tarihinde 359 sayılı yasayla kabul etmiştir. Bu sözleşme halen uluslararası mülteci hukukunun temeli olarak kabul edilmektedir (Ulaşan 1993).

İHEB'si 10 Aralık 1948 tarihinde ilan edilmiş, 29 Mayıs 1949'da 7217 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Bu beyanname'nin 14. maddesinde: "Herkesin,

zulüm gördüğünde başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunabilme ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkına sahip olduğu" vurgulanmaktadır. Aynı madde, 2. fıkrada gerçekten siyasi olmayan suçlar veya BM ilkelerini ihlal eden davranışlardan oluşan suçlar söz konusu olduğunda sığınma talebinde bulunamayacağı ve sığınma haklarından yararlanılamayacağı ifade edilmiştir. Bu sayede devletlerin mülteci ve sığınmacılara tanıyacağı hakların kötüye kullanımı engellenmeye çalışılmıştır. Ancak bu uluslararası hukuki belgede mülteci ve sığınmacı haklarının ihlal edildiği durumlar için denetleme mekanizmaları düşünülmemiştir. Evrensel nitelikte ve taraf ülke sayısı fazla bir belge olmasına rağmen denetlemeyi ve cezayı gerektiren durumların dikkate alınmaması bu bildirgenin en önemli eksikliği olarak görülmektedir (Habermas 2002). Sonuç olarak bu eksiklik Cenevre Sözleşmesi ile giderilmek istenmiştir.

Cenevre Sözleşmesi'nin hazırlık çalışmaları ve BMMYK'nın kurulması uluslararası hukukta mültecilerin korunmasına yönelik standartlar ve mültecilerin ihtiyaçlarına cevap veren kurumsal yapılar oluşturulması açısından bir dönüm noktasıdır (Çiçekli 2009). Uluslararası mülteci hukukunun temeli olarak kabul edilen, halen evrensel nitelikli tek düzenleme özelliğine sahip sözleşmedir. Sözleşme ile mültecilerin hakları ve uluslararası toplumun mültecilere karşı sorumlulukları düzenlenmiştir. Ayrıca insan hakları sözleşmesi arasında, İHEB'de tanımlanan ideallere hukuki bağlayıcılık getiren ilk sözleşmedir (Eriş 2007). Sözleşme 1 Ocak 1951 tarihi öncesinde mülteci statüsünü kazanmış kişileri ve aynı zamanda mülteci olmaya aday kişilere ilişkin hükümleri ve uygulama standartlarını belirlemiştir (Habermas 2002). Mültecilere ilişkin daha önce imzalanmış sözleşmelerin bir araya toplanması, gözden geçirilmesi ve kapsamının genişletilmesi amaçlanmıştır.

1.2.5.1. "Mülteci"nin Tanımlanması

Kişiler, din, dil, uyruk, sosyal veya siyasi görüşlerden dolayı toplumdan dışlanıyor ve zulüm görüyorsa ülkesinden ayrılıp, daha özgür yaşayabileceği bir ülkeye sığınma talebinde bulunma hakkına sahiptirler. Farklı gerekçelerle ülkelerinde yaşamaktan korkar duruma gelenler, geri dönemedikleri veya dönmek istemedikleri için başka bir ülkeden sığınma talep edebilirler.

BM bünyesinde mülteci, sığınmacı ve vatansızlara ilişkin sorunların incelenmesi amacıyla Fransa, İngiltere ve ABD temsilcilerinin bulunduğu Ad Hoc[2] Komite kurulmuştur. Komite, Cenevre Sözleşmesi'ne mülteci tanımına "haklı bir nedene dayanan baskı ve zulüm korkusu" koşulunu ekleyerek bugün kullanılan mülteci kavramının temel çerçevesini oluşturmuştur (Civelek 2001).

Sözleşmenin 1. maddesinin A bendinin 2. fıkrasına göre mülteci:

"1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeni ile yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen veya zulüm korkusu nedeniyle buraya dönmek istemeyen kişisidir (T.C. Resmi Gazete, 9 Ocak 1961, Sayı:10898)."

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'nin 2. Bendinde ise mülteci şu şekilde tanımlanmıştır: 1 Ocak 1951'den önce yaşanan bazı olumsuzluklar ile ırkı, inancı, anlayışı ve siyasi düşüncelerinden dolayı, zulme uğrayacağından korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışına çıkan kişidir. Ayrıca bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya dönmek istemeyen kişiler de mülteci sayılacaktır.

Cenevre Sözleşmesi'nin "Mülteci" Tanımının Uyumlaştırılmış Bir Şekilde Uygulanması Hakkında 4 Mart 1996'da Brüksel'de ortak bir tutum belirlenmiştir. Alınan bu ortak kararla birlikte Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci sayılanlar dışında da uluslararası korumaya ihtiyaç duyanlara gerekli hizmetlerin sunulabilmesinin önü açılmıştır (BMMYK 1995).

[2] Geçici Komite

1.2.5.2. Zulüm Korkusu

Mülteci statüsü verilmesi gereken kişiler uluslararası hukukta Cenevre Sözleşmesi'nde ifade edildiği şekilde "zulüm görmekten haklı nedenlerle korku duyan kişi"lerdir[3]. Sözleşmeye taraf olan bütün devletler ülkelerine gelen ve bu nitelikleri taşıyan kişilere mülteci statüsünü ve haklarını tanımak zorundadır. Uygulamada ise başvuru sahibinin duyduğu korkunun haklı nedenlere dayanıp dayanmadığı menşei ülke tarafından değerlendirilmekte ve talebini inandırıcı gerekçelere dayandırması beklenmektedir.

1.2.5.3. Zaman ve Coğrafi Konum Sınırlaması

Cenevre Sözleşmesi, "1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar" ifadesiyle mülteci tanımına zamansal sınırlama getirmiştir. Daha önce değinildiği gibi Sözleşme, II. Dünya Savaşı sonrasında ve Soğuk Savaş döneminde yaşanan sorunları çözmek amacıyla yürürlüğe girmiştir. Özellikle Doğu Bloğundan büyük ölçüde de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden kaçanların mülteci statüsü kazanmaları amaçlanmıştır. Sözleşme taslağı II. Dünya savaşından hemen sonra hazırlandığı, için mülteci, 1 Ocak 1951 tarihinden önce "Avrupa'da ya da başka bir yerde meydana gelen olaylardan etkilenen ve ülkesi dışında yaşamaya mecbur kalan kişileri" kapsayacak biçimde tanımlanmıştır. Sözleşmedeki zaman ve coğrafi konum konusundaki bu sınırlama ve devletlerin farklı uygulamaları ile birçok ülkede mültecilerin mağduriyetine neden olmuştur (BMMYK 1998).

Türkiye ise 1926 ve 1928 Antlaşmalarının dışında olmak şartıyla ve 1951 tarihinden önce sadece Avrupa'da geçen olaylara ilişkin olarak mülteci statüsünü tanıyacağını belirterek sözleşmeyi kabul ettiğini bildirmiştir. 1951 sözleşmesinde yapılan mülteci tanımında, BMMYK'nın kurucu yasasında yapılan tanımlamadan farklı olarak sadece mülteci tanımına alansal kısıtlama getirmiştir. Bir de kişilerin belli

[3] 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 tarihlerinde yapılan düzenlemeler, 28 Ekim 1933 ve 10 Şubat 1938 tarihli Sözleşmeler, 14 Eylül 1939 tarihli Protokol ve Uluslararası Mülteci Örgütü Tüzüğü'ne dayanılarak "mülteci olmadığına karar verilenler" hakkında da Cenevre Sözleşmesi hükümleri uygulanmaktadır. Bu sayede söz konusu metinlere dayanılarak "mülteci" olarak nitelenmemiş kişilerin hakları korunurken yeni yasal düzenlemelerden de yararlanmaları sağlanmıştır.

bir sosyal gruba mensubiyetlerinden dolayı (bir sosyal gurubun, hükümet ya da yönetimi elinde bulunduranlar tarafından zulüm görebilecekleri dikkate alınmıştır) da mülteci olabileceklerini kabul etmiştir (Civelek 2001).

1.3.1.4. Geri Göndermeme İlkesi

Cenevre Sözleşmesinin 33. maddesine göre bir ülkenin kabul ettiği mülteciler; dini, dili, ırkından, herhangi bir gruba üye olmasından, sosyal veya siyasi görüşlerinden dolayı özgürlüğünün ya da hayatının tehlike altına olacağı ülkelere iade edilemez. Bu maddenin tek istisnası mültecinin ikamet ettiği ülke ve halkının güvenliğini tehdit etmesi veya ciddi bir suçtan hakkında kesinleşmiş hüküm bulunmasıdır. Geri gönderilmeme ya da sınır dışı edilmeme hakkı, istisnai durum söz konusu olduğunda bile mülteci adayına yargı denetimi (32. madde) ve vatandaşlığa geçme hakkı tanımıştır (34. madde). Ancak mültecinin ulusal güvenlik veya kamu düzeni için tehdit teşkil ettiği durumlar kapsam dışında bırakılmıştır (Kılıç 1998).

Mülteciler, yeniden bir devletin koruması altına girene kadar uluslararası korumadan faydalanır. Başka bir ifade ile mültecinin fiziksel varlığının ve temel kişisel haklarının, yaşaması için gerekli kalıcı koşullara kavuşana kadar uluslararası topluluk tarafından korunması gerektiği kabul edilmiştir. Kalıcı koşullar/çözümler BMMYK tarafından üçe ayrılmıştır: Mültecinin ülkesine geri dönmesi, üçüncü bir ülkeye ya da bulunduğu ülkeye yerleşmesi. Devletlerin ve BM'nin en çok tercih ettiği yol, mültecinin ülkesine gönüllü geri dönüşüdür; ancak çoğu zaman siyasal nedenlerle ülkelerini terk etmiş olan veya ülkesiyle vatandaşlık bağı kopmuş kişilerin ülkelerine geri dönmeleri mümkün değildir (Civelek 2001).

Sözleşmede en ayrıntılı açıklanan hak, mültecinin kaçtığı topraklara zorla geri döndürülmesinin (refoulement) yasaklanmasıdır. Geri gönderilmeme ilkesi, uluslararası hukukun teamülleri arasında yer almaktadır. Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olsun veya olmasın tüm devletler geri göndermeme ilkesine uymak zorundadırlar. Bir mülteciye sığınma hakkı veren ülke, mültecinin geri göndermeden korunacağına, haklarına saygı duyulup korunacağına ve kalıcı çözümler bulunana kadar topraklarında kalmasına izin vereceğine dair yükümlülüklerini kabul eder. Geri göndermeme (nonrefoulement) ilkesi ile başka bir yerden sığınma talep etme hakı

olmayan sığınmacıların sınırda ret edilmeleri veya bir mültecinin sığınma ülkesinden, yaşamı, özgürlüğü veya fiziksel güvenliği tehlike içinde olabileceği bölgelere sınırdışı edilmesinin önüne geçilmek istenmiştir. Mültecilerin zulüm korkusu duydukları ülkelerine geri gönderilmeleri durumunda geri göndermeme ilkesi ihlal edilmiş olur (BMMYK 2003).

1.3.1.5. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü

Cenevre Sözleşmesi, 1960'lı yıllara doğru toplu sığınma hareketliliğinden doğan ihtiyaçlara cevap veremez hale gelmiştir. Toplu sığınma hareketleri ani gelişen ve acil olarak çözümlenmesi gereken sorunlar olduğu için bireysel başvurulara ilişkin düzenlemeler devletlerin ihtiyaçlarını karşılayamamıştır. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü, Cenevre Sözleşmesi'ne ek niteliğinde olup yeni toplu sığınma sorunlarının çözümlenebilmesi amacıyla hazırlanmıştır (Jaeger 2003). BMMYK'nın hazırladığı Protokol, BM Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966 tarihinde kabul etmiş; 2 Ekim 1967 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu protokolün amaçlarına yönelik olarak mülteci terimi, "1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sonucunda" ifadeleri çıkarılmış olarak, Cenevre Sözleşmesi'nin tanımı dâhilindeki herkes olarak kabul edilecektir (T.C. İçişleri Bakanlığı 2016)

Bu yıllarda Ruanda ve Tanzanya'daki Mozambikli sığınmacılar, 1971'de Hindistan'a sığınan 10 milyon Bengalli, 1975'te Saigon'un düşmesi ile kaçmak zorunda kalan Vietnamlı sığınmacılar, 1970'lerin sonunda Tayland'a sığınan Kamboçyalılar, 1979'da Afganistan'dan kaçan 6 milyondan fazla kişi yaşanan kitlesel sığınmalara verilebilecek örneklerdendir (Şahin 2013).

Protokolde mülteci statüsüne sahip olabilmek için baskı ve zulüm altında olma şartı arandığı belirtilmiştir (Plender 1979). 1967 Protokolü ile 1951 Sözleşmesi'nin mülteci tanımındaki zaman ve coğrafi sınırlama kaldırılmış, Sözleşmedeki tanım dünya genelinde uygulanabilir hale getirilmiştir, ancak mülteci tanımının maddi içeriğinde ise herhangi bir değişiklik yapılmamıştır (Odman 2008).

1.3.1.6. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)

Avrupa Konseyi üyeleri, 4 Kasım 1950'de Roma'da İnsan Hakları Bildirisinde yer alan hakları güvence altına almak amacıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni imzalamıştır (Bozkurt 2006). İnsan hak ve özgürlüklerinin tanımlandığı temel yasal metin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir. AİHS ise İHEB'de ifade edilen hak ve özgürlükleri korumayı ve ihlal edilmeleri durumunda uygulanacak yaptırımları içermektedir. BM tarafından kabul edilen İHEB'in 10. ve 11. maddelerine göre bir insanın haklarının ihlal edilmesi durumunda sorunun çözüm yeri bağımsız ve adil mahkemelerdir. BM Örgütü insan hakları ihlallerine yol açan ya da göz yuman ve hukuk kurallarını uygulamayı reddeden ya da uygulamayan devletlerin yurttaşlarına bir başka ülkeye sığınma hakkı tanınmıştır. Ancak BM'nin hak ihlali durumunda devletlere uygulayabileceği somut yaptırımlar yoktur. Avrupa Konseyi'nin kurduğu yargısal denetim mekanizması topluluğa üye devletlerin yurttaşlarına çok daha somut ve gerçekçi güvenceler sunmaktadır (Mumcu ve Küzeci 2012).

AİHS'in "hiç kimse işkence, insanlık dışı veya küçültücü muameleye veya cezaya maruz bırakılmayacaktır" şeklindeki 3. maddesi uygulamada kişiyi geri gönderen devleti sorumlu kılmaktadır. Devletlerin, insanlık dışı muameleye maruz kalma riski olduğuna inanılması için yeterli dayanağı olan kişiyi kabul etme zorunluluğu bulunmaktadır (Bozkurt 2006). Devletlerin, mülteci ve sığınmacılar sınırlarından yasadışı yollarla geçse bile geri gönderme hakları yoktur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), sığınmacının, mültecilik statüsünü belirlerken maruz kalmış olabileceği muamelenin AİHS'ne aykırı olup olmadığına, konuyla ilgili kendisine verilen belgeler doğrultusunda ve davayı sonuçlandırdığı zamanki koşulları göz önünde bulundurarak karar vermektedir (Ataman 2004). Avrupa Konseyi üyesi devletlerinin uluslararası hukuk bağlamında sorumluluklarını yerine getirmeleri ve mültecilerin haklarının korunmasının sağlanması hususunda AİHS'nin etkili ve değerli olduğu görülmektedir.

AİHS sığınma ile ilgili kesin bir madde içermemesine rağmen son yıllarda oluşan içtihad kararları ile Avrupa'da sığınma hakkı arayan mülteciler için hukuk yaratmıştır.

Mültecilerin yaşam hakkı[4], adil muhakeme hakkı[5], geçmişe yönelik suç ve cezalardan muafiyet özgürlüğü[6], aileye ve özel yaşama saygı hakkı[7], toplu olarak sınır dışı edilme yasağından yararlanma hakkı[8], güvenli üçüncü ülke hakkı[9], etkin bir hukuki çözüm tarzından yararlanma hakkı[10] gibi... (Mumcu ve Küzeci 2012).

1.3.1.7. Bölgesel Mülteci Antlaşmaları

Çalışmanın ilk bölümlerinde değinildiği gibi mülteci ve sığınmacıların sorunlarının küresel boyutta iş birliği yapılarak çözülmesi gerekmektedir. Dünyanın birçok bölgesinde çeşitli sebeplerden dolayı yaşanan nüfus hareketliliği ile ilgili farklı uygulamalar geliştirilmiş, düzenlemeler yapılmıştır.

1.3.1.8. Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi

Afrika Kıtasında yer alan hemen hemen tüm ülkelerde mülteci hareketleri yaşanmıştır. Çeşitli sebeplerden ortaya çıkan savaşlar, ırkçılık, ayrımcılık, politik mücadeleler, sömürgeleştirme karşıtı mücadeleler<z ve çatışmalar bu hareketlerin sebepleri arasında sayılmaktadır. Ayrıca doğal afetlerden kaynaklanan kuraklık ve akabinde yaşanan açlık da Kıtada nüfus hareketlerinin yaşanmasına neden olmuştur (Odman 1995). Bu hareketler, Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi'nin taslağının hazırlanmasını ve 1969

---

[4]Sığınmacının ülkesine geri gönderildiğinde idam cezası ile karşılaşma olasılığı varsa, geri gönderme yaşam hakkının ihlalidir, hükmü gibi…

[5]Adil muhakeme hakkı en temel ilkelerini açık bir adaletsizlikle ihlal eden ülkelere, üçüncü ülke olarak mülteciyi gönderme ya da suçluyu iade etme hallerinin konu olduğu davalarda söz konusudur.

[6]Bu hak savaş ve ulusal tehlike durumlarında bile inkâr edilemez.

[7]Sığınma, sınır dışı etme ve iade davalarında sözleşmenin uygulama alanını genişletmek amacıyla ahlaki ve fiziksel bütünlük kavramı özel yaşama saygı hakkının bir boyutu olarak 8. maddede ele alınmıştır.

[8]Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin bir kısmı tarafından imzalanan 4. Protokol'ün 4. maddesine göre yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmeleri yasaktır. Ancak aynı ülkeden gelen ve benzer nedenlerden dolayı sığınma talebi reddedilen kişilerin davalarının tek tek incelenmesi ve sınır dışı edildikleri haller bu durumun istisnasıdır

[9]AİHS'nin 3. maddesi ile Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesinde düzenlenen geri gönderilmeme (nonrefoulement) prensibi, mülteci ve sığınmacıların yaşam ve özgürlüğünü tehlikeye atan ülkelere gönderilmesini engellemektedir; ancak güvende olacağı ve kendisini kabul eden üçüncü ülkeye gönderilmesine ilişkin bir yasak içermemektedir.

[10]AİHS'nin 13. Maddesine göre Bu sözleşmede belirtilen hak ve özgürlüklerin resmi makamlarda çalışan kişiler tarafından çiğnenmesi durumunda, mültecilerin ulusal makamlar nezdinde itiraz hakkı vardır.

yılında hızlı bir şekilde uygulamaya konulmasını sağlamıştır. Sözkonusu Sözleşme halen yasal bağlayıcılığı bulunan tek bölgesel mülteci sözleşmesidir. 1951'de Cenevre Sözleşmesi'ne yazılan mülteci tanımı genel olarak benimsenmiştir; ancak, "kişinin ülkesinde yaşanan olumsuzluklardan korkuyor olması" şartı aranmamaktadır.

1.3.1.9. Cartagena Bildirgesi

Güney Amerika hükümet temsilcileri ve bazı hukukçular 1984 yılında mültecileri korumaya yönelik uluslararası uygulamaları değerlendirmek için biraraya gelerek Mültecilere İlişkin Cartagena Bildirgesi olarak adlandırılan bölgesel bir anlaşma imzalamıştır. Birçok bölgesel sözleşmede olduğu gibi bu sözleşmede de Cenevre Sözleşmesi'nin tüm maddeleri kabul edilmiş ve üzerine eklemeler yapılmıştır. Kişilerin mülteci statüsünde değerlendirilebilmesi için ülkesini terk etme gerekçelerine yenileri eklenmiştir. Yoğun insan hakları ihlali, kamu düzenini bozan gelişmeler, genel şiddet, yabancıların saldırıları ve iç savaş gibi etmenlerden dolayı kişiler başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunulabilirler. Bildirinin devletler üzerinde yasal bir bağlayıcılığı olmasa da Latin Amerika Devletleri tarafından benimsenmiştir ve uygulanmaktadır. Bildiri, Amerikan Devletleri Örgütü (OAS), BM Genel Konseyi ve BMMYK'nın istişare organı olan Yürütme Komitesi tarafından da onaylanmıştır.

1.3.1.10. Arap Sözleşmesi

Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, Arap Devletlerindeki mülteci sorunlarına tam olarak çözüm sunamamıştır. 27 Mart 1994'de Arap Ülkeleri Birliği Konseyi Arap Devletlerinde mültecilerin durumunu düzenleyen Arap Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Mülteci tanımı, bu yasal metinde Cenevre Sözleşmesinden daha geniş tutulmuştur. Sığınma arayanların niteliklerine "işgal, doğal afet ve yabancı devlet egemenliği" unsurları da ilave edilmiştir. Sözleşmenin 11. maddesinde; mültecilerin sığındıkları ülkenin yasalarına, geleneklerine ve kamu düzenine saygı göstermesi ve kamu düzenini bozabilecek davranışlardan kaçınmaları gerektiğine değinilmiştir (Odman 1995). Böylelikle olası sorunların önüne geçilmeye çalışılmıştır.

1.4. Türkiye'de Mültecilerle İlgili Kabul Edilen Kanunlar ve Uygulamalar

Türkiye, konumunun da etkisiyle yıllar boyunca birçok sığınmacıya ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı Devleti'ne yönelik sığınma hareketleri de olmasına rağmen herhangi bir kanuni düzenlemeye ihtiyaç duyulmadığı, mültecilere yönelik uygulamalar olmasına karşın yasalaşmadığı görülmektedir. Ülkemizde Cumhuriyetin ilanından bugüne kadar geçen sürede mülteciler ile ilgili birçok düzenleme yapılmıştır. Türkiye'de mültecilerle ilgili kabul edilen kanunlar ve uygulamalar bu bölümde kısaca tanımlanmaktadır.

Türkiye 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ni 29 Ağustos 1961 tarihinde 359 sayılı Kanunla onaylamıştır. Bu kanun, 5 Eylül 1961 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 30 Mart 1962 tarihinde de katılım belgesi gönderilmesi suretiyle Sözleşmeye taraf olunmuştur. 1967 Protokolü'nü ise Türkiye coğrafi sınır ile ilgili çekincesini muhafaza etmek koşuluyla 1 Temmuz 1968 tarihinde kabul etmiş, 5 Ağustos 1968 sayılı Resmî Gazete'de yayımlayarak yürürlüğe sokmuştur (Odman 2004). Türkiye iki çekince ile Protokolü imzalamıştır. Sadece Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeni ile mülteci olmuş kişilere Protokolün uygulanabileceği ve Cenevre Sözleşmesi'nin hiçbir hükmünün, Türkiye'de mültecilere Türk Vatandaşlarından daha geniş haklar tanınması şeklinde yorumlanamayacağı ifade edilmiştir.

Cenevre Sözleşmesini coğrafi çekince ile kabul eden Türkiye, bölgesindeki sıcak gelişmeleri ve bunun sonucunda oluşan insan hakları ihlallerini göz önünde bulundurarak 30 Kasım 1994 yılında 6169 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacı İle Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği çıkartmıştır. Böylelikle iltica konusunda ulusal düzenlemesini 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne paralel bir duruma getirmiştir. Bu Yönetmelik Türkiye'den sığınma ve iltica talebinde bulunan yabancıları Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne göre mülteci kabul edilenler, başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni isteyen münferit yabancılar, topluca sığınmak amacı ile

sınırlarımıza gelen yabancılar, Türkiye'ye yönelik büyük nüfus hareketleri, muharip yabancı ordu mensupları kategorilerine ayırmıştır (Altınışık ve Yıldırım 2002).

Türkiye Uluslararası kanunları kabul ederek, kabul ettiği kanunların içinde iltica konusuna değinerek ve kısa yönetmelikler ile uluslararası göç hareketini yürütmeye çalışmıştır. Aşağıda Türkiye'nin iltica konusuna değindiği kanun ve yönetmeliklerden ve son olarak kabul edilmiş olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunundan bahsedilecektir.

1.4.1. Askerlik Kanunu

21 Mayıs 1927 yılında kabul edilen 111 sayılı Askerlik Kanununda, göçmen ve mültecilerin vatandaşlığa alınmalarından sonra kaç yaşında olduklarına bakılmaksızın askere alınacakları ifade edilmektedir. Sığınmacıların vatandaşlığa kabulünden önce askerlik yapma zorunlulukları yoktur (Buz 2002). Yaşları askerlik yapabilmelerine engel olacak durumda ise sığınmacılar askerlikten muaf sayılır. Bu kanun 1951 Sözleşmesinden ayrı olarak uygulanmaya devam edilmektedir (Buz 2008).

1.4.2. İskân Kanunu

Türkiye'de mülteci ve sığınmacılara yönelik düzenlemeleri içeren ilk yasa 14 Haziran 1934 yılında kabul edilen 2510 sayılı Kanun'dur. Türkiye'ye yapılacak sığınma, göç ve benzeri konuları birbirinden ayırt eden ve bu kişilere uygulanacak hukuki kuralları belirleyen düzenleyici nitelikteki ilk çalışmadır. Kanun'un diğer bir amacı da Türkiye'de bulunan farklı ırk ve milletlerden sığınmacıların iskân koşullarını belirlemektir (Tarhanlı 2000). İskân Kanunun 3. maddesinin 3. fıkrasına göre; Türkiye'ye yerleşmek istemeyen ancak zorunluluk sebebi ile geçici olarak sığınanlar mülteci olarak tanımlanmaktadır. Kanun ayrıca mülteci, sığınmacı ve göçmenlerin hızlı bir şekilde yerleşmeleri, yeni hayatlarına hızlı bir şekilde uyum sağlamalarını amaçlayan uygulamaları ve aynı zamanda önceden ülkeye sığınmış kişilerin hayatlarına yönelik düzenlemeleri de içermektedir (Kılıç 2008).

Bu kanunda dikkat çeken bir diğer uygulama; ülkeye gelenlerin kalabilmeleri için "Türk kültürüne bağlı olmaları gerektiği" koşuluna yer verilmesidir. Türk kökenli

olmayan ya da gerçekten Türk kültürüne sıkı sıkı bağlı olmayan kişiler yasaya göre Türkiye'ye yerleşemezler. Başvuru sahibinin Türk Kültürüne bağlılık düzeyi, kabul eden merciin ya da yetkilinin insiyatifine bırakılmıştır (Odman 2008). Bu maddenin Türk asıllı olmadıkları halde ülke içinde Türklerle uyumlu biçimde yaşayan Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya ve Makedonya kökenli azınlıkların iskân işlemlerinin kolaylaştırılması amacıyla yasaya konulduğu düşünülebilir (Çavuşoğlu 2006).

İskân Kanunu'nun 5. maddesinde Türk soyuna ve kültürüne bağlı olmayıp zorunluluktan ülkeye sığınmak durumunda kalanlar hakkındaki kararların hükümet tarafından verilmesi gerektiği bildirilerek, zorunlu sığınma taleplerinde hükümetlere esnek davranabilme fırsatı sunulmuştur. Kanun 6. maddesinde göçmen statüsü kazanan kişilere hemen vatandaşlık verileceği belirtilmesine karşın zorunlu sığınmalarda kararı hükümetlere bırakmaktadır. Türk soyuna ve kültürüne bağlı olmayan sığınmacılar için ise herhangi bir güvence getirmemektedir. Türkiye'ye gelip yerleşmek isteyenlerin iki yıl içerisinde iskân (yapı kullanma izni) başvurusunu yapması ve başvurusu kabul edilene kadar yabancı sayıldıkları da bu yasada belirtilmiştir.

1.4.3. Pasaport Kanunu

5 Temmuz 1950'de kabul edilen 5682 Sayılı Kanun Türkiye'ye gelen yabancıların sınır dışı edilmeleri ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. İskân Kanununun kapsamı dışında kalan, ülkeye pasaportlu ya da pasaportsuz olarak gelmiş olan yabancılara yönelik uygulamaları düzenlemektedir. Kanun aynı zamanda mülteci kabulünde İçişleri Bakanlığını yetkili kılmıştır.

1.4.4. Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

Türkiye'ye giriş yapan yabancılar ülke içinde seyahat ve ikamet etme hakkına sahiptir. 1998 yılında 4360 Nolu Kanun ile Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanunun 9. ve 10. maddeleri değiştirilmiş ve ek maddeler eklenmiştir. Yapılan değişlikten sonra 9. madde:

"İkamet teskeresinin süresi beş seneliktir. Bu süre Dışişleri Bakanlığının görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığı tarafından daha uzun ya da kısa olarak belirlenebilir. Süresi biten ikamet teskeresi en fazla dört kez uzatılabilir. İkametler şahsi olabildiği gibi eşlerin ve 18 yaşını doldurmamış çocuklarına müşterek ikamet verilebilir. Ancak iş sahibi olanların şahsi ikamet teskeresi alması gerekir" haline dönüşmüştür.

Kanunun 10. maddesi ise; "Türkiye'de ikamet teskeresini yenilemek veya süresini uzatmak isteyen yabancılar yazılı sürenin sona ermesinden itibaren on beş gün içinde ilgili mercilere başvurarak yenisini almaya ya da süresini uzatmakla yükümlüdürler" şeklinde değiştirilmiştir. Komşu ülkelerden ülkeye sığınmış yabancıların geride kalan aile üyeleri olması durumunda, aile bütünlüğünü koruma kapsamında bu kişilerin Türkiye'ye ziyaretleri ya da ikametleri konusundaki düzenlemeleri yapması için Kanunun ek maddesiyle Bakanlar Kurulu görevlendirilmiştir (Odman 2008).

1.4.5. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

YUKK, yabancıların Türkiye'ye girişleri, kalış ve çıkışları ile ilgili düzenlemeleri, sığınma talebinde bulunan yabancılara sağlanacak korumanın kapsam ve uygulanışa ilişkin usul ve esasları, aynı zamanda İçişleri Bakanlığına bağlı GİGM'nin kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını içermektedir. Ülkemizde bu Kanun'a dayanılarak uluslararası koruma başvuruları valilikler tarafından kaydedilmektedir. Başvuru esnasında, talepte bulunan kişiye 30 gün içerisinde görüşülebilmesi için randevu gün ve saati verilmekte, ihtiyaç halinde ek mülakatlar yapılabilmektedir.

6458 sayılı YUKK'un 4. maddesinde geri göndermeme yasağına ilişkin düzenleme yer almaktadır. Bu düzenlemeye göre; "hiçkimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez" (T.C. Resmi Gazete, 11 Nisan 2013, Sayı: 28615). Geri göndermeme ilkesi, kişilerin yaşamına ve hüriyetine verilen önemi temsil etmektedir. Yabancıların Türkiye'ye giriş ve çıkışı ile vize

işlemleri, ikamet izinleri, vatansız kişilere yönelik düzenlemeler ve sınırdışı edilmelerine yönelik uygulamalar yasanın ikinci bölümünde anlatılmıştır. Kanun'un 55. maddesinde; sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi şüphe bulunanların sınır dışı edilemeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca ciddi sağlık sorunları olanlar, yaş ve hamilelik sebebiyle seyahat edemeyecek durumda olanların da sınırdışı edilemiyeceğini ifade edilmiştir (http://www.mevzuat.gov.tr/ MevzuatMetin/1.5. 6458.pdf, Erişim Tarihi: 11.10.2016).

Ülkeye girmesine izin verilmeyecek kişiler ve haller Kanun'un 7. ve 9. maddelerinde açıklanmıştır. Pasaportu, pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ile bu belgeleri veya izinleri hileli yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılanlar ülkeye kabul edilemez. Ülke dışında olan kamu düzeni, güvenliği ve sağlığı açısından ülkeye girmesi sakıncalı görülen yabancıların ülkeye girişleri Kanun'un 9. maddesine göre; ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının da görüşü alınarak yasaklanabilir. Sınır dışı edilme kararı, gerekçeleri ile birlikte kişinin kendisi, yasal temsilcisi ya da avukatına bildirilir. Kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa, kişi ya da yasal temsilci, kararın sonucu, itiraz usullleri ve süreleri hakkında bilgilendirilirler. Kararın tebliğinden sonra 15 gün içerisinde kişi, yasal temsilcisi ya da avukatı sınır dışı etme kararına karşı idare mahkemesine başvurabilir. Dava açma sürecinde ya da yargı yolun açıldı ise yargılama süresince kişi kendi rızası dışında sınırdışı edilemez (http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf, Erişim Tarihi: 10.10.2016).

Uluslararası koruma statüsü sona ereceği haller Kanun'da şu şekilde ifade edilmiştir: Yabancının vatandaşı olduğu ülkenin korunmasından kendi isteğiyle tekrar yararlanması, kaybettiği vatandaşlığını kendi isteğiyle tekrar kazanması ya da yeni bir vatandaşlık kazanması (http://www.goc.gov.tr/icerik3/multecilerin-hukuki-statusune-iliskin-1967-protokolu_340_343_650, Erişim Tarihi: 13.11.2016).

Sınırdışı etme kararı alma konusunda GİGM'ye kapsamlı sorumluluklar verilmiştir. Yabancılar, menşe ülkesine, transit gideceği ülkeye ya da üçüncü bir

ülkeye sınırdışı edilebilirler. Ülkeden sınırdışı edilen yabancıların yeniden ülkeye girişleri, GİGM veya valilikler tarafından yasaklanabilir. Ülkeye giriş yasakları en fazla beş yıl olabilir. Kamu düzeni, güvenliği ve sağlığı açısından gerekli görüldüğünde bu süre en fazla on yıl olabilecek şekilde uzatılabilir.

Ülkede, vizenin veya vize muafiyetinin tanındığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak olan yabancıların ikamet izni almaları gerekmektedir. İkamet izni alındıktan sonra altı ay boyunca kullanılmazsa geçerliliğini kaybeder (T.C. Resmi Gazete, 11 Nisan 2013, Sayı: 28615). Vatansız olarak tespit edilen kişiler bu kanundaki ikamet izinlerinden birini alabilmek için başvuruda bulunabilir, kamu düzeni ve güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturmadıkları sürece sınır dışı edilemezler.

YUKK'da mültecilere tanınan haklar da belirtilmektedir. Aşağıdaki bölümde daha detaylı açıklanacağı gibi prim ödeme güçlüğü yaşayan mülteciler için primsiz temel sağlık hizmetine, sosyal yardım ve hizmetlere erişebilme, eğitim ve çalışma bu haklardan bazılarıdır. Uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar ayrıca, başvuru tarihinden itibaren altı ay sonra çalışma izni almak için müracaat edebilir, mülteci statüsü kazanılmasından itibaren bağımlı veya bağımsız olarak çalışabilirler. Ancak, mültecinin iş piyasasına erişimi, iş piyasasındaki durum ve çalışma hayatındaki gelişmeler ile istihdama ilişkin sektörel ve ekonomik şartların gerekli kıldığı hâllerde, belirli bir süre için, tarım, sanayi veya hizmet sektörleri, belirli bir meslek, iş kolu veya mülki ve coğrafi alan itibarıyla sınırlandırılabilir. Ülkemizde üç yıl ikamet eden veya bir Türk vatandaşıyla evli olan ya da Türk vatandaşı çocuğu olan mülteci için bu sınırlamalar uygulanmaz (http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf, Erişim Tarihi: 11.10.2016).

1.4.6. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İle İlgili Düzenlemeler

İkamet izinleri (kısa, uzun dönem, öğrenci…), uluslararası koruma (ikincil koruma geçici koruma…), insan ticareti mağdurlarının korunması ve vatansızlara ilişkin göç ile ilgili tüm iş ve işlemleri yürütmek, mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi, politika ve stratejilerin belirlenmesi konularında çalışmalar yapmak için

merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatlarından oluşan GİGM görevlendirilmiştir. Kurum ayrıca diğer kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanı ile ilgili koordinasyonunu sağlar, bu alanda gerekli projeleri değerlendirir.

Kanun içinde GİGM'nin sürekli kurul ve komisyonlarına[11] da değinilmiştir. Uluslararası göç hareketlerini izlemek, değerlendirmek ve göç politikalarının oluşturulması için önerilerde bulunmak amacıyla Göç Danışma Kurulu[12] görevlendirilmiştir. Göç Politikaları Kurulu[13] ise uygulanması gereken göç politika ve stratejilerini belirleyerek uygulama sürecini takip eden Kurul'dur. Toplu halde ülkeye kabul edilecek yabancıların ülkeye giriş ve ülkede kalışları ile ilgili usul ve esasları, sağlanacak haklar (çalışma, ikamet vb.) bu Kurul tarafından belirlenir (http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf, Erişim Tarihi: 11.10.2016). Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu[14], ise uluslararası koruma başvuruları hakkında verilen kararlara ilişkin itirazları değerlendirmek amacıyla kurulmuştur (T.C. Resmi Gazete, 11 Nisan 2013, Sayı: 28615). Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu[15], ise düzensiz göç durumunda uygulanacak usul ve esasları belirlemek ve kurumlararası koordinasyonu sağlayacak önlemleri almak

[11]Genel Müdürlüğün sürekli kurul ve komisyonları; Göç Danışma Kurulu, Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu, Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kuruludur.

[12]Göç Danışma Kurulu, Bakanlık Müsteşarı veya görevlendireceği müsteşar yardımcısının başkanlığında, Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Dışişleri bakanlıklarının en az daire başkanı seviyesindeki temsilcileri, Genel Müdür, genel müdür yardımcıları, Yabancılar Dairesi, Uluslararası Koruma Dairesi, İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi, Uyum ve İletişim Dairesi ve Göç Politika ve Projeleri Dairesi başkanları, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilcisi, Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Temsilcisi, göç konularıyla ilgili beş öğretim elemanı ve göç alanında çalışmalarda bulunan beş sivil toplum kuruluşu temsilcisinden oluşur.

[13]Göç Politikaları Kurulu, İçişleri Bakanının başkanlığında, Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri, İçişleri, Kültür ve Turizm, Maliye, Millî Eğitim, Sağlık ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme bakanlıkları müsteşarları ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı ve Göç İdaresi Genel Müdüründen oluşur. Kurul başkanının çağrısı ile Kurul yılda en az bir kez toplanır. Toplantının gündemi, kurulun üyelerinin görüşleri alınarak Başkan tarafından belirlenir.

[14]Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu, Genel Müdürlük temsilcisi başkanlığında, Adalet ve Dışişleri bakanlıklarınca görevlendirilen birer temsilci ve bir göç uzmanından oluşur. Genel Müdürlük temsilcisi ve göç uzmanı iki yıl, diğer üyeler ise en az bir yıl için asıl ve yedek olmak üzere belirlenir. Komisyon başkan ve üyelerine, görevleri süresince ek görev verilmez.

[15]Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu, Bakanlık Müsteşarı veya görevlendireceği müsteşar yardımcısı başkanlığında, Genelkurmay Başkanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Dışişleri bakanlıkları ile Millî İstihbarat Teşkilâtı Müsteşarlığı, ilgili kolluk birimleri ve Genel Müdürlüğün en az daire başkanı seviyesindeki temsilcilerinden oluşur.

konusunda yetkili kılınmıştır (http://www.goc.gov.tr/icerik3/multecilerin-hukuki-statusune-iliskin-1967-protokolu_340_343_650, Erişim Tarihi: 13.11.2016).

1.5. Mülteci ve Sığınmacıların Hakları

Mülteci ve sığınmacıların hakları, temel insan hakları temel alınarak hazırlanmış uluslararası ve ulusal yasalarla korunmaktadır. Bilindiği gibi insanlar doğdukları andan itibaren yasalarla garanti altına alınmış eşit, ortak ve temel haklara sahiptir. BM Genel Kurulu da 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A (111) sayılı kararı ile İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni kabul etmiştir. Söz konusu hakları Habermas (2002) şu şekilde özetlemektedir:

- Yaşama Hakkı: Yaşama hakkı hiçbir şekilde sınırlandırılamaz ve ortadan kaldırılamaz.
- İşkence Yasağı: Hiç kimse işkenceye, acımasız, insani olmayan, onur kırıcı ceza ya da muameleye maruz bırakılamaz.
- Kölelik ve Zorla Çalıştırılma Yasağı: Hiç kimse zorla alıkonulamaz, köle olarak nitelendirilemez, zorla çalıştırılamaz.
- Özgürlük ve Güvenlik Hakkı: Herkes özgür yaşama ve güvenli bir yaşam sürme hakkına sahiptir.
- Adil Yargılanma Hakkı: Herkes her nerede olursa olsun yasa önünde bir kişi olarak tanınma hakkına sahiptir. Bir suç ile itam edilen herkes suçu ispat edilinceye kadar masumdur.
- Cezaların Yasallığı: Hiç kimse ulusal veya uluslararası hukuk mercilerince işlendiği zamanda suç sayılmayan bir fiilden dolayı suçlanamaz, yargılanamaz.
- Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunması: Herkes özel hayatını gizli tutma hakkına sahiptir. Kanunla açıkça belirtilen haller dışında özel hayatın gizliliği ihlal edilemez.
- Düşünce, İfade, Vicdan ve Din Özgürlüğü: Herkes düşünce, düşüncesini ifade etme, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir.
- Dernek Kurma ve Toplantı Özgürlüğü: Herkes dernek ve sendika kurma, üye olma ve toplantı düzenleme hakkına sahiptir.

- Evlenme Hakkı: Yasalara göre evlenme yaşına gelen her kadın ve erkek, yasalara uygun şekilde evlenme hakkına sahiptir.
- Etkili Başvuru Hakkı: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilenler, ilgili mercilere başvurarak hakkını arayabilir.
- Ayrımcılık Yasağı: Herkes dil, din, ırk, siyasi görüş, ulusal veya sosyal köken gibi unsurlara göre fark gözetmeksiniz eşit haklara sahiptir.
- Sağlık Hakkı: Herkes sağlıklı bir yaşam sürebilme ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.
- Eğitim Hakkı: Her birey eğitim-öğretim hakkına sahiptir.
- Dilekçe Hakkı: Herkes dilek, istek ve şikâyetlerini yetkili mercilere bildirebilme hakkına sahiptir.
- İkamet Etme ve Konut Dokunulmazlığı Hakkı: Kimsenin özel mülküne izinsiz girilemez. Herkes devlet sınırları içinde hareket ve ikamet etme hakkına sahiptir.
- Bir Ülkeyi Terk Edebilme ve Başka Bir Ülkeye Sığınma Hakkı: Herkes kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terk etme ve kendi ülkesine dönme hakkına sahiptir. Herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir. Siyasi olmayan suçlar veya BM'nin amaç ve ilkelerini ihlal eden davranışlardan kaynaklanan kovuşturmalar söz konusu olduğunda bu hak kullanılamaz.
- Vatandaşlık Kazanma Hakkı: Herkesin bir devletin vatandaşı olma hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak bir devletin vatandaşlığından çıkarılamaz, vatandaşlığını değiştirme hakkını kullanması engellenemez.

Türkiye'de bu hakların tümü Anayasa ve yasalarla güvence altına alınmıştır; ancak yasada tanımlanan olağanüstü durumlarda bazı hakları sınırlaması için devlete yetki de verilmiştir. Aşağıda mülteci ve sığınmacılara tanınan haklar ile yerine getirmeleri beklenen yükümlülükler ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesi içinde kısaca özetlenmiştir.

1.5.1. Eğitim Hakkı

Cenevre Sözleşmesi'ne göre; taraf Devletler, ülke sınırları içinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, kendi vatandaşlarına tanıdıkları temel eğitim olanaklarını sağlamak zorundadırlar. Ayrıca mültecilere temel eğitimlerin dışındaki eğitimler, yabancı ülke okullarından alınan sertifika, üniversite diploma ve derecelerinin tanınması, harç ve resimlerden muafiyet ve diğer yabancılara tanınan haklardan daha az olmayacak şekilde eğitim burslarından yararlanma hakkı tanınmalıdır. Mülteciler ve aileleri ilköğretim ve ortaöğretim hizmetlerinden yararlanma ve uygun evraklar ile başvurmak kaydı ile üniversite eğitimlerine devam etme hakkına sahiptir (BMMYK 2000).

1.5.2. Sağlık Hakkı

Ülkemizde sağlık primlerini ödeyemeyecek durumda ve herhangi bir sağlık güvencesi olmayan mülteci ve sığınmacılar 31.05.2006 tarih ve 510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabidir. Genel sağlık sigortasından yararlanmak isteyenler için Genel Müdürlük bütçesine ödenek ayrılır. Maddi durumu olanlardan prim tutarının hepsi, durumu olmayanlardan belli bir oranı talep edilir (T.C. Resmi Gazete, 11 Nisan 2013, Sayı: 28615).

YUKK'a göre işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalan kişilere, bu türden fiillerin neden olduğu hasarı giderecek tedavi imkânı sağlanır (T.C. Resmi Gazete, 11 Nisan 2013, Sayı: 28615).

1.5.3. Sosyal Haklar

Cenevre Sözleşmesi'nin 23. maddesine göre taraf devletler, ülke sınırları içinde yasal olarak barınan mültecilere, kendi vatandaşlarına sundukları sosyal yardım ve hizmet olanaklarını sağlamak zorundadırlar. Sosyal haklarla ilgili taraf devletlerin aralarında imzaladıkları anlaşmaların hükümlerinden tüm mülteciler yararlanabilir. Ancak söz konusu haklardan faydalanmak için ülke vatandaşlarından istenen koşulların mülteciler tarafından da sağlanması gerekir (BMMYK 1998).

Ülkemizde mülteciler sadece üçüncü kuşak haklara sahiptir, yurttaşlık bağı ile bağlı olan kişilere devlet tarafından sunulan birçok sosyal hakkı

kullanamamaktadırlar. Örneğin, 2022 sayılı 65 Yaşını Dolmurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları ile Engelli ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmeliğin tanıdığı haklardan mülteciler yararlanamamaktadır. Mülteci ve sığınmacıların hakları daha önce ifade edildiği gibi 6458 sayılı YUKK ile tanınmıştır. GİGM, yabancıların sosyal uyum sürecini kolaylaştıracak, hayatlarını üçüncü kişilerin yardımı olmadan devam etmelerini sağlayacak bilgi ve becerileri kazanabilecekleri faaliyetleri düzenlemekle yükümlü kılınmıştır. Yabancılara, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile vatandaşların hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatılacağı kurslara katılma hakkı tanınmıştır. Kanunlarla tanınan haklara rağmen, özellikle mülteci ve sığınmacıların sosyal entegrasyon sürecini desteklemeyi amaçlayan ve yaygın etki yaratan çalışmaların henüz tamamlanamadığı söylenebilir.

1.5.4. Düşünce, İfade, Toplantıve Dini Vecibelerini Yerine Getirme Hakkı

Her birey özgürce düşünme, davranma ve dini vecibelerini yerine getirebilme hakkına sahiptir. Cenevre Sözleşmesi'ne göre; "taraf devletler, ülkelerindeki mültecilere, dini vecibelerini yerine getirme hürriyeti ve çocuklarının dini eğitim hürriyeti bakımından, en az vatandaşlara uyguladıkları muamele kadar uygun muamele uygulamalılardır" (TBMM-İHİK 1961). Sözleşme'nin 15. maddesi mültecilere, ülke vatandaşlarına tanınan dernek ve sendikalara üye olma ve yararlanma hakkı tanımıştır (TBMM-İHİK 1961).

Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi, mültecilerin düşünce ve fikir özgürlüğün şerh düşen metinlerden biridir. Sözleşme'ye göre mülteci ve sığınmacılar, sığındıkları ülkeye ya da diğer ülkelere saldırmamalı ve herhangi iki devlet arasında gerginliğe yol açacak fikir beyanlarından kaçınmalılardır (http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2015/03/afrika-birli%C4%9Fi-%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BC-m%C3%BClteci-haklar%C4%B1-s%C3%B6zle%C5%9Fmesi.pdf, Erişim Tarihi: 12.02.2018).

1.5.5. Hukuki Haklardan Yararlanma ve Adil Yargılanma Hakkı

Cenevre Sözleşmesi'ne göre taraf devletler barındırdıkları mültecilere ülkelerindeki hukuk mahkemelerine serbestçe ve kolayca başvurabilme hakkı tanımak zorundadır. Ayrıca her mülteci ikametgâhının bulunduğu taraf devlette adli yardım ve teminat ücretleri dâhil, mahkemelere müracaat bakımından ülke vatandaşı gibi muamele görmelidir (BMMYK 1997). Mülteci hakklarının ele alındığı birçok sözleşmede, belirlenen haklarda din, dil, ırk, etnik köken, siyasi ve sosyal bağlantılar nedeniyle ayrımcılık yapılmayacağı, eşit davranılması gerektiği belirtilmiştir.

YUKK'un 53, 54, 55, 56, 57, 68, 72, 78. maddelerinde de hakkında geri gönderme kararı kesinleşmiş olan mültecileri, temsilcileri ya da avukatları geri göndermenin gerekçesi, itiraz usülleri ve süreleri hakkında bilgilendirilirler. Mültecilere, alınan bu karara yargı yolu ile itiraz etme hakkı tanınmıştır. Yabancının da rızasıyla, itiraz etme ve yargı yoluna gidilirse sonuçlanana kadar kişi sınırdışı edilemez.

1.5.6. Çalışma Hakkı

Cenevre Sözleşmesi'ne göre; ülkelerde yasal olarak ikamet eden tüm mültecilere ücretli bir meslekte çalışabilmesi için olanaklar sağlamasına değinilmiştir. Hatta mültecilerin ücretli bir meslek edinme konusunda ülke vatandaşlarıyla aynı statüye gelebilmeleri yönünde çalışmalar yapılması uygun görülmüştür. Ülkeler ulusal işgücü piyasasını korumak amacıyla, yabancıların çalıştırılmaları konusunda çeşitli önlemler ve kısıtlamalar koymuşlardır. Ancak bu sözleşme Taraf Devlette yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yabancıların çalıştırılması konusunda bazı istisnalar belirlenmiştir (BMMYK 2003). 6458 Sayılı Kanun'a göre Türkiye'ye sığınan bir kişinin çalışma yaşamına katılabilmesi için Türkiye'de 6 ay ikamet etmiş olması gerekmektedir.

1.5.7. Seyahat ve Özgürce İkamet Etme Hakkı

Cenevre Sözleşmesi'nde, taraf devletlerin ülke sınırları içerisinde yasal olarak ikamet eden mültecilere ülke içinde istedikleri yerde ikamet etme ve özgürce seyahat hakkı tanınması gerektiğinden bahsedilmektedir. Ulusal güvenlik ve kamu düzenini

bozacak bir durum olmadıkça, ülke toprakları içinde vee dışında da seyahat edebilmelerini sağlayacak belgeleri temin etmelidir (TBMM-İHİK 1961).

YUKK'un 71. maddesinde sığınma talebinde bulunan kişinin ikamet ve ikamet yerini bildirim yükümlülükleri tanımlanmıştır. Sığınmacı bulunduğu ilden başka bir ile gitmek için Göç İdaresi İl Müdürlüklerinden izin almakla yükümlüdür.

1.5.8. Sığınma ve Geri Gönderilmeme Hakkı

Geri göndermeme ilkesi ilk olarak 1933'de Mültecilerin Uluslararası Statüsü Sözleşmesi'nin 3. maddesi devletlere, sığınma başvurularını geri çevirme hakkı tanımış, ancak sadece sekiz devlet tarafından kabul edildiği için uluslararası geçerlilik kazanmamıştır. Cenevre Sözleşmesi ise ulusal güvenlik ve kamu düzenini bozabilecek durumlar dışında taraf devletlerin ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecileri sınırdışı edemeyeceklerini hükme bağlamıştır. Sözleme ayrıca sınırdışı edilme kararı alınan mülteciye kendini savunma hakkı da tanınmıştır. Bulunduğu ülkenin güvenliğini tehdit edecek herhangi bir davranış içerisinde bulunan ya da bulunabileceği yönünde güçlü iddalarda bulunan ve varlığı ile ülke vatandaşlarının güvenliğini tehdit eden kişiler bu haktan yararlanmayı talep edemez. Ancak sınırdışı edilme kararı kesinleşen mültecilere, diğer bir ülkeye kabulü yapılana kadar süre tanınacağı da Sözleşme'de ifade edilmiştir. Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi, Arap Sözleşmesi ve Cartagena Bildirgesi'nde de benzer maddeler olduğu görülmektedir. Üye devletlerin yasal olarak ikamet eden mülteciler hakkında ulusal güvenlik ve kamu güvenliğini bozan haller dışında sınırdışı etme kararı alamayacağı açıkça belirtilmiştir. Üye olan ülke mülteci kabul edemeyecek durumda olduğunda başka bir üye devletten yardım talep edebilir. Her mülteci kendi özgür iradesince geri dönme kararı aldığında, bu hakkın elinden alınamayacağı, kendi isteği dışında geri gönderilemeyeceği, geri dönmek isteyen mültecinin güven içinde ülkesine dönmesi için -seyahat belgesi düzenlemek gibi- gerekli koşulların sağlanacağı Sözleşmelerde vurgulanmıştır. Hakkında kesinleşmiş sınırdışı edilme kararı bulunan mültecilerin başka bir devlet tarafından kabul edilinceye kadar ülke içerisinde kalabileceği de yazılmıştır. Bu yasal belgelere göre devletler, kabul edilmemesi ya da sınırdışı edilmesi durumunda hayati tehlikesi oluşan mültecileri reddedemezler (Odman 1995).

YUKK'da da geri göndermeme ilkesi Kanun'un 4. maddesinde; "bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez" şeklinde yer almaktadır (http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf, Erişim Tarihi: 12.02.2018)

Uluslararası ve ulusal kanunlarda da görüldüğü gibi mültecilerin geri gönderilmeme hakkı vardır. Bu düzenlemeler olması gereken kanunlardır. Mülteci geri gönderilmeye maruz kalmamalıdır.

1.6. Mülteci ve Sığınmacıların Yükümlülükleri

Cenevre Sözleşmesi ve Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi'nde mültecilerin, bulundukları ülkeye karşı, özellikle yasalara, yönetmeliklere ve kamu düzeni için alınan önlemlere uymalarını gerektiren yükümlülükleri olduğu belirtilmiştir (BMMYKO-PB 2001). YUKK'un 90. maddesinde konu şu şekilde ele alınmıştır: Mülteciler, çalışma durumuna dair güncel bilgileri, taşınır, taşınmazları ve gelir düzeyini otuz gün; adres, kimlik ve medeni haldeki değişikliklerin yirmi iş günü içinde bildirmekle, haksız yere faydalanılan hizmet, yardım ve diğer hizmetler tespit edildiğinde, bedeli kısmen ya da tamamen geri ödemekle; GİGM 'nin kendisinden talep ettiklerini yerine getirmekle yükümlüdür
(http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf, Erişim Tarihi: 10.10.2016).

Görüldüğü gibi mülteciler belirli haklara sahip olsa da aynı zamanda bazı ödevlerle de donatılmışlardır. Bunları yerine getirmedikleri taktirde yasal düzenlemelerle idari cezalarla karşılaşabilmektedir.

1.7. Türkiye'de Yaşayan Mülteci ve Sığınmacıların Yaşam Koşulları ve Sorunları

Türkiye coğrafi ve stratejik konumu sebebiyle tarih boyunca kitlesel sığınma hareketleri de dâhil olmak üzere geniş anlamda göç hareketlerinin nihai durağı olmuş ve milyonlarca göçmene ev sahipliği yapmıştır. Kimi zaman da Avrupa ülkelerine geçiş koridoru olarak kullanılmıştır. Doğu komşularındaki iç çatışmalar ve

istirarsızlıklar, baskıcı rejimler, mezhep ayrılıkları gibi sebepler ülkemizde yaşayan mülteci ve sığınmacıların çoğunu göçe zorlayan faktörlerin başında gelmektedir. Daha refah, özgür ve güvenli bir yaşam hayali ile sığınma talep edenler ilk önce ülkemize ve ikinci adım olarak Avrupa ya da Amerika'ya göç etmektedirler. Türkiye'ye yönelik en büyük toplu sığınma hareketi, 2011 yılında Suriye'deki iç savaş nedeniyle kaçan milyonlar tarafından gerçekleştirilmiştir. 2017 yılı Eylül ayı itibariyle kayıtlı 3.251.997 Suriyeli geçici koruma kapsamında Türkiye'de yaşamaktadır (http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-istatistikleri_363_378, Erişim Tarihi 19.10.2017).

Türkiye'ye yönelik artan ve çeşitlenen göç hareketleri, Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve demografik yapısını, kamu düzenini ve güvenliğini derinden etkilemekte ve yeni bir göç yönetimi anlayışına duyulan ihtiyacı da beraberinde getirmektedir. Açılan sınır kapıları, çağımızın sorunu olan terör karşısında ülkenin savunmasız hale getirdiği endişesini doğurmaktadır. Diğer yandan mülteci ve sığınmacıların bireysel hak ve özgürlüklerini güvence altına alınması gerekmektedir. Toplu sığınma hareketleri karşısında Türkiye'nin ev sahibi ülke konumu da dikkate alınarak, göç alanını daha iyi yönetmek amacıyla köklü değişiklikler öngören, şeffaf ve katılımcı hukuki reform çalışmaları bu ikilem içerisinde başlatılmıştır. Tüm göç edenlerin haklarına saygılı insan odaklı bir yaklaşım benimsenmeye çalışılmıştır. Dünyadaki iyi örneklere uyumlu biçimde, göç ve uluslararası koruma (iltica) alanında politika ve stratejiler belirlenmiş, insan hakları temelli, yönetilebilir ve kurumsal bir yapılanma için mevzuat ve altyapı çalışmaları yapılmıştır. Sonuç olarak Türkiye'de bütüncül bakış açısına sahip bir göç yönetimi yapısı kurulmasının temelini oluşturan 6458 sayılı YUKK kabul edilmiştir. Kanun ile göç ve uluslararası koruma (iltica) alanındaki ulusal politikaların zemini oluşturulmuş, göçmen ve mülteci haklarının yasal çerçevesi uluslararası standartlar ve yükümlülüklere uygun hale gelmiştir (http://www.goc.gov.tr/files/_dokuman19.pdf, Erişim Tarihi: 10.11.2017).

Türkiye son altı yıldır 10 şehirde kurulan 26 GBM'nde 256.971 Suriyeli yabancıya ev sahipliği yapmaktadır. GBM'lerinin kurulması ve işletilmesi ile ilgili yazılı standartlar kılavuzları oluşturmuş ve bu sayede merkezlerdeki koşullar eşit hale getirilmiştir. Bu kılavuzlar, gelecekte meydana gelebilecek muhtemel afetler

sonrasında ihtiyaç duyulacak Afet Barınma Merkezlerinde de uygulanacak temel yönergelerdir.

GBM dışındaki 2.521.907 Suriyeli yabancı sağlık, eğitim ve gıda yardımlarından faydalanmaktadır. Türkiye'deki Suriyelilerin çoğu Suriye-Türkiye sınırına yakın olan bölgelerden gelmektedir. Bu bölgeler aynı zamanda yoğun çatışmaların olduğu bölgelerdir. Bu nedenle kamplarda kriz sonrası ihtiyaç duyulabilecek psikososyal desteğin sağlanması için de çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Kamplarda, okul öncesi ve okul çağındaki tüm çocuklara eğitim hizmetleri sunulmaktadır ve Türk vatandaşlarına verilen standartta sağlık hizmetleri verilmektedir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli Yabancılar için yetişkin eğitim merkezlerinde mesleki eğitim kursları düzenlenmektedir.

Kabul ve barınma merkezlerinde başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahiplerinin barınma, iaşe, sağlık, sosyal ve diğer ihtiyaçları karşılanmaktadır. Merkezlerden uluslararası koruma başvurusunda bulunan özel ihtiyaç sahibi kişiler ile aileleri yararlanmaktadır. Yozgat ilinde bulunan kabul ve barınma merkezi 100 kapasitelidir. Konya'da yapım aşamasında olan kabul ve barınma merkezi de açıldığında Merkez sayısı Türkiye'de 2'ye, kapasitesi de 176'ya yükselecektir.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından kurulan GBM'leri Tablo 1 ve Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 1: AFAD'ın Sorumluluğundaki Geçici Barınma Merkezleri- I

İl	Geçici Barınma Merkezi	Barınak Sayısı ve Barınma Tipi		Kalan Kişi Sayısı		Toplam
HATAY	Altınözü Konteynerkenti	2.056	Konteyner	8.288	Suriyeli	17.814
	Yayladağı Konteynerkenti	776 32	Konteyner Betonarme Bölme	3.667	Suriyeli	
	Apaydın Konteynerkenti	1.181	Konteyner	5.048	Suriyeli	
	Güveççi Çadırkenti	824	Çadır	811	Suriyeli	

G.ANTEP	Islahiye Çadırkenti	1.562	Çadır	6.220	Suriyeli	24.451
	Karkamış Çadırkenti	1.632	Çadır	5.436	Suriyeli	
	Nizip 1 Çadırkenti	1.873	Çadır	8.926	Suriyeli	
	Nizip 2 Konteynerkenti	9.098	Konteyner	3.869	Suriyeli	
Ş.URFA	Ceylanpınar Çadırkenti	5.032	Çadır	19.754	Suriyeli	79.586
	Akçakale Çadırkenti	6.245	Çadır	24.337	Suriyeli	
	Harran Konteynerkenti	2.070	Konteyner	11.383	Suriyeli	
	Suruç Çadırkenti	7.094	Çadır	24.112	Suriyeli	
KİLİS	Öncüpınar Konteynerkenti	3.253	Konteyner	12.150	Suriyeli	26.502
	Elbeyli Beşiriye Konteynerkenti	3.592	Konteyner	14.352	Suriyeli	
MARDİN	Midyat Çadırkenti	1.335	Çadır	2.503	Suriyeli	4.117
				1.614	Iraklı	
K.MARAŞ	Merkez Konteynerkenti	5.006	Konteyner	17.243	Suriyeli	22.582
				5.339	Iraklı	
OSMANİYE	Cevdetiye Konteynerkenti	3.358	Konteyner	14.204	Suriyeli	15.242
	Düziçi Konteynerkenti	750	Konteyner	1.038	Suriyeli	
ADIYAMAN	Merkez Çadırkenti	2.305	Çadır	8.947	Suriyeli	8.947
ADANA	Sarıçam Konterneykenti	6.136	Konteyner	26.180	Suriyeli	26.180
MALATYA	Beydağı Konteynerkenti	1.977	Konteyner	9.479	Suriyeli	9.479

Kaynak: https://www.afad.gov.tr Erişim Tarihi:10.11.2017

Tablo 2: AFAD'ın Sorumluluğundaki Geçici Barınma Merkezleri- II

	Barınma Tipi ve Barınak Sayısı		**Barınan Kişi Sayısı**		
	Çadır ve Betonarme Bölme	27.934	102.660 Kişi	Suriyeli	227.947
	Konteyner	31.063	132.240 Kişi	Iraklı	6.953
TOPLAM		**58.997**			**234.900**

Kaynak: https://www.afad.gov.tr Erişim Tarihi:10.11.2017

6458 sayılı kanun sonrasındaki uygulamalar çerçevesinde GİGM tarafından işletilmeye devam eden Kabul ve Barınma Merkezleri (KBM) Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: GİGM Tarafından İşletilen ve Yapımı Devam Eden Kabul ve Barınma Merkezleri

	Durumu	**Yer**	**Kapasite**
1	Aktif	Yozgat	100
2	Planlama aşamasında	Konya	76
Toplam			**176**

Kaynak: http://www.goc.gov.tr Erişim Tarihi: 10.11.2017

Geri Gönderme Merkezi (GGM), çeşitli sebeplerle kontrol altında tutulması gereken yabancıların barındırılmaları amacıyla kurulan ve işletilen veya göç alanında çalışan kamu kurum ve kuruluşlarından, Türkiye Kızılay Derneği gibi derneklerden protokol ile işletmeleri istenen merkezlerdir. Göç alanında uzmanlığı bulunan ilgili sivil toplum kuruluşu temsilcileri, Genel Müdürlüğün izniyle geri gönderme merkezlerini ziyaret edebilirler. Bu Merkezlerde kalanlara acil ve temel sağlık hizmetleri ücretsiz verilir. Notere, yasal temsilciye ve avukata erişme ve bunlarla görüşme yapabilme, ayrıca telefon hizmetlerine erişme imkânı sağlanır. Ziyaretçileri, vatandaşı olduğu ülke konsolosluk yetkilisi, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlisiyle görüşebilme imkânı sağlanır. Aileler ve refakatsiz çocuklar ayrı yerlerde barındırılır. Çocukların eğitim ve öğretimden yararlandırılmaları hususunda, Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır. GİGM'nin denetimindeki GGM'ler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Tarafından İşletilen GGM'ler

	İl	TOPLAM
1	Adana	120
2	Antalya 1	60
3	Antalya 2	170
4	Aydın	564
5	Çanakkale	400
6	Edirne	500
7	Erzurum 1	750
8	Erzurum 2	750
9	Gaziantep	750
10	Hatay	192
11	İstanbul (Silivri)	270
12	İstanbul (Binkılıç)	120
13	İzmir	750
14	Kayseri	750
15	Kırklareli	750
16	Kocaeli	50
17	Muğla	88
18	Tekirdağ	50
19	Van 1	392
20	Van (Kurubaş)	750
TOPLAM KAPASİTE		**8226**

Kaynak: http://www.goc.gov.tr Erişim Tarihi: 10.11.2017

GİGM'nin resmi sitesinde yer alan bilgilere göre Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli sayısı toplam 3.466.263 kişidir. Bu kişilerin 1.877.847'si erkek, 1.588.416'sı ise kadındır. Kayıtlı Suriyeli mültecilerin sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre 631.822 kişi artmıştır. GİGM'nin verilerine göre İstanbul'da 538.001bin, Şanlıurfa'da 466.565, Hatay'da 466.565, Gaziantep'te 355.371, Mersin'de 194.636, Bursa'da 136.375, Kilis'te 130.375, İzmir'de 131.733, Konya'da 101.394 kişi ikamet etmektedir. En az sayı ise Kars ilinde 36'dır.

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların %10'u Türkiye'deki 10 kentte bulunan 26 GBM'ine ve geriye kalanlar ise ülkemizin özellikle güney ve güneydoğusu ile Suriye-Türkiye sınırına yakın konumda bulunan çeşitli kentlerde olmak üzere ülkenin her ilinde Suriyeli sığınmacının yaşadığı söylenebilir. Suriyeli sığınmacıların

sorunlarının belirlenmesi adına bazı akademik çalışmalar yapılmaktadır. Gaziantep'in Nizip ilçesinde ikamet eden 205 Suriyeli sığınmacı ile yapılan bir çalışmada; sığınmacıların en fazla istihdam ve barınma ile ilgili sorun yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim, beslenme, psikoloji ve sağlık ile ilgili daha az sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara uygulamış olduğu açık kapı politikası ve sığınmacıların zorunlu ikamet tezkeresine tabi tutulmamaları sığınmacıların ikamet teskeresi konusunda sorun yaşamamalarını sağlamaktadır. Sığınmacılar kiraların fazla olması nedeniyle düşük standartlara sahip yerlerde barındıkları ve kaldıkları yerlerde temizlik, havasızlık, yerin kişi sayısına göre küçük olması ve sağlıksız olması gibi sorunlarla karşılaştıkları görülmüştür (Kaya 2016).

Sığınmacılara verilen kimlik belgeleriyle eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedirler. Suriyeli sığınmacıların birincil sağlık hizmeti bedellerinin hükümet tarafından karşılanması, sığınmacıların sağlık ile ilgili sorun yaşamalarının önüne geçmektedir. Buna rağmen doktorların, hemşire ve sağlık personelinin ilgilenmemesi, hastanelerin tedavi etmemesi ve ilaç alınamaması gibi bazı sorunların oluşabildiği sonucuna ulaşılmıştır (Kaya 2016).

Mültecilere barınma, beslenme, sağlık, isdihdam, eğitim, hukuki destek ve adaptasyon gibi konularda destek veren bazı sivil toplum kuruluşları vardır. Bunlardan bazıları şunlardır; Mültecilerle Dayanışma Derneği(Mülteci-Der), İnsan Hak ve Hüriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Hayata Destek Derneği, Türk Kızılayı, Yeryüzü Doktorları, Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı, Halkların Köprüsü Derneği, Helsinki Yurttaşlar Derneği Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD), Mazlum-Der, Türk Tabipler Birliği, Psikiyatristler Dernekleri, Akademi Lisan ve İlmi Araştırmalar Derneği, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakıf (İKGV), Malumat Toplum Bilgilendirme Merkezi, Mavi Kalem Derneği gibi daha birçok kuruluş mevcuttur. Bu tür sivil toplum kuruluşları sığınmacıların başta barınma ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanması, sağlık taramalarının yapılıp, sağlık ihtiyaçlarının karşılanması, isdihdam, eğitim ve hukuki alanlardaki gereksinimlerin karşılanmasını amaçlamaktadır (Türk 2016).

Devlet tarafından sağlanan hizmetlerin yanı sıra sivil toplum örgütleri de bu alanda sorumluluk almaktadır. Türkiye sahip olduğu mülteci sayısı bakımında milyonları gösterirken, sağlanan yardım ve hizmetler ancak binlerle sınırlı kalabilmektedir. Ülkemize sığınan mültecilerin temel hak ve hizmetlere erişim konusunda koşullar sağlanmış olsa da halen bu sorunlarla büyük oranda karşılaştıkları da bir gerçektir. Mültecilerin yaşamış olduğu sorunlar ayrıntlı bir şekilde aşağıda anlatılacaktır.

1.7.1 Mülteci Statüsünü Kazanma Sürecinde Yaşanan Sorunlar

Dünyada farklı sebeplerle birçok insan yaşadığı yeri terk edip, yeni yaşam kurabilecekleri yerler aramaktadır. Ekonomik nedenler, iç çatışmalar, savaşlar, doğal afetler, sosyal sorunlar, insan haklarının ihlali gibi sebepler bu tür yer değişikliklerine sebep olabilmektedir. Mülteci ve sığınmacılar bu süreç esnasında ve sonrasında yeni bir yaşam kurmaya çalışırken pek çok sorun ile başa çıkmak zorunda kalmakta, ev sahibi ülke ile uyum içinde yaşayabilmek için çeşitli düzeylerde ve alanlarda desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bu aşamada sığınılan ülkelerin sığınmacıların sorunlarına ilişkin çözüm odaklı çalışmalar yürütmesi gerekmektedir. BMMYK bu konuda söz konusu ülkeleri teşvik etmekte ve yükümlülüklerini yerine getirdikleri süre boyunca desteklemektedir (Tekin 2009). Genel olarak tüm mülteci ve sığınmacıların yaşamakta olduğu ortak sorunlara aşağıda değinilmiştir.

Yaşamakta oldukları ülkelerden kaçmak isteyip de yasal yollarla çıkamayanlar, yasadışı yolları seçmektedirler. Ülkelerinde yaşadıkları olumsuzlukların üstüne bir de güvenli olmayan, sıkıntılı bir yolculuk yapmak zorunda kalmaları kişilerin psikolojisini olumsuz etkilemektedir. Yasal yollarla ülkeye giriş yapanların ülkeye kabulu yönündeki işlemlerin zaman alması çeşitli sorunlar oluşturmaktadır. Ayrıca ülkede kalma süresi sona erenlerin, ülkeyi terk etmeyip yasa dışı yollarla ülkede barınması durumu da söz konusudur.

Sığınma başvurusu ve mülteci statüsünün kazanılması süreci çok yavaş işleyen sıkıntılı bir dönemdir. Çalışma, ikamet, sağlık, eğitim gibi birçok hizmetten yararlanma aşamasında da sorunlar yaşayabilmektedirler. Bu belirsizlik süreci

sığınmacıların psikolojik durumlarını da olumsuz etkilemektedir (Özhan 2010). Mülteci ve sığınmacıların statü kazanma sürecinde ve ülkede kalmak için izninin çıkmasını bekledikleri süreçte en temel insani ihtiyaçları karşılanamamaktadır. Bu kişilerin heran ülke dışına çıkabilmeleri ya da bölge değişliği yapabilmeleri söz konusu olduğundan, kendilerine yeni bir düzen kumaya çalışmamakta, bu ülkenin dilini öğrenmek için çaba harcamamaktadırlar. Bunun içindir ki sosyal hayattan kopuk bir yaşam sürmektedirler.

1.7.2. Geri Gönderilme Sorunu

Mülteci ve sığınmacıların yaşadıkları sorunlar içinde son zamanlarda en sık gündeme geleni geri gönderilme sorunudur. Kişilerin özgürlükleri, yaşama hakları tehlikede olabilecek ve şiddet görebilecekleri yerlere zorla gönderilmeleri insan hakları ile bağdaşmayan uygulamalardır. Oturma izni almış ya da henüz izne sahip olamayan kişilerin en büyük korkularından biri geri gönderilmektir. Sığınmacıların içinde bulundukları bu zor durumdan yararlanmaya çalışanlara basına yansıyan örneklerde de rastlanmaktadır.

Geri gönderilmeme ilkesi, 1951. Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesinde ele alınmıştır. Bu madde;

> "Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir" ifadesini içermektedir (Guy ve ark. 2007).

Cenevre Sözleşmesi'ni benimseyen her ülke sözleşmede yer alan diğer ilkeler gibi geri göndermeme ilkesine uymakla yükümlüdür. Her ülkenin sınırdışı etme konusunda farklı uygulamaları mevcuttur. Türkiye'de de geri göndermeme ilkesi uygulanmakta kişiler yasa ile belirlenen özel durumlarda sınırdışı edilebilmektedir.

1.7.3. Sağlık Sorunları

Sağlıklı bir yaşam sürmek her insanın hakkıdır ve kişilerin elinden alınamaz. Sığınılan ülkeler, mülteci ve sığınmacıların sağlık hizmetlerinden yeteri kadar yararlanabilmelerini için gerekli hukuki düzenlemeleri yapmakla yükümlüdür. Yasal olarak ülkede kalmakta olan mülteciler temel sağlık hizmetlerine erişebilmektedir ancak acil durumlarda sağlık hizmeti alabilmektedir.

Çeşitli nedenlerle ülkesini terk etmek zorunda kalan kişiler yeni bir ülkeye sığındıklarında yeteri kadar sağlıklı olmayan geçici barınaklarda hayatlarını devam ettirmek zorunda kalırlar. Mülteci ve sığınmacılar göç etmiş oldukları ülkenin koruyucu önleyici sağlık politikasındaki farklılık nedeni ile hastalık taşıyabilir veya yaşamak zorunda kaldıkları olumsuz yaşam koşulları neticesinde çeşitli hastalıklara yakalanabilirler (Yavuz 2015). Bunun içindir ki, mülteci ve sığınmacılara tedavi edici sağlık hizmetlerinin yanı sıra koruyucu sağlık hizmetleri de sunulmalıdır. Mülteci ve sığınmacıların sık yaşadıkları sağlık sorunları şunlardır:

a) Beslenme bozuklukları,
b) Anemi,
c) Çocuklarda gelişme ve büyüme gerilikleri,
d) Fiziksel şiddete maruz kalma sonucu fiziksel ve psikolojik bozukluklar,
e) Solunum yolu, ishal, sıtma ve kızamık gibi bulaşıcı hastalıklar,
f) Cinsel istismarın kişilerde oluşturduğu fiziksel ve psikolojik sağlık problemleri ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar,
g) Kronik hastalıklar,
h) Kadın hastalıkları, riskli gebelikler ve doğum nedeniyle ihtiyaç duyulan sağlık hizmetleri,
i) Yaşanılan olumsuz yaşam koşulları sonucu oluşan psikolojik sorunlardır (Depresyon, kaygı, uyku ve davranış bozuklukları gibi).

Suriyeli sığınmacıların kaldığı kampta 2014 yılında yapılan bir araştırmanın bulgularına göre kampta kalan mültecilerin ¼'ünün geldikten sonra hastalandığı,

%19’3’ünde şiddetli anksiyete, %8,9’unda ise şiddetli depresyon belirtileri görüldüğü tespit edilmiştir (Gönen ve ark 2014).

Türkiye’de henüz sığınmacı statüsü kazanmamış illegal biçimde yaşayan mülteciler sağlık hizmetlerinden yararlanamamaktadırlar. Yabancı kimlik numarasına ve kartına sahip yabancılar sağlık ve eğitim haklarından yararlanabilmektedirler. Sığınılan ülkenin dilini tam olarak konuşamayan kişiler sağlık hizmeti alma konusunda sorunlar yaşayabilmektedir.

Suriyeli mülteci ve sığınmacıların reçete ücretleri bazı illerde karşılanmaktadır. Genel Sağlık Sigortası kapsamındaki bireysel mülteci ve sığınmacı başvuru sahiplerinin ilaç masrafları, hastane personelinin olumsuz tutumu sağlık hizmetlerine erişimdeki diğer sorumlardır. Mayıs 2014’ten sonra gelen mülteci ve sığınmacıların uluslararası koruma veya geçici koruma kapsamında sayılmamaları nedeni ile sağlık hizmetlerine erişememeleri mültecilerin mağduriyet yaşamasına neden olmaktadır (Mülteci-Der 2015).

1.7.4. Ekonomik Sorunlar

Türkiye’de olduğu gibi dünya’nın birçok yerinde mülteci ve sığınmacıların yaşadıkları en büyük sorunlardan biri ekonomik zorluklardır. Birçok ülkede mültecilere çalışma hakkı tanınmaması, yabancıların ekonomik açıdan sorunlar yaşamasının sebepleri arasındadır. Yabancılara çalışma hakkının tanınmaması kişileri yasal olmayan yollarla para kazanmaya zorlamaktadır. Bu şekilde yasadışı faaliyetlerin çoğalmasının yanısıra yabancı çalışanların hakları da istismara uğrayabilmektedir. Hakkını aramak istedikleri zaman ise çalışma izni olmadığı için haklarında işlem yapılabilmektedir. Bunun için yabancılar böyle bir haksızlıkla karşılaştıklarında haklarını arayamamaktadırlar. Bu durum yabancıların ekonomik açıdan sorun yaşamasına yol açmaktadır (Özhan 2010). Bu durum aynı zamanda da modern kölelik, insanı sömürüdür.

Çalışma izni almak mülteciler için neredeyse imkansızdır. Barınma ve temel ihtiyaçların giderilmesine yönelik destek mekanizmasının olmaması sonucu yoksulluk çoğalmaktadır. Mülteciler kayıt dışı olarak, geçici ve daha çok beden gücüne dayalı

işlerde ve düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmaktadır. Ülkede mülteci ve sığınmacıların düzenli ve kendi kendilerini geçindirebilecek bir gelire sahip olmamalarına neden olmaktadır (Mülteci-Der 2015).

Mülteci ve sığınmacılar sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanamadıkları, ucuz işgücü olarak çalışmaları nedeni ile ucuz sağlıksız, rutubetli, karanlık evlerde kalabalık aileler şeklinde yaşamaktadır.

1.7.5. Eğitim Sorunları

Eğitim hakkı dünya çapında büyük bir öneme sahiptir. Ancak dil farkından dolayı kısa sürede etkili bir eğitim verilebilmesi olanaksızdır. Eğitim veren de eğitim alan da bu konuda zorluklar yaşayacaktır. Çoğunlukla sığınmacılar eğitim konusunda nereye nasıl başvurada bulunacaklarını bilememektedirler. Sığınmacılar başvuruda bulundukları okullar tarafından kabul edilmeyebilirler. Okullara kayıt yaptırılan öğrenciler okuldaki diğer öğrencilere, öğretmenlere ve okula alışmada sorunlar yaşamaktadırlar. Okulu bitirmiş olsalar bile okulu bitirdiğine dair bir belge alamamaktadırlar (Akyürek 2007).

Farklı kültür ve dillere sahip olan sığınmacıların, sığındıkları ülkelerde, eşit olarak eğitim almaya hakları olsa bile, farklı dil, kültür ve eğitim sistemleriyle karşılaşmaları kaçınılmazdır. Sığınmacıların eğitim konusunda nereye başvuru ve kayıt yaptırması gerektiğini bilememekte, başvurulan okullar çocukları okula kabul etmek istememekte, kaydı yapılan çocuklar, sınıftaki diğer çocuklara uyum sağlamada sorun yaşayabilmekte ve mezun olurken mezuniyet belgesi almakta zorlanmaktadırlar (Beter 2006).

1.7.6. Kültürel Sorunlar

Sığınmacı-Mültecilerin yaşadıkları uyum sorunu yukarıda belirttiğim sorunlardan dolayı yaşanmaktadır ve kültür ve gelenekleri bilmediklerinden uyum sorunu yaşayanlar çoğunluktadır. Bu duruma ülkemizden örnek verecek olursak; Türkiye'ye Avrupa dışından gelen sığınmacılarla yapılan bir araştırmada, yetişkin sığınmacılar

arasında kültür farklılığı nedeniyle uyum sağlamada zorluk çekenlerin oranı %57.3 olarak açıklanmaktadır (Beter 2006).

Bir topluluğun kültürel özellikleri o toplulukta yaşayan kişilerin yaşamına büyük ölçüde etki etmektedir. Sadece ülkeler arasında ülke içindeki bölgeler arasında bile kültürel farklılıklar görülebilmektedir. Bundan dolayıdır ki mülteci ve sığınmacılarda sığındıkları ülkede yaşadıkları önemli sorunlardan biri de kültür çatışmasıdır. Yeni bir ülkeye yerleşmiş olan kişi veya kişiler kendi kültürlerinden tamamen farklı bir kültürün hâkim olduğu bir ortama giriyor ve doğal olarak bu kültüre alışma aşamasında sorun yaşayabilmektedir.

Karasu (2016); Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeliler'in kimlerle vakit geçirdiğine dair yapmış olduğu araştırmada %58 Suriyeliler ile %21 ailesi ile %16 Urfa halkı ile zaman geçirdiği öğrenilmiştir. Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeliler, dil bilmediklerinden soyokültürel uyum sorunu yaşamaktadırlar. Bu nedenle sosyal yaşamları diğer Suriyeli ailelerle ya da kendi aileleri ile sınırlıdır.

Literatürde kültürel sorunlar yaşayan mülteciler ciddi anlamda göze çarpmaktadır. Ancak göç idaresinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının bu konuyu sorun olarak dile getirmedikleri anlaşılmıştır. Bunun bir nedeninin uyum alanında çalışma yürütmemelerinin etkili olduğu. İkinci nedenin ise tercüman eksikliği nedeni ile etkin iletişim kuramak olduğu düşünülmüştür.

1.7.7. İletişim Sorunları

Dil, din ve kültürel yönden farklı olan bir ülkeye yerleşen mülteci ve sığınmacılar o ülkenin vatandaşlarıyla iletişim kurmak ve etkileşime geçmek konularında sorun yaşayabilmektedirler. Dile hâkim olmadıkları için kendilerini ifade etmek konusunda zorluklar yaşayabilmektedirler. Bunun içindir ki ülkeye giren mülteci ve sığınmacılara o ülkede kullanılan dilin eğitiminin verilmesi toplumsal yaşama uyum sağlayabilmeleri için gereklidir (Akyürek 2007). Sığınmacı ve mültecilerin kendilerini ifade edebilmeleri, yaşadıkları sorunların üstesinden gelebilmeleri için dil sorunlarının çözülmesi gerekmektedir (Beter 2006).

1.7.8.Özel İhtiyaç Sahibi Mültecilerin Sorunları

Sosyal adalet ve pozitif ayrımcılık toplumda özellikle en dezavantajlı gruplar için gereklidir. Engelliler, yaşlılar, çocuklar, şiddete maruz kalmış kişiler toplumun diğer kesimlerine göre daha incinebilen kişiler olmaktadır.

YUKK'A göre özel ihtiyaç sahipleri; refakatsiz çocuk, özürlü, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız ebeveyn, işkence cinsel saldırı, psikolojik ve bedensen şiddete maruz kalmış mülteciler olarak tanımlanmıştır. Ayrıca çalıştırılan mülteci çocuklar da korunmaya muhtaç çocuklar kapsamında olup, YUKK'da tanımlanmamış olsa da özel ihtiyaç sahipleri olarak değerlendirilmektedir.

Ailesini savaşta kaybetmiş veya yolda ailesinden ayrı düşmüş refakatsiz yaklaşık yirmi altı bin çocuk Avrupa ülkelerine ulaşabilmiş, ancak son iki yıl içerisinde söz konusu çocuklardan en az on bininin Avrupa Birliği ülkelerine geldikten sonra kaybolduğu açıklanmıştır (http://www.bbc.com/turkce/haberler/10binkayipcocuk, Erişim Tarihi:8 Haziran 2017).

Refakatsiz mülteci çocuk YUKK'da "sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye'ye gelen veya Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuk" (YUKK 2011) olarak tanımlanmaktadır. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda koruma altına alınması gereken çocukların bütün kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları tarafından Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmesi gerekmektedir. Uygulamada çocuk hakkında yaş tespiti, bulaşıcı hastalık, psikiyatrik muayene gibi belgelerin sosyal hizmet kurumları tarafından istenmesi nedeni ile çocukların işlemleri uzamakta ve kurum bakımına alınmaları konusunda sorunlar yaşanmaktadır.

Eğitim sistemine dahil olmayan çocuklar küçük yaşlarda ucuz işgücü olarak çalıştırılmaktadır. Bu durum çocukların her türlü gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bunun sorun sadece mültecilerin sorunu değil toplumun da sorumluluğudur. Yapılan araştırmada Türkiye'de 2 milyona yakın çocuk işçi vardır. Bu sayıları bir de mülteci

çocuklar eklenmiştir. Suriye savaşından sonra en çok mülteciyi barındıran Urfa'da, son derece sağlıksız koşullarda çalıştırılan Suriyeli çocuklar, ya sokaklarda mendil sattığı ya da atölyelerde güvencesiz, düşük ücretle çalıştırıldığı görülmektedir (http://grihat.com/suriyeli-multeci-cocuklar-ayakkabi-imalathanelerinde-12-saat-zehir-soluyor, Erişim Tarihi: 25.2.2018).

Göçler en çok çocukları etkilediği gibi kadınları da etkilemektedir. Göç sırasında, sonrasında kadınlar istismara uğrayabilmektedir. Mülteci kadınlar zorla evlendirilmekte, fuhuşa zorlanmakta, ekonomik olarak da sömürülmektedir. Birleşmiş Milletlerin göçmen raporlarında göç edenlerin %80'i kadınlar ve çocuklardır. Göçe maruz kalan kadınların da çoğunun cinsel şiddet, ekonomik eşitsizlik ve insan hakları ihlalleri ile karşılaştığı ortaya çıkmaktadır (Thomas 2008).

Dezavantajlı mülteci durumunda olan bir diğer grup ise engelli mülteci ve sığınmacılardır. Ekonomik olarak zor durumda olan mültecinin kayıtdışı da olsa çalışamaması yardım ve hizmetlerden yararlanamaması mülteciler için sorun oluşturmaktadır. 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları ile Engelli ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik vatandaşlık bağı olan kişilere atıfta bulunması nedeni ile engelli mülteciler bu hakka erişim konusunda da sorun yaşamaktadır.

Ülkesinden ayrılıp başka bir ülkeye sığınan mültecilerin farklılıkları önemlidir. Bu farklılıklar onlara sunulacak hizmetin belirleyicisidir. Dezavantajlı grup olarak farklı bir yerde duran çocuk, kadın, engelli, yaşlı göç sürecinde en çok zarar gören kesim olabilmektedir.

1.8. Mülteci ve Sığınmacılarla Sosyal Hizmet

Sosyal hizmetin ve mülteciliğin tarihsel süreçteki gelişimi birbirine paralel seyretmiştir. Göç ile başlayan sosyal sorunlar ile birlikte sosyal hizmet mesleği de alana müdahil olmuştur. Çalışmanın bu kısmında önce sosyal hizmet, sosyal hizmet mesleği sosyal hizmetin bilgi beceri ve değer temellerinden bahsedilmektedir.

1.8.1. Sosyal Hizmetlerin Gelişimi

İnsan yaradılışı gereği biyo-psiko-sosyal bir canlıdır. Bireyler yaşamda karşılaştıkları zorluklar karşısında çeşitli sorunlar yaşar, bu sorunlarla baş edemedikleri zamanlar yardıma gereksinim duyarlar. Birçok ülkede bu durumda olan bireylere yardım etmeyi amaçlayan hizmet modelleri geliştirilmiştir. Söz konusu hizmetlerin tümü sosyal hizmet olarak adlandırılır. Sosyal hizmet insan hakları, değer ve onuru üzerine kurulmuş bilimsel temelleri olan uygulamalı bir meslek ve bilimdir.

1.8.1.1. Dünyada Sosyal Hizmetlerin Gelişimi

İnsanın doğası gereği, yeryüzünde ilk ortaya çıktığı andan itibaren paylaşma, yardıma ihtiyacı olanlara yardım etme duygusuna sahip olduğu düşünülmektedir. Asırlar boyu yardımsever insanlar hep varolmuş ancak yardımseverlik yakın tarihe kadar bir meslek olarak değerlendirilmemiştir. İngiltere'de ekonomik yapının değişimi ve Sanayi Devrimi sosyal hizmetlerin ortaya çıkmasında büyük rol oynamıştır. Keşifler, icatlar ihtiyaçlardan doğar. Sosyal hizmetlerin gelişiminde de 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında gerçekleşen toplumsal değişim etkili olmuştur. 1890 yılında ABD'de yaşanan ekonomik kriz birçok insanın yaşamını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu kriz nedeniyle yardıma ihtiyaç duyan kişilere yardım etmek amacıyla gönüllü olarak çeşitli kuruluşlar harekete geçmiştir. Bu kuruluşlarda hizmet sunan kişilerin, eğitim almaya başlaması ile sosyal hizmetin mesleki temelleri atılmıştır (Austin 1997).

Sosyal hizmet mesleği ilk olarak uygulanmaya başladığında alanda daha önce çalışmaya başlayan mesleklerle birlikte hizmet vermiştir. Alanda çalışanların sosyal hizmet konusunda eğitim alabilmeleri için altı aylık yaz kursları düzenlenmiştir. Eğitim süresinin yetersiz olduğu anlaşılınca ilk sosyal hizmet okulları açılmaya başlamıştır. Bu amaçla kurulan ilk eğitim kurumu Institutefor Social Work Training'dir (Sosyal Çalışma Eğitim Enstitüsü). Kurum sosyal reformcular tarafından Hollanda, Amsterdam'da kurulmuş; iki tam yıl teorik ve uygulamalı derslerden oluşan bir eğitim programını uygulamaya başlamıştır. 1920 yılında Latin Amerika'da Şili ve Santiago'da, Hindistan'da Bombay'da ve Asya Kıtasında sosyal hizmetle ilişkili

eğitim kurumlarının açıldığı görülmektedir. 1910 yılında Amerika ve Avrupa'da sosyal hizmet eğitimi veren kurum sayısı 14'e ulaşmıştır. Güney Afrika'da 1924, Mısır'da ise 1936 yılında ilk eğitim kurumlarının faaliyete geçtiği bilinmektedir (Tufan ve Koşar 1999).

Sosyal hizmetin meslek olarak kabul görme süreci, 1915 Ulusal Konferansında Abraham Flexner'in sosyal hizmetler alanındaki eksikliklere değinmesi ve sosyal hizmetin meslek olup olmadığını sorgulamasıyla başlamıştır. Sosyal hizmetlerde dönem itibariyle eksik görülen yönler; (Duyan ve ark. 2003):

a) Sosyal bilimlerin temeline ilişkin eksiklikler,
b) Sosyal hizmetler dâhilindeki ve haricindeki bilgilerin tam tanımlanamaması,
c) Tam olarak test edilmiş doğru eğitimsel ve mesleki niteliklerin olmaması,
d) Mesleki düzenlemelerdeki eksiklikler,
e) Mesleki ilkelerin yetersizliği şeklinde sıralanabilir.

19. yüzyılda İngiltere ve Avrupa'dan Amerika'ya çok fazla göç hareketi olmuştur. Bu göç hareketleri ile yardıma ihtiyaç duyanların sayısı hızla artmıştır. Bu kişilere sağlıklı bir şekilde yardım ulaştırılabilmesi için yerel yönetimlere sorumluluklar yüklenmiştir. Ancak nüfustaki artışın fazla olmasından dolayı yerel yönetimlerin aldığı önlem ve sunduğu yardımlar zamanla yetersiz hale gelmiştir. Sosyal yardımların kapsamını genişletmek ve daha çok kişiye ulaşmasını sağlamak için New York'da 19. yüzyılın son çeyreğinde (1877) Yardım İşlerini Düzenleme Derneği (Charity Organization Society) adında bir kuruluşun açılmasına karar verilmiştir. Bu kuruluş, sosyal hizmet konusuna dikkat çekmeyi başarmıştır ve kısa süre içerisinde farklı yerlerde benzer kuruluşlar hizmete girmiştir. Kurumsallaşma sayesinde sosyal yardım hizmetlerinin düzenli olarak daha çok kişiye ulaşması sağlanmıştır. Mary Richmond 1917'de yayınladığı Sosyal Teşhis isimli kitabı ile sosyal hizmetler alanında ilk kayda değer çalışmayı yapmıştır. Kitapta sosyal hizmetlerde yardım başvuruları incelenirken gerçek bilgilerden yararlanılması, gözlem ve sistematik değerlendirme yapılması gerekliliğine değinilmiştir. Richmond'a göre, sosyal sorunların çözümlenmesi için önce sorunun nedenleri incelenmeli anlaşılmalı ve en uygun çözüm yolu bulunarak uygulanmalıdır . Sosyal hizmet sunum sürecindeki ortam inceleme, değerlendirme,

sorun çözme ve sonuçları değerlendirme aşamalarından da ilk olarak bu kitapta bahsedilmiştir (Turan 1999).

I. Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında birçok ülkede maddi ve manevi hasar oluşmuştur. Savaş nedeniyle sağlık sorunları yaşayan ve yoksulluk çeken birçok insan yardıma dolayısıyla eğitimli sosyal hizmet uzmanına ihtiyaç duymuştur. I. Dünya Savaşı sonrası, erkeklerin savaşa katılması ile aileler ekonomik sıkıntılar yaşamaya başladığından. Bu dönemde sosyal hizmetlerin temel görevi, ailelere maddi destekte bulunmaktır. Psikiyatrik sosyal hizmet bu dönemde gelişmiştir. I. Dünya Savaşı'nda sosyal hizmet uzmanları orduda psikiyatrik hizmet sunmuşlardır (Acar ve Duyan 2003).

20. yüzyıldan itibaren sosyal hizmetler bireyden daha çok bireyin yaşadığı ve etkileşim halinde bulunduğu sosyal çevre üzerine yoğunlaşmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında sosyal çevre üzerine yapılan çalışmaların sayısı giderek artmıştır. Bu dönemde sosyal hizmetler, yaşanan savaşlarında etkisiyle artan yoksullukla mücadele etmek durumunda kalmıştır. Bu kapsamda kişilerin sosyal işlevselliğinin tam olarak sağlanabilmesi için bireysel uygulamalar yetersiz bulan Radikal Sosyal Hizmet Yaklaşımı gelişmiştir (Payne 1997). Bu yaklaşımın ortaya çıkmasında, 1930'lu yıllarda Amerika'da yaşanan ekonomik bunalımın da etkili olduğu söylenebilir.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal hizmetlerde toplum örgütlenmesi ve sosyal araştırma kavramları önem kazanmıştır. Toplum örgütlenmesinin gelişimindeki en önemli aşama 1939'da Ulusal Sosyal Hizmet Konferansı'nda "toplum örgütlenmesi alanı" başlığıyla sunulan Lane Raporu'dur. Bu raporda sosyal örgütlenmenin bir sürece karşılık geldiği, bu kapsamındaki faaliyetlerin yardıma ihtiyacı olan kişilere doğrudan hizmet sunmasa bile toplumu ya da bir kısmını sistematik olarak düzenleyen bir sosyal hizmet alanı olduğu belirtilmiştir (Schwart 1968). Sosyal araştırmanın sosyal hizmetin yöntemlerinden biri olduğu ilk olarak Mary Richmond'un "Sosyal Kişisel Çalışma Nedir?" adlı kitabında belirtilmiştir. Bu kitabın ikinci sayısında sosyal araştırma ile sosyal hizmet araştırması arasındaki farklılıklara değinilmiştir (Acar ve Duyan 2003).

Sanayileşmenin yaygınlaşması ve bununla birlikte kentleşmenin hızlanması ile sosyal hizmet mesleğinin çözmesi gereken sorunlar da çoğalmıştır. Kişi, grup ve toplulukların psikolojik ve sosyal sorunlarına yönelik çalışmalar yapılmış ve uygulamalar çeşitlenmiştir. Sosyal hizmet uzmanları hizmet sunacakları kişi ve toplulukların yapısı inceleyerek uygun hizmet modelleri geliştirmiştir (Turan 1999).

II. Dünya Savaşı'na kadar sosyal hizmetler alanında yürütülen çalışmalar mesleğin genel çerçevesinin oluşmasını sağlamıştır. II. Dünya Savaşı başladıktan sonra sosyal hizmetler oldukça karmaşık bir yapıya bürünmüştür. 1940 yılına kadar kent merkezlerinde 1940'dan sonra kırsal kesimde sosyal hizmet kurumlarının sayısı giderek artmıştır. Savaş nedeniyle finans desteği sağlanamadığı için bazı yardım kuruluşları kapatılmış, diğer yandan özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan çeşitli sorunlarla birlikte sosyal hizmetlerin alanı genişlemiştir. Savaşın olumsuz etkilerinin silinebilmesi için sosyal hizmetlerin gerekliliği daha çok anlaşılmış (Acar ve Duyan 2003) ve bazı örgütler kurulmuştur. 1946'da Ulusal Sosyal Refah Paktı'nda (National Social Welfare Assembly) Ulusal Sosyal Hizmet Konseyi (National Social Work Council) yeniden yapılandırılmıştır. 1952'de Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi (Council on Social Work Education) 1955'de Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği kurulmuştur.

1960 ile 1980 yılları arasında sosyal hizmetlerde teorik olarak birçok yenilik meydana gelmiştir. Yardıma ihtiyaç duyan kişiler, yeni çözüm yolları ve yeni sosyal hizmet uygulama metodları geliştirilmiştir. Bu teorik gelişmeler üç başlık altında incelenebilir (Acar ve Duyan 2003): Süregelen geleneksel metodların geliştirilmesi sosyal hizmet sunumunda bütünleyici ve genel yöntemin gelişmesi ve yeni ihtiyaçlar için geliştirilen yeni yöntemler.

Sosyal hizmetlerde geleneksel uygulamalara bir tepki olarak davranışsal yöntem bu dönemde geliştirilen uygulamalara örnektir. Dönem itibariyle sosyal hizmetlerde beş kavramın önem kazandığı görülmektedir: Değerlendirme, olay içinde birey, süreç, ilişki ve müdahaledir (Johnson 1998).

1970'li yıllarda sosyal hizmet sunumunda iletişimin önemi ön plana çıkmıştır. Bu dönemde sosyal hizmet uzmanları birey ve toplum analizleri, davranış değiştirme ve gerçeklik terapisi gibi metotları uygulamada kullanmaya başlamışlardır. Krize müdahale, görev merkezli sosyal bireysel çalışma ve davranışsal sosyal hizmet modelleri dönemin ürünüdür (Johnson 1998). 1970'li yıllardan sonra gelişim gösteren bir diğer sosyal hizmet yaklaşımı ise sistem yaklaşımıdır. Sistem yaklaşımına göre, birey ve toplum ayrı ayrı incelenmez. Analitik yaklaşımın aksine sistematik yaklaşımda birey etkileşimde bulunduğu çevresi ile birlikte bir bütün olarak değerlendirilir. 1975 ile 1990 yılları arasında sosyal hizmetlerden daha çok işsizlik, savunma ve ekonomik koşullarla ilgilenilmiştir. Bu dönemde sosyal gelişim, sosyal refah ikinci plana atılmıştır. 1986'da J.K. Whittaker, S.P. Schinke, L.D. Gilchrist sayesinde ekolojik yaklaşım gelişmeye başlamıştır. Bu paradigma, "yaşam becerilerinin öğretilmesi yoluyla sosyal desteği geliştirmeyi" ve "odaklanmayı" alana getirmiştir (Johnson 1998).

1984 yılında Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi sosyal hizmetlere uygun yeni ilkelere ilişkin bir araştırma çalışması yapmıştır. Sosyal hizmetin uygulamasında bilgi, beceri, değer ve süreçleri içeren mesleki yeterlilikleri ve genelci uygulamaları içeren bir lisans eğitim programı tanımlanmıştır. Bu program, insan davranış ve sosyal çevre, sosyal refah politikası ve çalışmaları, sosyal hizmet uygulamaları, araştırma ve alan uygulamasını içermektedir. 1990 yılından itibaren sosyal sorunların sebebinin büyük ölçüde çevresel koşullardan kaynaklandığı yaygın kabul görmeye başlamıştır. Yardıma ihtiyaç duyan kişiler için çalışmak yerine, bu kişilerle birlikte çalışma fikri benimsenmiştir (Acar ve Duyan 2003).

Austine göre; dünya çapındaki küreselleşme hareketleriyle birlikte sosyal hizmetlerin de değişim ve gelişim göstermesi gerekmektedir. Austin'e göre çağdaş sosyal hizmetin temel unsurları şunlardır (Austin 1997):

a) Sosyal hizmet oldukça karmaşık ve çok boyutlu uygulama tekniğine sahip olan önemli bir meslektir.

b) Sosyal hizmet, yaptığı sosyal, ekonomik ve politik analizlerin yanısıra doğrudan hizmet de sunmaktadır.
c) Sosyal hizmetler sürekli olarak gelişim gösteren bir meslek türüdür.
d) Sosyal hizmet kadınların ve çocukların sorunlarıyla özel olarak ilgilenmektedirler.
e) Sosyal hizmetler diğer yardım kuruluşları arasında farklı bir yere sahiptir. Hizmet sunumunda çalışanların çoğu kadındır ve giderek de artmaktadır. Yönetici pozisyonundaki kişilerin çoğu kadın uygulayıcılardan oluşmaktadır.
f) Sosyal hizmet farklılıkları esas alan bir meslektir.
g) Sosyal Hizmet kamusal tartışmaların içinde yer almaya devam edecektir. Çünkü sosyal hizmet uzmanlarının birçoğu aktif olarak sosyal sorunların içerisinde yer alırlar ve çoğu da lider konumundadırlar. Sosyal hizmet uzmanları ve uygulayıcıları meslekleki özelliklerinin gereği olarak kurumsal tartışmaların dışında kalamazlar.

1990'lı yıllardan sonra, küresel boyuttaki değişikliklerin sosyal hizmetler mesleğine olan etkisi üzerinde durulmuştur. 21. yüzyılda da değişen ve gelişen dünya koşullarına göre sosyal hizmet mesleği de değişim ve gelişim göstermektedir. Bugün meslek, dünya çapında yaşanan doğal afet, savaş gibi küresel sorunlara göre şekillenmekte bireylerin daha iyi bir yaşam sürdürebilmeleri için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır (Acar ve Duyan 2003).

1.8.1.2. Türkiye'de Sosyal Hizmetlerin Gelişimi

Yardımlaşma ve hayırseverlik insanlık tarihi boyunca var olmasına rağmen, Türkiye'de 1800'lü yıllara kadar düzenli bir hizmet türü olarak görülmemiş, bir meslek olarak tanınmamıştır. Türkiye'de sosyal hizmetin bir meslek olarak ortaya çıkışı Osmanlı Devleti zamanına kadar uzanmaktadır. Osmanlı Döneminde yardım işleri bazı vakıflar tarafından karşılanmıştır. Tanzimat Dönemi'nden itibaren sonra bu tür yardım işleri devlet tarafından yapılmaya başlanmıştır. Özellikle II. Abdülhamit döneminde, sosyal hizmet sunumu için açılan kurumlar bu alandaki gelişmelere

öncülük etmiştir. Bu dönemde başlayan sosyal hizmetler sonraki dönemlerde zaman zaman iniş çıkışlar yaşansa da sürekliliği devam etmiştir (Özdemir 2008).

I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın etkilerini azaltabilmek için henüz Cumhuriyet bile ilan edilmeden 1921 yılının Haziran ayında Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu) kurulmuştur. Bu Cemiyet dönemin olumsuzluklarından etkilenmesine rağmen faaliyetlerini devamlı olarak yerine getirmiş, kimsesiz çocukların bakımını üstlenmiş; 1983 yılına kadar hizmet vermiştir (Akkaya 1966).

Yeni savaştan çıkan ve yeni kurulmuş olan Türkiye'de, savaştan etkilenen yoksul kesimlere yardım sağlanması konusu üzerine çalışmalar yapılmıştır. 1936 yılında Sosyal Yardım Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın (SSYB) görevi arasında sayılmıştır. TBMM'de sosyal yardım alanında çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra BM'in de etkisiyle özellikle gelişmekte olan ülkelerde sosyal hizmetlerin geliştirilmesi ve sosyal hizmetlere yönelik eğitimler verilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır. Türkiye de bu dönemde sosyal hizmetlere yönelik çalışmalar yapan ülkelerdendir. Türkiye'de ilk kez sosyal yardım alanında eğitim kurumları 1959 yılında açılmıştır. Bunlar Sosyal Hizmetler Akademisi ve Sosyal Hizmetler enstitüsüdür. Bu eğitim kurumları 1963 yılında SSYB'nin bünyesinde kurulan Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmiş ve denetlenmiştir (Tufan ve Koşar 1999).

Sosyal hizmetlerdeki bu yapı 1983 yılına kadar devam etmiştir. Sosyal hizmetlerin dağınık yapısı tek çatı altına toplanmak istenmiş ve verilen hizmetlerin daha organize bir şekilde verilmesi amaçlanarak, tüm sosyal hizmet faaliyetlerini kapsayan yeni bir kuruluş oluşturulmuştur. Bu kurum Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumudur (SHÇEK). 1961 ve 1982 Anayasalarında Türkiye "sosyal bir devlet" olarak tanımlanmıştır. Sosyal devlet olmanın gerekleri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kuruluncaya kadar SHÇEK tarafından yerine getirilmiştir. Dağınık hizmet sunumlarını bir çatı altında toplayabilmek için 2011 yılında Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) kurulmuş, SHÇEK kapatılmıştır. 2828 Sayılı Kuruluş Yasasında Sosyal Hizmetler; "kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre

şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçların karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat şartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü" olarak tanımlanmıştır (2828 Sayılı Kanun 1983).

1.8.2. Avrupa Sosyal Şartı ve Sosyal Hizmet

Avrupa Sosyal Şartı temel haklar ile ilgili bir sözleşmedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin de tamamlayıcısıdır. 1961 tarihinde imzaya açılmış, 1965 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşmeyi 1965 yılında imzalamış ve 1989 tarihinde onaylayamıştır. Sözleşmenin 1999 yılında yürürlüğe giren ve toplam 31 haktan oluşan yenilenmiş versiyonu ülkemiz tarafından 2007 yılında onaylanmıştır. Bu Sözleşmede sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı 14. maddede şu şekilde vurgulanmaktadır: "Akit taraflar sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla; 1. Sosyal hizmet yöntemlerinden yararlanarak, toplumda bireylerin ve grupların refah ve gelişmelerine ve sosyal çevreye uyum sağlamalarına katkıda bulunacak hizmetleri teşvik etmeyi ya da sağlamayı; 2. Bireylerin ve gönüllü ya da diğer örgütlerin bu tür hizmetlerin kurulması ve sürdürülmesine katılmalarını özendirmeyi taahhüt ederler". 2004 yılından itibaren sosyal hukuk devleti kapsamında özellikle dezavantajlı grupların refah hizmetlerinden yararlanması açısından bu belge bağlayıcı nitelikte bir antlaşmadır. Asgari düzeyde de olsa kişilerin iyilik halini öngörmektedir. Orijinal antlaşma metninde sosyal refah hizmeti değil sosyal hizmet kastedilmekte, diğer Avrupa ülkelerinin metinlerinde ise "sosyal servis" ifadesi yer almaktadır (Tarımeri 2017). Normlar hiyerarşisinde ele alındığında Avrupa Sosyal Şartı uygulama açısından iç hukuku bağlayıcıdır.

1.8.3. Sosyal Hizmetin Tanımı ve Amacı

İnsan yaradılışı gereği biyo-psiko-sosyal bir canlıdır. Kişiler zaman zaman hayatın zorlukları karşısında sorunlar yaşarlar, bu sorunlarla baş edemedikleri zamanlar yardıma gereksinim duyarlar. Dünyada birçok ülkede insanların baş edemedikleri sorunlar için yardım amaçlı bazı hizmetler sunulur. Bu hizmetler sosyal

hizmet olarak adlandırılır. Sosyal hizmet eklektik temel üzerine kurulmuş bilimsel temelleri olan bir meslek ve bilimdir.

Pincus ve Minahan (1973)'a göre sosyal hizmet; "insanların, yaşam amaçlarını, stres ile baş etmelerini, özlem ve değerlerini gerçekleştirme becerilerini etkileyen insan ve çevresi arasındaki etkileşimle ilgilidir. Sosyal hizmetin amacı;

1. İnsanların problem çözme ve baş etme kapasitelerini geliştirmek,

2. İnsanlara, kaynak, hizmet ve şanslar tanıyan sistemler ile insanlar arasında bağlantı kurmak,

3. Bu sistemlerin etkili ve insancıl çalışmasını geliştirmek,

4. Sosyal politikanın geliştirilmesine ve ilerletilmesine katkı vermek" olarak ifade edilebilir (Pincus ve Minahan 1973). Bartlett (1970) ise; sosyal hizmetin odağını, insanların başa çıkma aktivitesi ile çevreden gelen istemler arasındaki ilişki olarak tanımladığı sosyal işlevsellik olarak görmektedir (Bartlett 1970).

İnsanların temel hak ve özgürlüklerinden yararlanmalarını sağlamak, koruyucu ve geliştirici çalışmalar yapmak sosyal hizmetler kapsamındadır. Sosyal hizmet kapsamında, insanın yaşam deneyimini, kültürünü, yeteneklerini geliştirerek, üretken, bilinçli, etkin bir yaşam sürmelerini sağlamak vardır. Geçen hergün dünya çapında değişim ve gelişim söz konusudur. İnsanların bu değişim ve gelişime ayak uydurabilmesinde sosyal hizmetler büyük ve önemli bir rol oynamaktadır (Cılga 2004). Payne, sosyal hizmetin tanımlanmasında üç yaklaşımdan bahsetmektedir. Bunlar (Payne 1997):

1. Bireycilik-Reformculuk: İyi bir sosyal yaşamın sağlanabilmesi için gereksinimlerin karşılanmasında bireyciliğin dikkate alınmasıdır.

2. Toplumcu-Ortaklaşa: Bireylerin yaşamlarında güçlenmelerini, özgüven sahibi olarak toplumda yer bulabilmeleri amaçlanmaktadır.

3. Yansıtmacı-Terapötik: Kişilerin yaşamlarında onlara acı veren ve yaşamlarını zorlaştıran deneyimlerle baş edebilmeleri için gerekli olan gücün kazanılmasını amaçlamaktadır. Her bir yaklaşımın savunucuları vardır ve kişiler savundukları yaklaşıma göre, sosyal hizmetleri tanımlamaktadır.

İnsanların yaşamlarında sosyal işlevselliklerini yerine getirebilmeleri ve karşılaştıkları sorunlarla başa çıkabilmeleri için yeteneklerini geliştirmesine yardım etmek, insan ihtiyaçlarına yeterli ölçüde cevap verebilen çevre koşullarını sağlayabilmek sosyal hizmetlerin amaçlarındandır. Sosyal hizmet kavramı dünya çapındaki değişim ve gelişimden etkilenmektedir. Yani sosyal hizmet kavramı da sürekli olarak değişim ve gelişim sürecinden geçmektedir (Kohlı 2003).

İnsanların istek ve ihtiyaçları değiştikçe sosyal hizmet kavramı ve sosyal hizmet mesleğinin kapsamı da değişim göstermektedir. Güncel bir tanım olarak, Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW)'nun 2014 yılında yaptığı tanım örnek olarak gösterilebilir. İnsan yaşamında ve toplumda meydana gelen değişmeler sonucu değişen insan ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenen sosyal hizmet ve sosyal hizmet mesleği yeniden tanımlanmıştır. Bu tanıma göre sosyal hizmet:

> "… sosyal değişimi ve gelişimi, toplumsal bağlılığı destekleyen, insanları yetkilendiren ve özgürleştiren uygulamaya dayalı ve bir akademik disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, müşterek sorumluluk ve farklılıklara saygı sosyal hizmetin merkezindedir. Sosyal hizmet teorileri, sosyal bilimler, beşerî bilimler ve yerel bilgi ile desteklenir, sosyal hizmet yaşam zorlukları ile baş etme ve iyilik halini geliştirmede yapılar ve insanlarla yürütülmektedir" (Global Definition Of Social Work 2014).

Sosyal hizmet toplumda sosyal adaleti sağlamak için en dezavantajlı gruptan başlayarak çalışmalarına yön veren bir meslektir. Yani eşit değil gerektiği yerde pozitif ayrımcılık sağlayarak kişi ve grupların güçlenmesini ve özgürleşmesini sağlayan bir meslek ve disiplindir. Toplumdaki dezavantajlı kesime bakıldığında mültecilerin en çok pozitif ayrımcılığa ihtiyç duyduğu müracaatçı kesim olduğu göze çarpmaktadır.

Sosyal hizmetin tanımı kapsamı, amacı aynı zamanda sosyal hizmet uzmanlarının sahip olması gereken rol ve işlevlerin belirleyicisidir.

1.8.4. Sosyal Hizmet Uzmanının Rol ve İşlevleri

Sosyal hizmetin en büyük işlevi insan yaşamını kolaylaştırıcı düzenlemeleri yapıyor olmasıdır. Kişiler ve grupların çevreleri ile uyum sürecinde karşılaştıkları sorunların belirlenmesi, çözüm yolları aranması ve uygun şekilde çözüme kavuşturulması için yardımlarda bulunmak işlevleri arasındadır. Sosyal sorunlar yaşanmadan önce, potansiyel sorun teşkil edebilecek durumların tespit edilmesi de başka bir işlevidir. Bunun yanı sıra kişi ve grupların gelişimlerini destekleyici ve en iyi seviyeye ulaştırmaya yönelik çalışmaların yapılması da sosyal hizmetin işlevleri arasındadır (Duyan 2010).

Zastrow (1999)'a göre, sosyal hizmetin işlevleri şunlardır:

-Sosyal hizmetlerde, insanların sorun çözme becerilerini, kapasitelerini ve gelişim olanaklarını etkinleştirme adına toplum içinde birey kavramı benimsenir. Bu uygulamaya göre sosyal hizmetin temel odağı bireydir.

-İnsanlara kaynak, olanak ve hizmet sağlayan sistemler ile insanlar arasında bağlantı kurmak için çevresi içinde birey kavramı benimsenir. Buna göre de odak noktası birey ve bireylerin etkileşim içinde olduğu çevredir.

-Sosyal hizmetler, sistemlerin insancıl, etkili ve sürekli gelişimci olarak işlev görmeleri için çevre içinde birey kavramı benimsenir. Bu uygulama mevcut sistemlerin insanlara hizmet sunması ile alakalıdır. Bu anlayışa göre sosyal hizmetlerin odak noktası insanların etkileşim halinde bulunduğu sistemlerdir.

-Sosyal hizmetlerin gelişmesi ve etkili bir şekilde hizmet vermesi için sistemlerin etkin ve insancıl bir şekilde çalışmasını sağlamak adına sosyal hizmetler odağı insanların etkileşimde bulunduğu sistemlerdir. İnsanların etkileşimde bulunduğu kaynakların temelini teşkil eden sosyal politikalar ve statülerin belirlenmesi sosyal hizmetlerin işlevlerindendir.

-Ciddi anlamda yardıma ihtiyacı olan, topluma ayak uydurmada zorlanan kişilerin ve grupların yaşam koşullarını iyileştirmek ve geliştirmek sosyal hizmetin işlevlerindendir. Bunu yerine getirebilmek için sosyal hizmetler sosyo-ekonomik, sosyo-politik açıdan geliştirilmelidir. Sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmetin sahip olduğu kaynak ve olanakları geliştirmek ve eşit bir şekilde dağıtmakla yükümlülerdir.

-Sosyal hizmetlerin sunulmasında bilgi, beceri ve değerden yararlanılarak kaliteli bir hizmet sunulmalıdır. Sosyal hizmetler toplum için büyük önem taşımaktadır. Bunun için verilen bu hizmetlerin kaliteli, etkili, hızlı ve eşit bir şekilde sunulması gereklidir (Zastrow,1999).

Sheafer ve Horejsi (2012) sosyal hizmetin rol ve işlevlerini şu şekilde sıralamıştır:

-Aracı olarak sosyal hizmet uzmanı; müracaatçının durumunun ön değerlendirmesi, kaynak ön değerlendirmesi, yönlendirme, hizmet sistemi bağlantısı, bilgi verme.

-Savunucu olarak sosyal hizmet uzmanı; müracaatçı ya da vaka savunuculuğu, sınıf savunuculuğu.

-Eğitici olarak sosyal hizmet uzmanı; sosyal ve günlük yaşam yeteneklerini öğretmek, davranış değişimine yardım, birincil önlemler.

-Danışman olarak sosyal hizmet uzmanı; psiko sosyal değerlendirme ve teşhis, dengeleme bakımı, sosyal tedavi.

-Vaka yöneticisi olarak sosyal hizmet uzmanı; Müracaatçının tanımlanması ve oryantasyonu, müracaatçının değerlendirilmesi, hizmet planlaması, bağlantı ve hizmet durumu, müracaatçı desteği, takip etme ve verilen hizmeti izleme.

-İş yükü yöneticisi olarak sosyal hizmet uzmanı, iş planlaması, zaman yönetimi, nitelikli güvence değerlendirmesi, bilgi süreci.

-Süpervizör olarak sosyal hizmet uzmanı; çalışan oryantasyon ve eğitimi, personel yönetimi, süpervizyon, danışmanlık.

-Yönetici olarak sosyal hizmet uzmanı; yönetim, dışsal ve içsel koordinasyon, politika ve program geliştirmek.

-Sosyal değişim faili olarak sosyal hizmet uzmanı; toplumsal sorunlar ya da politika analizi, toplumsal endişelerin aktarılması, sosyal kaynak gelişimi,

-Araştırmacı olarak sosyal hizmet uzmanı; araştırma harcamaları, uygulama değerlendirmeleri, araştırma üretimi,

-Profesyonel olarak sosyal hizmet uzmanı; kendini değerlendirme kişisel mesleki gelişim, sosyal hizmet mesleğinin güçlendirilmesi (Sheafer, Horejsi 2012).

Mülteci ve sığınmacılarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının mülteci ile direk çalıştığı durumlarda savunucu, eğitici, danışman, sosyal değişim faili ve profesyonel olarak rollerini icra ettiği gibi, alanda dolaylı olarak hizmet vermesi gerektiği durumlarda süpervizör, vaka yöneticisi, araştırmacı, yönetici rollerini uygulamaya geçirmesi beklenebilir.

1.8.5. Sosyal Hizmetin Bilgi Beceri ve Değer Temeli

İnsanın aklı ile kavrayabileceği gerçek, ilke ve olguların tümü "bilgi" olarak nitelenmektedir. İşlevsel olarak bilgi, insan dünyasında genelleşmiş algılamalardır. Bu algılamalar gerçeğe dayalı ya da gerçekliği deney yoluyla kanıtlanmaya açıktır. Genel anlamda bilgi, gerçeğin ne olduğunu gösterir (Gordon 1965). Bartlett'e göre bilgi, önermeleri kanıtlanabilir deneyimlere işaret eder ve mümkün olduğu kadar objektif hale getirilmiş kesin beyanlardır. Bilim ve araştırma yoluyla kanıtlanabilir önermeler ve kanıtlanabileceği düşünülen önermelerdir (Barlett 1970).

Kuram, ise herhangi bir şeyi açıklamak için kullanılan, birbiriyle bağlantılı genel önermeler ve kavramlardır. Bu önermeler hem kanıtlanmış hem de doğruluğu kesin olarak kanıtlanmamış bilgilerden oluşur (Kut 1988). Sosyal hizmet sunumunda hem kuramsal hem de uygulama bilgisini birlikte karma bir şekilde kullanmaya ihtiyaç

duyulur (Duyan 2010). Etkili sosyal hizmet sunulabilmesi için gerekli olan bilginin kapsamı oldukça geniştir. Thompson'a göre; "Sosyal hizmetin bilgi gövdesinin uygulamada, kuramda, politika ve araştırmada, sosyal sorunların ortaya çıkmasında etkili olan sosyal, ekonomik ve siyasal koşullarda meydana gelen değişikliklere bağlı olarak gelişmektedir" (Thomas 2000). Trevithick'e göre, sosyal hizmet bilgisi veya kuramı, olgulara dayanan bilgi (araştırma dâhil) ve uygulamaya dayalı bilgi şeklinde değerlendirilebilir (Trevithick 2008):

1. Kuram veya Kuramsal Bilgi: Kuramsal bilgi kendi içerisinde beş bölümde incelenir:

- İnsanları, durumları ve olayları açıklayan kuramlar. Bunlar; sosyoloji, tıp, siyaset bilimi, tarih, ekonomi, felsefe, hukuk, sosyoloji olarak örnekler çoğaltılabilir.

- Sosyal hizmetin görevini, rolünü ve amacını açıklayan kuramlar ve sosyal hizmetlerin uygulamasına doğrudan ilişkisi olan kuramlar.

- Sosyal hizmet eğitim programlarında öğretilen, sosyal hizmete ihtiyaç duyanlar ile sosyal hizmet uzmanlarının kullandıkları kuramlar.

2. Olgusal Bilgi: Bu bilgi altı ayrı bölümde incelenmiştir.

a) Hukuk/mevzuat
b) Sosyal politika
c) Kurum politikası
d) İşlemler ve sistemler
e) İnsan gruplarıyla ilgili bilgi
f) Bireysel, grupsal ve toplumsal sorunlardır.

3. Kişisel Bilgi: Hizmet veren ve hizmet alanların kendi deneyimleriyle edindiği bilgileri kapsar, uygulamaya dayalı bir bilgidir. Bunun yanısıra kurumsal ve olgusal bilgidir.

Sosyal hizmet uzmanları, mesleki eğitim sürecinde ve mesleki deneyim boyunca edinilen bilgileri mesleğini icra ederken kullanmaktadırlar. Sosyal hizmet ihtiyacı

olanların problem çözme becerilerini geliştirmeleri için yardım amaçlı bu bilgilerden yararlanılır. Sosyal hizmet uzmanları çok çeşitli birey, grup ve toplum yapılarında oluşan sorunların etkin bir şekilde çözümlenmesi için çeşitli bilgilerden yararlanılmaktadır. Bu bilgiler aşağıdaki gibi sayılabilir (Duyan 2010):

a) Sosyal çevre ve insan hareketleri (insan yapısı) bilgisi,
b) Sosyal hizmetlerin çalışma disiplini ve etik uygunluk bilgisi,
c) Ekonomik ve sosyal sorunların nedenlerini bulmak ve çözüm yolları geliştirmek için gerekli olan kurumsal ve uygulamalı bilgilerden yararlanılır. Sosyal ve ekonomik dengenin kurulması ve geliştirilmesi için kullanılan bilgi,
d) Bireyler, gruplar ve toplumlar arasındaki eşitliğin sağlanmasına, sağlanmaması durumunda karşılaşılan sonuçlar ve yoksullukla ilgili bilgiler,
e) Her alanda yardıma ihtiyacı olan insanların durumuna dair bilgi,
f) Sosyal siyasal bilgi,
g) Kültür, inanç, dil gibi insanlar arasındaki farklılıklara dair bilgi,
h) Sosyal hizmet sunumunda hangi sorunun çözümü için hangi becerilerin kullanılması gerektiği bilgisi,
i) Uygulamaya dair bilgi,
j) Araştırmaya dair bilgidir.

Sosyal hizmetlerin sunulmasında bilgi tek başına yeterli değildir. Bilginin etkin bir şekilde kullanılabilmesi için gerekli olan beceriye sahip olmak gerekir. Sosyal hizmet sunumunu meslek edinen kişilerin sahip olması gerektiği bazı beceriler vardır. Kişide var olan becerilerin yanısıra, bazı beceriler mesleki eğitim sırasında, bazıları da mesleki uygulama sırasında edinilir. Becerilerin insanda var olduğu, zaman içerisinde öğrenilerek, keşfedilerek bu becerilerin edinildiği ve geliştirildiğine değinilmiştir. Sosyal hizmet uzmanları mesleki bilgi ve değerleri harmanlayarak doğru yerde ve doğru şekilde kullanabilmek için becerilere ihtiyaç duyulur (Thompson 2005).

Thompson, çalışma yaşamında insanların üç beceriye sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Bunlar (Thompson 2005):

a) Kişisel Etkinlik veya Öz Yönetim Becerileri: Öz güven, zorluklarla mücadele, girişken olma, kişisel gelişimi sürekli hale getirme, zaman yönetimi ve bilgi yönetimini kapsar.
b) Etkileyebilme Becerileri: Sözlü ve yazılı iletişimde iyi olmak, birey, grup ve toplumla iletişimde başarılı olmak bu becerinin gereğidir. Duygu yönetimi ve karşısındakinin duygu ve düşüncelerini anlayabilme ve yönlendirebilme yeteneğidir.
c) Müdahale (Arabulma) Becerisi: Sosyal hizmet sunumunda eşit ve adil davranabilme, sistemli çalışabilme, sorunlara karşısında, değerlendirme, planlama, inceleme, ölçme, çözüm yolu arama, karar verme ve en uygun şekil çözümleme yeteneklerini içerir.

Sosyal hizmet uzmanları mesleklerini icra ederken bilgi, beceri ve değerlerin uygun şekilde uygun yerde birlikte kullanılabilmesi sosyal hizmette yetkinliktir. Bearve Federico sosyal hizmet uzmanlarının mesleklerinin gereğini başarılı bir şekilde yerine getirebilmeleri için sahip olmaları gereken on yetkinlikten bahsetmektedirler. Bunlar (Bear ve Federico 1978):

1. İnsanların yararına olacak şekilde, sosyal kurumlar ile ilgili başlatılması, geliştirilmesi, değiştirilmesi, korunması ve sonlandırılması gereken durumları belirlemek ve değerlendirmek,

2. Ulaşılması olası amaçlar belirleme, sorunları değerlendirme, nedenlerini araştırma, çözüm yolları arama, bulma ve uygulamak,

3. İnsanların sorunlara karşı çözüm yolları bulma ve sorunlarla baş edebilme becerilerini geliştirmek,

4. İnsanların ihtiyaç duydukları kaynak ve hizmetlere ulaşabilmelerini sağlamak,

5. Sosyal yardıma ihtiyaç duyan nüfusun yararına olacak müdahalelerde bulunmak,

6. İnsanlara hizmet, kaynak ve fırsat sağlayacak sistemleri desteklemek ve insani çalışmalarda bulunmalarını sağlamak,

7. Hizmete ihtiyaç duyan kişilere karşı daha duyarlı, eşit, adil olan hizmet ve kaynak sağlayan sistemlere katılmak, bu sistemleri değiştirmek ve geliştirmek,

8. Adil hizmet sunmayan sistemlerle mücadele için farklı birimlerle birlikte çalışmak,

9. Sosyal hizmet sunumundan sonra, hizmet sunum sürecini değerlendirmek, sunulan hizmetin başarı oranını değerlendirmek ve mesleki gelişimini sürekli olarak devam ettirmek,

10. Sosyal hizmet sunumunda belirlenmiş olan sistemler ve etik kurallar kapsamında bu hizmetlerin ve hizmet sunan kurumların gelişiminin sağlanması için katkıda bulunmak olarak sayılabilir.

Sosyal hizmetlerde değer kavramı, bilgi ve beceri kavramlarının tamamlayıcısı görevindedir. Sosyal hizmet sunumunda kişisel ve mesleki değerle çatıştığında sosyal etik kurallar, bu çatışma sonucu oluşabilecek sorunları önleyici niteliktedir. Sosyal hizmetlerde değer kavramının açıklanabilmesi için değer ve etik kavramları açıklanabilir. Değer, neyin yapılıp, neyin yapılmamasıyla ilgilidir. Etik ise iyi ve kötünün ayrımı ile yapılması ve yapılmaması gerekenlerin belirlenmesine yardım eden kurallarla ilgilidir. Etik ve değer kavramları birbirlerinden farklı olmalarına rağmen, aralarında çok yakın bir ilişki vardır. "Değerler, hangi inançların uygun olduğunu belirlerken, etik; neyin kimle yapılacağını ve değerlere nasıl başvurulacağını göstermektedir" (Kirst ve ark. 1999).

Kişilerin önemsediği, benimsediği, ulaşmaya çalıştığı hatta toplumda genel olarak benimsenen kurallardır. Sosyal değerler somut halde bulunmamalarına rağmen toplumda büyük ölçüde benimsenmekte ve önemsenmektedir. İnsanların yaşamlarının şekillenmesinde de rol oynadıkları söylenebilir. Değerler neyin yapılması gerektiğini söylemez ancak doğru olanın yapılması için rehberlik ederler (Tomanbay 1999).

Sosyal hizmet değerlerine ilişkin bir yöntem geliştiren Abbott'a göre: "Değerler, bir toplumun temel düzenleyici ilkeleridir" (Abbott 1988).

Değerlerin ifade ettiği anlamlar maddeler halinde aşağıdaki gibi incelenebilir (Duyan 2010):

a) Değerler, ulaşılmak istenen noktalardır,
b) Tarih boyunca insan yaşamındaki değişiklikler ve gelişmelerle birlikte oluşmakta ve şekil almaktadır,
c) Bireyler, gruplar ve toplumlar arasındaki etkileşimler ile yayılır ve insanlar arasında paylaşılırlar,
d) İnsan davranışlarının düzenlenmesi ve şekillenmesinde araç olarak kullanılırlar,
e) Kişilerin, grupların ve toplumların sahip oldukları özellikler ile benimsedikleri davranışların harmanlanmasıdır,
f) Genel olarak toplumun önemli bir kısmının sahip olduğu ya da sahiplendiği uygulanabilirliği olan davranış ve kavramlardır,
g) Bireylerin hareketlerinden bağımsız olarak gelişirler ve insanların kararlarına, uygulama ve hareketlerine rehberlik ederler,
h) Değerler değişken bir yapıya sahiptir. Dünya çapındaki değişim ve gelişmelerden doğrudan etkilenmektedirler.

Genel olarak toplum değerleri mesleki değerleri kapsamaktadır. Mesleki değer ve etik kuralları kurumların kendi içinde belirlenir. Herhangi bir etik kuralın önemi kurumlar arasında farklılıklar gösterebilmektedir. Her kurum kendi değer ve etik kurallarını bildirmekle yükümlüdür. Meslek etiği, çalışanların belirli kurallar çerçevesinde kalıpsal olarak çalışabilmelerini sağlamakta ve bu kuralların kapsamı dışında kalanların dışlanmasına neden olmaktadır. Mesleki değerler meslek türlerine göre farklılar gösterirler. Meslek etiği, değerlerin faaliyetlerde yer almış halidir (Nasw 1981).

Sosyal hizmetlerin temel değerleri; hizmet, sosyal adalet, kişinin onuru ve değeri, kişiler arası iletişimin önemi, tamlık ve yetkinlik etik ilkeler için temel oluşturmaktadırlar. Amerikan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'nin 1996 Delege

Toplantısı'nda kabul edilmiş ve 1999 yılında yapılan toplantıda yeniden gözden geçirilmiştir. Sosyal hizmetlerin temel değerler ve ifade ettikleri etik ilkeler aşağıdaki gibi açıklanabilir (Sheafor ve Horejsi 2003).

a) Hizmet Değerleri: Sosyal hizmetlerin en temel amacı yardıma ihtiyaç duyan kişilere yardımda bulunmak ve sosyal sorunlara çözüm yolları aramak ve en uygun şekilde müdahale etmektir. Sosyal hizmet uzmanları sahip oldukları bilgi, beceri ve değerleri yardıma ihtiyaç duyan kişilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kullanırlar. Sosyal hizmet sunumunda görev alan kişiler sundukları bu hizmetlerin tümünü kendi çıkarlarının üstünde tutmalılardır.
b) Sosyal Adalet: Sosyal hizmet uzmanlarının bir görevi de sosyal adaletsizliklerle mücadele etmek ve sosyal adaletsizliklere karşı önlemler almaktır.
c) Kişi Onuru ve Değeri: Sosyal hizmet uzmanları, hizmet sunumunda kişi onuru ve değerlerine saygılı davranmalıdır.
d) Kişiler Arası İletişim ve İlişkilerin Önemi: Sosyal hizmetlerin sunumunda kişiler arası iletişim ve ilişkiler büyük önem taşımaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, sosyal sorunları önleyebilmek için kişiler arası iletişim ve ilişkilerin iyileştirilmesi için çalışmalar yaparlar.
e) Dürüstlük ve Güvenirlilik: Sosyal hizmet uzmanları mesleklerini icra ederken dürüst olmalılardır. İhtiyaç sahiplerine hizmet sunan sosyal hizmet uzmanları güvenilir kişiler olmalılardır.
f) Yetkinlik: Sosyal hizmet uzmanları bilgi, beceri ve değer konularında yetkin kişilerden seçilmelidir. Sosyal hizmet uzmanları her zaman mesleki bilgilerini güncel tutmalı ve sürekli olarak kendilerini geliştirmelilerdir. Aynı zamanda sosyal hizmet uzmanları etkin oldukları alanlarda hizmet sunarlarsa daha başarılı olurlar.

Minahan (1987)'a göre sosyal hizmet uzmanlarının etik ikilemleri yedi temel alana ayrılır: 1. Gizlilik ve gizli bilgi, 2. Doğru söyleme, 3. Biri tarafından kararların verilmesi veya kendi kaderini belirleme, 4. Yasalar, kurallar, düzenlemeler ve politikalar, 5. Bir meslektaşı üzerinde baskı kurma, 6. Sınırlı kaynakların dağıtımı, 7.

Bireysel ve mesleki değerler (http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423931242.pdf Erişim Tarihi: 04.10.2016).

Sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeli üçlü sac ayağına benzetilir. Yani biri olmazsa sac ayağının düzgün durması mümkün değildir. Aynı şekilde sosyal hizmetin eksiksiz uygulanabilmesi için bilgi, beceri ve değer temelinin bir arada uygulamaya aktarılması gerekmektedir.

1.8.6. Mülteci ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi

Mülteciler ile çalışan sosyal hizmet uzmanlarının bilgi temelinde üç ana unsuru ele alması gerekmektedir. Bunlardan birincisi mültecilere yönelik mevzuat bilgisi, ikincisi sosyal hizmet bilgisi ve üçüncüsü ise müracaatçısına ilişkin bilgidir.

Mevzuat bilgisi ülkelerin göç politikaları ile şekillenmiş ve temel insani hakları içeren metinlerdir. Türkiye'de göç politikası, mülteci hukukunun temeli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na dayanmaktadır. Mülteci ve sığınmacının hukuki statüsü sosyal hizmet uzmanının yapacağı çalışmanın esasını oluşturmaktadır. Ülkemizde mülteci ve sığınmacılara yönelik olarak yasalarla düzenlenmiş üç ayrı müdahale planlanmakta ve uygulanmaktadır. Bunlar; ülkesine geri gönderme, yerel ile bütünleşme veya üçüncü bir ülkeye yeniden yerleştirmedir. Hukuki metinlerde sığınmacı olarak kabul edilen kişiler için ise iki uygulama bulunmaktadır: Bunlar; geri ülkesine gönderme veya üçüncü bir ülkeye yeniden yerleştirmedir. Sığınmacıların ise yeniden yerleştirme işlemi tamamlanıncaya kadar ülkede kalması yasaldır. Sosyal hizmet bilgisi çeşitli kuram ve yaklaşımları içerisinde barındırmaktadır. Genelci sosyal hizmet perspektifinden ele aldığımızda sistem, ekosistem, güçler, çözüm odaklı yaklaşım, ayrıca ayrımcılık ve baskı karşıtı ve feminist perspektif mülteci ve sığınmacılarla çalışırken sıkça kullanılan kuramsal yaklaşımlar ve yöntemlerdir.

Mülteci bilgisi ise mülakat teknikleri kullanarak öğrendiğimiz mültecinin; kendisi, kültürü, ailesi, sahip olduğu sosyo-ekonomik, psiko-sosyal durumlar hakkında bize vermiş olduğu bilgilerdir.

Sığınmacılık konusunda sosyal hizmet müdahalesinin genelci bir uygulamaya dayandırılması gerekir. Sistemde olan bütün durumlar, tüm yönleriyle ele alınmalı, bütüncül bir bakış açısı, problem çözme sürecine aktarılmalıdır. Mültecilik konusunda yaşanan bütün süreçlerin birbiriyle bağlantısı bulunmakta, bir durum bir diğerini etkilemektedir (Beter 2006).

Mülteci ve sığınmacılarla çalışan sosyal hizmet uzmanları genelci sosyal hizmet uygulamasını müdahalenin merkezine almalıdır. Sosyal hizmet insanların çevreleriyle olan etkileşim noktalarına müdahalede bulunan bir meslektir. Çevrenin elinde alındığı kapsam, sosyal hizmet uzmanının bir duruma yaklaşımından kaynaklanan teorik çerçeveye dayanmaktadır (Teater 2015).

Sosyal hizmet uygulamasında genelci yaklaşımın dört temel dayanağı vardır. Birincisi, insan davranışı kaçınılmaz olarak sosyal ve fiziksel çevre ile ilişkilidir. İnsan ve çevresi arasındaki bu bağlantıya dayalı olarak müracaat sistemlerinin fonksiyonelliğini geliştirme çabaları sistemin (insanın) özellikle kendisini değiştirmeyi, onun çevresi ile etkileşiminde ve onu çevreleyen diğer sistemlerde değişiklikler yapmayı içerir. Genelci uygulama, değişime yönelmek için çok düzeyli değerlendirmeler ve çok yöntemli müdahaleler gerçekleştirir. Üçüncü olarak, benzer sosyal hizmet sürecini kullanarak bireyden topluma kadar her düzeyde müracaat sistemleri ile çalışır. Tüm müracaat sistemleri ile sosyal hizmet müdahalesi, bir diyalog biçimi ile bilginin karşılıklı değişimini, değişim için gerekli kaynakların keşfi sürecini ve çalışmanın amacını gerçekleştirmek için gelişme aşamasını gerektirir. Dördüncü olarak, genelci uygulama, araştırma yapmak ve adil sosyal politikalara yönelmek sorumluluğundadır (Şahin 2002). Genelci uygulama ile sosyal hizmet uzmanı mikro mezo ve makro düzeyde uygulamada bulunabilir. Bu uygulamalar kesin çizgiler ile ayrılmayarak bazen birbiri içine de geçebilmektedir. Bir mülteci ülkesinden gelmeden önce kendisi ve ailesi ile sahip olduğu belirli bir rutin düzene sahip olabilir, aniden değişen yaşamı nedeni ile başka bir ülkeye gelmiştir. Yeni ülke düzeni daha önce alışmış olduğu sisteme uygu değildir. Daha önce kullandığı beceriler artık yeni geldiği ülkede işlevselliğini yitirmiştir. Bu noktada hem birey hem de kurumsal çevre ile çalışmak gerekmektedir. Aynı zamanda bu durum kişide ne gibi duygu ve düşüncelere

yol açtı bunu analiz etmek ve kişiyi minimum düzeyde hasar alacak şekilde müdahalede bulunmak, yeni geldiği çevredeki mahalle, kurumları düzenlemek gerekebilir.

Genelci sosyal hizmet uygulamasının özelliği duruma bütüncül yaklaşmasıdır ve durumu çevresi içinde ele alır. Sistem teorisi ve ekolojik yaklaşım kişiyi kendi çevresinde görmeyi amaçlayan, bireyi, aileyi, grup ve veya topluluğu bütüncül bir şekilde değerlendirip, müracaatçının ihtiyaç duyacağı uygun müdahaleyi bulmaya çalışan teorilerdir. Bu iki teoriden yararlanabilmek için sosyal hizmet uzmanı müracaatçının tüm seviyelerdeki sosyal ve fiziksel çevresinde yaşadığı etkileşimi anlamaya çalışmalı bunu yaparken de aynı zamanda müracaatçının bu etkileşimlere verdiği anlamı da göz önünde bulundurmalıdır(Theater 2015).

Sistem teorisi, sistemin bütünün parçalarının toplamından daha büyük olduğu fikrine dayanmaktadır. Aynı zamanda sistemlerin karşılıklı bağımlılığını ve bağlılığını ve bu etkileşimlerin şu andaki problemi nasıl beslediğini değerlendirmeye önem vermektedir. Sistem teorisinin amacı, şu andaki problemi azaltmak için ve müraacatçıyı tekrar denge durumuna döndürebilmek için bir ya da daha fazla sisteme müdahale etmektir. Ekolojik yaklaşım ise birey ve çevresi arasındaki bağlılık, karşılıklı bağımlılık ve mevcut uyum düzeyini inceler. Bu yaklaşım her bireyin uyum düzeyine sahip olduğunu böylelikle her bireyin uyum gösterebilme, stres düzeyini azaltma ve olumlu gelişimi sağlayabileceğini varsayar (Theater 2015).

Mültecilerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının hem mültecinin gelmiş olduğu sistemdeki yerine ve bu sistemler arası etkileşimie hem de Türkiye'de sahip olduğu sistemler ve bu sistemler arası uyuma odaklanması gerekir. Yerinden edilmiş kişilerin yaşadığı zorunlu göç deneyimi dikkate alındığında sistemler arası uyum ve uyum sürecini tek başına yönetmek mülteci için zor olabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları problemin oluştuğu noktalara müdahalede etmektedir. Bu noktalar mültecinin, çevresinin veya sosyal hizmet uzmanının problem olarak tanımlayabileceği durumlardır.

Genelci sosyal hizmet uygulamasının bir özelliği de problemi çözmeye odaklanmasıdır. Çözüm odaklı uygulama, müracaatçıların problemlerinden ziyade problemlerin çözümünde ve henüz oluşmamış haline odaklanan bir inanç üzerine inşa edilmektedir (De Jong ve Berg 2008). Çözüm odaklı yaklaşım mültecilerle çalışmada kısa süreli müdahalelerde işlevseldir. Problem yerine çözüme odaklanmaktadır. Mülteciler kendi kültürlerinde sahip oldukları şekilde sorunları ile baş etmeye çalışmakta, genellikle kendi problemlerini kendi yöntemleri ile çözme eğilimi göstermektedirler. Örneğin Türkiye'ye gelen bir sığınmacının öncelikli sorunu üçüncü bir ülkeye yerleşmektir. Sığınmacının öğrenmiş olduğu bir takım bilgiler vardır. Bunlar yasal olarak üçüncü bir ülkeye yerleşemeyeceğidir. Bu durumda mülteciler genellikle kaçakçılar ile bağlantı kurup ölümcül yolculuğa çıkmaya çalışmaktadır. Bu noktada sosyal hizmet uzmanı sığınmacının doğru yere kanalize olmasını sağlamalı ve sonrasında sığınmacı için gerekli planlamayı yapmalıdır. Çünkü kişinin öncelikle almak istediği hizmet ile buluşturmak gereklidir.

Güçler temelli yaklaşım uzun süredir sosyal hizmet uzmanları tarafından kullanılmaktadır. Amerika'da baskıya maruz kalmış grupların sosyal ve siyasal örgütlenmesinde güçler temelli yaklaşımdan yararlanılmıştır. Güçler temelli yaklaşım mültecilerin kendi yaşamları üzerinde iktidarı ve kontrolleri olan bireylerin büyüyüp gelişebileceğini savunur (Pierson ve Thomas 2010). Ötekileştirilmiş baskıya maruz kalmış birey, grup veya topluluklara güçler temelli yaklaşım uygulanmalıdır. Bu müracaatçı kesimine toplum içinde ötekileştirilen mülteciler de dahildir. Ülkemizde mülteciler daha çok STK bünyesinde kendi hakları üzerinden söylem geliştirmekte ve biraraya gelmektedir. Özellikle son yıllarda kendi kurdukları dernekler ile de bir araya geldikleri söylenebilir.

Hudson'a (2011) göre güçlendirmenin birbirine bağlı 3 boyutu vardır: "1) Daha güvenli ve güçlü bir ben hissinin gelişimi; 2) Birinin çevresinin toplumsal ve politik gerçeklik ağının daha eleştirel bir biçimde kavranması için bilgi ve kapasitenin inşası ve 3) Kişisel ve kollektif toplumsal hedeflerin elde edilmesi ya da özgürleşme için kaynaklar ve stratejilerin veya işlevsel yeterliğilin geliştirilmesi". Dolayısıyla, bireyler gruplar ya da topluluklar eleştirel biçimde bilinçli hale gelmek ve karşı karşıya

kaldıkları baskıya dair bilgiye sahip olmak ve diğerlerini etkileme yetisine yol açacak biçimde, benlik saygısı, kimlik ve yön bulma bilinçlerinin yükseltilmesini de içeren sağlıklı bir kişilik gelişimi yetiştirmek durumunda olacaktır (Lee ve Hudson 2011; Teater 2015). Mülteci bir kadını ele alalım; kadın patriarkıl bir sistemde yetişmiş erkeğin güç olduğu öğretilmiş ancak geldiği dünyada bu durumun biraz daha farklı olabileceğini anlamlandırıyor. Şiddet karşısında da yardım arama gücü var. Bu güç aslında mesleki ilişkinin kurulduğu en önemli nokta. Kadın 'burda ben burda birşeylerin daha farklı olabileceğini düşündüm'diyerek sosyal hizmet uzmanına geliyor. Değişimin başlama noktası tam da burası. Baskı noktaları ele alınarak ve gerekli kurumsal destek sağlanarak güçlü bir benlik geliştirilebilir ve kadın güçleri ile değişim sağlayabilir.

Savaşta eşini kaybetmiş ve dört çocuğu olan bir babayı ele alalım. Çocuklardan en büyüğü ergenlik çağında bir kız çocuğu olsun, en küçüğü de beş yaşında. Büyük çocuk oyun alanında kendi oyun oynayamıyor. En büyük kız çocuğuna aile tarafından annelik rolü yüklenmiş, baba çocuklarınının güvenliğini sağlamakla ve maddi olarak desteklemekle yükümlü. Aile kaçak olarak Türkiye'ye gelmiş ve illegal konumda karşınıza gelmiş, aynı zamanda da ailenin şiddet geçmişi var ve kalabilecek yerleri yok. Problem odaklı baktığımızda ailenin Uluslararası Koruma sürecine dahil olması ve kabul ve barınma merkezlerinden birine yerleşmeleri gerekiyor. Sonrasında aile ile bulundukları yerde özellikle büyük kız çocuğu için feminist perfektif uygulanması çocuk anne baba rol ilişkilerinin ve bu tanımlamalar atıf yapan baskı mekanizmalarının tanımlanması ve öğretilmesi gerekiyor.

Sosyal hizmet kullandığı kavramlar bakımından bir insan hakları mesleğidir. Geniş anlamda insan hakları, sivil, siyasal, sosyal, kültürel ya da ekonomik olsun insanca bir hayat için vazgeçilmez tüm hakları kapsar ve hakların her biri, daha insancıl ve adaletli bir dünya yaratılması hedefini taşır. Bu hakların uygulamaya geçirilmesinde izlenecek yöntem de hakların kendisi kadar önemli olup esasen bu hakların bir parçasıdır. Sosyal hizmetin bu anlamda işlevsel olabilmesi sosyal bir hak olarak tanımlanmasına, bir diğer anlatımla hizmet ettiği ideallerin ve hakların bir parçası haline getirilerek vazgeçilmezleşmesine bağlıdır (Tufan ve ark. 2009).

Bir meslek olarak sosyal hizmet ırkçı ve etnik ayrımcılığı ve baskıyı sonlandırmak, böylelikle sosyal ve ekonomik adaleti sağlamak için çalışmak zorundadır. Sosyal hizmet uzmanı etnik duyarlılığa sahip sosyal hizmet ilkelerini uygulamak zorundadır (Zastrow 2010).

Baskı karşıtı uygulama toplumdaki çeşitli sistemler tarafından kullanılan güç kullanımı ve güç istismarına odaklanır. Baskı karşıtı uygulama, diğer kuram ve yöntemlerle birlikte sosyal çalışma uygulaması ile bütünleştirilmesi gereken bir perspektif ya da duruş olarak değerlendirilmektedir (Teater 2015). Bireyler cemaatsel kurumlar ya da toplumsal yapılar, ırkçılık, sınıf ayrımcılığı, cinsiyetçilik, yetenek farklılığı ya da yaş ayrımcılığı gibi eylemlerle diğer bireyler, gruplar ve veya gruplara açık ya da gizli baskılar uygulayabilirler. Baskı karşıtı uygulama, baskının sosyal ve politik düzeyde kaynaklar ve iktidarın (gücün) eşitsiz dağılımdan kaynaklanabileceği gerçeğini varsayar (Burke 2013; Teater 2015). Bu tür baskıcı uygulamalar kimilerinin aleyhine olduğunda diğerlerinin lehinde olmakta ve birey, aile veya toplulukların gelişme ve büyüme becerileri ile gerçek potansiyellerini kullanmalarını kısıtlamaktadır (Teater 2015).

Mültecilerin farklı kültür ve ırklardan geliyor olması onların çok kolay ötekileştirilmesine neden olur. Toplum, kendinden olmayanı ikincil konuma yerleştirir. Sosyal hizmet uzmanının ırkçı ve ayrımcılık karşıtı bilgiyi kullanması, aynı zamanda farklı kültürlere ilişkin yetkinlik ve duyarlılıklarını arttırması gerekir. Mülteci aynı zamanda, engelli, gay, lezbiyen vb de olabilir. Kültüre dayalı ve kişiye özgü farklılıklar her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.

Mültecilerle çalışan sosyal hizmet uzmanının mülteci ile kurmuş olduğu mesleki ilişkide iletişim en önemli becerilerden biridir. Müracaatçı bilgisi, etkili mesleki ilişkinin kurulduğu mülakat sürecinde alınmaktadır. Erkan'a (1997) göre mülakat (görüşme) belli bir amaçla yüz yüze gelen iki veya daha fazla kişinin, sözel ve sözel olmayan davranış ve teknikler kullanarak yaptıkları bir etkileşim sürecine denilmektedir. Görüşmede öncelikli amaç ilişki kurmak, sonrasında problemleri araştırmak ve tespit etmek, en son ise danışan ile birlikte problemlerin çözümü için

ortak yollar belirleyip uygulamaktır (Erkan 1997). Mültecilerle çalışırken çoğunlukla aynı dili konuşmayız. Bu nedenle tercüman ile üç kişiden oluşan görüşmeler yaparız. Bu durumda tercümanın bizimle aynı hareket etmeine aynı mesajı vermesini sağlamasına önem göstermemiz gerekir.

Görüşme esnasında sözlü ve sözsüz iletişim teknikleri uygulanmaktadır. Sözlü iletişimde kelimelerin etkinliği (yardım etme isteğinin hissettirilmesi, önemsendiği hissinin verilmesi), konuşulanların anlaşılırlığı (başvurucunun eğitimi, statüsü ve diğer kişisel bilgi ve becerilerine göre iletişim kurma), iletişimin son aşaması olan geri bildirimin sağlanması (iletişimin sağlıklı olduğunun tespiti) büyük önem arz etmektedir. Daha önce de ifade ettiğim gibi sosyal hizmet uzmanları tercümanlar ile çalışmak zorundadır. Bir dildeki ifade ve mesaj diğer dilde aynı anlama gelmeyebilir. Bu nedenle metaforla görüşme anlamlandırmak çok zordur. Genel anlaşılabilecek ifadeler ve mesajlarla iletişim kurmak mesajın doğru iletilip alınması yönünde bize, mülteciye ve tercümana kolaylık sağlayacaktır.

Sözsüz iletişimde ise; beden dili, göz ve yüz iletişimi, sesin kullanımı (akıcı konuşma, ses tonu ve şiddeti), sessizliğin kullanımı (başvurucunun düşünmesi için zaman tanıma), mekân kullanımı (sessiz, uygun fiziki şartlar), fiziki görünüm ve giyim büyük önem arz etmektedir.

Mültecilerle kurulan ilişkiler çoğunlukla bir aracı olan tercüman ile sağlanabilmektedir. Bu nedenle birlikte çalışılan tercümanın niteliği, sosyal hizmet uzmanının kullanmış olduğu sözlü ve sözsüz iletişim araçlarını en iyi şekilde kullanması görüşmenin ve müdahalenin belirgin unsurlarıdır. Sosyal hizmet uzmanının gerçekleştirmiş olduğu mülakatlarda görüşme tekniklerini etkili bir biçimde kullanması gerekmektedir. Görüşmede mültecinin kendini en rahat şekilde ifade edebilmesi için: görüşmenin amacı ve çerçevesi belirlenir, empati kurulur, özgün ve içten olunur, müracaatçının kendini güvende hissetmesi sağlanır, yargılayıcı cümleler kullanılmaz. Bunu yaparken de tercümanın aynı şekilde davranması sağlamaya çalışılır. Kadushin'e (1997) göre mülakat teknikleri; yüzleştirme, somutluk, başkalarını anlama, kendini açma, saydamlık: şeffaflık ve açıklıktır.

Mülteci ve sığınmacılar geldikleri ülkeden sorunlar ile gelmekte ve ülkemizde de çeşitli sorunlar ile karşılaşmaktadır. Mülteciler ile çalışan sosyal hizmet uzmanı sorunun ne olduğunu ve bu soruna nasıl müdahalede bulunacağını bilmelidir. Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanının problemi tanımlayabilme, değerlendirebilme ve uygun müdahaleyi planlayabilme becerisine sahip olması gerekir.

Mülteci ve sığınmacılarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının dikkat etmesi gereken en önemli değer insanın onuru ve değeridir. Bütün insanların doğumla birlikte kazandığı bir saygınlığı vardır. Ötekileştirilen ayrımcı tutumlara maruz kalan mültecinin bütün insanlar ile aynı değere sahip olduğunun unutmamalıdır.

Mültecilerin politik alanda kendini kabul ettirmek için yalan söylediği inancı oldukça yaygındır. Sosyal hizmet uzmanlarının görevi onu yargılamadan olduğu gibi kabul ederek temel insani hizmetlere ulaşmasını ve olumlu yönde değişimini sağlamasıdır. Sosyal hizmet uzmanları mülteciler ile çalışırken şu rol ve işlevleri üstlenmektedir:

- Güçlendirme: Sosyal hizmet uzmanı mültecilerin varolan güçlerini harekete geçirip geliştirerek öz yeterliliklerini sağlamak için müdahalede bulunur.
- Kaynaklarla Buluşturma: Mülteciler yeni sistemde temel hak ve hizmetlere erişimde sorun yaşayabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanı sistemde var olan kaynaklara mültecinin ulaşımını sağlar.
- Danışmanlık: Sosyal hizmet uzmanı mültecinin etkin bir şekilde yardım almasını sağlayabilmek için onu bilgilendirir.
- Eğitim: Mültecinin kaybetmiş olduğu başetme mekanizmaları yeniden öğretir. Sistemle uyum içinde yaşayabilmesi için ona yeni bilgiler öğretir.
- Savunuma: Sosyal hizmet uzmanının görevlerinden biri ola savunuculuk gerçekleştirmeye çalıştığı en zor rollerden birisidir. Toplum mültecilerin yardım kaynaklarına ulaşmasını istemeyebilir veya onlara pozitif ayrımcılık uygulanmasından hoşlanmayabilir. Bu durumda dahi sosyal hizmet uzmanı mültecinin yanındadır.

- Sosyal adaleti sağlama: Sosyal hizmet uzmanı, hakların ve hizmetlerin en çok ihtiyacı olandan en aza doğru dağıtımını sağlamakla yükümlüdür.

Sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temellerinden, sosyal hizmetin işlevlerinden, sosyal hizmet uzmanının rollerinden bahsettik. Bunlar sosyal hizmet uzmanının bilmesi ve uygulamda kullanması gerekn temel yapı taşlarıdır. Mültecilerle çalışan sosyal hizmet uzmanının yapması gereken planlamaya kısaca bir göz atalım.

1.8.6.1. Planlı Müdahale Süreci

Mültecilerle çalışan sosyal hizmet uzmanları yukarda bahsedilen bilgi beceri ve değer temelini uygularken planlı müdahale sürecini uygulamaya aktarır. Bunu yaparken yedi aşamalı bir yol izler. Öncelikle planlamaya başlamadan önce tercümanı bilgilendirmek gerekebilir. Tercüman müracaatçının söylediklerini olduğu gibi aktarması, kendi cümlelerini kullanmaması yönünde uyarılmalıdır. Çünkü görüşmenin doğru aktarılmaması mülteci ile sosyal hizmet uzmanının ilişkisini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle görüşmeye başlanmadan önce tercümanının ve mültecinin hazırlanması gerekir.

1.Mülteci İle Tanışma: Burada ilk önemli nokta mültecinin bize nasıl geldiğidir. Ülkede yasal kalma hakkına sahip yabancılar sosyal hizmet uzmanına kendisi gelirken, sınırdışı kapsamında değerlendirilenler çoğunlukla kurum çalışanları tarafından yönlendirilmektedir. Bu nedenle bu soruların cevabı mülteci ile kurulacak iletişim sürecinin önemli unsurudur.

Mülteci farklı kaygılarla sosyal hizmet uzmanından yardım almak istemeyebilir. Bazen de alan dışı beklentileri olabilir. Bu nedenlerle öncelikle görüşmenin çerçevesinin belirlenmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanı mülteciye, uygun ve açık bir şekilde kendini tanıttıktan sonra durumu ile ilgili konuşmaya başlamalıdır. Mültecinin içinde bulunduğu duygu durumunu anlamak sosyal hizmet uzmanı için önemlidir. Bu mesleki ilişkinin ilk adımıdır. Sosyal hizmet uzmanının iletişim ve gözlem becerilerini mülteci ile karşılaştığı andan itibaren kullanmaya başlaması gerekir; çünkü çoğu zaman sadece bu yolla bilgi toplanır. Mülteci ve sosyal hizmet

uzmanı arasındaki ilişkinin yapıcı, iyileştirici yanı vardır; sonlanırsa müdahale de sonlanır.

İkinci olarak kurumun beklentileri, hizmetleri ve mültecinin kurumdan talepleri üzerine görüşmenin çerçevesi çizilir. Mülteci için sorun nedir? O sorunu nasıl tanımlamaktadır? gibi soruların soruların yanıtları aranır. Mültecinin kaygılarının giderilmesine ve aklındaki soruların cevaplanmasına çalışılır. Kurumun sunduğu politika bazen mültecinin beklentisi ile uyumlu olmayabilir. Bu durumda mülteciye yardımcı olunabilecek konuların altı çizilir. Bazen de sosyal hizmet uzmanının yetki alanı dışına çıkan konular ile karşılaşılır, bu noktada da çözüm ile ilişkili kurumların belirlenmesi, iletişim kurulması ve müracaatçının yönlendirilmesi gerekir.

Görüşme sırasında sosyal hizmet uzmanı sakin kalmalı, mültecinin hassas olabileceği konularda konuşmasına yardımcı olmalı, şaşkınlık, önyargı içeren iletişim kalıplarından kaçınmalıdır. Bu ilişkide sosyal hizmet uzmanının çalıştığı kuruma, kendine ve mülteciye karşı sorumlulukları vardır. İlk görüşmede sosyal hizmet uzmanının olduğu kadar mültecinin de sorumlulukları vardır. Mültecinin sorulan sorulara yanıt vermesi, saygı çerçevesinde görüşmeye katılım göstermesi beklenir. Görüşme yapılamayacak bir kriz ortamı varsa görüşme ertelenebilir.

2.Mültecinin Durumunu Değerlendirme: Müdahalenin ikinci aşamasında uygulamanın yönü tayin edilir. Kurumdan, çevreden, mülteciden alınan bilgiler toplanır. Bu bilgi akışı süreklidir, karşılıklıdır. Bilgiler toplandıktan sonra sosyal hizmet bilgisi temelinde değerlendirme süreci başlar. Örneğin mültecinin güçlü yönleri, sorun yaşadığı baskı noktaları belirlenir; bu sayede güçler yaklaşımı ve/veya baskı karşıtı uygulamanın temelleri atılmış olur. Değerlendirme yaparken mültecinin gelişim dönemleri, rolleri, farklılıkları, ortaklıkları, sisteme değme noktaları, kaynakları, güçlü, zayıf yönleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu noktada sosyal hizmet uzmanının insan davranışları ve sosyal çevreye ilişkin bilgi birikimi ön plana çıkar.

Değerlendirme aşamasında mültecinin biricik olduğu unutulmamalıdır. Aynı sorunu yaşayan iki mültecinin sorunu değerlendirmesi, başa çıkma becerileri ve

güçleri farklı olabilir. Çünkü bireyler çok karmaşık ve farklı varlıklardır. Sahip oldukları eğitim, anne-baba, çevre farklıdır. Bu noktada sosyal hizmet uzmanı kültürel açıdan yetkin, farklılıklara duyarlı, olmalıdır. Aynı zamanda mültecinin sahip olduğu kültüre ait araştırma yapma becerisi de içinde yer alır.

3. Müdahalenin Planlanması: Planlama sırasında mülteci ile birlikte çalışmak gerekir. Mültecinin problemi nasıl tanımladığı ve en fazla önem atfettiği sorunun ne olduğu tespit edilmelidir. Bu noktadan; yani Müracaatçının bulunduğu yerden sosyal hizmet müdahalesine başlamak gerekir. Örneğin deniz kazasından sağ kurtulmuş bir annenin öncelikle çocuğu hakkında bilgi almaya ihtiyacı vardır. Çocuğunun durumunu bilmeden bir sonraki sürecin planlanması olanaksızdır. Sosyal hizmet uzmanı sahip olduğu güç ile sistemlere hızlıca ulaşabilme yetkisini kullanarak çocuğun durumu hakkında bilgi alabilir. Deniz kazalarında ebeveyn ve çocuk farklı kişiler tarafından kurtarılabilmekte ve çocuk ebeveyninden ayrı bir kuruma alınabilmektedir. Bu durumlarda çocuk ve ebeveyn ayrı yerlerde bulunduğu için ilk yardım müdahalelerinden sonra anne Geri Gönderme Merkezi'ne çocuk Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne bağlı bir kuruluşa yerleştirilebilmektedir. Ancak anneye çocuğun durumu hakkında bilgi verdikten sonra mülteciye yönelik planlama yapılabilir.

Planlama sürecinde problemler, ihtiyaçlar şeklinde ifade edilir. Yani problem, gereksinim, amaç yol haritası oluşturulur. Müdahale düzeyleri ve stratejiler belirlenir. Amaçlar oluşturularak amaca yönelik küçük somut adımlar belirlenir. Burada mültecinin görüş ve önerileri alınarak birlikte yol haritası oluşturulur.

4. Uygulama: Uygulama doğrudan ve dolaylı olarak oluşturulabilir. Doğrudan müdahale, mülteci ile kurulan ilişkiyi ifade ederken, dolaylı müdahale ise mülteciye etki edecek kişilere yönelik eylemlerdir. Bir müdahale sürecinde hem doğrudan hem dolaylı uygulama aynı anda gerçekleştirilebilir. Uygulama hem sosyal hizmet uzmanı hem mülteci hem de sürece müdahil diğer çalışanlar tarafından gerçekleştirilir.

Sosyal hizmet uzmanı tespit ettiği sorunu bilgi ve etik düzeyinde değerlendirir. Mülteciye dolaylı olarak etki edebilecek ve devamlılık sağlayacak uygulamalar

planlayabilir. Örneğin hak ihlalleri karşısında sosyal hizmet uzmanının etik ilkelerin savunucusu olarak sorunu baskı karşıtı uygulama kapsamında değerlendirmesi planladığı müdahaleyi uygulamaya geçirmesi beklenir. Bu uygulama daha sonraki çalışmalar için bir örnek oluşturabilir.

5. Son Değerlendirme: Doğrudan ve dolaylı uygulamaların etkinliği, uygulamada yaşanılan sorunlar tekrar gözden geçirilir. Başarısız olunan noktalar yeniden değerlendirmeye alınır. Olumlu ve olumsuz beklenen beklenmeyen çıktılar sonuç olarak kaydedilir. Değerlendirme nitel veya nicel etkinlik olarak ele alınabilir. Niteliksel değerlendirme müdahalenin etkinliği açısında daha verimlidir.

6. Sonlandırma: Mülteci ile gerçekleştirilen çalışmalar genellikle mültecinin gidişi ile sonlanır. Mültecilerin durumu Türkiye'de değişkendir. Bazen başka bir ile çok kolay taşınabilmekte veya başka bir ülkeye gidebilmektedir. Mülteci ile gerçekleştirilen çalışmaları kısa vadeli planlamak hem sosyal hizmet uzmanı hem de mülteci açısından daha işlevsel ve sağlıklı olabilmektedir.

7. İzleme: Mülteci ile oluşturulan kısa vadeli planlamalar uygulandıktan sonra izleme aşaması başlar. İzleme sürecinde de karşılaşılan olası sorunlara müdahale edilebilir. Eğer bu süreçte karşılaşılan herhangi bir sorun yoksa vaka kapanmış, planlı müdahale süreci tamamlanmış olur.

Sosyal hizmet uzmanları mikro, mezo ve makro sosyal hizmet müdahalesi uygularlar. Makro sosyal hizmet müdahalesinde mültecilerin sahip oldukları hak ve hizmetleri iyileştirme yönünde sosyal politika üretimine katkı sunar. Bu çalışma uzmanın mezo ve mikro çalışmalarını da etkiler. Mikro çalışmalarında mülteci ve sığınmacı grupları kollektif olarak güçlendirir, onların sistem ile bütünleştikleri noktalarda sisteme(okul, hastane vb kurumlar) mültecileri anlatır, onlara karşı geliştirilen olumsuz tutum ve yargılara karşı savunuculuk; mülteci ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişimi konusunda birey ve ailelere arabuluculuk yapar. Problem çözmelerine ve başetme mekanızmalarını geliştirmelerine yardımcı olur.

2. YÖNTEM

Bu çalışma Türkiye'de mülteci ve sığınmacılara yönelik sosyal hizmet müdahalesini sosyal hizmet uzmanlarının görüş ve değerlendirmeleri ışığında betimleme amacı taşıyan nitel bir çalışmadır. Araştırma konusu belirlendikten sonra ilgili literatür incelenerek çalışmanın kuramsal temelleri oluşturulmuştur. Bu kaynaklar çerçevesinde tematik içerik analizine temel teşkil edecek kategoriler hazırlanmıştır. Araştırmacı araştırma problemi ile ilgili alan yazını tarayarak oluşturduğu kategorilere uygun açık uçlu sorulardan oluşan görüşme soruları tespit etmiştir. Yüzyüze yapılan görüşmelerde derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler eşanlı çalışan iki ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş, daha sonra elde edilen ses verileri araştırmacı tarafından yazılı metin haline dönüştürülmüş ve kategorilerin altında oluşan temalara göre düzenlenmiştir.

Çalışma verileri Mayıs 10.05.2016 – 1.9.2017 tarihleri arasında toplanmıştır. Etik Kurul Onayı, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 19.11.2015 tarih ve 14314 sayılı kararı ile alınmıştır. Aynı zamanda GİGM'nin 08.02.2016 tarih ve 5011 sayılı Kararı ile sosyal hizmet uzmanları ile görüşme izni alınmıştır.

2.1. Araştırmanın Problemi

Mülteci ve sığınmacılarla çalışan birçok disiplin bulunmaktadır. Bunlardan birisi de sosyal hizmettir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kanun ile birlikte tüm Türkiye'de 27 tane sosyal hizmet uzmanı için kadro açılmıştır. Az gibi görünse de sosyal hizmet mesleği için bu önemli bir adım olmuştur. İlk kez devlette göç alanında çalışacak sosyal hizmet uzmanları istihdam edilmiştir. İstihdam edilen illere bakıldığında bu illerde mülteci ve sığınmacılar için oluşturulmak üzere yapım aşamasında olan Kabul ve Barınma Merkezlerinin olduğu görülmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının mülteci ve sığınmacılarla çalışmak üzere istihdam edilmiş olduğu anlaşılmıştır.

Göç İdaresi'nin yeni kurulmuş olması, sosyal hizmet uzmanlarının görev tanımlarının tam olarak netleşmemesi nedeni ile geçiş döneminde çeşitli sorunlar yaşanmıştır. Bu noktada mültecilerle çalışacak sosyal hizmet uzmanlarının yararlanabileceği bir kaynak oluşturmanın faydalı olacağı kanısına varılmıştır. Bu amaç ile araştırma sürecine başlanmış, ve mülteci ve sığınmacılarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının kurumun kuruluş aşamasında alana özgü mesleki bilgi, değer ve becerileri kullanmakta zorlandıkları gözlenmiştir. Araştırmanın problemini mültecilerle birlikte alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları bu bağlamda oluşturmuştur.

2.2. Araştırmanın Özneleri

Nitel araştırmaların örneklem büyüklüğü hakkında birkaç tartışma vardır. Çoğu akademisyen, nitel araştırmalardaki örneklem büyüklükleri kararlarını inceleyince, doygunluk kavramının, düşünülmesi gereken en önemli faktör olduğunu savunmaktadır (Mason 2010).

Araştırmada çalışılacak alanın yakından incelemesi ve mümkünse katılımlı gözlem yoluyla ilk elden bilgi toplaması önemlidir. Bu nedenle araştırmacının çalışacağı grubu ya da örneklemi seçerken dikkatli davranması gerekmektedir (Simşek ve Yıldırım 2003). Nitel araştırmada en sık kullanılan veri toplama yöntemlerinin görüşme ve gözlem olması nedeniyle büyük bir örneklem grubuyla çalışmak hem zaman hem de maliyet açısından mümkün olamamaktadır. Ayrıca örneklem grubunun büyük olması görüşme yoluyla elde edilen geniş çaplı verilerin analizinde de sorunlara yol açabilir; hatta bu gerekçe ile bazı durumlarda bir birey araştırma örneklemini oluşturabilir (Şimşek ve Yıldırım 2003). Nitel araştırmada genelleme kaygısı güdülmeksizin evrende olması muhtemel bütün çeşitliliği, zenginliği, farklılığı ve aykırılığı temsil edecek bir örneklem seçilmesi gerekmektedir (Karataş 2015).

Araştırmaya GİGM'de çalışmakta olan toplam 23 sosyal hizmet dahil edilmiştir. Araştırma kapsamında bütün sosyal hizmet uzmanlarına ulaşılmış, ancak gönüllü olarak katılmayı kabul eden 13'ü ile derinlemesine yüzyüze görüşmeler yaparak

veriler toplanmıştır. 13 kişinin farklı şehirlerde çalışan sosyal hizmet uzmanları olmasına da dikkat edilmiştir.

2.3. Veri Toplama Tekniği

Araştırmanın verileri Ankara'da 10.05.2016 – 1.09.2017 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmaya katılanların her biri ile ortalama yarım saat süren yüzyüze görüşmeler yapılmıştır. Açık uçlu soruların başlangıç noktası olarak kullanıldığı görüşmelerde derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler kayıtta yaşanabilecek aksaklıklar düşünülerek eşanlı olarak iki ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve daha sonra -tümü araştırmacı tarafından- yazılı metin haline dönüştürülmüştür. Sosyal hizmet uzmanlarının isimleri yerine "SHU" yazılarak numaralandırılmıştır. Konuşmalardan yapılan alıntıların başında hangi görüşmeden alındığı bu kod sistemi ile ifade edilmiş, alıntının sonunda görüşme içerisinde kaçıncı dakikada başladığı süre olarak belirtilmiştir. . Elde edilen 402 dakikalık ses verisi ve araştırmacının kaydettiği memolar yazılı metin haline dönüştürülmüştür. Elde edilen veriler tematik içerik analizi (meta sentez) yolu ile incelenmiştir.

2.4. Analiz Tekniği

Araştırmada elde edilen veriler tematik içerik analizi (meta sentez) yolu ile incelenmiştir (Çalık ve Sözbilir 2014). Bu yöntem verilerin betimleme amaçlı bir yaklaşım ile belirli bir mantığa göre oluşturulmuş kategoriler altında sınıflandırılması ve yorumlanması tekniğini ifade etmektedir (Bilgin 2006). Bu çalışmada temalar, literatür taramasından ve gözlemlenen sorunlar ışığında belirlenmiş ana başlıklar altında toplanan verilerin kümelendiği kategorilerden oluşmuştur. Ses kayıtları rastgele seçilerek SHU 1, SHU 2… olarak kodlanmıştır. Bu ses kayıtları metin haline getirildikten sonra oluşturulan soruların altında kümelendikten sonra ortak söylemler eşliğinde temalanmış, kendi içinde yeniden düzenlenmiş; çalışmanın birinci bölümünü oluşturan kuramsal alt yapıya atıfta bulunularak yorumlanmıştır. Kuramsal çerçeve dışında elde edilen veriler için kuramsal bilgilerden yararlanılarak atıf yapılmıştır. Analiz araştırmacı tarafından yapılmış olup herhangi bir bilgisayar programı kullanılmamıştır.

Toplanan ortalama 402 dakikalık kaydın tamamı araştırmacı tarafından deşifre edilmiştir. Bu sayede araştırmacı, görüşme esnasında fark etmediği tematik ilişkileri ve ses tonu ile vurgusundan kaynaklanan anlamları yakalama olanağı bulmuştur. Araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanları tarafından ifade edilen ve ses kayıt cihazına kaydedilmeyen memolar da yazılı olarak kaydedilmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının konuşmaları düzeltme yapılmadan aktarılmıştır.

2.5. Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmada ses kayıt cihazı ile kaydedilen görüşmeler transkripsiyon işaretleri kayıt esnasındaki sözsüz ifadeler için kullanılmış ve yazılı metne dönüştürülmüştür. Bu nedenle araştırmacı tonlama, vurgulama vb. nitelikleri dikkate almış transkripsiyon maddeleriyle metin içerisinde okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır.

Veriler tema ve konu başlıkları altında tasnif edilmiş, sosyo-demografik değişkenlerle ilişkileri analize dahil edilmiştir; ancak frekans dağılımları yerine beyan edilen görüşlerle ilişkisi incelenmiştir.

Sosyal hizmet uzmanlarının Türkiye'nin farklı illerinde görev yapmaları nedeniyle iletişim kurmak konusunda sıkıntı yaşanmıştır. Araştırmacının da sosyal hizmet uzmanı olması nedeni ile kurum içerisindeki hizmet içi eğitimler vb. ortak çalışma zamanlarında görüşmelerin gerçekleştirilmesi gerekmiş, bu durum araştırmacı ve görüşülen kişi üzerinde zaman baskısı yaratmıştır.

Araştırmaya katılan gönüllülerin soruları yanıtlarken soruları cevaplarken tedirgin oldukları gözlenmiş, araştırma sonucunda verilebilecek tepkinin olumsuz olacağı kaygısı yaşadıkları anlaşılmıştır. Sorulara "sosyal hizmet literatürüne uygun" yanıtlar vermeye çalıştıkları, ses kayıt cihazı kullanılmasından rahatsız oldukları ve kimi zaman mesleki yeterliliklerinin sorgulandığı endişesine kapıldıkları izlenimi edinilmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının tümüne ulaşıldığı halde araştırmaya katılmayı alanda çalışan birçok sosyal hizmet uzmanı istememiştir.

Araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının alanda ortalama 2 yıl çalışmış olması nedeni bu süreden sonra yapılan değişiklikler araştırmaya kaydedilmemiş, ilk

2 yıl içinde yapılan düzenlemeler çerçevesinde değerlendirme gerçekleştirilmiştir. İlk ve ikinci yapılan görüşmelerde farklı bilgilerin aktarıldığı alanda hızlı bir değişim olduğu gözlenmiştir. Araştırma 2 yıl içindeki düzenlemeler ile sınırlandırılmış, ilerleyen süreçteki gelişmeler aktarılmamıştır.

3.BULGULAR

Bu çalışma kapsamında veriler iki bölüm olarak aktarılmıştır. İlk bölüm göç idaresinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının özgeçmişi ve meslek ile tanışması sürecini, çalışma alanı tercihlerini aktarırken, ikinci bölümde sosyal hizmet uzmanının ve mültecilerin yaşamış olduğu sorunlar betimlenmiştir.

3.1. Sosyodemografik Bulgular

Araştırmaya katılan 13 sosyal hizmet uzmanında 6 tanesi erkek 7 tanesi kadın sosyal hizmet uzmanıdır, sosyal hizmet uzmanlarının yaş ortalaması 27,8'dir.

Tablo 5. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Demografik Bilgileri

Kişi	Yaş	Cinsiyet	Mezuniyet	Mezuniyet Yılı
SHU 1	28	Erkek	Adnan Menderes Üni.	2012
SHU 2	27	Kadın	Adnan Menderes Üni.	2012
SHU 3	28	Kadın	Ankara Üni.	2012
SHU 4	30	Erkek	Selçuk Üni.	2013
SHU 5	27	Erkek	Adnan Menderes Üni.	2012
SHU 6	26	Erkek	Selçuk Üni.	2013
SHU 7	26	Kadın	Ankara Üni.	2012
SHU 8	27	Erkek	Sakarya Üni.	2012
SHU 9	25	Kadın	Hacettepe Üni.	2013
SHU 10	25	Kadın	Adnan Menderes Üni.	2013
SHU 11	27	Kadın	Hacettepe Üni.	2013
SHU 12	38	Erkek	Ankara Üni.	2013
SHU 13	28	Kadın	Adnan Menderes Ünv.	2013

Araştırmaya katılmayı kabul eden sosyal hizmet uzmanlarının 12'si yaşamlarının çoğunda il merkezlerinde ikamet etmiştir. Katılımcıların ebeveynlerinin çalışma durumuna bakıldığında; tümünün babasının, 2'sinin ise annesinin de çalışmakta olduğu görülmektedir. Çalışan annelerin yarısının, babaların ise 2'sinin devlet memuru olduğu anlaşılmaktadır.

SHU'ların 3'ü (SHU 4,6,12) ortaöğretim yıllarında sosyal hizmet uzmanı olmak amacıyla yükseköğrenim sınavına hazırlandığını ifade etmiştir. Katılımcıların 6'sı (SHU 3,5,7,8,11,13) üniversite hazırlık kurslarındaki rehber öğretmenlerinin önerisi ile, 4'ü (SHU 1,2,9,10) ise farklı bir bölüm tercih ettikleri halde hedefledikleri puandan daha düşük puan almaları neticesinde Sosyal Hizmet Bölümünü tercih ettiklerini söylemektedir. Sadece SHU 4, farklı bir bölümdeki eğitim hayatını sonlandırarak yeniden üniversite sınavına girmiş ve sosyal hizmet uzmanı olmayı tercih etmiştir.

3.2. Analiz

Araştırmadan elde edilen ses kayıtları yazılı metne dönüştürülerek tümevarımsal tematik analiz yolu ile incelenmiştir. Verilerin aşağıdaki temalar altına kümelendiği Şekil 1'de sunulmaktadır.

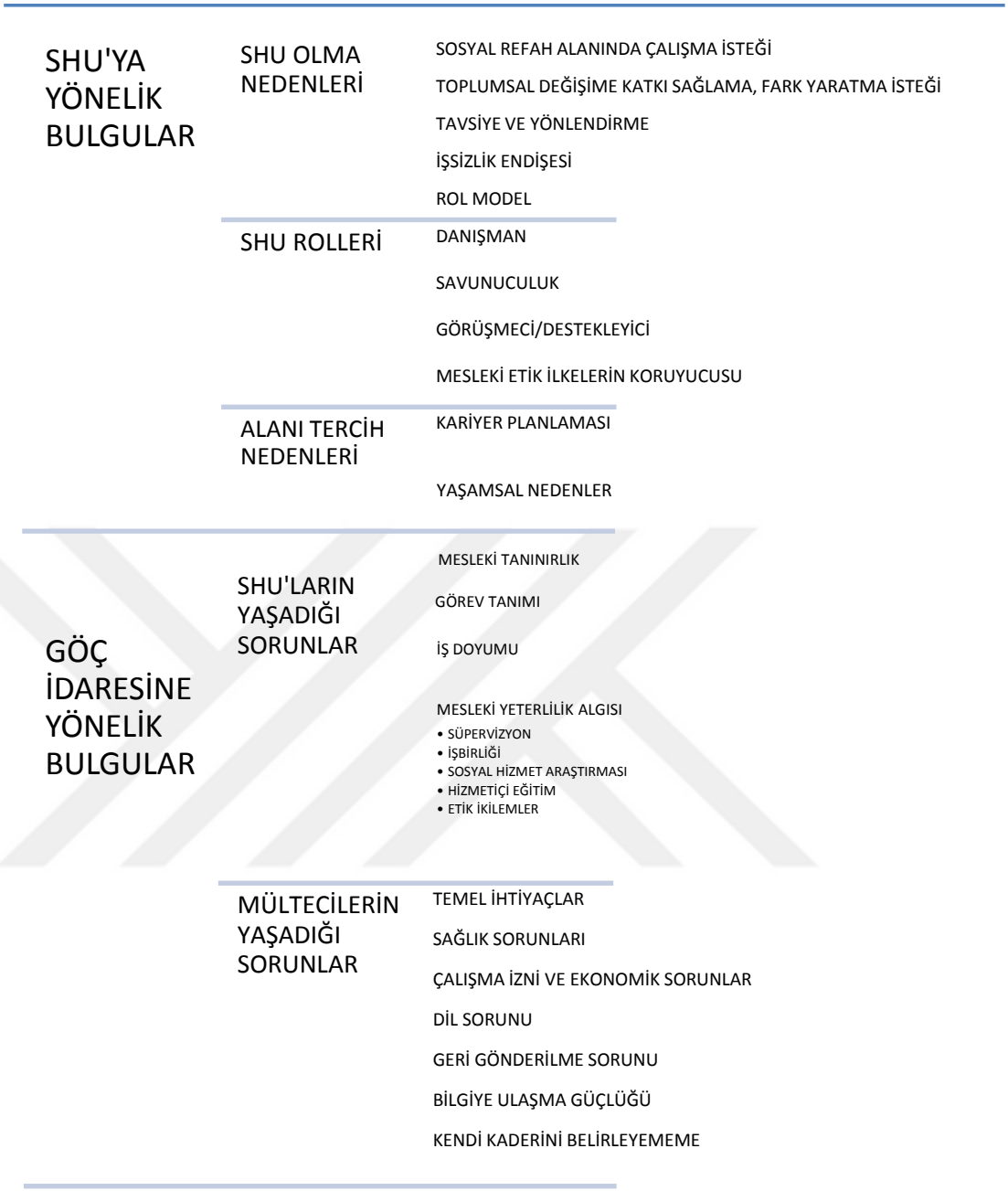

Şekil 1: Temalar

3.2.1. Sosyal Hizmet Uzmanına Yönelik Bulgular

Mültecilerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının sorun alanına ilişkin algı ve tutumları farklı değişkenlerden etkilenmektedir. Birçok meslek elemanının mesleği seçme nedenleri, iş doyumu, benlik saygısı, tükenmişlik, motivasyon düzeyi vb. değişkenler ile ilişkilidir. Gündüz ve ark. (2007)'nın polisler üzerinde yapmış olduğu çalışmaya göre mesleği isteyerek seçenlerle, istemeden seçenler arasında farklılık görüldüğü, istemeden seçenler arasında duygusal tükenme ve depresyon oranlarının yüksek olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla mesleğin bilinerek ve istenerek tercih edilmiş olması çalışma yaşamında karşılaşılan sorunların algılanması ve çözümlenmesi sürecinde de etkili olabilir. İş doyumunun sağlanması ve tükenmişlik sendromunun düşük düzeylerde seyretmesini sağlamak(Ertürk, Keçecioğlu 2012). önemlidir. Bu bağlamda katılımcılara sosyal hizmet uzmanı olma nedenleri ve hangi kurum ve kuruluşlarda çalıştıkları, göç alanında çalışmayı neden istedikleri, ne kadar süredir bu alanda çalıştıkları, sosyal hizmet uzmanı olarak neler yaptıkları, mesleki doyumları sorulmuştur.

3.2.1.1. Sosyal Hizmet Uzmanı Olma Nedeni

Sosyal hizmet uzmanlarının mesleği seçme nedenlerinin beş ana tema altında kümelendiği görülmektedir: Sosyal refah alanında çalışma arzusu, toplumsal değişime katkı sağlama-fark yaratma isteği, tavsiye ve yönlendirme, işsizlik endişesi, rol modelin varlığı mesleğin seçilmesinde etkili olmuştur.

3.2.1.1.1. Sosyal Refah Alanında Çalışma İsteği

Sosyal hizmet meslek ve disiplini, sosyal refah kurumunun insan yaşamı içerisinde artan düzeyde işlevsellik kazanmasının ürünüdür. Tarihte olarak bakıldığında, sosyal hizmetin bir meslek ve disiplin olarak sosyal refah sistemi içinde yerini alması, sosyal refah kurumunun gelişmesinden sonra gerçekleşmiştir. Bir çok meslek insanların sosyal refahının sağlanmasında çeşitli işlevleri yerine getirmektedir. Sosyal hizmete ihtiyaç duyulmasını, refah sistemi içinde yer alan hizmetlerin, belirli bir gelişme aşamasında, mekanik düzenlemelerden çok insancıl değerleri gerektirmesi,

hizmetlerin amacına ulaşabilmesi için bir takım bilgi, beceri ve davranışların gerekli olduğuna dair oluşan yaygın inanç sağlamıştır (Şahin 2000).

Sosyal refah hizmetlerinden araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının sosyal refah alanında çalışma arzusunun mesleği seçme nedenleri arasında yer aldığı anlaşılmıştır. Görüşülen kişilerin bir kısmı psikolog ya da psikolojik danışmanlık ve rehberlik (PDR) uzmanı olmak istediğini, ancak üniversite sınavında kazanamadığı için yakın alan olduğu düşünerek sosyal hizmet mesleğini tercih ettiğini ifade etmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarına, ülkemizde lisans düzeyinde eğitim gerektiren bir mesleğe sahip olabilmek için sınav sisteminde yeterli puan almak gerektiğinden, meslek yerine çalışma alanını tercih etmek daha makul bir karar gibi görünmüştür. Söz konusu kişiler, çalışmak istedikleri alanda faaliyet gösteren bir mesleğe sahip olmaktan dolayı duydukları memnuniyeti dile getirmiştir.

> *SHU 1: Sosyal hizmet mesleğiyle üniversite sınavından sonra tanıştım. İstediğim bölüm psikolojiydi, gelmeyince araştırdım, psikolojiye yakın bir bölüm olarak sosyal hizmeti tercih ettim. Çok da bilinçli bir tercih ettim diyemem ama sevdiğim bir meslek tabii ki uygun koşullarda çalıştığın zaman. Sevdiğim meslek diyebilirim (00:42).*

Diğer yandan öncelikle psikolojiyi istediğini, kazanamadığı için sosyal hizmeti tercih ettiğini ve mesleğini üniversite eğitimi süresince tanıyarak sevdiğini ifade edenler de bulunmaktadır.

> *SHU 9: Ben psikoloji istiyordum zaten. Hepimizin herhalde ortak isteğidir. Psikoloji olmamıştır, sosyal hizmet yazmışızdır falan (00:35). ...Hiçbir şey bilmiyordum. Üniversitede tanıştım sosyal hizmet mesleğiyle ve hani çok daha, hani eğitim alırken, hani gerçekten orada olmamın çok anlamlı olduğunu fark ettim (00:47).*

3.2.1.1.2. Toplumsal Değişime Katkı Sağlama, Fark Yaratma İsteği

İnsanlar toplumsal koşullar izin verdiği ölçüde kendi becerileri ve ilgilerine uygun meslekleri tercih etmektedirler. Elbette toplumda mevcut eğitim sisteminin bireylere

sağladığı olanakların ve sosyoekonomik yeterliliklerin bu tercihlerdeki önemi yadsınamaz. Kişinin becerilerini farketmesini, sergilemesini ve geliştirmesini sağlayan uygun çevre koşullarında yaşaması doğru tercihler yapmasının ön koşuludur. Ancak kişilik özellikleri, ilgi ve beceriler de meslek seçimini etkileyen unsurların arasında sayılmaktadır.

Her mesleğin kendisine özel teknikleri, yöntemleri, yaklaşım biçimleri, ilkeleri, bilgi birikimi ve öncüleri vardır. Sosyal hizmet de bilimsel araştırma ve yöntemler kullanarak kendisine özgü kuram ve uygulamalar kullanan bir bilim ve meslektir. Sosyal hizmet uzmanları mesleki uygulamaları gereği pek çok farklı meslek elemanı ile bir arada çalışma olanağı bulmakta, temas ettikleri disiplinlerin bilgi ve beceri birikimini de alanlarına aktarmaktadır. Çalışma alanının çeşitliliği ve zenginliği nedeniyle psikoloji, sosyoloji, sosyal antropoloji vb. ile disiplinlerarası işbirliği olanaklarını değerlendiren sosyal hizmet uzmanları branşlaşmaktadır. Alanda mesleki gelişim, sahip olunan ve lisans öğreniminde kazanılan bilgi, beceri ve değerlerin alandaki uygulamalarda kazanılan deneyim ile sentezlenmesi yolu ile sağlanmaktadır.

Sosyal hizmet; insanların temel hak ve özgürlüklerinden yararlanmalarını sağlamak, koruyucu ve geliştirici çalışmalar yapmak sosyal hizmetler kapsamındadır. Sosyal hizmet kapsamında, insanın yaşam deneyimini, kültürünü, yeteneklerini geliştirerek, üretken, bilinçli, etkin bir yaşam sürmelerini sağlamak vardır. Geçen hergün dünya çapında değişim ve gelişim söz konusudur. İnsanların bu değişim ve gelişime ayak uydurabilmesinde sosyal hizmetler büyük ve önemli bir rol oynamaktadır (Cılga 2004).Sosyal hizmet uzmanları, toplumsal uyumsuzlukları ve güvensizlikleri ortadan kaldırarak toplumsal değişimin sağlanması için farklılıklarına bakılmaksızın herkese eşit seviyede yaklaşan, haklarını koruyan, toplumsal olanaklardan adil bir şekilde yararlanmasını sağlayan, toplumsal katkı için onları destekleyen ve bireysel gelişimlerine olanak sağlayan bir meslek grubudur. Sadece toplumsal düzeyde değil, birey, grup, topluluk ve örgüt bazlı değişimlerde de etkili iletişim ve etkileşim ile aksayan ve değişmesi gereken yapıyı tanılar, uygun strateji ve yöntemler belirleyerek değişim hedeflerini ve sağlayacağı yararları ortaya koyar.

Sosyal hizmet gibi mesleki malzemesi insan ve toplum olan bir mesleğin icra edilebilmesi ve faydalı olabilmesi için hizmet sunulan toplumun tüm dinamiklerinin sosyokültürel değerlerinin, sosyal psikolojik niteliklerinin vb. bilinmesi, harekete geçirilmesi ve sürdürülmesi gerekmektedir. Anlaşılacağı gibi sosyal hizmet bir mucize değildir. Sosyal refahın tesis edilebilmesini amaçlayan bilgi, beceri ve deneyimlerin topluma aktarılmasıdır. Meslek elemanlarının kişisel ilgi, beceri ve istekliliği de mesleki bilgi düzeyi ve deneyim kadar önemlidir. Çalışma yaşamında tükenmişlik düzeyinin yüksek olduğu gruplar arasında yer alan sosyal hizmet uzmanlarının iş doyumunu dolayısıyla verimliliğini arttıracak değişkenlerden biri şüphesiz mesleğin gerekliliklerine kişisel yatkınlıklarıdır. Tükenmişlik üzerine yapılan birçok çalışmada sosyal hizmet uzmanlarının tükenmişlik yaşadığı anlaşılmış, 2005 yılında Sosyal hizmet uzmanları ve hemşireler üzerinde yapılan çalışmada sosyal hizmet uzmanlarının duygusal tükenme puan ortalaması 1.93 olarak bulunmuştur (Basım, Şeşen 2005). Değişim ajanı rolü gereği sosyal hizmet uzmanlarının sosyal sorunlara ilişkin farkındalık düzeyinin, eşitsiz toplumsal ilişkileri değiştirme isteğinin yüksek olması gerekmektedir. Katılımcılara mesleklerini etkin bir biçimde sürdürebilmeleri ve mesleki doyum sağlayabilmeleri için gerekli olan fark yaratma isteklerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Katılımcılardan biri üniversitede öğrenci iken sosyal sorunlara ilişkin farkındalık düzeyinin nasıl işletme bölümünü bırakmasına ve sosyal hizmet mesleğini seçmesine neden olduğunu şu ifade etmiştir:

> *SHU 4: Sosyal hizmet mesleğiyle tanışmam çok trajik aslında. Ben lisede okul takımında oynarken aslında sosyal hizmet mesleğinde değil de, antrenman yaptığım sahanın orada kız yetiştirme yurdu [vardı]… Ben ilk orada bazı şeylere şahit olmuştum. Bunun bir devlet kurumu olduğunu gördüm. Sonra sosyal hizmeti tercih zamanlarında… direk o fotoğraf aklımda canlandı. Ondan sonra bu meslekle alakalı daha olumlu şeyler [düşündüm] ve mesleği bilinçli olarak tercih ettim. İktisadi İdari Bilimlerde İşletme 2. sınıf öğrencisiyken bırakıp geldim (00:49).*

3.2.1.1.3. Tavsiye ve Yönlendirme

Sosyal hizmet uzmanlarının bir kısmı meslek seçimi sürecinde kendi araştırmalarından ziyade rehberlik öğretmenlerinin tavsiye ve yönlendirmelerinin etkili olduğunu belirtmiştir.

> *SHU 2: Sosyal hizmet daha önce bildiğim bir meslek değildi. Uzaktan yakından bir alakamız olmamış [:/]. Üniversite tercihleri zamanında rehber öğretmenimiz vardı ben PDR okumak istemiştim. O da böyle bir bölüm olduğunu ve yazmam gerektiğini söyledi, yazdım ve geldi (04:42).*

> *SHU 3: Sosyal hizmet mesleğine aslında bilinçli olarak gitmedim. Dershanedeki hocalarımın yönlendirmeleri sonucunda gittim ama sonrasında çok sevdim. Bana göre bir meslek olduğunu düşündüm (01:00).*

> *SHU 7: Lise 3. sınıfta gittiğim dershanedeki PDR hocamız bu bölümü bana anlattı ve ben de araştırdım. O zamanlar daha çok ASPB ile ilgili alanları biliyordum. Mesleğimi seviyorum (03:01).*

> *SHU 8: İlk dershanede rehber hocamızın yönlendirmesiyle tanıştık. Yani onun yönlendirmesiyle ki bizi yönlendirmesi bu kadar geniş bir alan olarak değil sadece çocuk esirgeme kurumu örneğini vererek tanıştırmış olmasıydı. Diğer kurumlarla bağlantısı da bölümü gittikten sonra gerek derslerde gerek kurumlardaki yerimizi gördükten sonra öğrenmiş olduk (01:06).*

> *SHU 9: Bir rehber öğretmenim 'çok güzel bir meslek olduğunu, yeni ve revaçta bir meslek olduğunu' söyleyerek tercih etmemi sağladı (00:47).*

3.2.1.1.4. İşsizlik Endişesi

Araştırmaya katılmayı kabul eden sosyal hizmet uzmanlarının bir kısmı ise mesleği iş olanaklarının fazla olduğu inancı ile seçtiğini anlatmıştır. Üniversite yaşamından hemen sonra çalışma hayatına atılma zorunluluğu hisseden meslek elemanlarının tercihini büyük ölçüde işsizlik endişesi belirlemiştir. Tanımadığı halde

tavsiye üzerine seçen ve çalışma hayatı içerisinde mesleği ile tanışan sosyal hizmet uzmanları ile de görüşülmüştür.

> *SHU 5: Anadolu Öğretmen Lisesi mezunuyum Bizim okulun kültüründe şu vardı; hiçbir şey olamazsan öğretmen olursun. Yani işte öğretmenlik son tercih diyerekten nasılsa oluruz diyerek farklı bölümlere yöneldim tercih aşamasında… Rehberlik Araştırma Merkezi'ne gittim. hatırlayamıyorum ismini, Rehber ve Danışma Merkeziydi herhalde. Orada bir PDR önerdi bu Bölümü bana, puanıma bakarak. Böyle böyle bir bölüm var dedi bana. Aç kalırsan ben bakarım çocuğuna, sen tercih et sıkıntı yok, dedi. Beni oraya götüren kişi dayım ve güvendiğim bir insan olduğundan kendim de biraz araştırarak tercih ettim Bölümü. Atama puanları benim… özellikle seçmeme etken oldu. Şunu söyleyebilirim çoğu arkadaş idealist olarak konuşuyor burada ama ben insana yardım etmeyi severim şudur budur. Benim o tarz bir düşüncem yoktu. Tamamiyle maddi kaygım vardı. Hayatımda ne kadar kolay ve rahat para kazanırsam o beni daha mutlu eder, diye düşündüğümden. Ha şu da anlaşılmasın para amaç değil, araç benim [için] ama rahat yaşamam için bir araç. Sosyal hizmetle tanışmam bu şekilde. Şöyle de söyleyeyim ilk iki yıl ne bölümü okuyorum ne olacağım anlamadım. Sonrasında işin açığı alanda uygulamaya başlayınca oturmaya başladı ben de sosyal hizmet mesleği öyle söyleyeyim (02:09).*

> *SHU 10: İlk olarak normalde öğretmen olacaktım. Bütün tercihlerim o şekildeydi. Sınıf öğretmenliğiydi. Daha sonra tesadüfen tamamen merkezde bir hocayla tanıştım. Antakya merkezde. Ondan sonra onun yanına gittim. İlerisini düşündürüp bana hani KPSS'yi düşündürüp sosyal hizmetin daha [iyi] bir alan olduğunu açıkta kalmayacağımı sosyal hizmeti tercih edebileceğimi söyledi. Daha önce hiçbir bilgim yoktu tabii ki sosyal hizmet hakkında… Zaten bir tercih yazmıştım sosyal hizmetle ilgili o da geldi yani yoksa sınıf öğretmenliğine gidecektim (00.55).*

TÜİK 2016 yılı İşgücü İstatistikleri'ne bakıldığında üniversite mezunlarının çalışma alanları ile işgücü piyasası göstergeleri arasında büyük fark olduğu görülmektedir. Sosyal hizmetler, istihdam oranının %24 ile en yüksek olduğu alan haline gelmiştir. İşe yerleşme umudu önümüzdeki yıllarda mesleği seçecek olan gençlerin tercih nedenleri arasından kalkmış gibi gözükmektedir.

3.2.1.1.5. Rol Model

Bazı sosyal hizmet uzmanlarının ikisi tanıdığı meslek çalışanlarını model alarak bu mesleğe yöneldiğini ifade etmiştir.

> *SHU 6: İlk lise üçte bir tane sosyal hizmet uzmanı tanıdığım vardı. Onun sayesinde tanıştım (00:39).*

> *SHU 12: Kuzenim sosyal hizmet uzmanıdır, onun sayesinde tanıdım mesleği, zor bir meslek ama mesleğimi seviyorum (01:22).*

3.2.1.2. Çalışma Yaşamında Sosyal Hizmet Uzmanı

Sosyal hizmet uzmanları mesleği seçme nedenleri ne olursa olsun genel olarak eğitim hayatları boyunca mesleklerini sevdiklerini ifade etmiştir. Çalışma hayatına atıldıktan sonra ise okulda öğrendikleri teorik bilgi ile pratiğin uyuşmadığını gördüklerini ve hayal kırıklığı yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Türkiye'de sosyal hizmet mesleğinin yurtdışından farklı uygulandığını, bu nedenle üniversite yaşamında edindikleri bilgileri alana aktaramadıklarını, mesleki çalışma yapamadıklarını, kendilerini yeterli hissetmediklerini ve ayrıca mesleğin gerekliliklerini yerine getirmeleri konusunda kendilerini teşvik eden, destekleyen bir yapıya sahip olmadıklarını söylemişlerdir. Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak alanda yaşadıkları sıkıntıların mesleki benlik saygılarının ve iş doyumlarının azalmasına neden olduğu ileri sürülebilir.

> *SHU 2: Zaman zaman mesleğimi sevmiyorum. Çünkü günümüz politikalarında bir çıkış noktası bulamıyorum ve bazen kendimi de yetersiz buluyorum (4:52).*

SHU 5: Teorisinde çok özel. Özellikle Avrupa örneklerine baktığım zaman çok sevilesi bir meslek ama şuan Türkiye şartlarında ne kadarını uygulayabiliyoruz veya meslek etiğimize, okulda öğrendiklerimize ne kadar uyarak işlerimizi gerçekleştirebiliyoruz? Ne kadar tanınıyoruz da bize işlerimizi veya mesleğimizin gerektirdiklerini gerçekleştirmemiz konusunda destek veriliyor bu konuda endişelerim var (03:33).

SHU 9: Mesleğimi mezun olurken seviyordum aslında ama çalışmaya başladıktan sonra, şu an o kadar değil yani. Zaten mesleki bir çalışma yapmıyorum(01:05).

SHU 11: Meslekle ilgili herhangi bir beklentim yok o yüzden herhangi bir şey söyleyemiyorum (01:01).

3.2.1.2.1. Mülteci ve Sığınmacılarla Çalışma

Araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanları, mezun oldukları dönem itibari ile çalışacakları alanı seçme şansı bulmuştur. Bir kısmı sosyal hizmetler alanında faaliyet gösteren farklı kurum ve kuruluşlarda ortalama 2 yıl mesleki deneyim kazandıktan sonra mülteci ve sığınmacılarla çalışmayı ve dolayısıyla GİGM'yi tercih etmiştir. Görüşülen kişilerin GİGM bünyesinde çalışma süresi ortalama 2 yıldır. Uzmanların yarısına yakını (6 shu) "yeni bir kurum" oluşu ve kariyerlerinde yükselme olanağı sunacağı inancı ile bu alanı tercih ettiğini söylemiştir.

3.2.1.2.1.1. Kariyer Planı

Kariyer, bir bireyin hayatı boyunca mesleki etütler ve davranışlarından kazandığı tecrübelerin tümüdür (Güney 2004). Kariyer planlaması ise örgütte kendisine bir kariyer yolu seçerek bu yolda ilerlemeye başlayan bireyin amaçlarını ve bu amaçları gerçekleştireceği araçları belirleme sürecidir (Şimşek 1998). Nitel araştırma bulgularına göre örgütün çalışanlarına kişisel gelişim imkânı sağlaması çalışanların kariyer hedeflerini desteklemektedir (Güner 2015).

Sosyal hizmet uzmanları daha önce çalıştıkları kurumlarda kariyer planı yapamamaları ve mesleki açıdan kişisel gelişim olanaklarının sınırlı oluşu nedeni ile yeni bir kurum olan GİGM'yi tercih etmiştir. Özellikle yabancı dil bilgisi iyi düzeyde olanlar kurumun ilk çalışanları olmaları ve yükselme fırsatı doğacağına inanmaları nedeni ile mülteci ve sığınmacılarla çalışmak istemiştir.

SHU 13: Yabancı dil bildiğim için, mezun olduktan sonra mültecilerle çalışmıştım, Suriyeli çocuklarla daha sonra bu alanı sevdim ve bu alanda devam etmek istedim (01:28).

SHU 1: Göç İdaresi yeni bir kurum olduğu için hani yükselme imkânım olur diye düşündüm. Kendimi geliştiririm, ilk atananlardan olacağımız için önümüzdeki 3-4 sene sonra hani daha gözde personel oluruz. Dil konusunda da Arapça ve Kürtçe bildiğim için avantajlı olurum diye düşündüm. Bunun yanına da yabancı bir dil yani İngilizce katarsam da avantajlı olur diye düşündüm ama görünürde herhalde böyle değilmiş, diye düşünüyorum (01:28).

SHU 5: Yeni kurulan bir genel müdürlük, bu konuda da biraz önde olmayı seven bir insanım. Nasıl söyleyeyim bir şeyin ilkini yapmayı isterim. İlki başarabileceğim konusunda bir inancım vardı benim çünkü ilk personeli ben olacaktım. İlde göreve ilk başlayan benim. Müdürlüğün kurulmasından maliyesinden bankasına kadar tanıtmasına kadar hepsini ben yaptım. Bu anlamda da bir şeyler olabilir düşüncesiyle geldim. En azından yarın, 10 yıl sonra bakıldığı zaman en eski personellerinden biri biz olacağız -ki ölene kadar en eski personeli biz olacağız oranın. Öyle bir durum da var(04:03).

SHU 6: Yani göç alanı ilginç bir konu bir de seyahat etmeyi sevdiğim için. Bir de göçmen insanlarla çalışmanın beni daha motive edeceğini düşündüğüm için (01:07).

SHU 3: Aslında ben Göç İdaresi'nde yani yeni bir kurum olduğu için göçü tercih ettim. Yani iştiareler sonucunda yeni bir kurumda daha çok kendimizi ispatlayacağımızdan göçü yazdım (01:43).

SHU 8: Yeni bir alan dediler, ilerleme imkânınız olabilir dediler. Yine dediler üzerinden gidiyoruz yeni bir alan olduğu için insanlara soruyorsun, hocalarına soruyorsun, diğerlerine soruyorsun tanıdıklarına soruyorsun. Bu sorular neticesinde yazdık (03:35).

Katılımcıların Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kurumlarda yaşadıkları sorunlar, tükenmişlik hissinin yüksek ve iş doyumu ise az oluşu GİGM'ye tercih etme nedeni olmuştur.

SHU 5: İzmir'de Aile ve Sosyal Politikalar'da çalışırken, taşeron şirket üzerinde hizmet alımı çalışıyordum. Ardından orada ASP'nin tadına baktım aslında ben biraz. Tamamiyle normal kurulu bir sistem yeni bir şey yok herşey belli. Özellikle yaşlı hizmetlerinde çalıştığım için biraz da monoton geldi bana, sonrasında Göç İdaresi ilk defa alım yapıyordu (04:03).

SHU 9: Şöyle, staj yaptığım dönemde Aile ve Sosyal Politikalar'da bu işlemlerin yürüyüş şekli çok hoşuma gitmedi. Ben de farklı bir kurum olsun istedim. Biraz sosyolojiye ilgim var, zaten sosyolojide yüksek lisans yapıyorum. *Yani yüksek lisansta hani bana bir ekstra bir şey katacağını düşünmüyorum, artık bir alan değiştirmeye karar verdim ve bu şekilde bir kayma yaşadım yani (01:52).*

ASPB'ye bağlı kuruluşlarda sosyal hizmet uzmanlarının memnuniyet düzeyini incelediği çalışmasında Çay (2011), kurum çalışanlarının tükenmişlik hissi yaşadıklarını tespit etmiştir. Bulgulara göre araştırmaya katılanların %16'sının her zaman, %36'sının sık sık, %35'inin bazen, %11'inin ara sıra tükenmişlik yaşadığını dile getirmektedir. Izgar'ın 2006 yılında yapmış olduğu çalışmada; iş doyumunun tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda etkili olduğu ortaya çıkmış, iş doyumu çalışma hayatının kalitesinin artırılması, çalışma koşulları ve çevrenin düzenlenmesi, çalışanların psikolojik, ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlarının karşılanması ve çalışma yaşamı sorunlarının en aza indirilmesiyle iş doyumunun sağlanabileceğini belirtmiştir (http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423931342.pdf,Erişim tarihi:14.12.2017).

SHU 11: …ASPB'de zaten staj yapıyordum ve oradaki sosyal hizmet uzmanları zaten tükenmişti. Sağlık alanı da bana cazip gelmiyordu. O yüzden Göç İdaresi'ni seçtim. Ayrıca yeni bir alandı (01:52).

Ancak yeni kurumlarında da benzer sıkıntılarla karşılaşan katılımcıların hayal kırıklığı yaşadıkları, umduklarını bulamadıkları anlaşılmaktadır.

3.2.1.2.1.2. Yaşamsal Nedenler

Katılımcılar, Kamu Personeli Seçme Sınavı sonuçlarına göre tercih yapmış ve 657 sayılı yasaya tabii devlet memurları olarak GİGM'ye yerleştirilmiştir. Tercihleri arasına mülteci ve sığınmacılar alanında hizmet veren bir kurumu yazmalarının nedeni yaşamsal zorunluluklardır. Sosyal hizmet uzmanlarının birkaçı istedikleri ilde yaşayabilmek için, bazıları ise işsiz kalmamak amacıyla bu çalışma alanına yöneldiğini söylemiştir.

SHU 2: Valla az önce de dediğim gibi KPSS tercihleri ile yerleştim. Şimdi soracaksınız tercihlerinizi başkası mı yaptı diye de. Başlayayım ben yine anlatmaya. Şimdi şöyle oldu. Tercih zamanı geldi çattı ben ilk tercihime Aydın Halk Sağlığı Müdürlüğü ve bazı diğer halk sağlığı ve sağlık müdürlüklerini yazdım. Sonra bir arkadaşa hangi illerin kadro açtıklarını ve yapacağım tercihlerimi gösterdim. Aydın Halk Sağlığını niye başa yazdın diye sordu. Bende İzmir'e yakın diye cevap verdim. O da salak olduğumu İzmir'in zaten kadro açtığını İzmir dururken İzmir'e yakın diye Aydın yazılır mı diye çemkirdikten sonra benim listenin başına İzmir Göç İdaresi İl Müdürlüğü yerleşmiş oldu (zaten puanım çok yüksek değil gelmez umuduyla hani) ve :) tercihler açıklandı ve İZMİRRRRRR hala hatırlar güleriz İzmir'e yakın diye Aydın… :) (11:40).

SHU 3: Konya'nın Ankara'ya yakın olması sebebiyle. Ailem Ankara'da yaşıyor çünkü (01:43).

SHU 4: Direkt seçmek istediğim neden sadece Kayseri olması (01:51).

SHU 12: Bu alanı tercih ederken bir bilgim yoktu, yalnızca yabancılarla çalışacağımı biliyordum, bu alanı tercih etmekteki amacım şehirdi, İzmir'de yaşamak istediğimden tercih ettim. Yoksa çalışmak istediğim yer Sağlık Bakanlığı'ydı (05:42).

Ülkemiz şartlarında üniversite eğitimini tamamladıktan sonra bir iş sahibi olabilmek amacıyla çalışma alanının belirlendiği anlaşılmaktadır. Katılımcılar göç alanını atanamama endişesi, tercih hatası, memleketinde çalışabilmek için tercih ettikleri görülmektedir.

SHU 10: Dediğim gibi tamamen tedirginlikti. KPSS'nin tedirginliği, yani atanamazsam, yapamazsam, edemezsem diye her yeri tercih etmiştim. Burada da iki yeri Göç İdaresi'nde iki ayrı yeri tercih etmiştim, Antep gelmişti (01:56).

3.2.1.2.2. Mesleki Rol ve Sorumluklar

Sosyal hizmet uzmanları göç alanında çalıştıkları kurumlarda farklı rol ve sorumluluklar üstlenmektedirler. Üstlendikleri bu rol ve sorumluluklar görev aldıkları birimlere ve çalıştıkları bölgeye göre farklılık göstermektedir.

Şekil 2: Sosyal Hizmet Uzmanının Rolleri

Mesleki Rol ve Sorumluluklar	Danışman
	Görüşmeci/Destekleyici
	Mesleki Etik İlkelerin Koruyucusu
	Savunucu

3.2.1.2.2.1. Danışman

Sosyal hizmet uzmanları çalıştıkları birimlerde müracaatçıların ihtiyaçlarını belirleme ve karşılama sürecinde etkin rol oynamaktadır. Mültecilerin ülkeye girdikleri andan itibaren temel ihtiyaçlara erişim konusunda yaşadıkları sıkıntıların belirlenmesi ve ihtiyaçları karşılayabilecek kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması

sosyal hizmet uzmanlarının sorumlulukları arasında yer almaktadır. Müracaatçı ile kaynağı birleştiren bağı kurduktan sonra sosyal hizmet uzmanları kaynağa ulaşılması konusunda da danışmanlık rolünü üstlenerek yardımcı olmaktadır. Araştırmaya katılan gönüllüler mülteci ve sığınmacılara yönelik sosyal hizmet müdahalesinde ilk olarak müracaatçının ihtiyaçlarını tespit ederek kaynak ile buluşturduklarını ve danışmanlık rolünü sergilediklerini ifade etmiştir.

> *SHU 1: Genelde temel ihtiyaçlar olur, kılık kıyafet olabilir, hangi kurumdan yardım alabileceğini soruyor genelde. Kışın genelde kömür oluyor. Genelde kıyafet, maddi olabilir yani parasal nerden yardım alabiliriz gibi şeyler oluyor. Biz de genelde yani olabildiğince kurumlara yönlendirmeye çalışıyoruz. Belediyeler olur, STK'lar olur, valilik olur. Kısmi yani dönemsel bazen yardımlar oluyor bu tip kurumlara yönlendirme yapıyoruz. Kurumun kendisinin zaten verdiği maddi destek yok (10:17).*

> *SHU 2: Immm… …Zaman zaman ekonomik durumu zor olan ailelere arkadaşlardan aldığımız kıyafetleri veriyoruz. Öğrenmek istedikleri konular varsa danışmanlık yapıyoruz… (21:00).*

> *SHU 6: Ya işte… özel ihtiyaç sahibi dediğimiz insanları… değerlendirmek için, gittiğimiz görüştüğümüz insanların, işte atıyorum sağlık hizmetlerine ulaşma noktasında sıkıntı yaşayabiliyorlar. Çocukların eğitime ulaşması noktasında sıkıntı yaşayabiliyorlar. Bazıları okulu bırakmış oluyor. Bu anlamda İl Milli Eğitim ve diğer Sosyal Yardımlaşma Derneği ve Aile ve Sosyal Politikalarla gerekli iş ve işlemleri yürütüyoruz ya da işte hukuki bazı süreçler oluyor mesela adölesan evlilikler ya da gebelikler gibi bu durumda da ilgili yerlere bildirimi yapıyorum (07:39).*

> *SHU 8: Biz temel ihtiyaçlarına yönelik biraz daha, mesela yakacak giyecek veya ev kirası. Bu konuları çünkü yaşam standardı olarak alırsak bunları yapsan da zaten yaşam standardı olarak çok aşağıdalar. Ama bizim yöneldiğimiz nokta en azından yaşamını idame ettirecek imkânları ona sunmak. (21:41).*

Göç İdaresi İl Müdürlükleri'nde görev yapan sosyal hizmet uzmanları en çok Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, belediyeler, Türkiye Barolar Birliği ve İl Sağlık Müdürlükleri ile iletişim e oldukları ve bu kurumlar aracılığıyla mülteci ve sığınmacıların temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştıkları anlaşılmıştır. Sağlık Bakanlığı ve hastaneler ile refakatsiz veya korunmaya muhtaç çocuklar için ASPİM ile de koordinasyon sağlanmaktadır.

SHU 1: Genelde temel ihtiyaçlar olur, kılık kıyafet olabilir, hangi kurumdan yardım alabileceğini soruyor genelde. Kışın genelde kömür oluyor. Genelde kıyafet, maddi olabilir yani parasal nerden yardım alabiliriz gibi şeyler oluyor. Biz de genelde yani olabildiğince kurumlara yönlendirmeye çalışıyoruz. Belediyeler olur, STK'lar olur, valilik olur. Kısmi yani dönemsel bazen yardımlar oluyor bu tip kurumlara yönlendirme yapıyoruz. Kurumun kendisinin zaten verdiği maddi destek yok (10:17).

SHU 3: Kurum olarak biz zaten ASAM ile birlikte çalışıyoruz. ASAM'ın Konya İl sorumlusu GH sosyal çalışmacı zaten, sosyal hizmet uzmanı meslektaşımız. Bizim Müdürümüz de hani onlara karşı durmak durumunda değil birlikte ortak hareket ediyoruz ama dediğim gibi birebir mültecilerle çalışmadığım için bireysel bir çabam söz konusu değil ama kurumsal olarak böyle bir çaba var… (07:26).

SHU 6: …İl Milli Eğitim ve diğer Sosyal Yardımlaşma Derneği ve Aile ve Sosyal Politikalarla gerekli iş ve işlemleri yürütüyoruz ya da işte hukuki bazı süreçler oluyor mesela adölesan evlilikler ya da gebelikler gibi bu durumda da ilgili yerlere bildirimi yapıyorum (07:39).

SHU 9: …Kayseri'de yerel bürokrasi çok güçlü ve ben genel olarak belediyelerle, Milli Eğitim Müdürlüğüyle, Aile ve Sosyal Politikalarla bütün İl Müdürlükleriyle hemen hemen koordine halindeyim. Aynı zamanda bazı sivil toplum kuruluşları var, ASAM dışında çok dezavantajlı olup devlet desteğine ya da işte herhangi nakdi desteğe ihtiyacı olan kişileri bu kurumlara yönlendirebiliyorum. Birçok kamu kuruluşlarıyla iletişim halindeyim (15:29).

SHU 12: ...ekonomik gücü olmayan sığınmacılar savunma hakkından faydalanmaları için İzmir Barosu'nun numarası verilerek temas kurmaları sağlanmaktadır (13:12).

GİGM'de çalışan sosyal hizmet uzmanları kayıt altına aldıkları raporları resmi yollar ile diğer kurumlara göndermektedir. Ancak ihtiyaçların karşılanması sürecinde yaşanabilecek mağduriyetleri önlemek için resmi olmayan kanallardan da kurumlar arasında iletişim kurulduğunu ifade etmişlerdir. Mevcut yasaların uygulanabilirliği halen güç olmakta, taşrada sorunların çözümü kurumlar arası ilişkilere ve ikili ilişkilere kalmıştır. İnformal çözümlerin en büyük destekçileri ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ve sivil toplum örgütleri olmaktadır.

3.2.1.2.2.2. Savunuculuk

Mülteci ve sığınmacılarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının tümü hak savunuculuğu rolünün en sık üstlendikleri mesleki rollerden biri olduğunu ifade etmiştir. Ancak bu rolü yerine getirirken büyük sıkıntı yaşadıkları ve görevlerini yeterince yerine getiremedikleri hissine kapıldıkları anlaşılmaktadır.

SHU 2: İnanın bu hakları savunmak o kadar zor oluyor ki, hatta koruyabildiğimizi düşünmüyorum. İşin içine girince o kadar çok olay görüyorsunuz ki ne yapmanız gerektiğini şaşırıyorsunuz (11:25).

SHU 7: Sözlü olarak 'bunun doğru olmadığını, karşıdaki kişinin de bir insan olduğunu, onu anlamaya çalışmanın daha faydalı olabileceğini, yapılamayacak bir durum varsa tüm hususları konusunda yabancıyı bilgilendirmesi gerektiğini' belirtiyorum. Bunun dışında yazılı bir şey şu ana kadar yapmadım (63:07).

SHU 11: Suriyeliler hakkında söylersem tabii yani savunmaya çalışıyoruz. Hastanelerle mesela hastaneler özellikle bu Suriyeli konusunda çok sömürü yerleri. Bunları savunmaya çalışıyoruz ama…. (15:39).

Katılımcılar yasada belirtilen görevlerini ve eğitim hayatları boyunca kendilerine kazandırılan becerileri ortaya koyamadıklarını düşünmektedirler. Müracaatçılarının haklarını savunurken elde ettikleri kazanımların yetersiz olduğuna inanmaktadırlar.

> *SHU 5: ....Havalandırma saatlerinin uzatılmasını önerdim en son güvenlikten sorumlu olan uzman yardımcısı arkadaşa, bunu bir değerlendirelim düşünelim dedi.En azından başardığım bir şeydi havalandırma saati. Normalde sadece 3 saat havalandırmaya çıkıyorlardı. Her öğün yemekten sonra birer saat. Bunu 5 saate çıkartabildim en azından (20:35).*

Bazen de sosyal hizmet uzmanları hak savunuculuğu yaptıkları durumlarda kurumda zor durumlarla karşılaşabilmektedir.

> *SHU 2: Bir keresinde bir kadınla yaptığım görüşmeyi raporlayıp idarecime sundum, rapor sonucunda almadığım tehdit kalmadı. Fakat yine de doğru bildiğimiz şeylerin çok dışına çıkmayacağımızı düşünüyorum. Daha çok sözlü uyarılarda bulunuyoruz (11:25).*

Bunda en büyük etken; belirsizlik, uygulamada birliğin sağlanamaması ve sosyal hizmet mesleğinin bilinmemesi, mülteci ve sığınmacılarla çalışırken karşılaşılan sorunlar arasında yer almaktadır.

3.2.1.2.2.3. Görüşmeci/Destekleyici

Uluslararası Koruma Kanununda sosyal hizmet uzmanlarının özel ihtiyaç sahiplerinin mülakat sürecinde bulunması gerektiği belirtilmesine karşın tam olarak üstlenmesi gereken görevden bahsedilmemektedir. Mülteciler ülkelerinden ayrılmalarının nedenlerini ve uluslararası korumaya gerekçe oluşturan haklı korkularını mülakat sürecinde dile getirme fırsatı bulmaktadırlar. Sosyal hizmet uzmanı, koruma talebinde bulunan kişilerle ilgili meşei ülke gibi birçok bilgiyi görüşme sürecinde öğrenmektedir. Müracaatçı ile yapılan görüşmede oluşacak güven bağı daha sonra yürütülecek sosyal hizmet müdahalesi sürecinin de temelini oluşturmaktadır. Kişilerin yaşadıkları ülkeden ayrılma nedenlerinin mülteci statüsü

almaları için yeterli olup olmadığına görüşme sürecinde karar verilmektedir. Katılımcılar, müracaatçılarına mülteci statüsü kazandırma ya da haklarında geri gönderme kararını vermek yerine, mülakat sürecinde destekleyici bir rol üstlenmeyi istediklerini dile getirmiştir.

SHU 1: Destekleyici olarak yani bizim grup başkanına söyledik zaten, riskli bir grup olduğu zaman eşcinsel olabilir, refakatsiz çocuk ondan sonra şiddete uğrayan bir kadın olabilir. Risk grupları gibi gruplara bizim de katılabileceğimizi ilettik. Böyle durumlarda haber verdikleri zaman bizde katılıp görüşlerimizi sunabiliyoruz, ya şu an mülakatları zaten uzman yardımcısıyla yapıyorlar. …bizden daha deneyimliler çünkü aldıkları eğitim dolayısıyla. Dolayısıyla hani şu koşullarda onları alması daha mantıklı. Fakat bizim de görüşmelere katılıp bir yorumda bulanmamız rapor hazırlamamız öneri sunmamız daha faydalı olur diye düşünüyorum (10:08).

SHU4: Destekleyici danışmanlık, mülakatçı değiliz biz. Öyle düşünüyorum (4:43).

Bazı katılımcılar ise gerekli eğitimleri aldıktan sonra sığınmacıların ülkede kalması veya geri gönderilmesi konusunda karar verebileceklerini, ancak sığınmacıyı destekleyen bir konumda olmak istediklerini şu sözlerle ifade etmiştir:

SHU 2: Refakatsiz çocuk görüşmelerinde destekleyici olarak bulunuyoruz. Suriyelilerin üçüncü ülkeler için ilk görüşmelerini biz alıyoruz. Refakatsiz çocuk görüşmelerinde bulunmamız çocuk açısında uygun bir durum olduğu için bulunmamız gerekir çünkü bazen uzman yardımcıları çocuklara nasıl sorular sormaları gerektiğini bilmiyorlar, bu yüzden çocukların anlayabileceği soruları yumuşatarak bizim uyarlamamız daha doğru. Fakat Suriyelilerin üçüncü ülkelerindeki ilk görüşmeler de müracaatçı açısından karar vermek zor olabiliyor. Yani aslında biz Türkiye'de kalanlar için bir şeyler yapmalıyız. O yüzden ilk başta olumsuz kanaat getireceğimiz bir kişi ile daha sonraki süreçte güven ilişkisi kurmak zor olur. Hele ki bir umutla gelen ailenin red alması çok kötü umut yıkıcı bir durum bazen zorlanıyor olsak da kanunlara topu atıp daha rahat hissetmeye çalışıyoruz. Yani çalışıyoruz derken en azından ben (10:28).

SHU 8: Ya karar verme yetkisi uzman yardımcısında olduğu için ben mülakatlarda aslen onların yapmasından yanayım zaten. Bizim destekleyici olmamız lazım. Çünkü karar yetkisi bizde olsaydı asıl mülakatör biz olabilirdik ama karar yetkisini onlara verdikleri için yani bizim şimdiki yönetmeliğe göre diyim, onların asıl mülakatör olup bizim destekleyici olmamız bence olması gereken bir şey (12:56).

Mültecilerle çalışan sosyal hizmet uzmanları mülakat sırasında uzman yardımcılarının mülakatlarda etkin rol alamaması nedeni ile bu rolü üstlenmekte ve mültecinin karşısında statü tanımlayan görevli konumuna gelebilmektedir. Bu durumda da roller karışmaktadır.

SHU 10: Mülakatör olarak bizzat kendim yer alıyorum. Mülakat formu var zaten. Belli bir format var. Ben o hani Türkiye'ye geliş amaçlarını burada kalırlarsa ne yapacaklarını akrabaları bulunmadığını Irak'ta akrabaları bulunup bulunmadığını hangi amaçla buraya geldiklerini falan soruyorum. Bunları yaptıktan sonra da Genel Müdürlüğe gönderiyoruz zaten formları. Genel Müdürlük karar veriyor. Ben bence benim görevim olduğunu düşünüyorum. Çünkü uzman yardımcıları zaten bunu da söylüyorlar. Bunlar mülakat teknikleriyle ilgili hiçbir eğitim almadıklarını söylüyorlar. Psikolojiyle ilgili hiçbir eğitim almadıklarını söylüyorlar. Hani normal uluslararası koruma mülakatına da girdim. Onu uzman yardımcısı yaptı mesela, kendisi de söylüyor ben bunda yetersizim diyor. Ben gereksiz olduğunu düşünmüyorum hani. Benim orada bulunmam gerektiğini düşünüyorum (8:05)

Görüşülen sosyal hizmet uzmanlarının mülakatı ne amaçla nasıl yapacakları, kimin faydasına hizmet edeceği yönünde belirsizlik yaşadıkları görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının uygulamadaki yeri değişen politikalara göre belirlenmektedir.

3.2.1.2.2.4. Mesleki Etik İlkelerin Koruyucusu

GİGM'nin İl Müdürlüklerinde ve bağlı merkezlerde fiziki şartların düzgün olması sığınmacıların "gizlilik ve mahremiyet" konusundaki sıkıntılarının giderilmesi

açısından ilerleme kaydedilmesini sağlamıştır. GİGM İl Müdürlüklerinin çalışma prensiplerinin anlaşılması ve kurumda görüşme odalarının oluşturulması sayesinde gizlilik ilkesi ihlallerinin önüne geçmiştir. Bunun dışında yapılan görüşmelerin gizliliğini sağlama konusunda olumsuz gerebildirimler aldıkları öğrenilmiştir.

> *SHU 5: Gizlilik ilkesi içerisinde sürdürmeye çalışıyoruz. Aslında bunu da başarabiliyoruz ancak bunu başarırken diğer meslek grubundaki arkadaşlarımızla saçma geri dönüşler alıyoruz. Niye bu kadar gizliyorsunuz bunu, ne var bunda şudur budur vs. yazdığımız bir sosyal inceleme raporunu okumak istiyorlar. Ancak biz bunun gizli olduğunu kişiyi bu kadar tanımalarına veya tanısalar ne yapabilecekleri hakkında bir yetkileri olmadığını aktardığımız zaman da işte çeşitli kişisel sürtüşmelere giriliyor. Ama şu ana kadar sadece sosyal inceleme raporları hakkında geri dönüş yapmamız veya bilgi vermemiz gerekiyorsa basit bir tutanakla ziyaret edildiğine dair onlara bir bilgi veriyorum. Onun dışında mümkün olduğunca gizli tutmaya çalışıyoruz (28:05).*

Aynı merkezde çalışan üç sosyal hizmet uzmanının görüşmelerini gizlilik şemasına uygun bir şekilde gerçekleştirdikleri ve raporunu ilgili birimlere aktardıkları bilgisinden yola çıkarak müracaatçıların mahremiyet ve özel hayatın gizliliği karinelerine uygun biçimde hizmet modellerinden yararlandıkları söylenebilir.

> *SHU 6: Evet, bu konuda biz baya hassasız. Yapmış olduğumuz sosyal incelemeleri, bireysel görüşmelerin hepsini gizli evrak formatında kaydediyoruz ve yazılı olarak istenmediği sürece kimseye göstermiyoruz. Yazılı olarak talep etmelerini istiyoruz (20:05).*

> *SHU 7: Evet çalışmalarımı gizlilik içerisinde yürütebiliyorum. Görüşmelerimi mülakat odasında ya da kendime ait olan odada gerçekleştirebiliyorum. Raporlamaları da gizlilik ilkesine göre arşivliyoruz (80:03).*

> *SHU 8: Ben bireysel görüşme yapmak istiyorum deyince, yani bizim kurumda karşı çıkan olmuyor, rahatsız etmiyor. Küçük bir görüşme odamız var. Müsait*

olmazsa veya sığmazsak… bizim büroyu komple boşaltabiliyorlar bizim iş arkadaşlarımız. Ondan dolayı pek bir sıkıntı çekmiyoruzdur. BM Genel Temsilcisi gelmişti, hatta Genel Müdürlükten gelmişlerdi. 16 yaşında bir refakatsiz çocuğun mülakatını aldık. Yani ben orada dedim çocuğun normalde rahat olması için benim birebir görüşmem lazım ama çocuk gayet iletişime açık yani yaşından olgun davranışlar gösteriyordu. Gayet düzgün cümleler kuruyordu. Rahatsız olur musun diye sorduk kendisine baskıda hissetmezsen katılabilir mi? Ben diğer arkadaşlara söyledim ben normalde birebir yapıyorum. Genel Müdürden de BM'den gelen beyfendiye artık diyim onlar da gayet şey karşıladılar, "istiyorsanız çıkalım" dediler. Dedim 'soralım' rahat hissediyorsa kendini rahatsa bir gerginlik yoksa bir bakalım durumuna öyle bir sıkıntı da olmadı baştan sona kadar da yaptık ama birebir yapmak isteseydik de herkes müsade ediyor (08:07).

3.2.2. Yaşanılan Sorunlar

Yapılan görüşmeler neticesinde ülkemizde yaşayan mülteci ve sığınmacıların ve bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının sorunları Şekil 3'de sunulan temalar altında kümelenmiştir.

Şekil 3'de alanda yaşanılan sorunlar mültecilerin ve sosyal hizmet uzmanlarının yaşadığı sorunlar olarak iki ana tema altında alt temalara ayrılmıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının yaşadığı sorunların alt temaları, mesleki tanınırlık, görev tanımı, iş doyumu, mesleki yeterlilik algısı olarak belirlenirken, mültecilerin yaşadığı sorunlar ise temel ihtiyaçlara erişim, sağlık sorunları çalışma izni ve ekonomik sorun, dil sorunu, geri gönderilme sorunu, doğru bilgiye ulaşamama, kendi kaderini tayin olarak belirlenmiştir.

Şekil 3: Alanda Yaşanılan Sorunlar

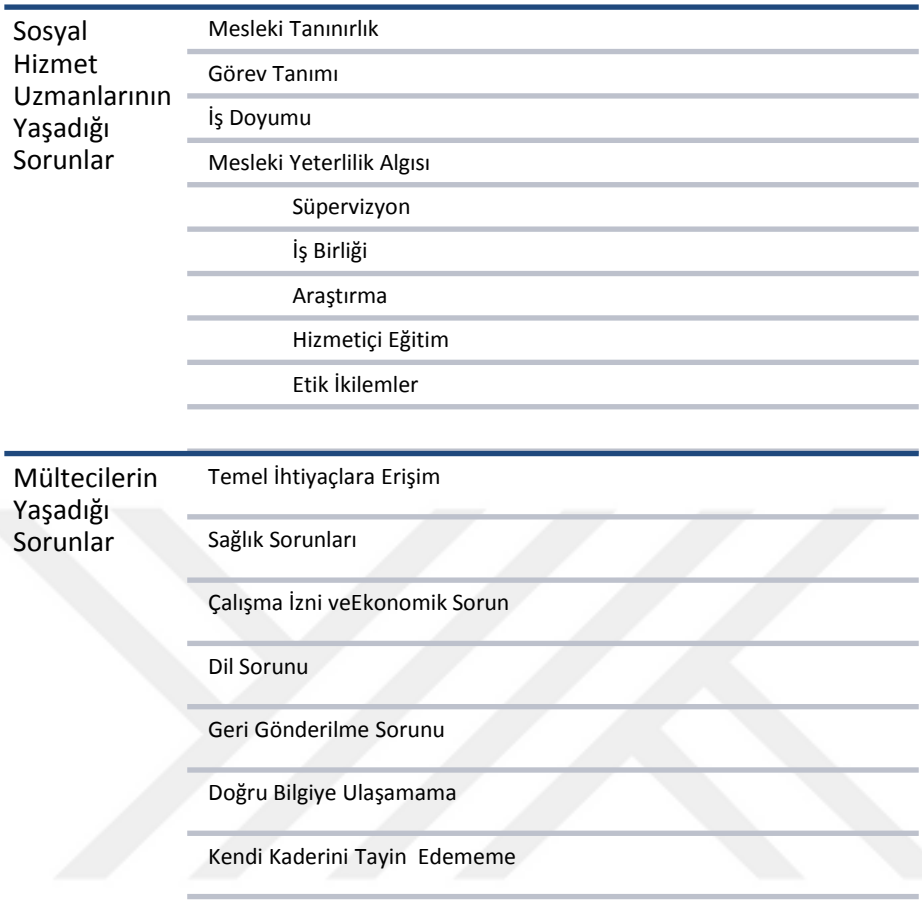

3.2.2.1. Mülteci ve Sığınmacılarla Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sorunları

Sosyal hizmet uzmanları mesleklerinin çalıştıkları veya işbirliği halinde oldukları kurumlarda, aynı zamanda toplum içerisinde de yeterince tanınmamasından kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını dile getirmiştir. Ülkemizde 1961 yılında lisans düzeyinde eğitim verilmeye başlanan sosyal hizmet mesleği, 1965 yılından itibaren "sosyal hizmet uzmanı" unvanı ile ilk mezunlarını çalışma hayatına göndermiştir. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği adı altında ilk mesleki örgüt 1988 yılında kurulmuştur. Bugün 2200'den fazla üyeye ve 22 şubeye sahip olan Dernek ulusal alanda faaliyet gösteren Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği ile işbirliği yapmaktadır. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'nin amacı; "sosyal hizmet uzmanları ve toplum arasında dayanışmayı sağlamak, sosyal hizmet mesleğinin tanıtılması ve gelişmesine katkıda

bulunmak, mesleğin etkililiğinin arttırılması için çalışmalar yapmak, sosyal hizmet uzmanlarının rol ve işlevlerini çağdaş sosyal hizmet anlayışına uygun olarak yerine getirmelerini sağlayıcı faaliyetlerde bulunmak, sosyal hizmet ile ilgili konu ve alanlarda bilimsel araştırma, inceleme ve yayınlar yapmak, görüş oluşturmak ve önerilerde bulunmak, sosyal hizmet uzmanlarının haklarını korumak ve haklarının gelişmesini sağlamak, sosyal hizmet uzmanları arasında birlik, dayanışma, mesleki disiplini ve ahlakını korumaktır" şeklinde açıklanmıştır (http://www.shudernegi.org Erişim Tarihi 10.10.2017). Buradan da anlaşılmaktadır ki birincil amaç sosyal hizmet uzmanları arasındaki birlikteliği sağlamak ve mesleğin tanınmasını sağlamaktır. Ancak katılımcılarla yapılan görüşmeler neticesinde, yasal metinlerde de adı sıkça anılmasına rağmen mesleğin işlevlerinin bilinmemesinin alanda yürütülen çalışmalarda meslek elemanlarının görev ve sorumluluklarını yerine getirmesine engel olacak düzeyde ciddi bir sorun teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

3.2.2.1.1. Mesleki Tanınırlık

Sosyal hizmet mesleğinin yeterince tanınmaması uzmanların alandaki çalışmalarını sınırlayan önemli sorunlardan biri olarak görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanının, müdahalenin planlaması ve sürecin izlenmesi aşamalarında sosyal inceleme yapabilmek amacıyla müracaatçının yaşadığı çevreyi, ilişki içinde bulunduğu kişileri ziyaret etmesi gerekmektedir. Mesleğin bilinmemesinin uygulama alanında nasıl sorun yarattığına ilişkin örnek bir durum katılımcı tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

> *SHU 1: Geri gönderme merkezinde kalanlarla [iletişim kurabiliyoruz] ... fakat [kurum dışında olan] diğer kesimlerle pek bir iletişime geçemiyoruz. Güvenlik sıkıntısı var, tercüman sıkıntısı var. Bireysel hareket ettiğimiz zaman da ilerde bizim için sıkıntı olabilir, mülteciden faydalanıyormuş şeklinde yaklaşıldığı için... Hani bir olur almadan da bir sığınmacının evini ziyaret etmek, dışarda görüşmenin de çok sağlıklı olduğunu düşünmüyorum. Çünkü her türlü iftiraya da sebep olabilir. Geri gönderme merkezinde kalanlarla iletişimimiz daha iyi diyebilirim (15:30).*

Sosyal hizmet uzmanları, mülteci ve sığınmacılarla kurum dışında görüşmenin müracaatçıya iltimas geçildiği, ayrıcalıklı davranıldığı şeklinde algılanabileceği kaygısı taşıdıklarını dile getirmiştir. Sosyal hizmet müdahalesinin basamaklarından biri olan sosyal inceleme gibi temel mesleki bir uygulamanın yapılması bile mülteci ve sığınmacılarla çalışan sosyal hizmet uzmanları açısından sorunlu gözükmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları ASPB'ye bağlı kurumlar dışında çalıştıklarında öncelikle mesleki olarak kendilerini tanıtmaları gerektiğini ifade etmektedirler. Hastane ya da Adliye gibi diğer meslek gruplarının niceliksel olarak fazla olduğu kurumlarda sosyal hizmet uzmanları destek personeli olarak görülmektedir. Kurumun hekim, hakim ya da savcı gibi asli personelinin çalışma düzenine göre yapılanmış kurumlar içinde mesleki ve kişisel olarak tanınmadıklarını söylemektedirler.

> *SHU 12: …Göç İdaresi yeni kurulan bir idare, daha önce bu işi Türkiye'de Emniyet'in Yabancılar Şubesi yürütmüş ve orada herhangi bir meslek elemanı çalışmamış, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, sosyolog, çocuk gelişimci çalışmamış. Göç İdaresi'nde de ilk kez meslek elemanı çalıştırılıyor, haliyle ne yaptığımız bilinmiyor (03:50).*

> *SHU 13: Yeni bir kurumda çalışıyorum. Sosyal hizmet mesleği de zaten yeni, pek tanınmamış, bilinmemiş bir alan. Kurumumda daha tanınmamış, duyulmamış, bilinmiyor (02:15).*

Katılımcılar, GİGM'de sosyal hizmet uzmanlarının mesleki ve kişisel olarak tanındıklarını, ancak mesleğin tanınmaması nedeni ile görev ve sorumluluklarını yerine getiremediklerini ifade etmiştir. GİGM'de sosyal hizmet uzmanlarının istedikleri müdahaleleri uygulayamamaları nedeni ile mesleki benlik saygılarının düşük olduğu, ekipteki diğer çalışanlar ile vaka yönetimi konusunda sorun yaşadıkları, bu nedenle yeterince saygı görmediklerini düşündükleri söylenebilir.

> *SHU 2: Biz çok güzel işler yapıyoruz mesleğimiz ile ilgili diyen biri çıktı mı? Yüksek lisans yapıyorum, oradaki sınıf arkadaşlarımdan bazıları anlatıyor, bazı kurumlarda mesela hastane Adliye, sosyal hizmet uzmanını tanıyanların*

olmadıklarını, kurumda çalışların sosyal hizmet uzmanlarını tanımadıklarını, müracaatçılar ile telefon ile görüşüp kuruma çağırdıklarında Güvenlik veya Danışmada sorulunca sosyal hizmet uzmanlarını bilmediklerini öğrenmiş biri olarak en azından kurumdaki herkes bizim kim olduğumuzu biliyor. Sosyal hizmet uzmanı diye sorulduğunda adresimiz belli. Fakat Kurum politikalarından dolayı yeterince tanınmıyor, değer görmüyoruz ara eleman muamelesi gördüğümüz çok oluyor ya da kimsenin gitmek yapmak istemediği şeyler bizlere yüklenebiliyor. Kurumda en çok tanınan tarafımız her şeye itiraz ediyor gibi oluşumuz aslında iyi şeyler olsun diye itiraz ediyoruz ama herkes bizi uyumsuz sanıyor aslında çok uyumluyuz bence (19:01).

SHU 7: Çalıştığım kurumda sosyal hizmet mesleğinin yeterince tanındığını ve saygı duyulduğunu düşünmüyorum. Çünkü çalışanlar arasında yaptığım iş bir gereklilik olarak değil, 2. dereceden önemli bir işmiş gibi görülüyor ve küçümsenebiliyor. Örneğin kendi işimizi yapabilmek için işe başladıktan sonra 1,5 yıl içinde yabancılarla ilgili her işte çalıştık. Sürekli mesleğimizi anlatarak mücadele ettik. Şu anda il olarak Birimimizi kurduk ve mesleğimizle ilgili işlerde çalışıyoruz fakat tüm illerde bu sağlanmış değil maalesef (22:45).

Bir sosyal hizmet uzmanı ise idarecisi tarafından tanındığını ancak özel kalem olarak çalıştığını ifade etmiştir.

SHU 11: Müdürüm haricinde kimsenin tanıdığını düşünmüyorum. Müdür tanıyor ama Müdürün de koyacak bir yeri yok çünkü bizi kaça böleceğini bilemez. Bir arkadaşım mesela GK [Geçici Koruma] mülakatlarına da giriyor UK [Uluslararası Koruma] mülakatlarına da giriyor. Yeri geldiğinde Geri Göndermeye de gidiyor. Eğer bu işe koyarsa bizi bu sefer bizi bölemeyecek yani. Ayrıca kurumda da ilk başta biz personeldik başladık ve güvendiği için beni Özel Kaleminde tutuyor. Sosyal hizmeti bilmediği için değil (03:02).

Sosyal Hizmet Uzmanlarının hepsi Göç İdaresi İl Müdürlüklerinin farklı alanlarında farklı görevlerde aynı unvan ile görev yapmaktadır. Atama ünvanları aynı olsa da Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu'nun yapmış olduğu

tanımlamaya uyan işi yapanların sayısı 11 kişi olsa da kendi görevine ek olarak farklı işleri de yapanların sayısı 6'dır.

> *SHU 2: Az önce atanma maceramı anlattım. ... Uluslararası Koruma Grup Başkanlığına bağlı Geçici Koruma biriminde görev alıyorum. Valla yeri geliyor SHU, yeri geliyor memur yeri geliyor uzman yardımcısı oluyoruz. Daha öncelere oranla daha iyiyiz ama şimdi (12:45).*

> *SHU 3: Ben şu an yönetim destek grubundayım, grup başkanlığındayım ama farklı farklı işler yapıyorum (02:06).*

> *SHU 4: Sosyal çalışmacı bence daha sonra bu kurumda iş yapardı. Ben sosyal çalışmacılar mesleğini bu kurumda 5 yılını doldurmadan işini yapamazlar diye düşünüyorum. Öngörüm öyle. Bir yıl gitti, geri kalan 4 yıl boyunca bu meslek elemanları yıpranacak diye düşünüyorum (02:50).*

> *SHU 5: Şu an ...Geri Gönderme Merkezi'nde çalışıyorum. Orada kendi çabalarımızla valilik onayıyla sosyal hizmet birimini kurduk. İsmim orada çalışıyor görünüyor ancak bina sorumlusu oldum ben orada ve bahsettiğim binada 17.000 metrekare kapalı alana sahip. 750 yabancıyı barındırabilen bir merkez. O anlamda işin açığı sosyal hizmet mesleğinden daha çok müteahhitlik gibi bir işim var aslında (05:21).*

> *SHU 9: Araştırma ve Çalışma Grup Başkanlığı'nı yürütüyorum ama zaman zaman mesleki çalışmalar yapıyorum. Mülakatlara katılıyorum zaten genel olarak. O şekilde yani yaptığım bi mesleki çalışma mülakatlara katılmak (02:49).*

Kurumun yeni olması ve kuruluş aşamasında olması bazı sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Sosyal hizmet uzmanları mesleklerinin tanınmaması nedeniyle farklı alanlarda, farklı işlerde çalıştırılabilmektedir.

Teşkilat yapısının ve fiziki şartların yeni oluşturuluyor olması, alt yapı yetersizlikleri ve görev tanımlarının tam yapılmamış olması, sosyal hizmet uzmanı

kadrosunun kurum içinde ve toplum içerisinde bilinmiyor olması sosyal hizmet uzmanlarının motivasyonlarını düşüren ve memnuniyet oranlarını aşağı çeken en büyük sorunlardır. Katılımcılarının tümünün benzer nedenlerle iş doyumlarının ve örgütsel aidiyet düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Işıkhan'ın 2000 yılında sosyal hizmet uzmaları ile yapmış olduğu araştırmada mesleki doyumları puanı 37 olarak saptanmış ve bunun ortalama seviyede olduğu ancak uzun yıllardır Türkiye'de yer alan mesleğin iş doyumunun bu puanda olmasının düşük olduğuna işaret edilmiştir(Işıkhan 2000).

SHU 4: Sosyal çalışmacı bence daha sonra bu kurumda iş yapardı. Ben sosyal çalışmacılar mesleğini bu kurumda beş yılını doldurmadan işini yapamazlar diye düşünüyorum. Öngörüm öyle. Bir yıl gitti, geri kalan 4 yıl boyunca bu meslek elemanları yıpranacak diye düşünüyorum (02:50).

SHU 8: Neden, herkes bir şey bekliyor, biz de bir şey yapmak istiyoruz ama gerek kurumdaki beklentiler farklı yönlerde, bizimde uygulamaya çalıştığımız veya yapmak istediğimiz iş bu şekilde değildi (05:31).

SHU 1: Hani çünkü tam olarak zaten ne yaptığımızı bilmiyorlar. İlk atandığımızda müdürün şöyle bir enerjisi vardı. Ben sizin mesleğinizi bilmiyorum siz hangi işte çalışıyorsunuz, hangi projelerde bulundunuz, hangi alanlarda çalışıyorsunuz onla ilgili bir hazırlık yapın ve birimdeki tüm personeli toplayalım bir sunum yapın dediler. Bizde sosyal çalışmacı arkadaşlar hazırlandık. Mesleğin ortaya çıkışı, Avrupa'daki önemi, Türkiye'deki önemi, hangi alanda çalıştık, üniversitelerde hangi projeleri yaptık, hangi alanda çalıştık. Bunlarla ilgili bir sunum hazırladık ve tüm birimlerden oluşan yaklaşık 10-15 kişiye bu sunumu yaptık. Sunumun sonunda kurum amirinin söylediği tek soru vardı 'siz akşam nöbete kalacak mısınız, niye kalmıyorsunuz?'. Yani biraz mesleği bilmemekten ziyade daha çok art niyet ararım bunda. Personeli istediği gibi kullanma, daha çok ayak işlerinde kullanmak gibi düşünüyorlar (03:31).

GİGM'nin her İl Müdürlüğünde farklı bir uygulama olduğu görülmektedir. Katılımcılar sosyal hizmet mesleğini kendi bireysel çabaları ve becerileri oranında uygulayabildiklerini ifade etmişlerdir.

> *SHU 3: Şu anki birimden memnun değilim. Ben o birime zaten istemeyerek geldim. Müdür Beyle hatır-izin işleri sebebiyle ama yavaş yavaş kendi mesleğime doğru kaymaya başlıyorum. Sosyal incelemeyi kuruma yerleştirmeye çalışıyorum. ... insan ticareti mağdurlarının, insan ticareti olup olmadıklarına uzman yardımcıları arkadaşlarla istişareler sonuncunda veriyoruz. Bizim kurum diğer iller gibi değil öyle bir ayrım söz konusu değil (02:40).*

> *SHU 2: ...Sosyal Servisimiz olmalı ama maalesef ki yok. Sosyal Servis olması durumunda daha iyi hizmet vereceğimizi düşünüyorum. Bir birimde çalışırken diğer birimlerdeki işleri göremeyebiliyorsunuz ve yapmak istediklerinizi yapmanız zorlaşıyor. Kurumunda özellikle bizim için neler düşündüğünü ve neler planladığını bilmemek bizim motivasyonumuzu düşürüyor ama yine de Suriyelilerle çalışmak, onlar için güzel iyi olduğunu düşündüğümüz şeyleri yapmak güzel. Hayat herkes için zor ama bazıları için daha zor [:/] (15:49).*

Kurumun kuruluşunun ilk yıllarında yukarda belirtilen sorunlar olmakla birlikte yeni düzenlemelerin yapıldığı, psiko-sosyal destek birimlerinin kuruluş aşamasında olduğu öğrenilmiştir

3.2.2.1.2. Görev Tanımı

Sosyal hizmet uzmanları kamuda birçok kurum ve kuruluşta 11.10.2011 tarih ve 662 sayılı KHK gereğince sosyal çalışma görevlisi kadrosunda istihdam edilmektedirler. Söz konusu kadro psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim lisans düzeyinde eğitim almış meslek elemanları için kullanılabilmektedir. Kamuda ASPB ve bağlı kuruluşlar başta olmak üzere üniversiteler, belediyeler, Emniyet Müdürlüğü, Afet ve Acil Durum Genel Müdürlüğü,

Kredi ve Yurtlar Kurumu'nda sosyal hizmet uzmanının yanı sıra sayılan meslek mensuplarının da çalışma olanağı bulunmaktadır. Sağlık Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Kurumu'nda ise sadece Sosyal Hizmet Lisans Programı mezunlarının kadro alarak çalışabildiği "Sosyal Servis Birimler" kurulmuştur.

Mesleki yeterliliklerinin farklı olması nedeni ile sosyal çalışmacı kadrosunda istihdam edilen personelin görev ve sorumlulukları, yönetmelik ve yönergelerde ifade edilmiş olmasına rağmen, uygulamada aksaklıkların olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal çalışmacı kadrosunda çalışan ancak mesleklerinin kendine özgü bilgi, değer ve uygulama birikimini kullanma konusunda sorun yaşadığını belirten sosyal hizmet uzmanlarının iş doyumu ve mesleki benlik saygısı azalmaktadır. Meslekleri değersiz kılan bu kadro düzenlemesi, bütün kurumlarda çalışan personelin işbirliği ve uyum içinde çalışması yerine mesleki yeterliliklerini içiçe geçtiği bir ortamının doğmasına neden olmaktadır.

Sosyal Hizmet Lisans Programı mezunları, 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6458 Sayılı YUKK'un yürürlüğe girmesiyle İçişleri Bakanlığı'na bağlı GİGM'de de görev almaya başlamıştır. GİGM'nin kuruluş aşamasında sosyal hizmet uzmanlarıilk Kabul ve Barınma Merkezlerinin kurulması planlanan illere atanmıştır. Bu uygulama ile ihtiyaç sahibi mülteci ve sığınmacıların ülkemizde kaldıkları süre boyunca uygun koşullarda ve hızlı biçimde refah hizmetlerinden yararlanması amaçlanmıştır. Ancak Avrupa Birliği ile imzalanan Geri Kabul Antlaşması ile birlikte Kabul ve Barınma Merkezleri, Geri Gönderme Merkezine dönüştürülmüştür. Geri Gönderme Merkezleri'nin çalışma usul ve esasları ise GİGM tarafından belirlenmiştir. Kurumun taşra yapılanması 6458 sayılı Kanun ile belirlenmiştir; çalışacak personelin görev tanımları ise yönetmelik ile düzenlenmiştir.

Katılımcılardan 8'i mesleğin kurumda çalışan diğer personel tarafından tanınmaması nedeniyle sosyal hizmet uzmanlarına saygı duyulmadığını, 4'ü kendi çabaları sonucunda zamanla saygınlık kazandığını, 1'i ise GİGM'nin diğer devlet kurumlarında olduğu gibi "uzman" ve "uzman yardımcılığı" kadroları üzerinden tanımlanmış örgüt biçimi ile yapılandığını söylemiştir. Katılımcı KPSS'nin A Grubu

Kadrosu olarak anılan İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi mezunlarının atanabildiği "uzman" kadrosuda çalışanların, sosyal hizmet uzmanlarından daha saygın bir konumda olduklarını ifade etmiştir.

> *SHU 7: Genel Müdürlük GGM'de çalışan meslek elemanlarının görev tanımlarını bir yıl önce çıkardı. Fakat hala başka illerde kendi işleri dışında çalışan meslek elemanları var ve bu bize dönem dönem sorun yaratabiliyor. Bizden de o işleri yapmamız istenebiliyor. ...(23:01).*

> *SHU 9: ... Göç İdaresi uzman yardımcıları üzerine kurulmuş bir istihdam alanı. İlk etapta bizim atanmamız biraz umut vericiydi, hani değerimiz biliniyor diye bir algıya sahiptim ancak sonra uzman yardımcıları geldiğinde bütün işlemlerin onlar üzerinden yürüdüğünü görünce -ki aslında bu olumsuz bir durum değil tamam böyle bir istihdam alanı açılmış olabilir. Bu insanları bir şekilde belli pozisyonlara getirmiş olabilirsiniz ama bizim işimizi yaparken başka birime başka bir mesleki pozisyona ezmeniz gerektiği anlamına gelmiyor. Göç İdaresi'nde böyle bir algı var. Genelde bölümlerin onların mesleki alanlarının farklı olmasıyla ilgili olduğunu düşünüyorum (04:34).*

Sosyal hizmet uzmanlarının 3'ünün ise mesleki saygınlığının yüksek olduğu düşündüğü anlaşılmıştır. Bu katılımcıların bazıları çalıştıkları kurumda mesleki sınırların dışında santral memurluğu, sekreterlik gibi farklı görev ve sorumlulukları yerine getirdikleri halde kendilerine ve sosyal hizmet mesleğine saygı duyulduğunu söylemişlerdir.

> *SHU 3: Evet çünkü bizim kurumda…. "Bu senin işin sen gel" derler yani (03:30).*

> *SHU 5: İl Müdürlüğü bazında yeni yeni saygı duyulmayı başlanıldığını düşünüyorum. Bunun sebebi İl Müdürümüzün sosyal hizmet mesleğini tanıyor olması. Bunun dışında farklı illerden aldığımız geri dönüşlerde çok fazla saygı duyulmadığını da duyduk ama şahsım adına sosyal hizmet uzmanı kimliğimle bana saygı duyulduğunu düşünüyorum (06:27).*

SHU 11: Yani kurum olarak, Genel Müdürlük olarak [saygı duyulduğunu] düşünmüyorum. İl Müdürlüğü olarak mesleğimi tanıyor Müdürüm. Yani bana herhangi bir mesleğimle ilgili bir atıfta bir hakarette ya da bir şeyde bulunmadı (03:46).

Sonuç olarak yapılacak ek araştırmalar ile mesleki benlik saygısının yordayıcısı olarak üstlenilen görevlerin dışında kalan değişkenlerin incelenmesi gerektiği kanaati oluşmuştur.

3.2.2.1.3. İş Doyumu

Araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının çoğunluğu bürokratik engeller, meslek dışı görev ve sorumlulukları üstlenmek zorunda kalmaları, yetersiz sosyal destek, mesleki benlik saygısının düşük oluşu, örgütün yapısal sorunları vb. nedenlerle iş doyumlarının düşük olduğunu dile getirmiştir. İş doyumunun artması için mesleğin önündeki bürokratik engellerin kaldırılmasını, özlük haklarının iyileştirilmesini ve yasada geçen mesleki görev tanımlarının yenilenmesini çözüm önerisi olarak sunmuşlardır.

SHU 3: Göç idaresi uzman yardımcılarının üzerine kurulan bir kurum onların yükselmesi, yani tamam kariyer meraklısı bir insan değilim ama sadece işimi yapmak istiyorum. Mesleğimi tanıtmak istemiyorum, ben şu işi yapıyorum demek istemiyorum insanlara. Yoruluyorum artık, zaten üniversiteye girdiğimizden beri bir kaos ortamı böyle ya da doyum sağlamak istiyorum doyum sağladığımı düşünmüyorum Göç İdaresi'nde. Mesleki doyum apayrı bir şey. Bu bence bizim mesleklerde yani sosyal mesleklerde psikoloji, sosyal hizmet bu mesleklere özel bir şey mesleki doyum. İİBF mezunu olmadığımız için bu mesleki doyuma apayrı bir şey ve ben onu Göç İdaresi'nde sağlayamıyorum (20:48).

SHU 7: Mesleğimle ilgili çalışmalar yapıyorum fakat bunları mücadele ile gerçekleştiriyorum. Ve bu durum beni çok yıprattı bu nedenle mesleki doyum aldığımı söyleyemem (84:47).

SHU 8: ...Engelli Bakım Merkezi'nde çalışmak Göç İdaresi'nde çalışmaktan her türlü daha iyi. Hem mesleki bilgilerini kullanabiliyorsun, yaptığın işten zevk alıyorsun hem de yaptığın işin verimini aldığını görüyorsun yani. İnsanlara faydalı olduğunu görüyorsun. O da meslek olarak tamam üst düzey bir doyum sağlamasa bile göç idaresinden çok çok iyidir (02.59).

SHU 12: Hayır doyum sağladığını düşünmüyorum, bunu da kurumun yeni olmasına, meslek elemanı olarak gerekli saygının bize gösterilemediğine, ülkemizde kurumların liyakat ilkesi ile yönetilmemesine bağlıyorum. Bu durumun daha uzun bir dönem aynı olacağını düşünüyorum, bundan dolayı faydalı olabildiğimi düşündüğüm zaman mutlu oluyor ve bu kurumdaki varlığımın bir anlam taşıdığına inanıyorum (17:24).

Katılımcılardan sadece biri yaptığı işten doyum sağladığını ifade etmiştir.

SHU 13: Evet. Mesleki doyum sağlıyorum şuanda (1:16).

3.2.2.1.4. Mesleki Yeterlilik Algısı

Mesleki etik ikilemler yaşayan sosyal hizmet uzmanları, mülteci ve sığınmacılar ile çalışmanın zor olduğunu düşünmektedirler. Aynı zamanda katılımcıların mesleklerini gerektiği şekilde uygulayamadıkları ve mesleki açıdan yetersiz oldukları endişesini duymalarına sebep olmaktadır.

SHU 2: Ah ah en çok zorlandığımız ilk veya ikinci şey ;) Neler neler görüyoruz da kaygılar gütmüyoruz. Bazen müracaatçılarımı seçme durumum olsa eminim bizim Müdürlüğe gelen, hizmet alan birçok kişiyi seçmezdim. Karşına insanlık suçu işleyenler de geliyor, sınır, vize ihlali yapanlarla da. Biz olabileceklerden bahsediyoruz, kişiler kendileri karar veriyor ne yapmak istediklerine. Özellikle insanlık suçu ile gelenler ile çalıştığımda bireysel değerlerime daha çok ket vurmaya çalışıyorum (15:00).

SHU 5: Ben artık mesleki etik bilmiyorum, ne kadar uygulayabiliyorum. Kaygılarım var (29:07).

SHU 9: Yani şimdi kurumun sizden beklemiş olduğu bazı bürokratik işlemler var işte belli formlar doldurulur belli yazılar yazılır….uluslararası koruma tamamen bunun üzerine kurulu: Gerçek mi yalan mı konuşuyor? Sizden belli tespitleri yapmanıza yönelik belli bürokratik işlemleri gerçekleştirmenize yönelik iş istiyorlar ama siz bir şekilde ne olursa olsun kalbinizin tarafında, yani sığınmacının tarafında olmak durumundasınız. Dolayısıyla bu aslında en büyük ikilem, yani bir yanda sizden beklenilenler bir yanda, karşınızda gözünüzün içine bakan ve sizden işte bir şeyler bekleyen biri var. Ya bu benim en çok yaşadığım etik ikilemdir. İşimi mi gerçekleştireceğim; çünkü bunun için maaş da alıyorum ben. [Diğer yandan] benden beklenileni mi yapacağım? Yoksa karşımdaki insana destek olmak mı birincil görevim olmalı? Bunu bilmiyorum herhalde. Bütün devlet kurumlarında aynı şey var. Bir yandan sizden beklenilenler, bir de karşınızda realite duruyor yani ve aslında elinizden bir şey gelmiyor. Bir takım yazılardan ve raporların yazılmasından ibaret olan bir olay. İnsani değil (09:55).

SHU 11: ….Suriyeli'nin hakkını savunmaya çalışıyorsunuz, onun mesela hastayım diyip geldiğinde öncelikli olarak diğer bekleyenlerden önce kimlik alınmasını sağlamaya çalışıyorsunuz. Fakat bir bakıyorsunuz bu bir istismarmış. Aslında hasta değilmiş. Bu sefer gerçekten ihtiyaç sahibine de şüpheyle bakmaya başlıyorsunuz ve artık bir doğruculuk yanlışcılık şeyine giriyorsunuz. "Acaba doğru söylüyor mu?" Hâlbuki hani acaba yanında olmalı mıyım karşısında mı olmalıyım yani bu ikilemleri yaşıyorsunuz. Yani muhakkak ikilemler oluyor yani (23:56).

3.2.2.1.4.1. Süpervizyon

Süpervizyon temelde, deneyimli ve bilgili birinin kendinden daha az deneyimli olan birine iş yaşamında karşılaştığı durumlarla başa çıkabilmesi ve meslekî deneyimini arttırabilmesi için danışmanlık vermesi olarak ifade edilebilir. Sosyal hizmet alanında ise süpervizyon, "sosyal hizmet uzmanlarının iyi uygulamayı geliştirebilmesi, etkili profesyonel ilişkiler kurabilmesi, karar verme sürecinde doğru

yargılama ve analiz yapabilmesi amacını taşıyan eğitim ve danışmanlık içeren bir süreçtir" (Daniş 2007). Süpervizyon, sosyal hizmet uzmanının profesyonel ve kişisel gelişimini destekler, meslekî açıdan bağımsızlaşmasına yardımcı olur, teori ve uygulamayı birleştirmesi konusunda yol gösterir, uygun yardım verme yeteneklerini geliştirmesini sağlar, meslekî doyumunu arttırır ve iş plânını sistematik biçimde düzenlemesi konusunda ona yardımcı olur. Bunların yanı sıra uzmanın müracaatçı ile olumlu bir profesyonel ilişki kurmasına ve geliştirmesine imkân verir, böylelikle de müracaatçının beklentilerine uygun bir hizmetin oluşturulmasını sağlar. Süpervizyonun önemli bir başka işlevi ise uzmanın çalıştığı kurum açısındandır. Etkili süpervizyon uzmanı destekleyeceği için, müracaatçılar açısından mümkün olan en iyi çözümlerin bulunmasını sağlar, böylelikle yanlış uygulama olasılığı azalır, kuruluşun çalışma verimi artar, kaynakların boş yere kullanımı önlenmiş olur.

Katılımcıların çoğunluğu GİGM'den önce farklı kurumlarda çalışma fırsatı bulmuştur. Ülkemizde sosyal hizmet uzmanları genelci uygulama anlayışı ile eğitim almakta ve çalışacakları sosyal hizmet alanlarının tümü ile ilgili temel bilgi ve beceriye sahip kılınarak mezun edilmektedirler. Ancak sosyal hizmet uygulamalı bir meslektir. Araştırmaya katılanlar, mülteci ve sığınmacılar ile çalışırken süpervizyon desteğine de ihtiyaç duyduklarını sıkça dile getirmişlerdir.

> *SHU 8: Belki bizim de bir eksikliğimizdendir. Yeni bir alan olduğu için bizde de eksiklikler var. Önümüzde örnekler olmadığı için bazen bazı noktalarda olur mu diye çekiniyoruz (40:45).*

Sosyal hizmet uzmanı, yapması gerekenin ne olduğunu bilmekte ancak nasıl yapacağını öğrenmek için süpervizyon desteğine ihtiyaç duyduğunu dile getirmektedir.

3.2.2.1.4.2. İşbirliği

Sosyal hizmet uzmanları göç alanında birçok kurumla koordinasyon içerisinde çalışmaktır. Bu kurumlar arasında Emniyet İl Müdürlüğü, İl Jandarma Komutanlığı, ASPB İl Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, Sağlık Müdürlüğü ve çeşitli STK'lar

yer almaktadır. Mültecilerin sorunlarının sadece GİGM'nin yetki alanı içerisinde çözülmesi mümkün değildir.

Kurumlar arası yapılan işlerin çeşidine göre sosyal hizmet uzmanları çeşitli meslek grupları ile işbirliği yapmak ve uyum içinde çalışmak zorundadırlar. Katılımcılar, sosyal çalışmacı kadrosunda görev yapan meslek elemanları ile birlikte çalışırken kolluk kuvvetleri ve sosyal hizmet bilgisi yetersiz kişilerle çalışmanın zorluklarından yakınmaktadırlar.

> *SHU 1: Bu tür durumda kişiyi birebir uyardığım oldu benim ama yine de kendi bildiklerini okuyorlar. Yani yaptıkları davranışın yanlış olduğunu sonuçta insanın ne temelde yaklaşması gerektiğini iletiyoruz. Fakat biraz hani biraz sonuçta kurum daha önce yabancılar şubeydi emniyetten alındı. Fakat şu andaki personeller emniyet mantığında yaklaşıyor. Hani görüşmelerde çapraz soru soralım onu korkutalım gibi yaklaşımlar oluyor. Hani kişi orada yalan da atabilir, önemli olan onun beyanını yazmak daha sonra bunun değerlendirmesini yapmak. O kişiyi zorlayarak korkutarak mülakatta bir şeyleri söylemesini sağlamak yanlış. O kişi tabii ki can güvenliği vardır, kafasında yaptığı projeleri vardır, bir hayali vardır. Bunu gerçekleştirmek için mülakatta yalan da atabilir, doğru da söyleyebilir, bazı şeyleri abartabilir de. Yani onu mülakat esnasında onu korkutarak ya da ne biliyim tehdit ederek değil de hani bunun bilgisini zaten sonuçta yapılan sorulan sorular sonucunda zaten bunun doğru olup olmadığı anlaşılır mesleki deneyimler sonucunda. Bunu raporda sunmak daha doğru olur diye düşünüyorum. Bu konuda görüştüğüm uyardığım arkadaşlarım oldu (21:50).*

> *SHU 10: Polisler de oluyor zaten polislerin de tavırlarını artık biliyorsunuzdur? O açıdan çok çaba sarfettim aslında ama hala daha başaramadığım için kaygı duyuyorum (30:15).*

> *SHU 11: ...Elbette polis psikolojisiyle yaptıkları oluyor (17:51). Tabii ki ne yapıyorsun diyoruz yani. Müdür Bey de diyor, diğer arkadaşlar da diyor ama yani bir şeyleri ne kadar derseniz deyin… Müdür Bey çoğu istismar*

konularında çoğu polisi de uzaklaştırdı yeni görevlendirmeler istedi ama galiba o meslek hastalığı mı diyim artık polisler için olmuyor yani bir şeyleri değiştirmek zor oluyor onlarda (18:05).

Geri Gönderme Merkezlerindeki sığınmacılara hizmet sunan sosyal hizmet uzmanları, durumlarının belirsizliği nedeniyle sosyal hizmet mesleğini uygulamak konusunda zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca mülteciler hakkında karar verici konumunda görev yapan uzman yardımcılarının mültecilere yeterli bilgi vermemesi sosyal hizmet uzmanlarını zor durumda bırakmaktadır.

SHU 6: ....Yeterli bilgilendirilmemeye bağlı bazı problemler yaşanıyor ya da GGM'ye gelen yabancı uyruklu şahsın, ne zaman çıkacağına ilişkin kesin bir bilgi yok. Atıyorum illerde, taşrada, ancak siz mülteciye işte beş gün sonra çıkacaksın, bi hafta sonra çıkacaksın dendiği zaman ve o zaman çıkmadığı zaman problem oluyor. Bu konuda da mülteciler yeterince bilgilendirilmemiş oluyor çoğu zaman. (05:17).

SHU 7: Bir yabancı bana müracaat ettiğinde önceden yapılması gereken görüşme ve bilgilendirmeler ilgili personel tarafından yapılmamış oluyor. Ve bu durum mültecinin farklı sorunlar yaşamasına sebep oluyor. Bu konuyla ilgili olarak; bilgilendirmelerin önemi konusunda Müdürlere bilgi veriyorum. İlgili personele bilgi veriyorum. Ama sorun tamamen çözülemiyor ve farklı bir olayda karşıma çıkıyor (37:03).

SHU 13: Bilgi eksikliği oluyor. Bilgilendirme yapıyorum ya da diğer birimlerdeki arkadaşlara yönlendiriyorum (03:50). GGM'ye gelen bir yabancı bilgilendirme yapılmadan, odasına gönderiliyor. Ne kadar kalacağı, durumun ne olduğu hakkında hiç bilgilendirilmiyor (13:56).

3.2.2.1.4.3. Sosyal Hizmet Araştırması

Günümüzün değişen dünyasında sosyal hizmet uzmanları düzenli olarak bilgilerini, değerlerini ve uygulamalarına rehberlik eden becerilerini geliştirmek

zorunda olup, sosyal hizmet mesleğini dönüştüren bilgileri geliştirmek bakımında ön saflarda yer almak durumundadır. Bunu yapabilmek için sosyal hizmet uzmanı araştırmacı rolünü üstlenmelidir (Sheafor, Horejsi 2012). Mesleki görevlerden biri olan sosyal hizmet araştırmasını katılımcılardan sadece biri yapabildiğini ifade etmiştir. Bir katılımcı araştırma yapmak istediğinde engellendiğini belirtmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının araştırmacı rolünü iş yükünün fazla olması gerekçesi ile yerine getiremedikleri görülmüştür. Alandaki ilk yıllarını mesleklerini tanıtarak geçiren sosyal hizmet uzmanlarının araştırmacı kimliğinin arka planda kaldığı anlaşılmaktadır.

> *SHU 1: Yani şimdi bu konuda bir tükenmişlik olduğu için, ilk mesleğe başladığımız zaman birçok öneri sunduk ve çoğu öneri de geri döndü. Kaynak olmamasından kaynaklı, bazen dar bir bakış açısıyla yaklaşılmasından dolayı o konu da sıkıntılar yaşadık (19:03).*

> *SHU 2: Araştırma yapamıyoruz. Her gün her şey değişebiliyor, çalıştığın yer de değişebiliyor (10:03).*

> *SHU 7: İlimizde yaşayan yabancıların durumları ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ile ilgili çalışma yapmak istediğimizde engellendik (54:48).*

> *SHU 9: Evet, ya dediğim gibi bu birimle ilgili herhangi bir çalışma yapılmasına izin verilmiyor. Çünkü yaklaşım şu yönde;…Yani hani bizi bulaştırmayın bu tarz işte (04:47).*

Son yıllarda bu konu ile ilgili kurum bünyesinde değişim yaşanmaya, sosyal hizmet uzmanlarının alanı ile ilgili çalışmalara, eğitimlere katılmaya başladıkları söylenebilir.

3.2.2.1.4.4. Hizmetiçi Eğitim

Katılımcıların üçü mültecilere yaklaşım, iletişim ve davranış gibi farkındalık eğitimlerine katıldığını belirtmiştir. Araştırmaya katılanların tümü, birimlerinde çalışan insanların (profesyonel olarak eğitim almış kişiler hariç) mültecilere yaklaşımlarının doğru olmadığını, bu nedenle sorunlar yaşandığını, sorun anında stres

ile başedemediklerini, mültecilerle iletişim kurarken sıkıntılar yaşadıklarını, içinde bulundukları ruhsal durumu profesyonel biçimde karşılayamadıklarını düşünmektedirler.

> *SHU 1: ... ilk atandığımız dönemde uzman yardımcıların ilk katıldığı mülakatta böyle bir gülerek şakalaşarak bir mülakat yapılmıştı. En son bittikten sonra hadi ilk mülakatın fotoğrafını çekelim diye bir arkadaş öneride bulunmuştu diğer arkadaşına. Fotoğrafını çekiyordu orada bir uyarıda bulundum, yani kişi oradayken fotoğraf çekmek onu da çıkarmak, mülakat içerisinde bu şekilde kahkaha atmak doğru olmadığını ilettim. Fakat bunu dikkate aldıklarını düşünmüyorum (20:03).*

> *SHU 2: Yönetmeliklerde meslek içi eğitimler düzenler ve yer alır ifadesi var. Fakat ben herhangi bir eğitimde yer almadım. Diğer meslek elemanı arkadaşlar yer almakta. Tabi ihtiyaç duyulması halinde tabiki ben de yer alırım. Daha çok kendi aramızda yani meslek elemanları arasında birbirine danışmama öneri alma durumumuz söz konusu (10:38).*

> *SHU 8: Mülteciyle nasıl görüşebilirim, nasıl konuşmam gerek gibi çalışmamız da olmadı. Ne onlardan böyle bir talep geldi ne de bizden böyle bir onlara karşı bir sunum yapalım gibi bir çalışma da gelmedi. Biz kendimiz çalışma yapmadık diyeyim daha doğrusu. Sadece özel ihtiyaç sahiplerinde böyle bir 'nasıl ilişki kurabiliriz, nasıl yapabiliriz?' gibi sorular geldi, elimizden geldiği kadar yardımcı olmaya çalıştık. Onun dışında ekstra bir çalışma yapamadık bu konu hakkında (41:20).*

Mesleki saygınlık ve bilinirliğin kısıtlılığı nedeni ile eğitimci olarak yetkin görülmeyen sosyal hizmet uzmanları şu şekilde ifadelere yer vermiştir;

> *SHU 5: Nasıl diyeyim çalışmayı yapmayı düşündüğümüz kitle yani mesai arkadaşlarımız meslektaşlarımızın haricinde kalan mesai arkadaşlarımız bu konuda bize karşı bir duvar ördüğü için veya onlar bizden bir şey öğrenebileceklerini düşünmüyorlar. Biz onlara bir şeyler veremeyiz gibi bir*

düşünceleri olduğundan işin açığı bizimde bu konuda hevesimiz kırılmış durumda (20:06).

SHU 6: Almaya çalışıyoruz ama işte değerler sistemi dediğimiz sosyal hizmet mesleğinin göç idaresindeki bilinirliği ya da işte diğer meslek elemanlarına uzman yardımcı ve diğer uzman arkadaşlara ilişkin genel müdürlüğün bakışından dolayı biz eğitici rolümüzü çok üstlenemiyoruz (16:04).

3.2.2.1.4.5. Etik İkilemler: Her Bireyin Sosyal Hizmet İhtiyacı Vardır

Her bireyin asgari düzeyde de olsa sosyal hizmet almaya hakkı vardır. Bu durumlarda müracaatçının kim olduğu veya ne yaptığı değil değerler temelinde yer alan özgürlük anlayışı çerçevesinde yani bir başkasının alanını taciz etmeden özgür bir birey olarak yaşama hakkı çerçevesinde kendini iyi hissetmeye ve iyilik haline ihtiyacı vardır. Bu nedenle hizmet alan suçlu da olsa bu durum diğer profesyoneller tarafından cezalandırılmaktadır. Sosyal hizmet uzmanının burdaki görevi hizmet alanın iyilik halinin sağlanmasıdır. Bu iyilik hali tabiki hizmet alanın mesleki temele uygun olmayan isteklerinin karşılanması değildir.

Sosyal hizmet uzmanlarının çalışmak istemediği mültecilerle karşılaşmaları durumunda profesyonelce işlerini yapmaya çalıştıkları, mesleki değerleri ile bireysel değerlerinin çatıştığı durumlar da mevcuttur.

SHU 2: Örneğin terör örgüt üyeleri ve istismar suçu failleri 'doğru olun böyle miydi?' ile çalışmak istemem. Ama çalıştığımız alanda olduklarından dolayı mesleki sınırlar içinde görüşmeler yapabilirim, tabi diğer görüşmeler gibi olmayabilir zorlayabilirim de (15:28).

SHU 6: Yani bizim mesleki olarak sadece göç idaresi değil tüm kurumlarda işte 'user' tabir ettiğimiz kullanıcı tiplerinin olması ya da müraacatçı değil de, çalışma olarak işte size yalan makinesi panik düğmesi olarak kullanmak istedikleri zaman ben o müraacatçı grubuyla çalışmak istemiyorum genelde ve userlardan da şey var yani. Elbette o kişinin değerlendirilmesi lazım gerçek

ihtiyaç sahibi olup olmadığını anlamak için ama user olduğunu fark ettiğim zaman biraz daha zorlanıyorum (22:05).

SHU 8: Yaşadık, sürekli de biz zaten çok çalışmıyoruz ama bazen görüşmek zorunda kalıyorduk ve böyle işte şeyleri gördüğün zaman en azından şu örneği vereyim; tecüman olarak bir sığınmacı çağırıyoruz, diyoruz ki yani ikametten mi veya dilencilikten mi ne yakalanmıştı tercüman yok anlaşamıyoruz. Telefon ettik dedik "gel şunu çevir". Geldi dedi "ben paramı almadan hiçbir şey yapmam" bu adam böyle dediği zaman bu adam benim gözümde bitiyor zaten niye çünkü insan der ki bu ülke beni almış yani, tamam para illa ki veriliyor zaten. Kimse yani parasını almaması gibi bir durum söz konusu değil ama senin bunu zaten insan olarak demen lazım bu ülke bana kucak açmış, beni almış elinden geldiği kadar imkânlarıyla bize bir hizmet vermeye hizmet sunmaya çalışıyor, ben buna istinaden bunlar ne isterse yapayım. Bunlar onur kırıcı şeyler değil sonuçta istediğimiz şey onur kırıcı bir şey değil. O vatandaşın ne dediğini bize söyle. Bunu ben para mı almadan hiçbir şey yapmam derse ben bu adamı görmek bile istemem ülkemde. Böyle bir insan profilini ben ülkemde görmek istemem (12:43).

SHU 12: Evet, tabi ki oluyor, Geri Gönderme Merkezlerinde terör şüphelisi bireyler de oluyor onlarla çalışırken değerlerin çatıştığı oluyor burada profesyonel olamadığımı fark ettim, çocukları ve eşlerine değil buradaki sözüm erkeklere Terör şüphelisi ya da terörist bireylerle bu durumu yaşıyorum, çözüm olarak da çalışmamayı tercih ediyorum (14:35).

Araştırmaya katılan meslek elemanların 3'ü çalışmalarını profesyonel olarak yürüttükleri şu sözlerle ifade etmişlerdir.

SHU 1: Böyle bir lüksümüz yok zaten. Yani herkesle görüşebiliriz sevip sevmemek tabii ki bizim insiyatifimiz de ama o uygun koşulları yaratıp o müdahaleyi yapmamız gerekiyor. Karşı taraf hiç sevmediğimiz bir gruptan bir çevreden olabilir yani önemli olan mesleğimizi icra etmek (29:46).

SHU 9: Hayır hemen hemen… Yani çok istemesem bile tolere ediyorum hepsini çoğu zaman (13:17).

SHU 13: Öyle bir durumla karşılaşmadım. Her müracaatçı ile çalışabilirim yani zorlandığım durumlar çok oldu ama çalışmam demedim. Bilgilerimin yetersiz olduğu durumlarda araştırma yaptım, arkadaşlarıma sorarak bir şekilde çalışmalarımı sürdürdüm (13:33).

2 sosyal hizmet uzmanı ise sosyal hizmetin ana çalışma alanlarında olan müraccatçı kesimi ile çalışmak istemediğini, hatta biri mülteciliğin en önemli kriterlerinden biri sayılan LGBTT ile çalışmak istemediğini dile getirmiştir. Bu sosyal hizmet uzmanının en son çalışması gereken kurumun Göç İdaresi olduğu düşünülmüştür.

SHU 4: Madde bağımlılarından uzak durmayı her zaman tercih ediyorum (16:07).

SHU 5: Az önceki verdiğim örnek aslında çalışmak istemediğim değil. Şunu düşünüyorum. Hani homofobik olarak tanımlanabilirim dedim ya, bunu yenmem lazım kişisel anlamda ve bu da mesleğim için büyük bir fırsat. Özellikle o insanlarla çalışmam gerektiğini düşünüyorum. O anlamda seçime gitmem mesleki anlamda da uygun değil zaten (30:50).

3.2.2.2. Mültecilerin Yaşadığı Sorunlar

Türkiye son yıllarda bir göç yolu olmakta, kendi ülkelerindeki iç sorunlar nedeniyle sığınılan, güvenilir bir ülke konumuna gelmiştir. Türkiye'de 3.500.000'nin üzerinde mülteci vardır (http://www.goc.gov.tr/files/dokuman/pdf Erişim Tarihi:19.10.2017).

Yapılan araştırmada SHUların beyanları ve tespitleri de göstermiştir ki, mültecilerin temel sorunları literatür tespitleri ile paralellik göstermektedir. Türkiye'deki mültecilerin büyük bir kısmı 'Geçici Koruma' statüsündedir. Geçici

Koruma altındakilerin sayısal çoğunluğu son yıllardaki çalışmaları hep Suriyeliler üzerine yoğunlaştırmıştır.

Sosyal hizmet uzmanlarının çoğu mültecilerin insan değer ve onuruna uygun bir şekilde yaşamadığını düşünmektedir. Ancak bugünkü durum ile kuruluşun ilk yılları arasında farklılık mevcuttur. İlk yıllardaki mevcut şartlar kitlesel göçlere yetersiz kalmış dolayısıyla barınma, gıda, gibi temel ihtiyaçların karşılanması konusunda yetersiz kalınmıştır. Bir hanenin içinde birkaç ailenin birlikte kaldığı, sağlık sorunlarının hane içerisinde hızla yayıldığı, sağlıksız şartlarda yaşandığı ve öz bakım ihtiyaçlarını gideremedikleri görülmüştür.

3.2.2.2.1. Temel İhtiyaçlar (Beslenme ve barınma)

Barınma sorunu, mülteciler ve sığınmacılar için en önemli sorundur. Mülteciler ve sığınmacılar yeni bir ülkeye geldiklerinde öncelikli olarak barınma konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. BM Ekonomik Kültürel ve Sosyal Haklar Komitesi'nin yeterli yaşam düzeyinin ye raldığı EKSHS'nin 11. maddesinin birinci fıkrasını yorumladığı 4 No.lu Genel Yorumu'nda, yeterli barınma hakkının ayrıntılarına yer verilmiştir. Komite'nin 4 No.lu Genel Yorumu'nun ilk paragrafında belirttiği üzere, yeterli barınma hakkı, temel yaşam standardı hakkından gelen bir insan hakkıdır. Sığınmacı ya da mültecilerin ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanılmasında da oldukça önemlidir. Komite 'ye göre, yeterli barınma hakkı, sadece "kişinin yaşayabileceği derme çatma bir barınakla özdeşleştiren veya barınağı sadece bir mal olarak gören, dar ve sınırlı" bir anlama sığdırılamaz. Yeterli konut hakkından bahsedebilmek için barınılan yerin "güvenli, insanların sağlıklı yaşayabileceği standartlara uygun insanlık onuruna yakışır bir yerde yaşama hakkını sağlayan bir yer olarak nitelenebilmesi gerekir (Büyükçalık 2014).

Ülkemizde Mülteciler ve sığınmacıların temel ihtiyaçlarını karşılamakla görevli kurum SYDV'dir. Ancak kurumların kapasiteleri göz önünde bulundurulduğunda ihtiyaca cevap veremediği görülmektedir. Mülteci ve sığınmacıların özellik beslenme ihtiyaçlarını karşılamada etkili olan diğer bir kuruluş ise STK'lardır.

Mültecilerin uzun bir göç sonrasında ülkeye ulaştıklarında tespit edilen birincil sorun temel yaşam ihtiyaçlarıdır.

SHU 3: Barınma, yiyecek, içecek ve kendilerine sağlıklı yaşamlarını idame ettirecekleri bir ülke, güvenli bir ülke en önemlisi onların birincil sıkıntıları buydu (05:41).

SHU 8: Biz temel ihtiyaçlarına yönelik biraz daha, mesela yakacak giyecek veya ev kirası. Bu konuları çünkü yaşam standardı olarak alırsak bunları yapsan da zaten yaşam standardı olarak çok aşağıdalar. Ama bizim yöneldiğimiz nokta en azından yaşamını idame ettirecek imkânları ona sunmak (20:40).

SHU 1: Genelde temel ihtiyaçlar olur, kılık kıyafet olabilir, hangi kurumdan yardım alabileceğini soruyor genelde. Kışın genelde kömür oluyor. Genelde kıyafet, maddi olabilir yani parasal nerden yardım alabiliriz gibi şeyler oluyor (10:01).

3.2.2.2.2. Sağlık Sorunları

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 25 (1). maddesine göre; "Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir." şeklindeki açıklaması sağlık hakkının güvence altına alındığını göstermektedir. Yine ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 12.maddesi ise herkesin imkânların el verdiği maksimum seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standardına sahip olma hakkını kabul etmektedir.

Avrupa Konseyi bünyesinde mültecilerin sağlık ve sosyal yardım hakları üzerinde durulması gereken iki belge "Avrupa Sosyal Şartı (ASŞ)" ve "Avrupa Sosyal ve Tıbbi Yardım Sözleşmesi"dir. Avrupa Sosyal Şartının 13. maddesi, sosyal ve tıbbi yardım görme hakkını karşılıklılık ilkesi çerçevesinde tanıdığı için sadece sözleşmeci bir devletin vatandaşı olan mültecilere güvence sağlamaktadır. Diğer taraftan, Avrupa Sosyal Şartı Ekinde sözleşmeci devletlere mülteciler için 1951 Cenevre Sözleşmesinde

sağlanan muamele standartlarının aynısını sağlama yükümlülüğünü getirmektedir. 1951 Sözleşmesinde sağlanan tüm ekonomik, sosyal ve kültürel hakların Avrupa Sosyal Şartına entegre edilmesi sağlanarak mültecilerin Sosyal Şartta sağlanan denetim mekanizmalarını kullanmalarına olanak sağlamaktadır (Çiçekli 2014).

Ulusal mevzuatımızdaki uygulamaları incelediğimizde, YUKK'un 89.maddesinin 3.fıkrasına göre, herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanlar 31.05. 2006 tarih ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabidir. Türkiye'deki sığınmacılar 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa göre genel sağlık sigortalısı kapsamındadır. YUKK'nun 67 (1). maddesinde; özel ihtiyaç sahiplerine iltica/sığınma usulüyle ilgili hak ve işlemlerde öncelik tanınır şeklinde ifade edilmiştir. 67 (2) maddesinde ise "İşkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalan kişilere, bu türden fiillerin neden olduğu hasarlarını giderecek yeterli tedavi imkânı sağlanır" şeklinde ifade edilmiştir.

Uluslararası veya ulusal mevzuat ile mültecilerin sağlık güvenceleri sağlanmakta ve korunmaktadır. Bireysel sağlığı sadece bedensel olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Mülteciler göç öncesinde veya sırasında bedensel sağlıklarını tehdit eden unsurlarla karşılaşmış hatta sağlıklarını kaybetmiş olabilirler.

> *SHU 10: Sağlık problemiyle geliyorlar genelde. Sağlık problemiyle geldiklerinde kurumda öncelikle kaldıkları zaman biz kendimiz kendi doktorlarımızı çağırıyoruz ya da kendi araçlarımızda hastaneye götürüyoruz, o şekilde tedavi sürecinden geçiyor. o kendi yazışma süreci geçene kadar (09:20).*

> *SHU 6: Ya işte temel ihtiyaç sahibi olabilir yani, özel ihtiyaç sahibi dediğimiz insanlari özel ihtiyaç sahibi olduğunu değerlendirmek için, gittiğimiz görüştüğümüz insanların, işte atıyorum sağlık hizmetlerine ulaşma noktasında sıkıntı yaşayabiliyorlar (7:22).*

Mülteci ve sığınmacılar ülkelerini terk ederken geride yaşadığı çevrelerini, eşyalarını, evlerini, komşularını, sosyal çevrelerini bırakarak kendilerini yeni bir ülkede buluyorlar. Özellikle savaş, çatışma, şiddet vb. bir nedenden dolayı ülkesinden ayrılmışlarsa uzun yıllar edindikleri mal varlıklarını (ev, araba, eşya vb.) kaybedebiliyorlar ve bir anda yoksullaşabiliyorlar. Mülteci ve sığınmacı geldiği ülkede de sorunlar yaşamaya başlayınca (barınma, beslenme, sağlık, eğitim, çalışma vb.) psikolojik sorunlarda yaşamaya başlıyorlar. Mültecilerde anksiyete, kolayca sinirlenme, mutsuzluk ağlama ya da çaresizlik hissi, çabuk değişen ruh hali, düşük yoğunlaşma, bir şeyleri anlamak ve hatırlamak için birçok kez tekrarlanmaları gerekmesi, aynı şeyler üzerinde sürekli düşünme vb. stres semptomları görülebilmektedir (Buz 2004).

Sığınmacı ve mülteciler Türkiye'ye ulaştıklarında bedensel problemleri ile ilgilenilmektedir. Ancak büyük baskılar, iç çatışmalar v.b. sorunlardan kaçan kişilerin ruhsal sağlığı da en az beden sağlığı kadar önemlidir. Mülteciler büyük travmalar yaşayan kişilerdir. Mental durumları içinde bulundukları baskılar nedeniyle sağlıklı karar vermeye uygun olmamaktadır. Bu ruhsal buhran içerisinde göç eden kişiler vatanlarını, ekonomik varlıklarını, toplumsal statülerini hatta sevdiklerini bırakıp göç etmek zorunda kalıyorlar. Bu kadar travmanın üzerine bir de yabancı bir ülkede yaşam mücadelesi vermektedirler. Bu kadar yoğun travmalar kişilerde psikolojik sorunlara ve bunun sonucunda toplumsal sorunlara neden olmaktadır.

> *SHU 6: Ya bunun haricinde de çok böyle az da olsa ekstrem durumlar oluyor, yakınını kaybetmiş olan oluyor. Zaten bu gelen insanların hemen hemen hepsi, travmaya bağlı stres bozukluğu var. Biraz eşeleseniz çıkıyor ama daha çok böyle ılımlı depresif olarak devam ediyorlar…(05:37).*

3.2.2.2.3. Çalışma İzni ve Ekonomik Sorunlar

Siyasi, dini, kültürel, etnik kimlik, ekolojik, ekonomik vb. bir nedenle ülkesinden ayrılan ve yeni bir ülkede yaşama tutunmaya çalışan mülteci ve sığınmacıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için çalışmaya ihtiyaçları vardır. Mülteciler ve sığınmacılar gittikleri ülkenin yabancısıdırlar ve o ülkede çalışabilmek için taraf

devletin onlara çalışma izni vermesi gerekmektedir. Mülteci ve sığınmacıların çalışma haklarıyla ilgili olarak ulusal ve uluslararası düzenlemeler bulunmaktadır. 1951 Sözleşmesinin 17.maddesi; "Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden her mülteciye, ücretli bir meslekte çalışmak hakkı bakımından, aynı şartlar içinde yabancı bir memleketin vatandaşına uyguladıkları en müsait muameleyi uygulayacaklardır" şeklinde belirtilmiştir.

Mevzuatlar, uluslararası beyannameler ve sözleşmeler ile mültecilerin hakları sağlanmaya ve korunmaya çalışılmış olsa da Türkiye'de durum bu kadar kat'i değil. Düşük ücret, sigortasız çalışma, yasa dışı istihdamlar, uzun çalışma saatleri gibi durumlar söz konusudur. Özellikle Suriye'deki iç savaş ortamından uzaklaşmak için toplu sığınma talebinde bulunanların sayıca fazla olması, haklara erişim konusunda çeşitli sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. En önemli sorunlar yaşanan maddi olanaksızlıklardır. Mültecilerin çoğu ekonomik anlamda sıkıntı çekmekte, bu nedenle de izbe, düşük ücretli, eşyasız ve sağlıksız ortamlarda üç dört aile bir arada yaşamaktadır. Kayıtlı olmadıkları için sağlıksız barınma ortamları ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle mülteci kadınlar ve çocuklar sağlık sorunu yaşamakta ve sağlıkla ilgili profesyonel yardım alamamaktadır (Emin 2016).

> *SHU 4: Ekonomik sorunlar. Bir insan düşünün ki öğleyse akşam yemeğini akşamsa sabah yemeğinin endişesi olsun yani. Onun için yeter. Bu konuda göç idaresi olarak biz sadece idari işlerden yapacağımızı idari işleri yaptığımızı söyleniyor ve bu konuda bir hizmet vermeye çalışıyoruz. Haricinde pek bir şeyimiz yok, STK'lara yönlendiriyoruz (05:11).*
>
> *SHU 8: İlk ve en önemli sorun, genelde maddi, sonuçta hepsi ihtiyaç sahipleri insanlar olduğu için Türkiye'ye geliş amaçları da veya Avrupa geçerken: Avrupa'ya geçmeye çalışıyorlar Türkiye'de yakalanıyorlar hepsinin birincil amacı maddi (15:41).*
>
> *SHU 9: İşsizlik tabii ki. Her ne kadar Suriyeliler ile ilgili çalışma yönergisi çıkmış olsa bile bu insanlar genelde illegal işlerde çalışıyorlar ve yani çok uzun saatlere çok düşük ücretlerle çalışıyorlar. Yani bu çalışma izninin çok bir*

faydası olmadığını gözlemliyorum ben. Diğerleri için de aynı şey geçerli (11:21).

3.2.2.2.4. Dil Sorunu

Mültecilerin ve sığınmacıların en önemli sorunlarından bir tanesi Türkçe bilmemeleridir. Türkmen kökenli olanlar bu sorunu yaşamazken çok büyük bir bölümü dil problemi nedeniyle iletişim kurmakta güçlük çekmektedir. Resmi işlerini halledememekte, sağlık sorunları yaşadıklarında ne yapacağını bilmemektedirler (Koyuncu 2014).

Sivil toplum kuruluşları ve dernekler, dil kursları vererek mültecilerin Türkçe öğrenmesi için destek olmaya çalışmaktadır. Üniversiteye gidecek Suriyeli öğrencilerin Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi (TÖMER) ile Türkçe öğrenmesine destek sağlanmaktadır. Dil problemi nedeniyle yaşadıkları çevredeki insanlarla da uyum sağlama açısından sıkıntılar çekilmektedir(Türk Tabipleri Birliği 2016). Yine planlanan birçok eğitim dil problemi nedeniyle verilememektedir (Tunç 2015).

Kadınlar savaş sonrası birçok sıkıntıyla mücadele etmektedir. Özellikle eşini kaybetmiş, çocuklarıyla yaşamaya çalışan hassas durumdaki yüzlerce kadın yaşadıkları birçok sıkıntıyı dil sıkıntısı nedeniyle paylaşamamakta, mağduriyet yaşasa bile ne yapacağını bu nedenle bilememektedir (Karaca ve Doğan 2014). Dil engeli nedeniyle kültürel farkları yanlış anlama, kişilerin özgüveninin eksik olmasına neden olmaktadır.

Uyum sorununun çözülmesinde dil önemli yer tutmaktadır. Mültecilerin yaşadığı dil sorunu ile ilgili olarak Ulusal Eylem Planı'nda (2005) STK'ların ve üniversitelerin desteği ile Türkçe dil kursları düzenlenerek sorunun çözüleceği vurgulanmıştır. Zorunlu eğitim dönemindeki şartlı mülteci çocukların eğitilmesi için gerekli tedbirlerin alınacağı ve Türkçe dil eğitiminden sonra telafi projesi adı altında öğrencilerin yaşlarına uygun sınıflarda eğitim görmelerinin sağlanacağı ifade edilmiştir. Fakat Eylem Planının kabulünün üzerinden 10 yıla yakın bir süre geçmesine

rağmen dil sorunu hala çözülmemiştir ve yerel halkla sosyal uyumun önünde en önemli engel olarak kalmaktadır.

Karasu (2016); bu konuda Şanlıurfa'da bir araştırma yapmış ve aşağıdaki sonuçlara ulaşmıştır.

Tablo 6: Şanlıurfa'da Yaşanılan Sorunlar

	Yaşanılan Sorun	**Sayı**	**Yüzde**
1	Dil Bilmeme	313	81,6
2	İşsizlik	203	52,8
3	Sosyal ve Kültürel Uyum	130	33,9
4	Sosyal Dışlanma	71	18,6
5	Diğer	46	11,9

(Karasu 2016)

Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeliler'in en önemli sorunlarının başında 'Dil Bilmeme' dir. Buna bağlı olarak iş bulamamakta ve uyum sorunu yaşamaktadırlar.

> *SHU 5: Dil problemi. Kendi çabalarımızla bir şeyler yapmaya çalışıyoruz işte az önce bahsettiğim görüştüğüm Pakistanlı ile ilgili. İşte Afganistanlı biri var. Özbek asıllı kendisi, Türkçeyi çok iyi konuşuyor. Ayrıca bir kaç dil daha biliyor. O gün o çocuk yakalanmamış olsaydı veya o çocuk orada hiç bulunmasaydı, benim o adamla o an orada görüşmem imkânsızdı. Hiç bir şekilde iletişim kuramazdım. Bu tarz legal, illegal tartışılır ama en azından formal olmayan bir yolla işimizi çözüyoruz (10:17).*

> *SHU 9: Şunu da dile getirelim. İnsanlar hakikaten dil sorunlarını çözmek istiyorlar ama yeteri kadar dil kursu olmadığından da yakınıyorlar (11:21).*

Mülteciler ve sığınmacılar ile çalışan sosyal hizmet uzmanlarının dil ve tercüman problemi vardır. Bazı birimlerde, merkezlerde tercüman temini sağlanmış olsa da sayının yeterli olmadığı durumlarda tercüman sorunu yaşanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları tercümana erişemedikleri durumlarda mülteci ve sığınmacılardan Türkçe bilen kişileri belirlemekte ve onlar aracılığı ile temel düzeyde iletişim sağlamaktadır. İletişimin en önemli kanallarının başında gelen konuşma, kısıtlı olduğu durumlarda

ihtiyaç belirleme, sorunu anlama ve çözüme ulaştırma konularında yetersiz kalınmasına sebep olmaktadır. Görüşme odasında kendi soyundan veya ülkesinden bir başka kişinin tercüman olarak kullanılması kişinin kendisini ifade etmesini engellemekte, sorunlarını ve ihtiyaçlarını dile getirmesinde önleyici bir faktördür. Kişi içinde bulunduğu durumu güven eksikliği, utanma gibi gerekçelerle saklayabilmektedir.

> *SHU 5: Bir gece mesai saatimden sonra orada kalmam gerekti. Orada kaldığımda bir tane Pakistanlı bir yabancının yakın dönemde babasını kaybettiğini, işte memleketine gitmek istediğini ancak destek vermek için gidemediğini, üzgün olduğunu yani. Aslında biraz da ağlayan bir çocuk var, git bunu pışpışla mantığıyla bir bildirim geldi. Dedim ki; "tamam görüşeyim kendisiyle problem değil." Oturdum onla ne kadar kişisel çalışma olabilir karşılıklı birer sigara yaktık. Bir de Afganistanlı bir tercüman vardı, kendi içlerinden. Şöyle söyleyeyim artık ne kadar iletişim kurabildik ne kadar şey yaptık artık bilemiyorum ama kendisi en azından bana çok teşekkür etti. Yani bu konuda bir bildirim almak mutlu etti beni öyle diyeyim (07:32).*

> *SHU 6: Şöyle, bizim yani çalıştığım kurum itibarinde iletişim ciddi anlamda sıkıntı. Gerek personel arasındaki iletişim gerekse yabancıyla iletişim konusunda sıkıntı yaşıyoruz. Tercümanımız çok eksik hatta yok yani tercümanımız yok. Hizmetlerin de doğru aktarılması, mülakatların doğru yapılabilmesi için kadrolu kendi tercümanımızın olması gerektiğini düşünüyorum (09:13).*

> *SHU 7: Ben insanlarla iletişimin öncelikli olduğu bir mesleğin personeliyim. Ancak dil bilmediğim için her an tercüman desteğine ihtiyacım var. Fakat hala bu durum sağlanabilmiş değil (16:40).*

> *SHU 8: Eksiklik şöyle ben yabancıyla iletişime geçmeye çalışıyorum, ama araya tercüman da olmadığı için Türkçe'den İngilizce'ye, İngilizce'den Arapça'ya, Arapça'dan bilmemneye araya üç tane tercüman girince kişiyle iletişiminde bozuluyor ki bizim burada yaptığımız tek şey de iletişim (05:10).*

Yukarıdaki sonuçlar da göstermektedir ki sosyal hizmet uzmanları yabancılarla iletişim sorunu yaşamaktadır. Sosyal hizmetin sağlanmasındaki en önemli noktalardan biri ileşim kanallarının doğru kurulmasıdır. Tercümansız kurulan iletişimlerde de beden dili ile kurulan empatinin olumlu değişim yarattığı anlaşılmıştır. Son yıllarda kurum bünyesinde tercüman sağlanması konusunda alımlar artmış olsa da yetersiz kaldığı zamanlar mevcuttur.

3.2.2.2.5. Geri Gönderilme Sorunu

Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne yapmış olduğu başvuru olumsuz olarak değerlendirilen sığınmacılar adli mercilere itiraz ederek mahkeme kararlarını bekleyebilir. Ancak idari ve yasal olarak başvurusu rededilen sığınmacılar ülkelerine gönderilir. Bu durum karşısında sosyal hizmet uzmanı ile karşılaşan mülteciler durumlarını onlara da aktarmaktadır.

> *SHU 10: Gitmek zorundasın diyorsun. Yapabileceğim bir şey olmuyor o zamanlar (31:33).*

Mülteciler geri gönderme merkezlerine getirildiklerinde, orada neden olduğu bilgisi verildiğinde kişiler sınırdışı edileceklerini öğrendikleri için kaygı düzeyleri yükselmektedir.

> *SHU 12: Çalıştığım yer geri gönderme merkezi mültecilerin ülkelerine sınır dışı işlemlerinin yapıldığı yer. Haliyle insanlar merkeze getirildiklerinde buradan çıkmak istemekte ve bir suçlarının olmadığını belirtmektedirler. Meslek elemanı olarak yaptığım ön görüşmelerini alarak merkeze neden getirildiklerini, merkezde uymak zorunda oldukları ve haklarının ne olduğunu söylemek bununla birlikte bireyin hikâyesi, sağlık sorunu olup olmadığı, kullandığı bir ilacının olup olmadığı, intihar geçmişinin olup olmadığı vb. bilgileri alınmakta ve bireyin risk faktörleri var mı ona bakmak (22:16).*

3.2.2.2.6. Bilgiye Ulaşma Güçlüğü

Mültecilerin kendi kararlarını sağlıklı bir şekilde verebilmesi, güçlü yanlarını fark edip, geliştirebilmesi, katılım hakkını kullanabilmesi, adil olmayan uygulamalara karşı hakkını koruyabilmesi için bilgilendirilmeye ihtiyacı vardır.

Yeterince bilgilendirilmeyen, ya da yanlış bilgilendirilen mülteciler, sorun yaşayabilmekte veya sorunlara sebep olmaktadırlar. Bazı sosyal hizmet uzmanları, özgürlüğünden mahrum bırakılan mülteciye yapılacak işlemler hakkında, süreler ve sonuçları hakkında doğru bilgi verilmediği görüşündedir.

> *SHU 6: Yeterli bilgilendirilmemeye bağlı bazı problemler yaşanıyor ya da GGM'ye gelen yabancı uyruklu şahsın, ne zaman çıkacağına ilişkin kesin bir bilgi yok atıyorum illerde taşrada. Ancak siz mülteciye işte 'beş gün sonra çıkacaksın, bi hafta sonra çıkacaksın' dendiği zaman ve o zaman çıkmadığı zaman problem oluyor. Bu konuda da mülteciler yeterince bilgilendirilmemiş oluyor çoğu zaman (05:37).*

> *SHU 13: Bilgi eksikliği oluyor. Bilgilendirme yapıyorum ya da diğer birimlerdeki arkadaşlara yönlendiriyorum (03:50).*

3.2.2.2.7. Kendi Kaderini Tayin

Sosyal hizmet meslek ve disiplini açısından self determinasyon temel bir etik değerdir. Şüphesiz ki self determinasyon değerinin yaşama geçirilebilmesi için sorunun çözümlenmesi, ihtiyacın karşılanması noktasında müracaatçı açısından birden çok seçenek geliştirilmelidir. Peki ya gerçekten müracaatçının seçenekleri son derece sınırlı ise ne yapılacaktır? İşte bu noktada sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların sosyal işlevselliklerini geliştirmek bakımından kullanılabilecek sosyal koşulları demokratik düzen içerisinde müracaatçı ile birlikte üretmekle yükümlüdürler (Şahin 2009). Mülteci ve sığınmacılarla çalışan sosyal hizmet uzmanları onların hayatları

hakkında karar alma noktasında özgür olmadıklarını, belirli kanun ve uygulamalarla sınırlandırıldıklarını ifade etmektedir.

> *SHU 9: Bir kere müraacatçı kesinlikle merkezde değil göç çalışma alanında. Çünkü her zaman yönlendirilmesi gereken işte yabancı o çünkü yönlendirilmesi kontrol edilmesi gerekiyor. Tek başına bırakılmıyor. Kendi kararlarını veremez çünkü. Devletinde kendi uluslararası egemenlik hakları bazı kararları vardır. Dolayısıyla biz ülkemizde o istediği gibi davranamaz yaklaşım bu. Biz ne dersek bizim yasamız kanunlarımız ne kadar izin verirse, sınırların belirlenmesi durumda aslında. Onu aşması asla müsaade edilmiyor. O yüzden onu merkeze yerleştirilmiş bir mekanizma Türkiye'de yok. Bunun uzun sürede de olmayacağını düşünüyorum (11:41).*

İl Müdürlüğü'nde çalışan sosyal hizmet uzmanları mültecilerin seçme hakkının kısıtlı olduğunu bu nedenle düşündükleri çalışmaları yürütemediklerini şu şekilde ifade etmiştir.

> *SHU 1: Mültecinin talepleri makul mü değil mi olduğunu önce bakıyoruz zaten. Uygun koşullarda genelde yönlendirme şeklinde oluyor şu an çalıştığımız kurumda (28:38).*

> *SHU 3: Ben mülakata başladığım da koruyucu modeli savunuyorum. Onun yanında yer aldığımı onu korumam gerektiği yönünde onu bilgilendiriyorum ama sonrasında illa ki kaderini onların ellerine bırakıyorum. Yapabileceğim şeyler de sınırlı netice de. Yani mesela insan ticareti mülakatlarında ben elimden geleni yapıyorum, öyle olduğunu düşünüyorum ama o öyle olmadığını düşünüyor. Yani onu kimsenin çalıştırmadığını söylüyor. Ondan sonra yapacağın hiçbir kanıt da olmadığını için yapabileceğim hiçbir şey yok. Neyse ben elimden geleni yapıyorum saatlerce onun için uğraşıyorum güven ortamını sağlıyorum ama o bir şey yapmadığında içinde yapacağım hiçbir şeyde kalmıyor o saatten sonra da. Ha vicdani olarak rahat hissediyor muyum, hayır, hissetmiyorum ama prosedür gereği de yapacağım hiçbir şey de kalmıyor (24:06).*

SHU 5: Yani uygulamada veya kendisine verebileceğimiz şeyler kısıtlı aslında. Kendi kaderini tayin edebilir elbette ama ona bizim sunduğumuz seçenek sayısı iki maksimum 3 oluyor. 3 ü bile bulmuyor çoğu zaman. İki olduğundan iki seçenekten birini seçiceksin kaderini tayin etmiş olur musun, bilmiyorum yoruma açık bir durum (29:29).

SHU 8: Ya kişinin kendi tayin etme hakkı zaten bir sığınmacının hiçbir ülkede yok. Çünkü o ülkenin koyduğu yasalara uymak zorunda, bir beklenti içinde ülke de. Ülke kendi beklentisini karşılamadığı zaman tayin etme şansı da yok mesela bir sığınmacı olmak için başvuruyor, olumsuz veriyorsun, tayin etme şanşı kalmadı (11:18).

SHU 12: Ben daha ilk günden beridir mültecilerle çalıştığım her yerde insanlara gerekli bilgileri verip tercihleri her zaman kendilerine bıraktım birkaç kez hariç, onu da şöyle açıklayayım. Özel ihtiyaç sahibi Suriyeli sığınmacıların belirlenip isteyenlerin güvenli üçüncü ülkelere yerleştirilme sürecinde, bütün çocuklarının küçük yaşta ve kız olduğu iki ailenin ebeveynlerine istemedikleri halde gitmeleri için ikna etmeğe çalıştım ama buradaki amacım kız çocuklarının okutulmayacağını ve erken yaşta evlendirilecekleri riskini düşündüğümden çocukların yüksek yararını düşünerek aileyi ikna etmeğe çalıştım (14:28).

Yapılan analizlerde sadece mültecilerin değil sosyal hizmet uzmanlarının da sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Bu sorunlar sadece kurumsal değil aynı zamanda sosyal hizmet uzmanının da yetkin olmaması nedeni ile yaşanılan sorunlardır. Bu durumda alanda yetkin sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyaç vardır ya da sosyal hizmet uzmanları kendilerini yetkinleştireceklerdir. Bu sorunlar bazen sosyal hizmet uzmanları için omuzlarında ağır bir yük olsa da bazen kendi güçlerini keşfetmeleri için önemli bir çıkış noktasıdır.

Sorun sosyal hizmet uzmanının olmazsa olmazıdır. Sorun varsa sosyal hizmet uzmanı da vardır. Bu mesleğe başlarken bize hiçbir zman gül bahçeleri vaad edilmedi.

Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları lisans eğitiminde aldıkları bilgi beceri ve değeri uygulamaya aktarmak için pek çok neden/sorun kendileri tarafından tanımlanmıştır.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Sosyal hizmet, mülteciliğin tarihsel gelişim sürecine paralel biçimde artan ihtiyaçlar doğrultusunda çeşitlenen bir gelişim süreci izlemiştir. Göç ile başlayan sosyal sorunlar sosyal hizmet mesleğinin çalışma alanını genişletmiştir. Geçmişte göçmenler için hayırseverlik anlayışı ile yürütülen hizmetler günümüzün hak temelli sosyal hizmet uygulamalarının temeli kabul edilmektedir. Disiplinlerarası alanda çalışmayı gerektiren uygulamalı bir bilim ve meslek olan sosyal hizmet, mikro, mezzo ve makro düzeyde tüm insanların refahı ve sosyal işlevselliklerini arttırmak için koruyucu, önleyici, geliştirici ve rehabilite edici çalışmalar yürüten bir meslektir. Ülkemizde yaşanmakta olduğu dış politika ile ilişkili sorunlar nedeniyle sosyal hizmete duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır.

6458 sayılı Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte sosyal hizmet uzmanları yerinden edilmiş mülteci ve sığınmacılar ile çalışmaya başlamıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının ilk etapta alım yapıldığı illerde uluslararası fonlarla yapılması planlanan kabul ve barınma merkezlerinin olması nedeni ile sosyal hizmet uzmanlarının buralarda çalışması beklenmiştir. Ancak dünyada yaşanılan savaşların artması ile uluslararası politika değişmiş, mültecilerin hareketliliğini durdurmaya yönelik geri itme politikası tüm dünyaca hemfikir bir hal almıştır, kabul ve barınma merkezleri beklenilen sayıda açılamamıştır. Bu kapsamda mültecilerin yaşadığı ve yaşayabileceği sorunlar ile aynı zamanda dezavantajlının yanında durması gereken sosyal hizmet uzmanlarının yaşadığı sorunlar görünür olmuştur.

Araştırmanın verilerinin toplandığı süre içinde ilk yapılan görüşmeler ile son yapılan görüşmeler arasında farklılık gözlenmiştir. GİGM'nin işleyişinde olumlu yönde değişiklerin ve mikro, mezzo düzeyde iyileşmeler olduğu da gözlenmiştir. Özellikle alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının söz sahibi olma konusunda yetkinliğinin ve mültecilerle çalışan diğer kurum çalışanlarının farkındalığının arttığı

gözlenmiştir. Ancak araştırmadan elde edilen bulgular, kuruluş yıllarına ait verilerin analizinden elde edilmiştir.

Tematik içerik analiz ile incelenen araştırma verileri, mülteciler ve sığınmacılarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının rolleri ile alanda yaşanan sorunlar ana başlıkları altında temalara ayrılmıştır. Alanda GİGM kadrolarında görev yapan sosyal hizmet uzmanları mesleğin yeterince bilinmemesi, görev tanımlarının belirsizliği, süpervizyon desteğinin olmaması ve kurumun yeni yapılanması, yetkin olmamaları gibi nedenler ile düşük iş doyumu ile çalışmaktadırlar. Yapılan araştırmalar da göstermektedir ki, sosyal hizmet uzmanı olarak diğer alanlarda çalışanlar da benzer sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır; dolayısıyla sosyal hizmet uzmanlarının çalıştıkları alandan bağımsız olarak benzer sorunlar yaşamakta oldukları söylenebilir.

Mülteci ve sığınmacılarla çalışırken sosyal hizmet uzmanları, bağlantı kurucu, danışman, hak savunucusu, etik sorumlukları ön plana çıkartıcı, müracaatçıyı destekleyici roller üstlenmektedir. Mülteci ve sığınmacılarla yaptıkları yüzyüze görüşmelerde sorun çözücü ve arabulucu bir rol sergilemeye, hak ihlaline maruz kalmaları durumunda soruna müdahil olmaya çalışmaktadırlar. Sosyal hizmet uzmanlarının gerçekleştirdiği rollere bakıldığında, temel düzeyde sosyal hizmet uzmanının rollerini uyguladıkları görülmektedir. Ayrıca bu rolleri icra eden sosyal hizmet uzmanları tam olarak yerine getiremediklerini düşünmekte ve bunun için hizmetiçi eğitime ve süpervizyon desteğine ihtiyaç duyduklarını dile getirmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları mesleki sorumluluklarını yerine getirebilmek amacıyla çalışmaya başladıkları, GİGM'de çalışmak isteme nedenlerini, mesleki açıdan deneyim kazanma ve kariyerde yükselme fırsatı sunacağı inancı şeklinde özetlenebilecek iki ana başlık içinde anlatmıştır. Kurumun hızlı yapılanmış olması, farklı kadrolardaki kişilerin görev tanımı olmadan birarada çalışması sonucu, kurum içerisindeki işlerin herkes tarafından yapılabilir hale getirilmesi için çalışılmıştır. Bu nedenle görüşülen sosyal hizmet uzmanlarının çoğunluğu çalışma alanını değiştirmeyi düşünmekte, düşük iş doyumu ile hizmet görevlerini yerine getirmektedirler.

Sosyal hizmet uzmanlarının bir kısmı GİGM'ye bağlı İl Müdürlüklerinde bir kısmı da Geri Gönderme Merkezlerinde görev yapmaktadır. Geri Gönderme Merkezinde kalan göçmenler yerel halk ile toplumsal uyum süreçlerine dahil olmayan, sınırdışı edilme kararını bekleyen idari gözetim altında tutulan kişilerdir. İki birim arasında sunulan hizmetler de farklılık göstermektedir.

Kurum bünyesinde çalışan sosyal hizmet uzmanları mesleki etik ilke ve değerler doğrultusunda çalışma yürütmeye çalıştıklarını ancak bu mesleki çalışmalarının yorucu olduğunu, bazen de etik ihlaller yaptıklarını ifade etmektedir. Katılımcıların çok büyük bir kısmının süpervizyona ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Sosyal hizmet uzmanları mültecilere danışmanlık hizmeti vermek ve ilgili birimlere yönlendirmekten başka işlevi olmadığını düşünmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları, çalışmalarını değerlendirebilecekleri, sosyal refaha katkı sunabilecekleri geri bildirim olanaklarına ihtiyaç duymaktadırlar. GİGM içerisinde farklı kadrolarda görev yapan çalışanların iş birliği yapmasını sağlayacak, vaka tartışmaları gibi etkileşim kurabilecekleri ortamlar yaratılması sorunların çözümüne katkı sağlayabilir.

Göçmen, mülteci, sığınmacı, vatansız gibi farklı kavramlarla ifade edilse bile ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan kişilerin yerleştikleri ülkelerde karşılaştıkları sorunlar sosyal hizmetler açısından benzerlik göstermektedir. Mülteci ve sığınmacı hukuku, sosyal hizmet kuram, yaklaşım ve yöntemleri ile birleşerek mülteci ve sığınmacılara yönelik sosyal hizmet müdahalesini biçimlendirmektedir. Sosyal hizmet uzmanları uygulamalarında sosyal hizmet mesleğinin etik ilkelerine uygun hareket etmeye çalışmakta ancak engelle karşılaşmaktadırlar. Ülkelerin yaşadıkları sorunlar, politik çıkarlar ve tercihler ne olursa olsun insanların, "insan değer ve onuru"na yakışır koşullarda yaşama hakkı vardır. Mülteci ve sığınmacıların yerleştikleri ülkenin yerel halkı ile arasında karşılıklı anlayış temeline dayanan bağlar kurmak, toplumsal uyum sürecini desteklemek sosyal hizmet uzmanlarının mesleki uygulamaları sayesinde mümkün olmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal hizmet uzmanları, ülkemizde yaşayan mülteci ve sığınmacıların çoğunluğunun zor koşullar içinde yaşam mücadelesi verdiği konusunda hemfikirdir. Kamp dışında yaşayan mülteciler temel gıda, hijyen, barınma ve sağlık hizmetlerine erişmek konusunda sorunla karşılaşmaktadırlar. Çocuklar eğitim hizmetlerinden yararlanamamakta ve ucuz işçi olarak emek piyasalarında kullanılmaktadırlar. Ülkemizde mülteci ve sığınmacılar kendi gelecekleri hakkında karar verememe, bilgiye erişememe, ekonomik güçlükler ve dil bariyerinden kaynaklanan farklı sorunlar ile birlikte geri gönderilme kaygısı da yaşamaktadır. Yapılan görüşmelerde sosyal hizmet uzmanları uygulamada önceliği mültecilerin insani ihtiyaçlarının giderilmesine verdiklerini ifade etmiştir. Gıda, barınma, sağlık ve eğitim ihtiyaçları karşılanan kişilere, yasal mevzuat çerçevesi içinde sorumlulukları ve hakları sosyal hizmet uzmanları tarafından öğretilmektedir.

4.2.Öneriler

Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Fedarasyonu'nun (IFSW) üzerinde uzlaştığı sosyal hizmet tanımına göre meslek; sosyal değişimi, problem çözmeyi ve insanların refah seviyelerini yükseltmeyi amaçlar. Bu bağlamda uzmanlar, birey, aile, topluluk, örgüt ve toplum düzeyinde değişim ajanı sorumluluğunu üstlenir. Çevresi içinde ele aldığı bireylerin karmaşık ilişki ve etkileşim ağına müdahale ederken insan davranışı ve sosyal sistem teorilerini kullanır. İnsanların sosyal işlevselliklerini arttırmaya, sahip oldukları potansiyeli geliştirmeye çalışır. Bilgi, değer ve uygulamayı birarada kullanarak insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri temelinde problem çözme ve değişim üzerine odaklanır. Sosyal hizmet mesleğinin çalışmalarını yürütebileceği uygun koşulların, sosyal servisin GİGM ve İl Müdürlüklerinde kurulması gereklidir. Kurumun, mülteciler ile çalışan diğer kamu kurum ve kuruluşları sivil toplum kuruluşlarını organize ederek hizmetin dağılımı konusunda sosyal adaleti sağlamaya çalışması gerekmektedir.

Günümüzde sosyal sorunların pek çoğunun küresel olması nedeniyle, çözümün evrensel sorumluluk prensibi ile ulusüstü müdahaleler ile çözülmesi gerekmektedir.

Bu nedenle yaşanmakta ve beklenmekte olan küresel ve karmaşık sorunlar karşısında sosyal hizmet mesleğinin hizmet sunduğu kurumlar içinde mesleki müdahalede bulunabileceği görev, yetki ve sorumluluklarının açıkça ifade edildiği düzenlemelere ve mikrodan makroya her boyutta disiplinlerarası işbirliğine ihtiyacı vardır. IFSW ve IASSW toplantılarında sosyal hizmet müdahaleleri konusundaki tartışmaların Türkiye'de gündeme taşınması, mevcut durumun uluslararası kamuoyunun gündemine taşınması, konuyla ilgili komisyonlarda görev alınması önemlidir. Uluslararası birlikteliğin ve ortak bir politikanın belirlenmesi, ortak sermayenin oluşturulması, yaklaşımlar ve uygulamalar konusunda standartlar geliştireceği gibi yapılan çalışmaların değerlendirilmesini de kolaylaştıracaktır. Uluslararası sermayenin oluşturulması refah seviyesini arttıracak ve toplumsal uyuma olumlu katkı sağlayacaktır.

Sosyal hizmet müdahaleleri ile sosyal refah sağlanmak isteniyorsa sosyal hizmet uzmanlarına sistemin merkezinde yer verilmelidir. Sosyal refah hizmetlerinin kalitesinin artırılması için sosyal hizmet mesleğine hakettiği yerin verilmesi gerekmektedir. Hizmet içi eğitimler ve süpervizyonla desteklenen sosyal hizmet uzmanları, mültecilere doğru yaklaşım ve müdahale ile değerli katkılar sağlayacaktır.

IFSW üyesi ve aktif katılımcısı olan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'nin de bu konuda sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir. Özellikle sosyal hizmet müdahalelerinin, çözüm merkezlerinin ülke genelinde standartlaştırılması hususunda GİGM ile iletişim halinde olmalı ve önerilerini sunmalıdır. Sosyal hizmet uzmanlarının tüm kurumlar içerisinde tanınırlığının artırılması için -IFSW'nin de üye Derneklere önerdiği gibi- projeler geliştirilmeli, etkinlikler düzenlemelidir. Dernek, tüzel kişilik olma vasfıyla mevcut çeşitli fon kuruluşlarından bu tür çalışmalar için kaynak yaratabilir.

Uluslararası ve ulusal bilim çalışmalarında; sosyal hizmet uzmanlarının mesleki benlik saygısının, iş doyumu, yaşam doyumu, tükenmişlik durumu gibi değişkenler ile ilişkileri incelenmelidir. Sosyal hizmet uzmanlığının mesleki saygınlık düzeyinin bireysel ve toplumsal yansımaları, sosyal hizmet uzmanının hayatına olumlu ve

olumsuz etkileri ancak bilimsel çalışmalarla ortaya konulduğu takdirde dikkat çekebilir.

Sosyal hizmet uzmanları uygulamaları sırasında edindikleri deneyimleri, engelleri, hayal kırıklıklarını, başarılarını kayıt altına almalı, teori ve uygulamaların geliştirilmesi için meslektaşları ile paylaşmalıdırlar. Mesleği seçerken belirledikleri olumlu hedefleri, eğitim hayatlarının sonundaki azimlerini ve inançlarını her zaman canlı tutmalıdırlar. Kurum içinde ve dışında, yaşanılan engellerin kendilerini yıldırmasına, tüketmesine izin vermemelidirler. Mesleğin uygulanabilmesinin ön koşulu mücadeledir.

Yasal ve kurumsal düzenlemeler, sığınmacı ve mültecilere yönelik psikososyal destek bağlamında müdahale sürecini yeni yeni geliştirmektedir. Bu alanda sadece sosyal hizmet uzmanları değil aynı zamanda psikoloji, sosyoloji gibi diğer disiplinlerden gelen kişiler de mevcuttur. Sosyal hizmet uzmaları ile yapılan çalışmada ortalama 2 yıl görev yapan uzmanlar arasında sürecin olumlu yönde eğilim gösterdiği, ancak diğer yandan sosyal hizmet mesleğinin diğer disiplinler ile başka kurumlarda olduğu gibi ortaklaştırıldığı anlaşılmıştır. Araştırmanın boylamsal olarak araştırılmasının mesleğin GİGM bünyesinde mesleğin geleceği konusunda ışık tutabilir.

Alandaki yaşanılan gelişmeler takip edildiğinde; mülteci ve sığınmacılara sunulan sağlık hizmetlerinde, tercümanlık hizmetlerinde olumlu gelişmeler yaşandığı, sosyal servis olmasa da diğer meslek elemanlarını içine alan psiko-sosyal servis yapılanmasına gidildiği, Sosyal hizmet uzmanlarının eskiye oranla daha aktif çalışmalar yürütmeye başladıkları, mesleklerini biraz daha uygulayabildikleri görülmektedir. İlerleyen süreçte olumlu değişimlerin olması umut edilmektidir.

Özet olarak bu tez çalışmasının bulgularına dayanılarak öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Mülteci ve sığınmacıların temel ihtiyaçlara erişiminin kolaylaştırılması gerekmektedir.

- Mülteci ve sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimi arttırılmalıdır.
- Mülteci ve sığınmacılar için Barınma Merkezlerinin sayısı arttırılmalıdır.
- Mülteci ve sığınmacıların iletişim sorunlarının çözülebilmesi için tercüman desteği arttırılmalıdır.
- Mülteci ve sığınmacılarla çalışan meslek gruplarına dil kursları verilmelidir.
- Mülteci ve sığınmacılara Türkçe kursları düzenlenmelidir.
- Mülteci ve sığınmacıların sosyal hayata uyumu için ihtiyaç duydukları eğitimler verilmeli, doğru bilgiye kendilerinin erişebilmeleri için güçlendirilmelidirler.
- Göç sürecinde travmaya maruz kalmış mülteci ve sığınmacılara psiko-sosyal destek verilmeli, bu hizmet arttırılmalıdır.
- Mültecilerin, çalışma hayatına erişimini kolaylaştırmalı, çalışma izinleri çıkartılmalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanlarının çalışmalarını yürütebileceği GİGM'ye bünyesinde merkez ve taşra teşkilatında sosyal servislerin kurulması gerekmektedir.
- Bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanı sayısı yeterli değildir, yeni sosyal hizmet uzmanları istihdam edilmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanları mesleğin bilimsel temellerine uygun olarak hazırlanmış görev tanımları çerçevesinde çalışmalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanlarına mesleki bilgi ve becerilerini arttırmaları için bilimsel açıdan da yapılacak araştırmalar ile destek verilmelidir.
- Alandaki gelişmeler yenidir ve sürekli değişim göstermektedir, bu nedenle boylamsal analiz yapılmalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanları alanda yaşanılan sorunlar ile ilgili vaka toplantıları yapmalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanlarına sosyal hizmet mesleği ve göç alanı ile ilgili eğitimler verilmeli veya sosyal hizmet uzmanları eksik yanları için eğitimler talep etmelidir.

- Sosyal hizmet uzmanları yaşadıkları zorlukları kayıt altına almalı ve bu sorunlarla ilgili çözüm üretmek için mesleki toplantılar düzenlemelidir. Sosyal hizmet uzmanları yaşanılan sorunlarla başedebilmek için profosyonel yardım ve süpervizyon desteği almalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanları mesleki beceri olan değişim ajanı ve mücadele rollerini aktif hale getirmeli, güçlendirmelidir.
- Hizmetin dağılımı konusunda sosyal adalet ilkesi çerçevesinde hareket edilmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanları kendilerini bilgi, beceri ve değer alanında yetkin kılmalıdır.
- Mülteci ve sığınmacıların sorunları küreseldir, dolayısıyla sosyal hizmet mesleğinin uluslarüstü meslek kuruluşlarında küresel düzeyde tartışmaya açılmalıdır.
- Sosyal refahın gelişmesi için sosyal hizmet mesleği politikaların merkezine alınmalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanları etik ihlallerden kaçınmalıdır.
- Sosyal hizmet alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları GİGM ile birlikte çalışmalar yürütme konusunda talepte bulunmalıdır.
- Diğer kamu kurum ve kuruluşları üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir.

KAYNAKLAR

Abbott A. Professional Choices: Values at Work. Washington, D.C. : NASW Press. 1988.

Acar G, Duyan V. Dünya Sosyal Hizmet Mesleğinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi, C.14, 2003,s:5-6.

Akkaya Z. Atatürk, Sosyal Hizmet ve Toplum Kalkınması, Sosyal Hizmet Dergisi, C. 3, S.1, Ankara; 1966, s:1-10.

Akyürek İ. B. Mülteci Hukuku ve Türkiye Uygulaması. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, Kırıkkale.

Altınışık Ç, Yıldırım M.Ş. Mülteci Haklarının Korunması,. Ankara.: Ankara Barosu Yayınları, 2002.

Anthony M. The Rape of Bangladesh, Vikas, Yeni Delhi;1997, s. 57.

Aslan C. Bir Soykırımın Adı 1864 Büyük Çerkes Sürgünü: Uluslararası Suçlar ve Tarih, S.1., ASAM Yayınları, 2006.

Ataman A. Gelişim ve Öğrenme, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara;2003

Ataman S. Türkiye'nin İltica Politikası. 2007.

Austin D.M. The Profession of Social Work. Pine ForgePress;1997, s: 396-402.

Avrupa Birliği Konseyi. Geçici Koruma Vermek için Asgari Standartlar Belirleyen Yönerge, 2001 http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33124.htm. Erişim Tarihi: 14.03.2017.

Aybay R. Yurt Dışına Çıkma ve Yurda Girme Özgürlüğü Konusunda Uluslararası Düzenlemeler. Mahmut Koloğlu'ya Armağan, AÜHF Yayınları, Ankara; 1975.

Aybay R. Yabancılar Hukuku. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul,2005.

Bartlett H. The Common Base of Social Practice. New York: National Association of Social Workers, 1970.

Basım H.N. Şeşen H. Çalışma Yaşamında Tükenmişlik: Sosyal Hizmet Uzmanları İle Hemşireler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, C:16, S:2, Ankara;2005.

Baydur H. Uçan G. Yıldırım Ş. Şahin F. Bolgün C. Aydın G. Sosyal Hizmet Mesleği Seçiminde Değerler Algısının Etkisi. Sosyal Hizmet Sempozyumu, Manisa , 26-28 Kasım 2015.

Bear B.L,Federico R. Educating the baccalaureate social worker. Cambridge, MA: Ballinger Publishing, 1978.

Beter Ö.Sınırlar Ötesi Umutlar : Sabev Yayınları Ankara 2006.

Bilgin N. Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi: Teknikler Örnek Çalışmalar.Siyasal Kitabevi, 2006.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği. Dünya Mültecilerinin Durumu- Bir İnsanlık Sorunu. Oxford: Oxford University Press,1997.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler, Ankara;1998.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Dünya Mültecilerinin Durumu İnsani Yardımın Elli Yılı, Ankara 2000.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Yarım Yüzyılın Mültecileri. Ankara; 1950- 2000.

BM Mülteci Yüksek Komserliği ve STK Ortakları (2003), Mültecilerin Korunması: STK'lar İçin Saha El Kitabı.2003.

BM Mülteciler Yüksek Komserliği Uygulayıcılardan AB İltica Müktesebatına Yönelik Yorumlar. Avrupa Komisyonu, Viyana; 2005.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi – Parlamentolararası Birlik Mültecilerin Korunması Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi, Parlamenterler İçin El Kitabı, 2001, s.10-20.

Bozkurt E. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku, Asil Yayın Şirketi, Ankara;2006.

Britannica T. Temel Eğitim ve Kültür Ansiklopedisi, C.3. California: Ana Yayıncılık, 1993.

Buz S. Zorlu Çıkış Zorlu Kabul, Mültecilik, Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) Yayınları. Ankara; 2004.

Buz S. Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora Tezi,. Ankara; 2007.

Büyükçalık M. E. Mülteci Hukuku'nun Gelişimi ve Türkiye'de Mültecilerin Sosyal Hakları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Canatan K. Avrupa'yı Tehdit Eden Göç: Kitlesel Mülteci Akımı. Baskı:Kilim, Cilt:Bayrak, Mayıs-Haziran. Kitap Dergisi, 1992.

Cılga İ. Bilim ve Meslek Olarak Türkiye'de Sosyal Hizmet. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları, Ankara;2004.

Civelek İ. 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, Uluslararası İlişkilerde Olaylar ve Yorumlar, C.10, S.35; 2000-2001 s:8-16.

Çalık M, Sözbilir M. İçerik Analizinin Parametreleri. Eğitim ve Bilim 2014,s:33-38.

Çavuşoğlu H. "Yugoslavya-Makedonya'dan Türkiye'ye 1952-67, Kitlesel Göçü ve Bursa'daki Göçmen Kesimi", Mülkiye Dergisi, Mülkiyeliler Birliği Genel Merkezi Yayın Organı, C.30, 2006,s: 251.

Çavuşoğlu T. Sosyal Hizmetler Tarihinde Kilometre Taşları. Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul; 2014.

Çiçekli B. Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar. Ankara: Seçkin Yayınları, Ankara; 2009

Çiçekli B. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'yla Güncellenmiş Yabancılar ve Mülteci Hukuku. Seçkin Yayıncılık, Ankara; 2014.

Daniş B. Transit Göç ve Ulusötesi Dini Ağlar: İstanbul'da Iraklı Keldani Göçmenler:Kökler ve Yollar İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

DeJong P. Berg I.K. Interviewing For Solutions 3. Baskı Belmont CA:Thompson, 2008

Doğan M. Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacıların Uluslararası Hukuk Çerçevesindeki Temel Haklarının Sağlanması. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale;2011

Duyan V. Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları, Ankara;2010 s:18-22.

Duyan V. Karataş K, Onat Ü. Toplum ve Sosyal Hizmet (Society and Social Work), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, C. 14, S. 1, 2003, s:3-4.

Emin M.N. Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları.2016

Eriş N. Avrupa Birliği'nde Mültecilerin Hukuki Durumu, Dokuz Eylül Üniversitesi,Siyasal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir;2007.

Erkan G. Sosyal Hizmette Mülakat, Nadir Kitap, Ankara, 1997.

Ertürk E., Keçecioğlu, T. Çalışanların İş Doyumları İle Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkiler: Öğretmenler Üzerine Örnek Bir Uygulama. Ege Akademik Bakış, 12(1), 39-52; 2012.

Everett S. Lee. A Theory of Migration", Vol. 3, No. 1. Demography, 1966.

Gençler A. Avrupa Birliği"nin Göç Politikası, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi. S. 49. Dergisi, 2005.

Gill G. G. The Refugee In International Law Second Edition. Clarendon Press, Oxford;1996

Global-Definition-of-Social-Work. The Following Definition Was Approved by the IFSW General Meeting and the IASSW General Assembly in July, 2014

Gordon WE. Knowledge and Value: Their Distinction and Clarifying Social Work, July 10 (3), 1965; s: 32-39.

Gursharan SK. Push and Pull Factors of Migration: A Case of Brick Kiln Industry of Punjab State. Vol. 1. Asia-Pacific Journal of Social Sciences, 2009.

Gündüz B., Erkan Z., Gökçakan, N. Polislerde Tükenmişlik Ve Görülen Psikolojik Belirtiler. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(2); 2007.

Goodwin Gill GS, Mcadam J. The Refugee in International Law. Oxford University Pres, Oxford; 2007

Gümüş M. 1848 İhtilalleri Sonrasında Osmanlı Devleti'ne Sığınan Leh ve Macar Mültecilerinin Osmanlı Modernleşmesine Etkileri. Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara; 2007.

Güney S. Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü, Siyasal Kitabevi, Ankara; 2004.

Güner AG.Öğretim Elemanlerının Örgütsel Bağlılık Düzeyinin Belirlenmesi:Giresun Örneği. Giresun Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun;2015.

Habermas J. Öteki Olmak ve Ötekiyle Yaşamak; Siyaset Kuramı Yazıları. (Çev. İlknur Aka), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul; 2002.

Haddad E. The Refugee: Individual Between Sovereign. 2010.

Hayes D, Humphries B. Social Work, Immigration and Asylum, Jessica Kingsley Publishers London and Philadelphia. Londra;2004.

Işıkhan V. Sosyal Hizmet Ve Sağlık Alanında Görev Yapan Yöneticileri Etkileyen İş Stres Faktörleri, Amme İdaresi Dergisi; 1999.Işıkhan V. Sosyal Hizmet Uzmanlarının İş Doyumları. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi C:1, S:10, Ankara; 2000, s:38-52.

İçduygu A. The politics of international migratory regimes: transit migration flows in Turkey. International Social Science Journal, C. 52, S:165, 2000.

İçduygu A, Sirkeci İ. Cumhuriyet Dönemi Türkiyesi'nde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Şehirler . Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul; 1999

IFSW. Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu Issues, Trends and Treatment Perspectives. Wadsworth Company, USA ;2000.

İHİK. İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, Hukukdışı, Keyfi ve Kısayoldan İnfazların Önlenmesi ve Soruşturulması. S.1989/65, 1989.

Jaeger G. Opening Keynote Address: The Refugee Convention at Fifty; A view From Forced Migration Studies, International Association for the Study of Forced Migration, Published by Lexington Books, 2003.

Johnson LC. Social Work Practice-A Generalist Approach, Sixth, Ed. Allyn and Bacon, 1998,s: 27-30.

Kadushin A. ve Kadushin G. Sosyal Hizmet Görüşmesi (Çev. Yalçın Özdemir ve Özlem Karakuş), Nika Yayınları, Ankara; 1997.

Karaca S, Doğan U. Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu. Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme ve Uygulama Araştırma Merkezi, Mersin;2014.

Kara P, Korkut R. Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler. Türk İdare Dergisi, S. 467, 2010.

Karasu MA. Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(3), 2016, s:995-1014.

Kaya A.S., Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Sorunları: Nizip Örneği, İstanbul Yeniyüzyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, İstanbul, 2016, ss: 66-68.

Kaynak MA. Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye, Ankara;1992.

Keskin M. Mülteci-Misafir Tartışması Üzerine, Boğaziçi Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Merkezi Öğrenci Forumu, S.5, 2016,s:12-13,

Kılıç T. Mülteci Sorunu ve Türkiye Gerçeği. Yeni Türkiye, İnsan Hakları Özel Sayısı, 1998.

Kılıç T. Bir İnsan Hakkı Olarak İltica. Mülteci Çalıştayları (2004-2005), 2008.

Kirişçi K. Zorunlu Göç ve Türkiye, Sığınmacı, Mülteci ve Göç Konularına İlişkin Türkiye'deki Yargı Kararları. BMMYK Yayını, Ankara;2000.

Kirst Ashman K, Hull GH. Understanding generalist practice. Nelson-Hall Publisher, Chicago;1999.

Kohlı R. Child and Family Social Work, S. 8. Australia; 2003

Koyuncu A. Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler. Çizgi Kitabevi, Konya;2014.

Kut S. Sosyal Hizmet Mesleği: Nitelikleri, Temel Unsurları, Müdahale Yöntemleri, Ankara; 1988,S: 90-95.

Kutlu R, Duruşkan S. Türkiye'de ve Avrupa'da Mülteci Kamplarının Genel Profili. Boğaziçi Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Merkezi Öğrenci Forumu, S. 5, 2016.

Levy C. European Asylum and Refugee Policy After the Treaty of Amsterdam: The Birth of a New Regime? Bloch, A. - Levy, C. (Eds.), Refugees, Citizenship and Social Policy in Europe. St. Martin's Press, New York; 1999.

Micinski, N.R., Weiss, T. G. The European Migration Crisis: Can Development Agencies Do Better? Future United Nations Development System Briefing 37, 2016.

Miley KK, Oímeila M, Dubois B. Generalist Social Work Practice. 1998.

Mumcu A, Küzeci E. İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri (Kavramlar, Evrensel ve Ulusal Gelişimleri, Bugünkü Durumları), Turhan Kitapevi, Ankara;2007.

Mundo, D. F. Independence Deferred Refugees The Hot Issue for A New Millenium, V4, N117, 1999.

NASW. National Association of Social Workers NASW Standards For the Classification of Social Work Practice, Silver Spring, Author, 1981.

Odman T. Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler. Çağ Üniversitesi Yayınları, Mersin; 2008.

Odman T. Mülteci Hukuku. A.Ü. SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara;1995.

Odman T. Coğrafi Sınırlamanın Kaldırılması ve Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, S. 14, Umuda Doğru Dergisi, Ankara; 2004, s: 20-22.

Odman T. Mülteci Hukuku ve Türk Mülteci Hukuku ve Uygulaması, Mülteci Sayıştayları, Burgaz Basım, Ankara; 2008

Odman T. İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram,Gözlem, Politika. Ankara; 2013.

Önen C. Güneş G. Türeme A. Ağaç P. Bir Mülteci Kampında Yaşayan Suriyelilerde Depresyon Ve Anksıyete Durumu. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 6, Eylül 2014, s. 223-230 .

Özdemir İM. Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetler. Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya; 2008

Özdemir T. Van İlinde BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne İltica Talebinde Bulunan Mültecilerin Sorunları Üzerine Bir Çalışma. Yüzüncüyıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Van; 2001.

Özhan M. Türkiye'de Mülteci Sorunu: Tokat Örneği. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Tokat; 2010.

Payne M. Modern Social Work Theory. Consultant Editor: Campling, MacMillan Press, 1997, s:1-3.

Pazarcı H. Uluslararası Hukuk, Turhan Kitapevi, Ankara;2008

Reısch M, Gambrıll E. Social Work in the 21 Century. Pine ForgePress;1997, s: 396-402.

Pierson J. Ve Thomas M. Dictionary Of Social Work :The Defination A To Z Of Social Work And Social Care. 2010.

Pincus A. ve Minahan A. Social work practice: model and method. Hasca, F. E. Peacock, 1973.

Perruchoud R. Çev. Ed. Çiçekli, B. Uluslararası Göç Örgütü, Cenevre, 2009.

Plender R. Admission of Refugees: Draft Convention on Territorial Asylum, S.45, San Diego; 1979, s:45-55.

Richard P. (ed.). Göç Terimleri Sözlüğü. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Yayınları, 2009.

Ritzer G. Man and His Work–Conflict and Change, Meredith Corporation.1972

Sancar M, Peker B. Mülteciler ve İltica Hakkı (Yaşamın Kıyısındakilere Hoş Geldin Diyebilmek). İnsan Hakları Derneği İktisadi İşletmesi Yayını, Ankara; 2002.

Saydam, A. Karacan Büyük Sözlük ve Genel Kültür Ansiklopedisi,C.3., Karacan Yayınları, İstanbul;1982.

Schwart M. Community Organization Encyclopedin of Social Work. 1968, s: 177-187.

Seçer Ş. Mesleki Yaşam Modelinin Oluşturulması ve Mesleki Analizlerde Kullanımı, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayını, İzmir, 2008.

Sheafor B.W. Horejsi C.R. Techniques And Guidelines For Social Work. 2003.

Sirkeci İ. Türkiye'ye Göç Üzerine Kısa Bir Not: Umuda Doğru. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Dergisi, S. 10, 1999, s: 6- 7.

Songül A. Güncelleşmiş Tıbbi Sosyal Hizmet. 2009.

Sylvie LD. The Right To Seek Refugee Status İn The European Union, Intersentia. Antwerp, Oxford-New York; 2004

Şahin F. Genelci Sosyal Hizmetin Temel Özellikleri. Ankara: H. SHYO Yaynlar. 2002.

Şahin F. Sosyal Hizmette Kendi Kaderini Tayin Hakkı. Aile ve Toplum Dergisi C:11 S:5, 2009.

Şahin F. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Refah Politikası Süreçlerine Katılımı, 2000.

Şahin Y. Avrupa Birliği Mülteci Hukukunda Üye Devletlerin İltica Başvurusunu Değerlendirme Yetkisinin Çerçevesi. İstanbul Üniversitesi Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul; 2013.

Şimşek MŞ. Yönetim ve Organizasyon. Damla Yayınevi, Konya; 1998.

Tarımeri N. Avrupa'da Sosyal Hizmetler ve Modellere Bir Bakış, 2017.

TC Resmi Gazete. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü. 5.9.1961. Sayı:10898, İçişleri Bakanlığı, Ankara.

TC Resmi Gazete. 1951 Cenevre Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme. 5.9.1961. Sayı:10898, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

TC ResmiGazete. 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. 11.4.2013 Sayı. 28615, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

TC Resmi Gazete 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu. 27.5.1983. Sayı: 18059, Başbakanlık Ankara.

TC Resmi Gazete 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu 3.7.2005. Sayı:25876 Başbakanlık Ankara.

Tarhanlı T. Sığınmacı, Mülteci ve Göç Konularına İlişkin Türkiye'deki Yargı Kararları Konusunda Hukuki Bir Değerlendirme, Ankara; 2000, s:3-10.

TBMM-İHİK. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (İHİK). Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme. S:01/ 179-199, 1961.

Tekin M. Türkiye'de Yaşayan Sığınmacı ve Mültecilerin Entegrasyonunda Yaşanan Sorunlar ve Avrupa Birliği Birliği Uygulamaları Bağlamında Çözüm Önerileri. Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara; 2009, s:3-27.

Teater B. Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri:Uygulama İçin Bir Giriş, ed. Abdullah Karatay, Nika Yatınevi, Ankara, 2015.

Thomas F. The Volume and Dynamics of International Migration and Translational Social Spaces. Oxford University Press, 2000.

Thomas F. Uluslararası Göç ve Uluslaraşırı Toplumsal Alanlar, Çev. A. Z. Gündoğan, C. Nacar, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2003.

Thompson N. Understanding Social Work. Palgrave Publishers.New York, NY USA; 2005.

Tomanbay İ. Sosyal Çalışma Sözlüğü: Toplumbilim, Ruhbilim, Eğitimbilim, Yöntembilim, Nüfusbilim, Hukuk ve Ekonomi Boyutlarıyla, Selvi Yayınları, Ankara; 1999, s:55-60.

Tower K.D. Consumer-Centered Social Work Practice: Restoring Client Self-determination, Social Work (Ed. Patricia L. Ewalt), Oxford Academic, C:39, S.2, 1994.

Trevithick P. Revisiting The Knowledge Base Of Social Work: A Framework For Practice. British Journal of Community Psychology, 22, 2008, s:583-592.

Tufan B, Koşar N. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Tarihçesine Genel Bir Bakış: Sema KUT'a Armağan Yaşam Boyu Sosyal Hizmet. Hacettepe Üniversitesi, SHYO, Ankara,1999, s.10-20.

Tunç AŞ. Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. Tesam Akademi, Bursa; 2015.

Turan N.Sosyal Kişisel Çalışma-Birey ve Aileler İçin Sosyal Hizmet. Ankara;1999.

Türk, G.D., Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme, Marmara İletişim Dergisi, 25, 2016, ss. 48-53.

Türkeş M. Sığınmacılar Sorunsalı ve Türkiye: Umuda Doğru. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Dergisi, S. 11, 1998, s: 5-6.

Ulaşan A. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde Mülteciler. Gazi Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara;1993.

UNCHR. United Nations High Commissioner for Refugees, The State of the World's Refugess, The Challenge of Protection, Penguin Books, 1993.

UNCHR. United Nations High Commissioner for Refugees, Türkiye İstatistikleri, 2016.

UNGA. UN General Assembly. Refugees And Stateless Persons. 1949.

UNHCR. 2006 Global Trends: Refugees, Asylum – Seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons, Division of Operational Services Field Information and Coordination Support Section, 2007.

Worldbank, Global Economic Prospects, Having Fiscal Space and Using It, 2015, https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/GEP/GEP2015a/pdfs/GEP15a_web_full.pdf, Erişim Tarihi: 9.2.2018.

Yamaner MB, Öktem AE, Kurtdarcan B, Uzun MC. 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri. https://www.icrc.org/eng/home/languages/turkish/files/sozlesmeleri-protokolleri-conventions-protocols.pdf, Erişim Tarihi: 15.03.2017.

Yavuz Ö. Türkiye'deki Suriyeli Mültecilere Yapılan Sağlık Yardımlarının Yasal ve Etik Temelleri, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Çanakkale, C. 12, S. 30, 2016,s: 268, http://sbed.mku.edu.tr/article/viewFile/5000119754.

Yolcuoğlu İG. Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. Aile ve Toplum Dergisi, 2009; s. 1-20.

Zastrow C. The Practice Of Social Work. CA: Brooks/Cole Publishing, 1999.

Zastrow C. İntruduction To Social Work And Social Welfare:Empowering People.2010

EKLER

Ek 1. Görüşme Soruları

1.Kendinizden bahseder misiniz? Nerede doğdunuz? Kaç yaşındasınız? Hangi lisans programını tamamladınız?

2. Sosyal hizmet mesleği ile ilk nasıl tanıştınız?

3. Daha önce başka kurum veya kuruluşta çalıştınız mı? Çalıştıysanız hangi kurum ve kuruluşlarda?

4.Neden Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü çalışma alanı olarak seçtiniz?

5.Hangi ilde ve göç idaresinde, hangi birimde görev alıyorsunuz?

6.Kurumdaki pozisyonunuz nedir?

7. Mülteci ve sığınmacılarla ilişkili olarak bir gün boyunca neler yaptığınızı kısaca anlatır mısınız? Güne nasıl başlıyorsunuz ve nasıl bitiriyorsunuz?

8. Mültecilerin mülakatlarında mülakatör mü yoksa destekleyici /danışman olarak mı yer alıyorsunuz? Sizce hangi rolü üstlenmelisiniz?

9. Bir mülteci size müracaat ettiğinde ilk ve en önemli sorunu ne oluyor? Bu konuda ne yapıyorsunuz? Neyi yapamıyorsunuz? örnekle anlatabilir misiniz?

10. Mülteci ile gerçekleştirdiğiniz görüşmelerde iş akışı nasıl işliyor? Örneklerle anlatır mısınız?

11. Diğer kurum ve kuruluşlar ile ortak neler yapıyorsunuz?

a.En sık hangi kurum ile görüşme gerçekleştiriyorsunuz?

b.Bu görüşmeleri nasıl gerçekleştiriyorsunuz(Formal, informal)

c.Hangi meslek grupları ile çalışıyorsunuz?

d.Çalışmanızın sonuçlanması açısında verimli olarak niteleyebileceğiniz kurum veya kurumlar hangileri?

12.Sosyal hizmet planlaması yapmak üzere gerekli araştırmalar yapabiliyor musunuz?

Evet ise örnekleyebilir misiniz?

Hayır ise neden yapamıyorsunuz?

13. Karşılaştığınız bir sorunun yaygın olarak görülmesi durumunda politik düzeyde (kurumsal, bölgesel) neler yepıyorsunuz?

14. a.Mültecilerle çalışan personelin eğitiminde rol alıyor musunuz? Neler yapıyorsunuz?

b.Siz hizmet içi eğitim alıyor musunuz?

15.Çalışmalarınızı gizlilik ilkesine göre sürdürebileceğiniz çalışma alanına sahip misiniz? Çalışma koşullarınız açısından değerlendirir misiniz?

16.Mevcut yasal düzenlemelerin mültecilerin ihtiyaçlarını karşıladığını düşünüyor musunuz?

Cevap HAYIR ise; Alanda çalışırken mültecilerin en çok hangi konularda yasal düzenlemeye ihtiyaç duyduklarını düşünüyorsunuz?

17.Mesleğinizi daha etkin sürdürebilmeniz için kurum içi ve kurum dışı ne gibi hizmetlere ve değişikliklere ihtiyacınız olduğu düşünüyorsunuz

Ek 2. Enstitüsü Yönetim Kurulu Kararı

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÖNETİM KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi	Toplantı Sayısı	Karar Sayısı
29.05.2015	14	19

Karar 6- Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisinin Tez konusu ile ilgili 24.02.2015 tarih 5 sayılı yazısı Anabilim Dalı Kurul Kararı ile önerilen, aşağıda belirtilen tez konusunun Etik Kurul Onayı alınması kaydı ile kabulüne **OY BİRLİĞİ** ile karar verildi

Öğrenci Adı Soyadı	Tez Başlığı
Bilge DEMİR	Sosyal Hizmet Uzmanı Bakış Açısı ile Türkiye'de Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi

İmza
Prof. Dr. Ayşe AKTAŞ
Enstitü Müdürü

İmza
Yrd.Doç.Dr. Süheyla RAHMAN
Müdür Yardımcısı

İmza
Yrd.Doç. Dr. Şebnem ŞENOL
Müdür Yardımcısı

İmza
Prof. Dr. Necip KUTLU
Üye

Katılamadı
Doç. Dr. Sezgi ÇINAR PAKYÜZ
Üye

Katılamadı
Doç. Dr. Mehmet GÖRAL
Üye

Özcan GERÇEKER
Enstitü Sekreteri
Raportör

Aslı Gibidir
11/04/2018

Aynur PALAMUTÇUOĞLU
Enstitü Sekreteri

Ek 3. Etik Kurul Onayı

CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Daire Başkanlığı

Sayı : 66325398-903.07.01- 10515-14314 19-11-2015
Konu : Etik Komisyon Başvurusu Hk.

Sayın Bilge DEMİR
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi
MANİSA

İlgi :09.10.2015 tarih ve 8897 sayılı Etik Komisyon başvurunuz.

"Sosyal Hizmet Uzmanı Bakış Açısı ile Türkiye'de Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi" başlıklı araştırma dosyanız Etik Komisyonun 18.11.2015 tarih ve 2015/09 sayılı toplantısında görüşülmüş olup, araştırmanın etik yönden uygunluğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof.Dr.Bilal-i Habeş GÜMÜŞ
Rektör Yardımcısı
Etik Komisyon Başkanı

Celal Bayar Üniversitesi Rektörlüğü Muradiye Kampüsü 45030 MANİSA
Tel: (0 236) 201 10 00 Fax: (0236) 201 14 40
e-Posta:personel@cbu.edu.tr Web Adresi:http://personel.cbu.edu.tr

Bilgi İçin: M. ÇAPUR
Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
(0 236) 201 12 68

Ek 4. Kurum İzni

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı

Sayı : 62103649-604.01.02-E.5011 08/02/2016
Konu : Dilekçe

İZMİR VALİLİĞİNE
(İl Göç İdaresi Müdürlüğü)

İlgi : Bilge Demir'in 15.01.2016 tarihli dilekçesi.

İlgide kayıtlı dilekçe ile Müdürlüğünüzde görevli Bilge Demir "Sosyal Hizmet Uzmanı Bakış Açısı ile Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi" konulu tez çalışması için Genel Müdürlüğümüzde görev yapan sosyal çalışmacılarla görüşme izni talep etmektedir.

Söz konusu çalışma Genel Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Salih BIÇAK
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama adresine girerek (hzFVor-Xk8CgJ-JuyTz7-/xCqfn-mwu7DOUe) kodunu yazınız.

Lalegül Çamlıca Mahallesi 122.sk. No: 4, 06370 Yenimahalle/ Ankara
Telefon No: (312)422 05 00 Faks No: (312)422 09 00
e-Posta: gocpolitikaveprojeleridairesi@goc.gov.tr İnternet Adresi: https://www.goc.gov.tr

Bilgi için: Nilay BELAT KARACAOĞLU
UZMAN YARDIMCISI
Telefon No:

Ek 5. Benzerlik Raporu Bildirimi

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tez Adı:

Sosyal Hizmet Uzmanı Bakış Açısı ile Türkiye'de Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi

Tezime ilişkin 08/03/2018 tarihinde yapılan Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 10'dur.

Belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

07.03.2018

Adı Soyadı : **Bilge DEMİR**
Öğrenci No : **131358006**
Anabilim Dalı : **SOSYAL HİZMET**
Programı : **YÜKSEK LİSANS**

DANIŞMAN ONAYI
UYGUNDUR.
(Dr.Öğr. Üyesi Gülten UÇAN)

EK: İki adet Turnitin raporu

Açıklamalar
1-Tez Çalışması Orjinallik Raporu (TÇOR), TURNITIN İntihal Tespit Programı kullanımı için kişisel hesap alma hakkı bulunan tez danışmanları, Enstitülerde görevlendirilen personeller, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nda görevlendirilen kütüphaneciler tarafından alınır.
2-Sayfa sayısı 400'den az olan tezler için tez savunmasından önce ve başarılı olması durumunda düzeltmelerden sonra olmak üzere 2 kez TÇOR alınır.(400 sayfadan fazla olan tezler 400 ve katları şeklinde bölünerek Turnitin veri tabanına yüklenmesi gerekmektedir. Bu gibi durumlarda benzerlik oranının hesaplanmasına ilişkin detaylı forma, kütüphane web sayfasında bulunan Turnitin kullanım kılavuzlarının altından erişilebilir.)
3-TÇOR, tezin yalnızca Kapak Sayfası, Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan kısmının tek bir dosya olarak intihal tespit programına yüklenmesi ile alınır.
Programa yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak tez başlığının tamamı, Yazar Adı (author's first name) olarak öğrencinin adı, Yazar Soyadı (author's last name) olarak öğrencinin soyadı bilgisi yazılır.
4- TURNITIN İntihal tespit programına yüklenen dosyanın süreçlenmesinde, ilgili programdaki filtreleme seçenekleri aşağıdaki şekilde ayarlanır: - Kaynakça hariç, - Alıntılar hariç, - 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words)
5-***İsteğe bağlı ayarlar kısmından; "Ödevleri şuraya gönder?" seçeneği mutlaka DEPO YOK şeklinde işaretlenmesi gerekmektedir;*** aksi durumda aynı tezin ikinci kez yüklenmesi durumunda benzerlik %100 çıkacaktır ve depodan tezi silmek çok uzun süreç gerektirecektir.

6- Raporlama işlemi tamamlandıktan sonra, kaydedilmiş olan ekranın görüntüsünü sağ üst köşesinde yüzdelik sayı olarak belirtilen "benzerlik oranı," raporlamaya tabi tutulmuş olan dosyanın "toplam sayfa sayısı" ve raporlama işleminin yapıldığı "tarih" bilgisi, "Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orjinallik Raporu" formuna işlenir.
7- ***Benzerlik oranında tüm sorumluluk öğrenciye aittir.***
8-Tez savunma sınavı sonrasında başarılı bulunan öğrenci, tez savunma sınavı tarihi sonrasında tezde yapılmış muhtemel değişiklikleri içeren dosya kullanılarak alınmış ikinci bir intihal raporundaki bilgiler kullanılarak hazırlanmış ve tez danışmanı tarafından onaylanarak imzalanmış ikinci bir "Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orjinallik Raporu'nu Enstitüye teslim etmekle yükümlüdür.
9-Turnitin Hakkında Bilgiler: http://kutuphane.cbu.edu.tr/turnitin.9370.tr.html

Ek 6. Özgeçmiş

Adı	Bilge	**Soyadı**	DEMİR
Doğum Yeri	Ereğli	**Doğum Tarihi**	26.06.1987
Uyruğu	T.C	**Tel**	5462390248
E-mail	bilge.demir.87@gmail.com		

Eğitim Düzeyi

	Mezun olduğu Kurumun Adı	**Mezuniyet Yılı**
Doktora/ Uzmanlık		
Yüksek Lisans		
Lisans	Hacettepe Üniversitesi	2011
Lise	Karaman Anadolu Lisesi	2005

İş Deneyimi

Görevi	**Kurum**	**Süre (yıl-yıl)**
Sosyal Hizmet Uzmanı	İzmir Göç İdaresi İl Müdürlüğü	2014-Halen
Sosyal Hizmet Uzmanı	İzmir Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü	2013-2014
Sosyal Hizmet Uzmanı	Rize Devlet Hastanesi	2011-2013

Yabancı Dilleri	**Okuduğunu Anlama**	**Konuşma**	**yazma**
İngilizce	İyi	İyi	İyi

Yabancı Dil Sınav Notu								
YDS	ÜDS	İELTS	TOEFL İBT	TOEFL PBT	TOEFL CBT	FCE	CAE	CPE

	Sayısal	**Eşit Ağırlık**	**Sözel**
Ales Puanı		72	70
(Diğer) Puanı			

Bilgisayar Bilgisi

Program	**Kullanma Becerisi**